

asya.studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar

Asya'dan Avrupa'ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

Year: 4 / Number: 11 / Sıpring 2020

Chief Editor

Assoc. Dr. Serdar Bulut

Editors

Assoc. Dr. Mehmet Ak

Lect. Mehmet Akif Kara

Subeditors

Lect. Osman Albayrak

Lect. Cihat Bıçakcı

ISSN: 2602-2877
e-ISSN: 2602-263X

Academic Social Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar

Academic Social Studies dergisi yılda dört defa yayın yapan uluslararası hakemli bir dergidir.

Academic Social Studies dergisinde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukûki açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları <http://dergipark.gov.tr/asya>'ya aittir.

Yayınlanan yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz.

Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir.

Gönderilen yazılar iade edilmez.

Academic Social Studies, Uluslararası hakemli ve indeksli bir dergidir. *MLA Index (Modern Language Association)*, *Index Copernicus*, *ResearchBib*, *IJJIF (International Innovavite Journal Impact Factor)*, *SI2 (Scientific Indexing Services)*, *ESJI (Eurasian Scientific Journal Index)*, *SCIWIN (Scientific World Index)*, *Academic Keys*, *General Impact Factor*, *İdeal Online*, *İSAM (İslam Araştırmaları İndeksi)*, *Cosmos Impact Factor*, *ASOS Index*, *Journal Factor*, *DRJI*, *Arastirmax*, *Google Scholar*, *CiteFactor* başta olmak üzere bazı veritabanı ve indeks tarafından taranmaktadır.

The Journal of Academic Social Science Studies is an international peer-reviewed journal that is published four terms per annum.

Language, science and the law of liability of all the articles published in the Journal of Academic Social Science Studies belong to their authors <http://dergipark.gov.tr/asya>

The published articles partially or completely in any way cannot be printed, reproduced without the written permission of the publisher.

Editorial Board is absolutely free whether to publish or not publish all the articles send to journal.

Submitted papers will not be returned to the authors.

Academic Social Studies, is an international peer-reviewed and indexed journal. *MLA Index (Modern Language Association)*, *Index Copernicus*, *ResearchBib*, *IJJIF (International Innovavite Journal Impact Factor)*, *SI2 (Scientific Indexing Services)*, *ESJI (Eurasian Scientific Journal Index)*, *SCIWIN (Scientific World Index)*, *Academic Keys*, *General Impact Factor*, *İdeal Online*, *İSAM (İslam Araştırmaları İndeksi)*, *Cosmos Impact Factor*, *ASOS Index*, *Journal Factor*, *DRJI*, *Arastirmax*, *Google Scholar*, *CiteFactor* are scanned by index and some database.

ISSN: 2602-2877 / e-ISSN: 2602-263X

Alanya Alaaddin Keykubat University Faculty of Education

31 / 03 / 2020

Year:4 – Number:11 – Spring 2020

Akademik Sosyal Araştırmalar *Academic Social Studies*

Asia to Europe from International Journal of Social Sciences

Chief Editor

Assoc. Dr. Serdar Bulut

Editors

Assoc. Dr. Mehmet Ak

Lect. Mehmet Akif Kara

E-mail: asyastudies@yandex.com

Web: <http://dergipark.gov.tr/asya>

Adress: *Alanya Alaaddin Keykubat University Faculty of Education Alanya-Antalya / TURKEY*

ASYA STUDIES

Number: 11 - Spring 2020

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar

Year: 4 - Number: 11 / Spring 2020

ACADEMIC SOCIAL STUDIES

Uluslararası Hakemli Dergi / Asia to Europe from International Journal of Social Sciences

Baş Editör / Chief Editor

Doç. Dr. Serdar Bulut

Editörler / Editors

Doç. Dr. Mehmet Ak

Öğr. Gör. Mehmet Akif Kara

Editör Yardımcıları / Assistants of Editor

Öğr. Gör. Osman Albayrak

Öğr. Gör. Cihat Bıçakcı

Alan Editörleri / Field Editors

Dr. Abdullah Şengül
Dr. Abdullatif Tüzer
Dr. Ahmet Şahin
Dr. Ali Murat Kırık
Dr. Ali Temizel
Dr. Bülent Cercis Tanrıtanır
Dr. Ebru Onurlubaş
Dr. Emine Eratay
Dr. Faruk Kaya
Dr. Fatma Koç
Dr. Hayrettin Gümüşdağ
Dr. Hilal Şahin
Dr. İlknur Meşe
Dr. İzzet Yücetoker
Dr. Mehmet Ali Geniş
Dr. Mehmet Çeribaş
Dr. Merve Güven
Dr. Murat Yıldız
Dr. Musa Özata
Dr. Mustafa Aça
Dr. Mustafa Oral
Dr. Orhan Küçük
Dr. Rasim Bayraktar
Dr. Şafak Ünüvar
Dr. Sare Şengül
Dr. Sibel Sönmez
Dr. Soyalp Tamçelik
Dr. Şuayip Özdemir
Dr. Tarana Khalilova
Dr. Tolga Özsen
Dr. Yusuf Şahin

Turkish Language and Literature
Philosophy
Educational Sciences
Radio Television-Cinema
Persian Language and Literature
English Language and Literature
Marketing
Special Education
Geography
Fashion Design
Physical Education and Sports
Indology
Sociology
Fine Arts Education / Music
International Trade
Contemporary Turkish Dialects
Fine Arts Education / Picture
Social Work
Healthcare Management
Turkish Folk Science
History
Management
Sociology of Religion
Tourism
Math Education
Pre-School Education
International Relations
Theology
Language and Literature
Japanase Language and Literature
Linguistics

N. H. Bektaş Veli University
Muş Alparslan University
A. A. Keykubat University
Marmara University
Selçuk University
Yüzüncü Yıl University
Trakya University
A. İzzet Baysal University
A. İbrahim Çeçen University
Gazi University
Bozok University
Giresun University
Giresun University
Giresun University
Giresun University
N. H. Bektaş Veli University
Giresun University
Cumhuriyet University
Ahi Evran University
K. Teknik University
Giresun University
Kastamonu University
Giresun University
Selçuk University
Marmara University
Ege university
Gazi University
Amasya University
Azerbaycan Devlet İktisat U.
Ç. Onsekiz Mart University
Giresun University

Danışma Kurulu / Board of Advisory

Dr. Gürer Gülsevin Ege University (President of TDK)
Dr. Ali Çelik Karadeniz Teknik University (Retired Instructor)
Dr. Ayşe Özcan Giresun University
Dr. Beşir Mustafayev Siirt University
Dr. Funda Toprak Ankara Yıldırım Beyazıt University
Dr. İsmayıl Muharrem oğlu Musa Bakü Devlet University / Azerbaijan

Dr. Leyla Karahan	Gazi University
Dr. Mirjana Teodisević	Belgrad University / Serbia
Dr. Mustafa Altun	Sakarya University
Dr. Mustafa Taşlıyan	Kahramanmaraş Sütçü Imam University
Dr. Peter Golden	Rutgers University (Retired Instructor) / New Jersey
Dr. Tofiq Abdülhasanlı	Azerbaycan Devlet İktisat University / Azerbaijan
Dr. Yavuz Kartallıoğlu	Gazi University

Yayın Kurulu / Release Board

Dr. Ahmet Şahin	Alanya Alaaddin Keykubat University
Dr. Ali Murat Kırık	Marmara University
Dr. Burak Telli	Kahramanmaraş Sütçü Imam University
Dr. Fuat Uçar	Giresun University
Dr. Mihalis Kuyucu	İstanbul Aydın University
Dr. Ramazan Gök	Akdeniz University
Dr. Salim Küçük	Ordu University
Dr. Serkan Güzel	Pamukkale University

İndeks Sorumlusu / Indexing Responsible

Dr. Burak Telli	Adıyaman University
-----------------	---------------------

Hukuk Danışmanı / Legal Counselor

Av. Rahman Güdük	Bar Association of Giresun-Registry Number: 609
------------------	---

Yabancı Dil Uzmanları / Foreign Language Specialist

Dr. İnönü Korkmaz	Trakya University
Dr. Ozan Deniz Yalçınkaya	Dicle University
Öğr. Gör. Hakkı Şimşek	Adıyaman University
Öğr. Gör. Hikmet Can Caniklioğlu	Giresun University
Öğr. Hazal Kangalgil Kara	Özel Ordu Doğa Koleji

Redaktörler / Redactors

Öğr. Gör. Osman Albayrak	Giresun University
Arş. Gör. Ozan Gökdemir	Giresun University

Grafikerler / Graphic Designer

Öğr. Gör. Ferhat Büyükkalkan	Giresun University
Öğr. Gör. Cihat Bıçakçı	Giresun University
Öğr. Kader Çavdar	Giresun University

Dış Temsilciler Koordinatörü / General Coordinator of Foreign Editors

Dr. Samet Azap	Kastamonu University
----------------	----------------------

Sosyal Paylaşım Ağları Sorumlusu / Social Media Responsible

Öğr. Gör. Mehmet Akif Kara	Giresun University
----------------------------	--------------------

Bu Sayının Hakemleri / Referees of this Issue

- Prof. Dr. Adem İşcan (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Haydar şar (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Haldun Özkan (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sultan Murat Topçu (Erciyes Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali Murat Kırık (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Bekir Kürşat Doruk (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Ebru Bozpolat (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Doç. Dr. Füsün Çelebi Boz (Bayburt Üniversitesi)
Doç. Dr. Hatem Türk (Giresun Üniversitesi)
Doç. Dr. Mihalis Kuyucu (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Doç. Dr. Tefik Uzun (Giresun Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İlhan Aras (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Nuri Kardaş (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Metin Oktay (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Bal (Kocaeli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Serdar Derman (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Seven Erdoğan (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Taha Yazar (Dicle Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Karadavut (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Volkan Duran (İğdır Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Katrancı (Kocaeli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yuliya Biletska (Karabük Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS
YEAR: 4 - NUMBER: 11- SPRING 2020

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

EĞİTİM BİLİMLERİ / EDUCATIONAL SCIENCES

Saadet Aylin Yağan

Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri 5. Sınıf Matematik Ders Kitabı Örneklerinin Karşılaştırılması –
The Comparison of 5th Grade Mathematics Textbook Samples Used in Turkey and The USA **1-19**

Arzu Çakıcı

Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi – *An Examination of Variables Affecting The State of Loneliness in High School Students* **20-38**

Fırat Aydın

Ahmet Ümit'in "Masal İçinde Masal" Adlı Eserinin Motif İndekse Göre İncelenmesi – *An Investigation of Ahmet Umit's Work "in the Tale of Tale" By Motif Index* **39-48**

Nihat Kavan, Erhan Akın

Zaman Bisikleti Fantastik Çocuk Roman Serisinin Kültürel Çözümlemesi – *Cultural Analysis of "The Time Bicycle" Fantastic Children Novel Series* **49-57**

**SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER /
SOCIAL, HUMAN AND ADMINISTRATIVE SCIENCES**

Mehmet Kutlu

Berel'deki 4. Kurgan – *Kurgan 4 At Berel* **58-70**

Erol Akyıldırım

Kapitalizmin İç Yüzü – *The Other Side of Capitalism* **71-78**

Yusuf Görgülü

Yerel Gazetelerin Haber İçeriklerine Yönelik Bir Analiz Khabar E-Jonoob Morning (iraz) Bir İçerik Analizi – *An Analysis for the News Content of Local Newspapers (Khabar-E Jonoob Morning (Siraz) A Content Analysis* **79-90**

Ali Başaran

Annexation of Crimea By Russian Federation, United States and European Union’s Economic Sanctions Against Russian Federation, 2014-2018 – *Rusya Federasyonu’nun Kırım’ı İlhakı, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği’nin Rusya Federasyonu’na Uyguladığı İktisadi Müeyyideler, 2014-2018* **91-106**

Editörden;

*“hic Rhodus, hic salta!”
“hünerimizi göstermenin zamanıdır!”
Ezop*

ASYA STUDIES (Akademik Sosyal Araştırmalar/Academic Social Studies) dergisinin on birinci sayısını “Year: 4 - Number:11 / Spring 2020” olarak yayınlamış bulunmaktayız. Yayın hayatında dördüncü yılını kutlayan ASYA STUDIES (Akademik Sosyal Araştırmalar/Academic Social Studies), bünyesinde sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanındaki bilimsel çalışmalara yer vermektedir. ASYA STUDIES dergisi olarak amacımız uluslararası bir boyutta nitelikli yayınlar sunarak bilim dünyasına hizmet etmektir.

Dergimiz bilim dünyasındaki macerasını şeffaf bir şekilde nitelikli yayınlara yer vererek sürdürmektedir. Bilim dünyasında adını iyice duyuran dergimize her yayın döneminde birbirinden değerli makaleler gönderilmektedir. Bu sayımız için toplamda 13 makale değerlendirme aşamasına alındı ve bunlardan 8 adedi bu sayımızda yayınlanmaya hak kazandı. 5 makale ise hakem sürecinden sonra reddedildi.

Dergimize gönderilen makaleleri önce yayın kurulumuz ve editöryal ekibimiz inceledikten sonra yabancı dil hakemi ve yazım kontrol hakemine gönderiyoruz. Bu aşamaları başarıyla geçen makaleleri değerlendirme aşamasına dâhil ediyoruz. Değerlendirme aşamasında farklı üniversitelerden ilgili alanda uzman 2 alan hakemine makaleyi gönderiyoruz. Toplamda 2 olumlu sonuca ulaşırsak makaleyi yayın aşamasına dâhil ediyoruz. Eğer 2 olumsuz cevap gelmişse makaleye red veriyoruz. 1 olumlu 1 olumsuz dönüş olmuşsa makaleyi son bir hakeme daha gönderiyoruz ve bu hakemden gelen sonuca göre makaleyi ya yayınlıyoruz ya da reddediyoruz.

Bu sayımızda birbirinden değerli 8 araştırma makalesi yer almaktadır. Sayımızda yer alan 8 makalenin alanlarına bakıldığı zaman ise 4 Eğitim Bilimleri ve 4 adet Sosyal ve Beşeri Bilimler temel alanlarına ait makaleler yer almaktadır.

Dergimizin tüm yayın süreçlerini ULAKBİM TR DİZİN’in belirlediği kriterlere göre yapmaya özen gösteriyoruz. Tüm aşamaları Dergipark üzerinden şeffaf bir şekilde yürütüyoruz. Tüm süreçleri bu şekilde yürüterek 2020 yılından itibaren ULAKBİM TR Dizin’de taranmayı amaçlamaktayız.

Dergimizin Spring 2020 sayısının çıkmasında emeği geçen dergi yönetimine, desteklerini veren danışma ve yayın kurulundaki değerli akademisyenler ve alan editörleri ile yazılarıyla ve hakemlikleriyle dergimize değer katan kıymetli yazar ve hakemlerimize teşekkürü bir borç biliriz. Bilim dünyasına ve akademik hayata yeni bir soluk getirmek amacıyla çıktığımız bu süreçte siz değerli akademisyenleri yazar ve hakem olarak her zaman yanımızda görmek isteriz.

Ayrıca bu süreçte görüş ve önerilerinizle bizleri en mükemmel ulaştırma noktasında yönlendirmenizi bekler, saygılar sunarız.

Doç. Dr. Serdar BULUT
ASYA STUDIES Baş Editörü

From the Editor;

“hic Rhodus, hic salta!”

“hünerimizi göstermenin zamanıdır!”

Ezop

We have published the eleven issue of ASYA STUDIES (Academic Social Research) as “Year: 4 - Number: 11 / Spring 2020”. Celebrating its fourth year in publication, ASYA STUDIES (Academic Social Studies) includes scientific studies in the field of social sciences and educational sciences. As ASYA STUDIES journal, our aim is to serve the scientific world by providing qualified publications to the international arena.

Our journal continues its adventure in the world of science by providing transparently qualified publications. Our journal, which is well known in the world of science, sends valuable articles from each other in every publication period.

A total of 13 papers were evaluated for this issue, and 8 of them were entitled to be published in this issue. 5 articles were rejected after the referee process.

After reviewing the articles submitted to our journal by our editorial team, we send them to the foreign language referee. We include these articles in the evaluation process. During the evaluation phase, we send the article to 2 field referees from different universities who are experts in related fields. If we have reached 2 positive results in total, we include the article in the publication stage. If there are 2 negative answers, we reject the article. If there is 1 positive and 1 negative return, we send the article to another referee and we either publish or reject the article according to the result of this referee.

This issue includes 8 valuable research articles. When we look at the fields of the 8 articles in our issue, we have 4 Education Sciences and 4 Social and Humanities articles.

We take care to carry out all publication processes of our journal according to the criteria determined by ULAKBİM TR DİZİN. We conduct all the stages transparently through Dergipark. By carrying out all processes in this way, we aim to be indexed in ULAKBİM TR Index from 2020.

We are grateful to the board of the journal who contributed to the publication of the Spring 2020 issue of our journal, to the valuable academicians and field editors who gave their support and to the valuable writers and referees who contributed to our journal with their articles and referees. In order to bring a new breath to the world of science and academic life, we would like to see you, our valuable academics, as authors and referees.

In addition, we expect you to direct us to the point of excellence with respect to your opinions and suggestions.

Assoc. Dr. Serdar Bulut
Chief Editor of ASYA STUDIES

YAYIM VE YAZIM KURALLARI

Genel İlkeler

1. *Asya Studies (Academic Social Studies)*, uluslararası hakemli bir dergi olup yayın yeri Giresun-Türkiye'dir. Yılda 4 (dört) defa yayımlanır. Gerekli durumlarda bu sayıların dışında özel sayılar ve ek sayılar yayımlayabilir.

2. *Asya Studies (Academic Social Studies)*, Eğitim Bilimlerinin tüm alanları, İlahiyat, İktisadi ve İdari Bilimler Alanı, Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Tarih, Sanat Tarihi, Coğrafya, Dilbilim, Edebiyat gibi Asya ve Avrupa Coğrafyası'nı ilgilendiren konularda sosyal bilimlerin tüm alanlarıyla ilgili bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazıları vb. çalışmalarını yayımlayan akademik bir dergidir.

3. Bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazılarının dergi sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazı hakem sürecine gönderilir.

4. *Asya Studies (Academic Social Studies)* gönderilen yazıların bütün telif hakları dergiye ait olup, *Asya Studies* dergisinden izin alınmaksızın başka bir yerde yayınlanamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Ayrıca yazılardan doğabilecek herhangi bir yasal sorumluluk yazarlarına aittir. Editöryel ekip yazı üzerinde istediği değişikliği yapma hakkına sahiptir.

5. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'in yayın dili Fransızca, Türkçe, İngilizce, Rusça, Almanca, Farsça ve Arapça'dır. Ancak gerektiği takdirde diğer dillerde de yazı kabul edilebilir.

6. Makalenin başında en az 200 kelimedenden oluşan Türkçe (Öz) ve İngilizce (Abstract), 5 kelimelik Türkçe (Anahtar Kelimeler) ve İngilizce (Key Words); Türkçe ve İngilizce başlığa yer verilmelidir. Bu şartları yerine getirmeyen yazılar, hakem sürecini tamamlasalar bile yayımlanmazlar.

7. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'e gönderilen yazılar hakem sürecine gireceği için, sisteme eklenen yazıların içine isim veya yazarın kimliğini deşifre edici bilgiler konulmamalıdır. Makalenin hakem süreci tamamlandıktan sonra yazar veya yazarlar ile ilgili bilgiler makaleye editör kurulu tarafından eklenecektir.

8. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te makale sisteme yazar tarafından yüklendikten sonra aşağıdaki süreçler gerçekleşmektedir. Yüklenen makale editör/editör yardımcıları tarafından yayım ve yazım kurallarına uygunluk kontrolü yapılmaktadır. Editör onayı tamamlandıktan sonra yazı hakemlere yönlendirilmektedir. Editör onayından geçen her makale için 2 hakem atanmaktadır. Bu hakemlerden biri yabancı dil özet hakemidir, diğer hakem ise yazım kontrol hakemidir. Bu hakemlerden geçen yazılar ilgili anabilim dalında uzman akademisyenlerden oluşan 2 alan hakemine gönderilmektedir. Makaleyle ilgili hakem raporları mail yoluyla yazarlara ulaştırılmaktadır.

9. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te makaleler, dergipark üzerinden e-posta adresi ve parolayla girilen kişisel sayfadan gönderildikten sonra makalelerin hakem sürecini editöryal ekip takip etmektedir. Bu aşamadan sonra, düzeltmelerin yapılması için, bütün hakemlerden (1 yabancı dil, 1 yazım kontrol, 2 alan hakemi) raporların gelmesi beklenmektedir. Tüm hakem raporları sonuçlanınca yazara e-posta yoluyla gönderilmekte ve yazarın düzeltmeleri beklenmektedir. Düzeltilen makale dergiye ulaşınca tekrar hakemlere e-posta yoluyla gönderilmekte ve hakemlerden onay beklenmektedir.

10. Dergi sistemine eklenen yazılar daha önce başka bir yerde yayımlanmış olmamalıdır. Sempozyum bildirimleri ise, durumun makale içinde belirtilmesiyle yayımlanabilir.

11. Metnin sonunda **KAYNAKÇA** başlığı altında atıf yapılan eserler, yazar soyadı sırasına göre yazar soyadı ve adı küçük yazılmış bir şekilde düzenlenmelidir.

12. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te hakemler editör ekip tarafından belirlenmekte ve sisteme eklenmektedir.

13. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te hakem sürecini tamamlayan makalelerden herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Hakem süreci tamamlayan makaleler tasarım şirketine gönderilmektedir.

14. Hakemlik süreçleri tamamlanan ve yayına hazır olan makaleleri yazarları yayından çekemez.

15. *Asya Studies* dergisi konusuyula alakalı akademisyenlerin katıldığı çalıştaylar düzenleyebilmektedir.

16. *Asya Studies* dergisinde yayınlanan makalelere DOI numarası (makale kimlik numarası) ve ORCID numarası (yazar kimlik numarası) eklenmektedir.

17. Yazılar, dergi sistemine eklenirken aşağıdaki ölçülere göre düzenlenmelidir:

Sayfa Düzeni

1. Yazılar, Microsoft Word programında yazılmalı ve sayfa yapıları aşağıdaki gibi düzenlenmelidir:

Kağıt Boyutu	A4 Dikey
Üst Kenar Boşluk	4 cm
Alt Kenar Boşluk	3 cm
Sol Kenar Boşluk	3 cm
Sağ Kenar Boşluk	3 cm
Yazı Tipi/ Yazı Stili	Times New Roman
Makale Sayfa Sayısı (En çok)	25
Yazı Boyutu (ana metin)	10
Boyutu (dipnot metni)	8
Paragraf Aralığı	Önce 0 nk - Sonra 0 nk
Paragraf Girintisi	1,25 cm
Satır Aralığı	Tek (1)

2. Microsoft Word programında olmayan özel bir yazı tipi (font) kullanılmış yazılarda, kullanılan yazı tipi, makale sisteme eklenirken font dosyası da eklenmelidir.

3. Yazılarda sayfa numarası, üst bilgi ve alt bilgi gibi ayrıntılara yer verilmemelidir.

4. İmla ve noktalama açısından, makalenin ya da konunun zorunlu olduğu durumlar dışında Türk Dil Kurumu imla kılavuzu esas alınmalıdır.

5. Makalelerde yapılan atıf sistemlerinde sadece tek bir formata bağlı kalınmalıdır. Her makalenin sonunda mutlaka kaynakça bulunmak zorundadır.

Yazım ve Yayın İlkeleri ile İlgili Açıklama

Başlık: İçerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir başlık olmalıdır. Makalenin ana başlığı 14 punto ve koyu harfli yazılmalı, İngilizce başlığı ise 12 punto ve italik yazılmalıdır.

Bölüm Başlıkları: Makalede, düzenli bir bilgi aktarımı sağlamak üzere ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir ve gerektiği takdirde başlıklar numaralandırılabilir.

Özet: Makalenin başında, konuyu kısa ve öz biçimde ifade eden ve en az 200 kelimededen oluşan Türkçe ve İngilizce özet (Abstract) bulunmalıdır. Özeti altında, 5 sözcükten oluşan anahtar kelimeler verilmelidir. Özet metni 9 punto, 1 satır aralığıyla yazılmalıdır. Özet metinleri sağ ve soldan 1cm. içten yazılmalıdır.

Ana Metin: A4 boyutunda (29.7×21 cm.) kâğıtlara, dikey olarak, MS Word programında, Times New Roman yazı karakteri ile 10 punto ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır. Sayfa düzeni belirtildiği gibi olmalıdır.

Dipnot: Dipnotta yer alan bütün bilgiler 8 punto, 1 satır aralığıyla yazılmalıdır.

Tablolar ve Şekiller: Tabloların numarası ve başlığı bulunmalıdır. Tablolar metin içinde bulunması gereken yerlerde olmalıdır. Şekil numaraları ve adları şeklin hemen altına ortalı şekilde yazılmalıdır.

Resimler: Yüksek çözünürlüklü, baskı kalitesinde taranmış halde metin içerisindeki yerlerinde verilmelidir. Resim adlandırmalarında, şekil ve çizelgelerdeki kurallara uyulmalıdır.

Makalelerde yapılan atıf sistemlerinde sadece aşağıdaki format uygulanmalıdır. Metin içi göndermeler ve Kaynakça örneklerde belirtildiği gibi olmalıdır:

Örnek Kaynak Gösterme:

Kitap İsmi – Tek Yazarlı:

Kara, Mehmet Akif (2016). *İnşaatta Göçmen Olmak*. Ankara: Gece Kitaplığı.
Gönderme: (Kara, 2016: 78)

Kitap (İki Yazarlı)

Çağdaş, A. ve Şahin, Z. S. (2002). *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi*, Ankara: Nobel Yayınları.

Gönderme: (Çağdaş ve Şahin, 2002: 46)

NOT: İngilizce veya başka dillerdeki makalelerde “ve” bağlacı yerine makale dilindeki bağlaç kullanılmalıdır.

Kitap (Üç ve Daha Fazla Yazarlı)

Mehmet Dursun Erdem, Serdar Yavuz, Mehmet Gürlek, Ayhan Dost (2013). *Tarihî Türk Lehçeleri-Eski Anadolu Türkçesi Bibliyografyası*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Gönderme: (Erdem vd., 2013: 28)

NOT: İngilizce veya başka dillerdeki makalelerde “vd.” yerine makale dilindeki ek kullanılmalıdır.

Derleme Kitaptan Makale:

Mc Nally, D. (1997). “Language, History and Class Struggle”, Wood, E.M. & J.B. Foster (der.), *İn Defense of History: Marxism and the Postmodern Agenda* içinde, New York: Montly Review, 26-42.

Gönderme: (Mc Nally, 1997: 35)

Çeviri Kitap

Bolman, L. ve Deal, T. (2008). *Organizasyonları Yeniden Yapılandırma* (Çeviren: A. Aypay, A. Tanrıoğen), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gönderme: (Bolman ve Deal, 2008: 16)

NOT: İngilizce veya başka dillerdeki makalelerde “ve” bağlacı yerine makale dilindeki bağlaç kullanılmalıdır.

Dergiden

makale

Abou-el-Haj, R. A. (1982) “The Social Uses for the Past: Recent Arab Historiography of Ottoman Rule”, *International Journal of Middle Eastern Studies*, 14 (2): 185-201.

Kurum tarafında hazırlanmış bir rapor:

DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) (1994) *Temel Kadın Göstergeleri, 1978-1993*, Ankara: DİE.

World Bank (1993) *Turkey: Women in Development*, Washington, D.C: World Bank.

İki ya da Daha Fazla Ciltten Oluşan Kitaplar

Moran, B. (1995). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* (3. Cilt). İstanbul: İletişim.

Gönderme: (Moran, 1995: 103)

Yazarı Belirsiz Kitaplar

The 1995 NEA Almanac of Highereducation (1995). Washington DC: NationalEducationAssociation.

Gönderme:(The 1995 NEA Almanac, 1995: 78)

Elektronik Makale

Erdem, M.D. (2008). "Anadolu Ağzlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine", *Turkish Studies*, 3/3, 502-562. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/565930511_Turkish_Studies_Volume_3.3_Spring_2008_p.502-562.pdf adresinden 04.06.2016 tarihinde erişildi.

Gönderme: (Erdem, 2008: 528)

Alıntılanan veya Aktaran Kaynak

Çalışmalarda birincil kaynaklara ulaşmak esastır, ama aksaklıklar nedeniyle asıl kaynağa ulaşamamışsa, dipnotta alıntılanan ya da aktarılan kaynak belirtilir. Kaynakçada alıntılanan ya da aktarılan kaynak bilgilerine yer vermeye gerek yoktur.

Gönderme: (Yavuz 2012: 8 ; Akt.: Bulut, 2016: 5)

Tez

Öztürk, S. (2004). Türkiye’de Üniversite Özerkliğinin Mali, Akademik ve Yönetmel Boyutlarıyla Kamu ve Vakıf Üniversiteleri İçin Betimlenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gönderme: (Öztürk, 2004: 34)

Bildiri

Telli, B., Bulut, S. & Bulduk, T. B. (2014). Adıyaman Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar, Adıyaman Üniversitesi Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu - I Bildiriler Kitabı 03- 04 Nisan 2014 (s.119-130), Adıyaman: Adıyaman Üniv. Yayınları.

Gönderme: (Telli, Bulut & Bulduk, 2014: 122)

Ansiklopediler

Akün, Ö. F. (1992). *Divan Edebiyatı, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (s. 398-422), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Gönderme: (Akün, 1992: 401)

Sözlük

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük* (genişletilmiş baskı). Ankara: TDK.

Sadie, S. (Ed). (1980). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. (6th ed. Vols. pp.1-20). London: Macmillan.

Gönderme: (TDK, 2005: 255)

Web Sayfası

UNESCO (2013). World Heritage List. <http://whc.unesco.org/en/list> adresinden erişildi.

Gönderme: (UNESCO, 2013)

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar

DOI: 10.31455/asya.650254 / Year: 4 - Number:11, p. 1-19, Spring 2020

TÜRKİYE VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ 5. SINIF MATEMATİK DERS KİTABI ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI THE COMPARISON OF 5TH GRADE MATHEMATICS TEXTBOOK SAMPLES USED IN TURKEY AND THE USA

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
23.11.2019

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
31.03.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2020

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Arş. Gör. Dr. Saadet Aylin Yağan
Tokat GaziosmanpaŐa Üniversitesi,
Eğitim Fakóltesi, Eğitim Bilimleri
Bólümü

yagan_a@hotmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-7429-7415>

Öz

Bu araştırmanın amacı, Türkiye ve Amerika Birleők Devletleri'nde (ABD) kullanılan 5. sınıf matematik ders kitaplarının karőılaőtırılmasıdır. Karşılaştırma sonunda Türkiye'deki ders kitabının üstün ve eksik yönlerinin belirlenmesi ve kitapların iyileőtirilmesine katkı sunulması hedeflenmiőtir. Belirlenen hedefe uygun olarak çalışmada karşılaştırmalı eğitim yöntemi kullanılmış ve veri toplama tekniği olarak doküman analizi seçilmiştir. Karşılaştırma bulgularını somutlaştırmak için iki kitaptan örnek sayfalar sunulmuştur. Kitaplar; teknik tasarım ve düzenleme, içerik ve kazanımlar, öğretim ve öğrenme süreci ile ölçme ve değerlendirme temaları altında incelenmiştir. Sonuç olarak, ABD'de kullanılan ders kitabında profesyonel bir teknik tasarım, farklı ve ilgi çekici öğretim-öğrenme etkinlikleri, doyurucu ölçme ve değerlendirme etkinlikleri göze çarpmaktadır. Ancak konu anlatımında tanımlara yer verilmediği, kavram ve terimlerin açıklanmadığı görülmüştür. Türkiye'deki ders kitaplarının öğretim ve öğrenme ilkeleri açısından güçlü yönleri bulunsa da konu anlatımı, öğrenci seviyesine uygunluk, görsellerin kullanımı, yönlendirme ve ipucu açısından yapılması gerekenler olduğu bulgusuna ulaőtılmıştır. Problem çözme bölümlerinde, ipuçlarıyla sonuca ulaştırma yerine çözümler doğrudan verilmiştir. Matematiği somutlaştırma ve gerçek hayatla bağlantı kurma noktaları zayıf kalmıştır. Gerçek hayat bağlantıları metinlerle kurulmaya alıőtılmıştır ancak metinlerin öğrenci seviyesi ve ilgisine göre hazırlanmadığı görülmüştür. Diğer ders ve disiplinlere atıfta bulunulmamıştır. Kitaptaki görsellerin daha etkili hale getirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Ölçme değerlendirme etkinliklerindeki en önemli eksiklik, sorularda hangi tür becerilerin ölçüldüğünün bilinmemesi olmuştur. Ayrıca okuma paralarının sorularla iliőkendirilmedięi bulgusuna ulaőtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amerika Birleők Devletleri, Ders Kitabı, Karşılaştırmalı Eğitim, Matematik Eğitimi, Türkiye

Abstract

The purpose of this research is to compare 5th grade mathematics textbooks of Turkey and United States of America (USA). At the end of the comparison it is expected to identify advantages and disadvantages of the 5th grade math textbook of Turkey and contribute to improvement of future math textbooks. In accordance with the purpose, comparative education method was used and document analysis was selected as data collection technique. Sample pages from two books were cited in order to support comparison findings. Technical design and organizing, content and objectives, teaching and learning process, and measurement and evaluation are the titles under which two textbooks comparatively analyzed. As a result, the textbook used in the USA has notable features such as a professional technical design, diverse and engaging teaching and learning activities, and satisfying measurement and evaluation activities. However, it has been seen that definitions are not included in the text and concepts and terms are not explained. It has found that although the textbook of Turkey has some strengths in terms of teaching and learning principles, it should be improved on suitability to student level, use of images, directions and clues. In problem solving sections, instead of solving the questions with clues, solutions are given directly. Concretizing mathematics and connection with real life are weak. It was attempted to make real life connections using texts, but it has been seen that the texts were not prepared according to student level and interest. No reference was made to other courses and disciplines. It was determined that the visuals in the book should be more effective. The most important deficiency in measurement and evaluation activities is that it is not known which kind of skills are measured in the questions. In addition, it was found that reading passages are not associated with the questions.

Key Words: United States of America, Textbook, Comparative Education, Mathematics Education, Turkey

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Yağan, S. A. (2020). Türkiye ve Amerika Birleők Devletleri 5. Sınıf Matematik Ders Kitabı Örneklerinin Karşılaştırılması. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 11, Spring, p. 1-19.

1. Giriş

Japonların bir toprak parçası kadar değerli buldukları ders kitapları (Semerci, 2004) öğretim etkinlikleri denildiğinde akla ilk gelen materyallerdir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde (2012) ders kitabı, "Talim Terbiye Kurulunca, örgün ve yaygın eğitim-öğretim kurumlarında okutulması uygun bulunan kitap" olarak tanımlanmıştır. Ders kitapları, öğretim programlarında yer alan konulara ait bilgileri planlı ve düzenli bir biçimde inceleyip açıklayan, bilgi kaynağı olarak öğrenciyi dersin hedefleri doğrultusunda yönlendiren ve eğiten temel bir ortamdır (EARGED, 2008).

Ders kitaplarının diğer materyallere nazaran daha yaygın olma nedenleri; öğrenci yaş ve bilgi seviyesine uygun, öğretim programları esas alınarak hazırlanması ve basılı olmasıdır (Bayrakçı, 2005). Öğrencinin her an ulaşabileceği, konuları tekrar etme ve pekiştirme imkânı sunan kaynaklardır. Birçok öğretmen, öğretim programlarından ziyade, öğretme-öğrenme etkinlikleriyle ilgili çalışmalarını ders kitabına ve öğretmen kılavuz kitabına göre düzenlemektedir. Bu durum ders kitaplarının önemini daha da artırmaktadır (Gülersoy, 2013).

Ders kitapları yalnız Türkiye'de değil pek çok ülkede en sık başvurulan öğretim materyalidir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Birliği üyeleri, Japonya gibi ülkelerde temel kaynak olarak ders kitapları kullanılır ve ders zamanının çoğu kitaplardaki etkinliklerle geçirilir (EARGED, 2008).

Sınıf içi öğretime yön veren programların hayata geçirilmesinde aracı olan ve öğretim materyallerinin temeli kabul edilen ders kitaplarının değerlendirilmesi ve eksiklerinin giderilmesi önemlidir (Dane, Doğan ve Balkı, 2004). Millî Eğitim Bakanlığı 2003 yılında almış olduğu bir kararla zorunlu eğitim basamağı olan ilköğretimde okuyan öğrencilere ders kitaplarının ücretsiz olarak verilmesini amaçlayan İlköğretimde Ücretsiz Kitap Dağıtım Projesi'ni uygulamaya koymuştur (Bayrakçı, 2005). Öğretmenler bu kitapların dışında bir kaynağı ders kitabı olarak kullanmamaları gerektiği konusunda uyarılmaktadır. Bu nedenle Türkiye genelinde kullanılan kitapların niteliğinin daha önemli hale geldiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada ders kitapları incelenirken öğrenim basamağı olarak ortaokul 5. sınıf, öğrenme alanı olarak ise matematik dersi üzerinde durulmuştur. Matematik, insan hayatında pratik öneme ve yere sahip olmakla birlikte diğer bilim dallarının ilerlemesinde de rol oynar. Modern bilimlerin insan yaşamına soktuğu günlük hayatta kullanılan teknolojik araç gereçlerin yapımından fen bilimleri, sağlık bilimleri ve hatta sosyal bilimlerin gelişmesine kadar her alanda matematiğin önemli katkısı vardır (Doğan, 2011). Bu nedenle eğitim hayatında üzerinde en fazla durulan derslerden biridir. Böyle olmakla birlikte TIMMS, PISA gibi uluslararası matematik becerisinin de ölçüldüğü sınavlarda ya da ulusal sıralama sınavlarında öğrencilerin istenen seviyede olmadıkları görülmektedir. Örneğin, 2015 yılı TIMSS sınav sonuçlarına göre 4. sınıf düzeyinde Türkiye matematik başarı puanı 483'tür. Bu puan TIMSS ölçek ortalaması 500'ün altındadır. Türkiye 49 ülke arasında 36. sıradadır (Yıldırım, Özgürlük, Parlak, Gönen ve Polat, 2016). Benzer şekilde PISA 2015 sonuçlarına göre 15 yaş grubu Türk öğrencilerin matematik başarı ortalaması 420'dir. Tüm ülkelerin ortalaması ise 461 puandır. Türkiye katılım sağlayan 72 ülke arasında 50. sırayı almıştır (Taş, Arıcı, Ozarkan ve Özgürlük, 2016). Ulusal sınavlarda da sonuç farklı değildir. 8. sınıfların girdiği 2016 TEOG sınavında matematik başarı yüzdesi 42,05 olarak açıklanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2016).

İstatistikler, matematikte istenilen başarının elde edilemediğini gösterirken literatürdeki çalışmalarda da matematik dersinin öğrenciler ve öğretmenler açısından öğrenilmesi ve öğretilmesi zor bir ders olarak betimlendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Matematik, öğrencilere karmaşık, can sıkıcı, zor ve soyut gelmekte öğretmenler de matematiğe karşı öğrenci ilgisinin düşük olduğunu belirtmektedir (Dane, Doğan ve Balkı, 2004). Matematik dersindeki düşük başarının ve matematiğe karşı olumsuz tutumların farklı nedenleri olabilmektedir. Zekâ, fiziksel ve ruhsal durum, güdülenme, öğrenme yöntemleri, ön bilgiler, yetenek, cinsiyet gibi bireysel faktörler, öğretmen niteliği, aile ilgisi ve tutumu ve okul çevresi gibi etkenler matematik öğretimini etkileyebilmektedir (Savaş, Taş ve Duru, 2010). Ders kitaplarının öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanmaması da matematik dersindeki başarısızlığın ve olumsuz tutumun nedenlerinden biridir. Kitapların doyurucu bir içeriğe sahip olması, konu anlatımının anlaşılabilirliği ve akıcılığı, günlük yaşamla bağ kurulması, yeterli ve ilgi çekici etkinliklere yer verilmesi öğrencilerin kitaplardan zevk almaları ve öğrenmenin daha rahat gerçekleşmesi için gerekli faktörlerdendir (Yenilmez ve Dereli, 2009; Yurtbakan, İskenderoğlu ve Sesli, 2016).

Tüm bu bilgiler bir arada değerlendirildiğinde öğretme-öğrenme sürecinde en önemli araçlar olan ders kitaplarının değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de

MEB tarafından ücretsiz olarak dağıtılan matematik 5. sınıf ders kitabı ile ABD’de yayınlanan Go Math serisinden 5. sınıf matematik ders kitabını karşılaştırmalı olarak incelemektir. Türkiye’deki ders kitabının uluslararası dengiyle karşılaştırılması sonucu üstün ve eksik yönlerinin daha net ortaya konabileceği düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada karşılaştırmalı eğitim yöntemi kullanılmıştır. Karşılaştırmalı eğitim; “çeşitli toplumlarda, ülkelerde, bölgelerde ve tarihi dönemlerde uygulanan eğitim sistemlerini bazı açılardan ya da bütün olarak karşılaştıran, ortak ve farklı yönleri tespit ederek eğitim teori ve pratiğinde yararlanılmasını sağlayan bir bilimdir” (Ergün, 1985, s.3). Bu çalışmadaki karşılaştırma, 5. sınıf matematik ders kitapları üzerinden yürütülmüştür. Araştırmada ortaokul düzeyinde bir sınıfın seçilme nedeni, ilköğretimin ilk yıllarında öğrenilenlerin üst sınıflar için temel oluşturduğu gerçeğidir. Hele ki matematik gibi bilgilerin birbiri üzerine inşa edilmek zorunda olduğu derslerde sağlam bir temel oluşturmanın önemi daha net ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde, sınıflarda en çok kullanılan eğitim araçlarının başında gelen ders kitaplarının kusursuz olması beklenir. Ders kitaplarında verilecek yanlış bilgilerin zihinde yer etmesi ileride düzeltilmelerini zorlaştıracaktır (Erol ve Kiroğlu, 2012).

Karşılaştırma için Go Math serisinin seçilme nedeni ise bu seriyle ilgili deneysel araştırmalar yapılmış ve serinin kitaplarının başarılı olduğu sonucuna varılmış olmasıdır. Amerika Eğitim Araştırmaları Enstitüsü (Educational Research Institute of America, 2014), dokuz farklı eyalet ve 29 farklı okulda 2788 katılımcının yer aldığı öntest-sontest kontrol gruplu deneysel bir çalışma düzenlemiş ve Go Math serisinin kullanıldığı sınıflarda anlamlı derecede başarının arttığını tespit etmişlerdir. Eddy, Hankel, Hunt, Goldman ve Murphy (2014) yine aynı serinin kitaplarıyla ilgili yedi eyalet, dokuz okul ve 1489 öğrencinin yer aldığı 2012-2014 yılları arasında sürdürülen deneysel bir araştırma yürütmüşler ve Go Math serisini anlamlı ölçüde başarılı bulmuşlardır.

Araştırmanın verileri doküman inceleme tekniği ile toplanmıştır. İki farklı ülkenin ders kitapları kullanılan dokümanlar olmuştur. Go Math 5. sınıf matematik ders kitabı (2012) için Houghton Mifflin Harcourt yayınevinden gerekli izin alınarak internet üzerinden erişim sağlanmıştır. MEB 5. sınıf ders kitabı (2017) ise resmi internet sitesinden indirilerek edinilmiştir. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü’ne çalışmayla ilgili bilgi verilmiş ve onay alınmıştır. Karşılaştırmada her iki kitabın genel özellikleri karşılaştırılmış içerik ile ilgili karşılaştırma “geometri” üniteleri üzerinden yapılmıştır.

Kitapların değerlendirilmesi MEB Yönetmeliği’ne (2012) uygun olarak teknik tasarım ve düzenleme, içerik, öğretme ve öğrenme etkinlikleri ile ölçme ve değerlendirme etkinlikleri temaları altında gerçekleştirilmiştir. İki ülkeye ait kitaplar bu temalar altında değerlendirilmiş, içerik temasında Houghton Mifflin Harcourt yayınevinden alınan izin gereği kitapların tüm içeriği verilemeyeceğinden geometri ünitesi örnek olarak seçilmiştir. Yorumların güvenilirliği açısından her iki kitaptan görseller sunularak somut veri sağlanmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Teknik Tasarım ve Düzenleme

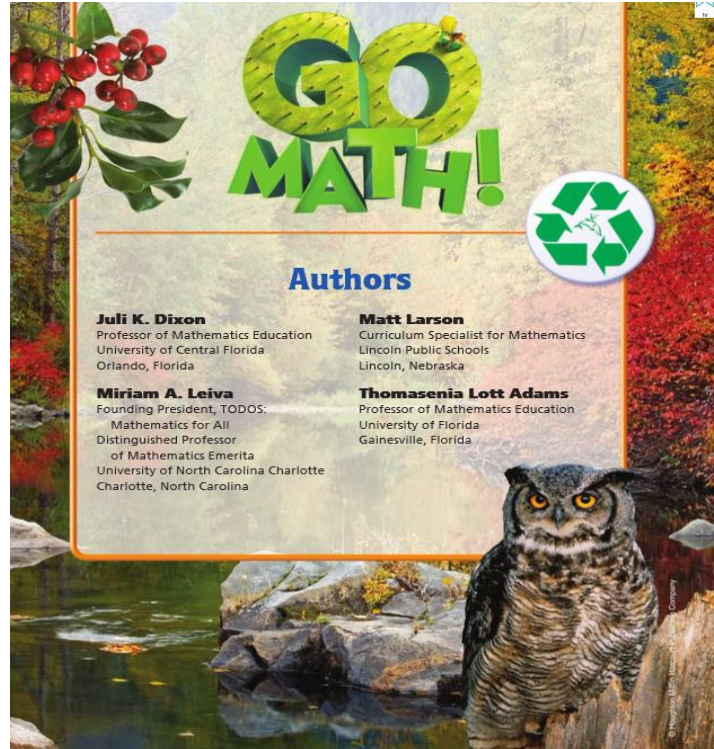
3.1.1. Kapak, giriş sayfaları ve ünite başları

Go Math ve MEB matematik ders kitaplarının kapak sayfaları, iç kapak sayfaları, içindekiler sayfaları ve ünite giriş sayfaları ile ilgili görseller Şekil 1 ila Şekil 6 arasında sunulmuştur.

Şekil 1. Go Math ve MEB ders kitapları kapak sayfaları

Şekil 1’de görüleceği üzere iki kitabın kapakları karşılaştırıldığında ikisinde de sıcak ve soğuk farklı renklere yer verildiği ve resimli olduğu görülmektedir. Go Math ders kitabında turuncu-sarı üzerine yeşil renk tercih edilirken MEB ders kitabında çok sayıda renk kullanılmıştır. Go Math kapak sayfasında hayvan ve bitkilerin yer aldığı doğa teması üzerinde durulurken MEB ders kitabında geometrik şekiller ile çizgi çocuk resimleri kullanılmıştır.

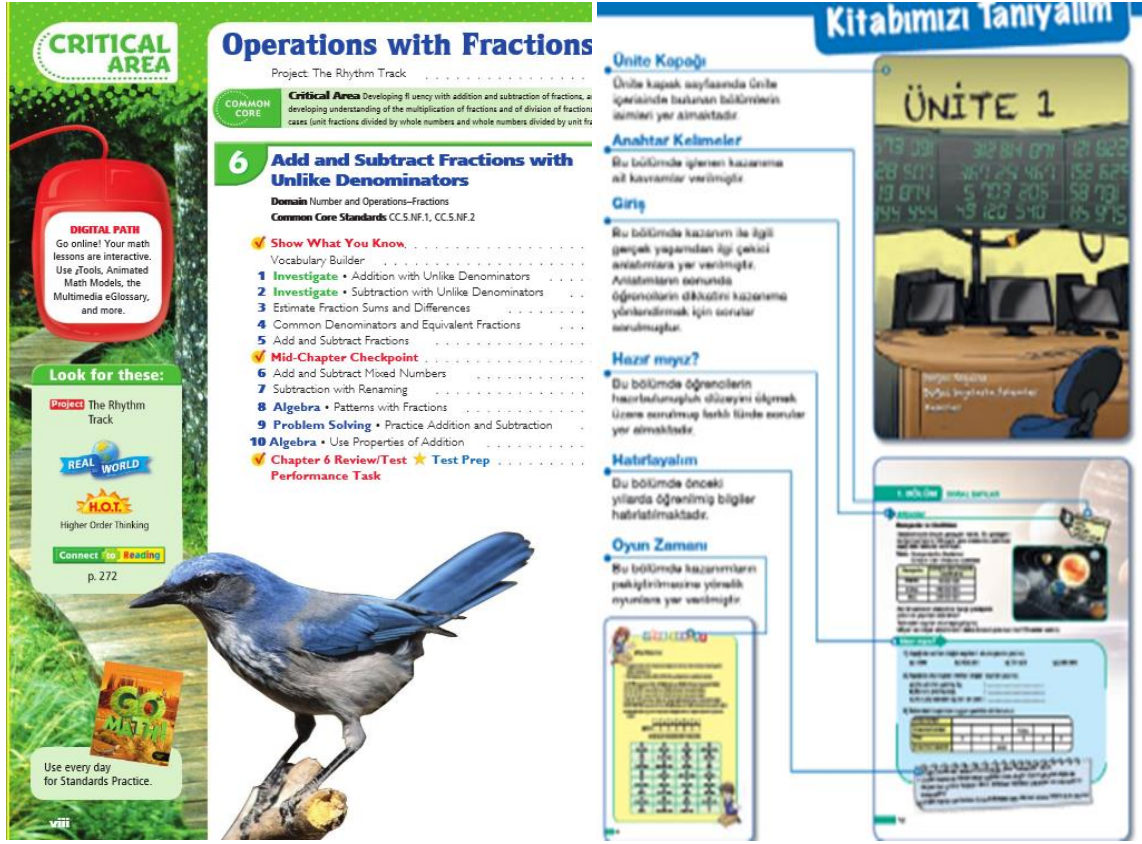
Şekil 2. Go Math ders kitabı iç kapak sayfası

Şekil 2’de görüleceği üzere Go Math’te kapak sayfasında başlatılan doğa teması giriş sayfasında (ve diğer sayfalarda da) devam ettirilmiştir. Go Math’in görselleri MEB kitabıyla karşılaştırıldığında nispeten profesyonelce hazırlanmış algısı uyandırmaktadır. Belirli bir tema ve renklendirmenin takip edilmesi görsel bütünlüğü sağlama açısından etkili olmuştur.

Şekil 3. MEB ders kitabı iç kapak sayfası

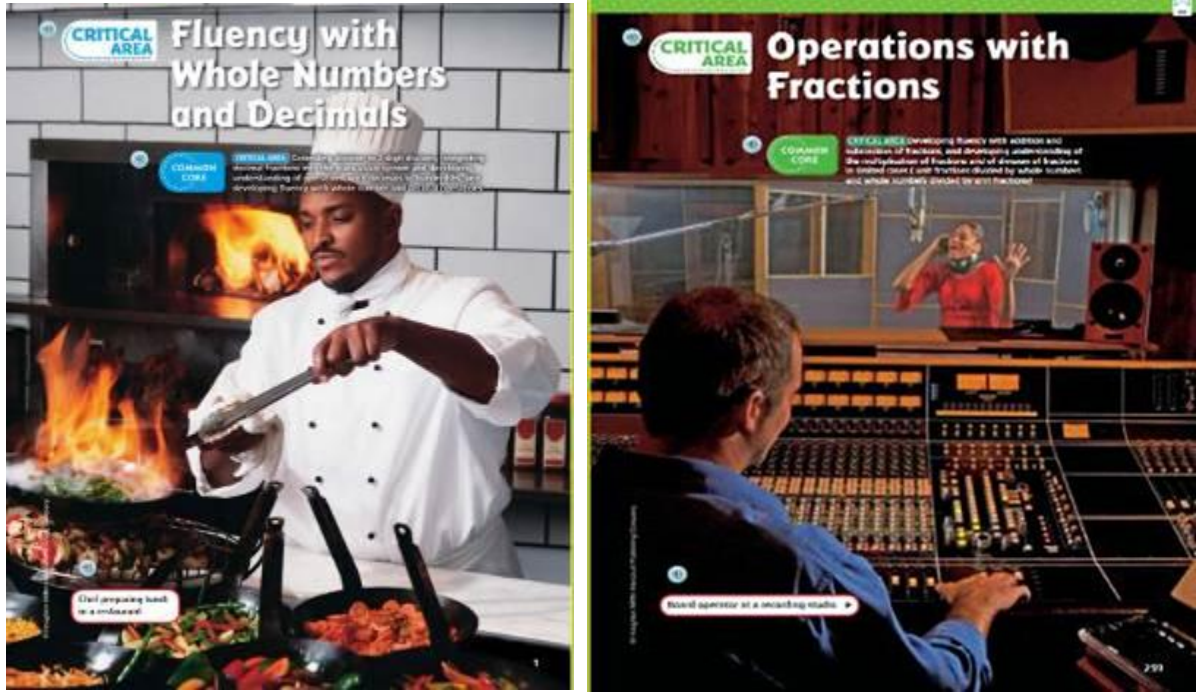
Şekil 3’te görüleceği üzere MEB’in kitabında iç kapak ve resimler daha sadedir. Mevzuata uygun olarak giriş sayfalarında kitabın oluşturulmasında katkı sunan çalışma ekibi, kaç adet basıldığı, ISBN bilgisi, Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı, Gençliğe Hitabe ve Atatürk resmi bulunmaktadır. Ardından İçindekiler sayfaları yer almakta ve üniteler ile alt başlıkların hangi sayfalarda bulunduğu gösterilmektedir.

Şekil 4. Go Math ve MEB ders kitapları kitap tanıtım sayfaları

Go Math'te kapak sayfasının ardından kullanıcı ve ailelerine yazarlar tarafından hazırlanmış kısa bir tanıtım sayfası, yazar bilgileri sayfası ve Şekil 4'te bir örneği yer alan içindekiler yer almaktadır. Bu sayfaların tamamında resimler kullanılmıştır. İçindekiler bölümünde kitap içerisinde öğretme-öğrenme etkinlikleri arasında yer alan dijital içeriklere, okuma parçalarına, üst düzey düşünme becerilerine, gerçek yaşam pratiklerine göndermelerde bulunulmuştur.

MEB matematik ders kitabı içindekiler sayfasında her bir ünitenin görselinin yanında hangi konuların işleneceği ve sayfa numaraları verilmiştir. Go Math'ten farklı olarak MEB kitabında Şekil 4'te yer alan *Kitabımızı Tanıyalım* başlıklı bir bölüm yer almaktadır. Bu bölüm öğrenciler için faydalı açıklamalara sahiptir. Kitabın kaç üniteden oluştuğu, kitapta sıkça kullanılan *anahtar kelimeler*, *hazır mıyız?*, *giriş*, *oyun zamanı*, *bunu deneyelim*, *hatırlayalım*, *birlikte yapalım*, *sıra sizde*, *bunu deneyelim*, *konuşma balonları*, *soru işareti*, *araştırınız-düşününüz* gibi bölümlerin ne anlama geldiği ile değerlendirme teknikleri konularında bilgiler verilmiştir. Kitabın nasıl kullanılacağını öğretmek ve öğrencileri sıandırmak adına gerekli bir bölümdür.

Şekil 5. Go Math ders kitabı ünite giriş sayfaları

Şekil 6. MEB ders kitabı ünite giriş sayfaları

Şekil 5 ve Şekil 6'da her iki ders kitabında kullanılan ünite giriş sayfaları yer almaktadır. Go Math'te görsellerin günlük hayatla daha fazla ilişkilendirildiği, daha somut nesnelere kullanıldığı görülmektedir. Ünite giriş sayfalarındaki görseller gerçek fotoğraflardan edinilmiştir. MEB ders kitabı ünite giriş sayfalarında ise çizgi resimler kullanılmıştır. Diğer sayfalarda da resimlere daha az ve küçük boyutlarda yer verilmiştir. 5. sınıf çocuklarının yaş seviyeleri düşünüldüğünde Go Math kitabının daha avantajlı olduğu söylenebilir. Renkli, canlı ve büyük resimler öğrenci ilgisini çekmede başarılı olacaktır.

3.1.2. Ünite içi tasarım

Her iki kitapta da baskı hatası, resim ve şekillerde bozukluk ya da herhangi bir düzensizlik göze çarpmamaktadır. Yazı puntoları ve okunabilirlik iki kitapta da uygun seviyededir. Renklendirme de başarılıdır. Öğrencilerin ilgilerini çekecek şekilde farklı renkler bir arada kullanılmıştır. Görsel kullanımında iki kitap farklı tarzlar benimsemiştir. Şekil 7 ve Şekil 8’de görsellerden örnekler sunulmuştur.

Şekil 7. Go Math ders kitabındaki görseller

Şekil 8. MEB ders kitabındaki görseller

Şekil 7 ve Şekil 8’de görüleceği üzere resim ve şekil kullanımında MEB’in kitabında çizgi karakterlerden, Go Math kitabında ise fotoğraflardan daha sık yararlanılmıştır. Matematik öğretim programında yer alan gerçek hayatla ilişkilendirilme prensibi göz önüne alınırsa çizgi karakterler yerine ilgi çekecek gerçek fotoğrafların daha etkili olacağı düşünülmektedir.

3.2. Kazanımlar ve İçerik

Go Math 3 ana bölüm ve bu bölümlerin altında yer alan 11 üniteden oluşmaktadır. Toplam 494 sayfadır. Geometri ünitesi, geometri ve ölçme ana başlığının altında en son ünite olarak verilmiştir. MEB matematik ders kitabı ise 4 ünite ve her bir ünitenin altında 3’er tane yer almak üzere toplam 12 başlıktan oluşmaktadır. 395 sayfadır. Geometri ve veri işleme 3. ünite.

Go Math’te öğrenme alanı, ana amaç ve bazı standartlar belirlenmiştir. Kitapta yer alan etkinlikler ve sorular standartlara uygundur. Son ünite olan Geometri ve ölçme öğrenme alanlarından biri olarak tanımlanmıştır. Bölümün ana amacı *hacim anlayışını geliştirmektir*. Geometri ve ölçmenin altında yer alan her bir ünite için de standartlar belirlenmiştir. Bunlar;

- Gerçek hayat ve matematik problemlerini çözebilmek için koordinat düzlemi üzerinde grafik oluşturabilme
- Örüntü ve ilişkileri analiz edebilme
- Verilen bir ölçü sisteminde ölçü birimlerini birbirine çevirebilme
- İki boyutlu şekilleri özelliklerine göre sınıflandırabilmedir.

Talim Terbiye Kurulu geometri ve veri işleme ünitesi için 23 kazanım belirlemiştir. Bazı kazanımlar alt başlıklara da sahiptir. MEB’in kitabı büyük ölçüde kazanımlarla örtüşür şekilde düzenlenmiştir. Ancak bazı kazanımların atlandığına rastlanmaktadır. Örneğin, aşağıda sunulan veri

işleme ünitesine ait kazanımlardan “yanlış yorumlamalara yol açan sütun grafikleri incelenir” kazanımıyla ilgili herhangi bir etkinlik ya da anlatım kitapta mevcut değildir.

- Veri toplamayı gerektiren araştırma soruları oluşturur.

a- Araştırma sorusu oluşturabilmek için "Bir sınıftaki öğrencilerin en sevdiği meyvelerin neler olduğu bir araştırma sorusudur ancak bir kişinin en sevdiği meyvenin ne olduğu sorusu araştırma sorusu değildir." gibi örnekler üzerinde durulur.

b- Araştırma soruları oluşturulurken çevre bilinci, tutumluluk, yardımlaşma, israftan kaçınma vb. konulara yer verilir.

- Araştırma sorularına ilişkin verileri toplar, sıklık tablosu ve sütun grafiğiyle gösterir.

a- Tek özelliğe yönelik süreksiz veri gruplarıyla sınırlı kalınır. Sürekli ve süreksiz kavramlara girilmez.

b- Verileri düzenlemek ve grafiklerle göstermek için gerektiğinde uygun bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanır.

• Sıklık tablosu veya sütun grafiği ile gösterilmiş verileri yorumlamaya yönelik problemleri çözer. Yanlış yorumlamalara yol açan sütun grafikleri de incelenir.

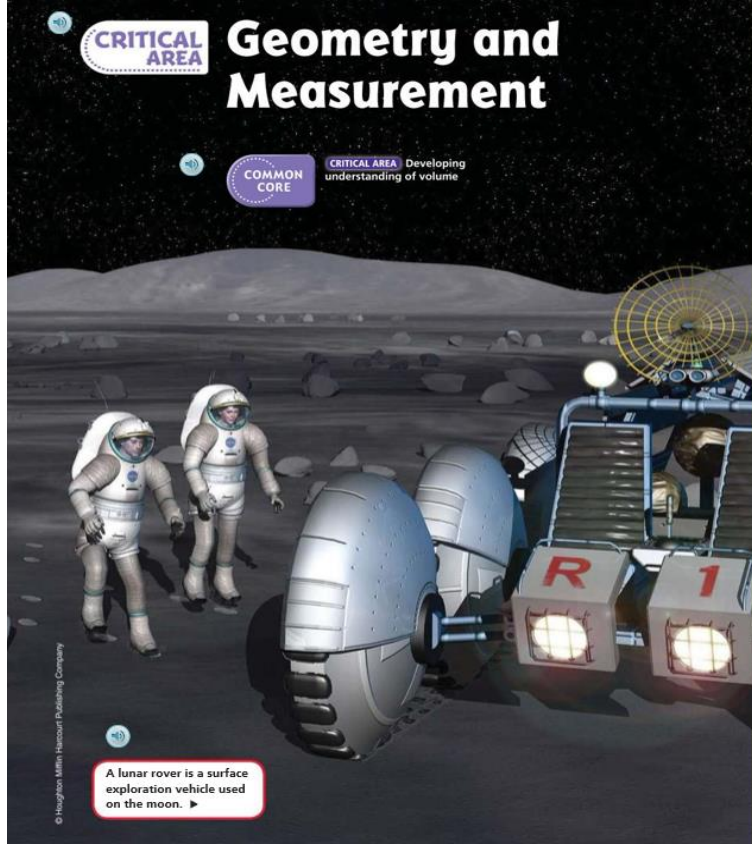
Go Math geometri ve ölçme bölümünde yer alan üniteler, örüntü ve grafikler, ölçü birimlerinin çevrilmesi, geometri ve hacimdir. Bu ünitelerde işlenen konular; sütun ve nokta grafikleri, sıralı ikililer, sayı örüntüleri, ilişkileri analiz etme ve grafiklendirme, geleneksel uzunluk, ağırlık ve hacim ölçüleri, metrik sistem, zaman ölçüleri, çokgenler, üçgenler, dörtgenler, iki boyutlu şekiller, üç boyutlu şekiller, küp ve katı cisimler, hacim kavramını anlama ve kestirme, üçgen prizmaların hacmi ve hacimleri karşılaştırmadır.

MEB ders kitabı geometri ve veri işleme ünitesinde yer alan başlıklar, temel geometrik kavram ve çizimler, üçgenler ve dörtgenler ve veri işlemedir. İşlenen konular; doğru, doğru parçası ve ışın, iki noktanın birbirine göre konumu, eşit uzunluktaki doğru parçaları, açılar, doğruya dik çizme, çokgenler, üçgen çeşitleri ve dörtgenler, üçgenlerin ve dörtgenlerin iç açılarının ölçüleri toplamı, araştırma sorusu ile sıklık tablosu ve sütun grafiğidir.

Go Math'te doyurucu bir çevrimiçi içerik mevcuttur. Ders kitabının ilgili yerlerinde *go online* yönlendirmesiyle konuyla ilgili daha fazla soru ve etkinliğe ulaşılacağı vurgulanmıştır. İçerikte oyunlar, animasyonlar, öğrencinin kendi kendine öğrenmesine ve kendini denemesine imkân sağlayan etkinlikler, öğrenme kartları ve çözümlü sorulara ulaşılabilir. Aynı içerik Eğitim ve Bilişim Ağı'nda (EBA) da mevcuttur. EBA da benzer etkinlikleri kapsayan interaktif bir öğrenme ortamıdır. MEB ders kitabını bu ortama bağlayan göndermelerde bulunulursa çevrimiçi içerikle basılı materyali bütünleştirme açısından faydalı olacaktır.

3.3. Öğretme ve Öğrenme Süreci

Go Math ve MEB matematik ders kitaplarında yer alan öğretme ve öğrenme etkinlikleri ile öğrenme ilkelerine ait bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Şekil 9. Go Math ders kitabı geometri ünitesi girişi

Go math ders kitabında üniteler ünite başlarında yer alan kapak fotoğraflarına uygun projelerle başlamaktadır. Geometri ve ölçme ünitesi kapağında Şekil 9'da görülebileceği gibi uzay aracı ve astronotların olduğu bir fotoğraftan yararlanılmış ve ilk sayfada da öğrencilerden uzay kapsülü oluşturmayla ilgili bir proje istenmiştir. Dikkat çekme aşaması bu projeye sağlandıktan sonra öğrencilerin önceki bilgileri ölçülmektedir. Bu ünite de örüntü ve grafik okumayla ilgili ön bilgi sorularına yer verilmiştir. Sonraki işlem, kelime dağarcığı oluşturmaktır. Şekil 10'da kelime çalışmalarıyla ilgili bir örneğe yer verilmiştir.

Vocabulary Builder

Visualize It
Use the checked words to complete the tree map.

data

/

/

/

/

coordinate grid

Review Words

data

line plot

Preview Words

✓ interval

✓ line graph

✓ ordered pair

✓ origin

✓ scale

✓ x-axis

x-coordinate

✓ y-axis

y-coordinate

Understand Vocabulary
Complete the sentences using the preview words.

- A graph that uses line segments to show how data changes over time is called a _____.
- The pair of numbers used to locate points on a grid is an _____.

Şekil 10. Go Math ders kitabı öğretme-öğrenme etkinlikleri

Şekil 10'da görüleceği üzere Go Math'te ünite de sıkça kullanılacak ve öğretilmesi gereken kelimeler cümle içinde kullanma, kelime ağacı oluşturma gibi etkinlikler yoluyla öğrencilere öğretilmektedir.

UNLOCK the Problem REAL WORLD

Students have measured different amounts of water into beakers for an experiment. The amount of water in each beaker is listed below.

$\frac{1}{4}$ cup, $\frac{1}{4}$ cup, $\frac{1}{2}$ cup, $\frac{3}{4}$ cup, $\frac{1}{4}$ cup, $\frac{1}{4}$ cup,
 $\frac{1}{4}$ cup, $\frac{1}{2}$ cup, $\frac{1}{4}$ cup, $\frac{3}{4}$ cup, $\frac{1}{4}$ cup, $\frac{3}{4}$ cup

If the total amount of water stayed the same, what would be the average amount of water in a beaker?

STEP 1 Count the number of cups for each amount. Draw an X for the number of times each amount is recorded to complete the line plot.

$\frac{1}{4}$: _____ $\frac{1}{2}$: _____ $\frac{3}{4}$: _____

STEP 2 Find the total amount of water in all of the beakers that contain $\frac{1}{4}$ cup of water.

There are _____ beakers with $\frac{1}{4}$ cup of water. So, there are _____ fourths, or _____ cups.

STEP 3 Find the total amount of water in all of the beakers that contain $\frac{1}{2}$ cup of water.

There are _____ beakers with $\frac{1}{2}$ cup of water. So, there are _____ halves, or _____, or 1 cup.

STEP 4 Find the total amount of water in all of the beakers that contain $\frac{3}{4}$ cup of water.

$3 \times \frac{3}{4} = \frac{\quad}{\quad}$, or _____

STEP 5 Add to find the total amount of water in all of the beakers.

$1\frac{3}{4} + 1 + 2\frac{1}{4} = \underline{\quad}$

STEP 6 Divide the sum you found in Step 5 by the number of beakers to find the average.

$5 \div 12 = \frac{\quad}{\quad}$

So, the average amount of water in a beaker is _____ cup.

Şekil 11. Go Math ders kitabı problem çözme etkinliği

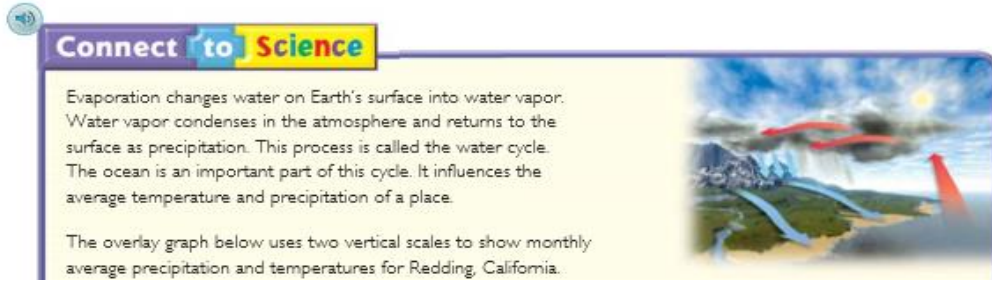
Go Math'te *problem çözme ve gerçek hayat* bölümleri sıkça kullanılan öğretim-öğrenme etkinliklerindedir. Şekil 11'de problem çözme etkinliğine ilişkin bir örnek sunulmuştur. Konuya başlarken bir problem verilmekte ve sorular sorulmaktadır. Çözüm öğrencilerden beklenmekle birlikte adım adım cevaba nasıl ulaşacakları açıklanmıştır. Yönlendirme ve ipucu konularında başarılı bir yöntemdir.

Gerçek hayat problemleri olarak verilen metinler öğrenci seviyesine uygun ve yaşantısından yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bir yolculuğa çıkmak için belirlenen yerleri koordinatlar üzerinde gösterme, kedisi için ölçtüğü yemek miktarlarını grafik üzerinde gösterme, bir miktar pirinci üç değişik parçaya ayırma gibi öğrencilerin rahatlıkla kavrayabileceği düzeyde metinler kullanılmıştır.

Bir başka öğretim-öğrenme etkinliği *matematik konuşması*dır. Bu bölümlerde öğrencilere konuyla ilgili bir soru verilerek aralarında tartışmaları istenmektedir. Kelime dağarcığı oluşturma ve matematik konuşmaları öğrencilerin sözel becerilerini geliştirmede ve matematik-dil becerisi ilişkisi kurmada önemlidir.

Deneyler de öğretim-öğrenme sürecinin bir parçasıdır. Ünitelerde öğrencilerden kolayca yapılabilecek bazı deneyler istenmektedir. Basit ve kolay bulunabilir malzemelerle (kağıt bardak, su, termometre, buz küpleri gibi) yapılan deneyler *bağlantı kur* başlıklarıyla konuyla ilişkilendirilmektedir. Örneğin, öğrencilerden bir deneyde değişik sıcaklık ölçümleri yapmaları istenmiş, bağlantı kur bölümünde bu ölçümlerden bir grafik oluşturmuşlardır.

Sonuç çıkarma, analiz etme, kendi başına çalışma gibi üst düzey düşünme becerilerine yönelik başlıklar da mevcuttur. Ayrıca metin içinde H.O.T. (higher order thinking) kısaltması ile öğrencilerin bilgilerini sentezlemeleri, sonuç çıkarmaları ve yorum yapmaları gereken sorulara yer verilmiştir. Hangi soruların bilgi ve kavramadan daha üst düzey beceri gerektirdiği H.O.T. kısaltmasıyla kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Şekil 12. Go Math ders kitabında diğer disiplinlerle bağlantı kurma

Şekil 12'de sunulduğu üzere Go Math'te diğer ders ve disiplinlerle olan ilişkiler açık bir şekilde kurulmuştur. *Fen bilgisi ile bağlantı, sosyal bilgiler ile bağlantı, okuma ile bağlantı* gibi başlıklarda işlenen matematik konusunun diğer derslerle bağlantısı sağlanmıştır.

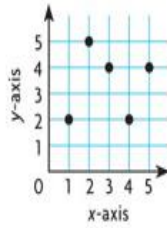
Go Math ders kitabında problemlerin farklı çözüm yolları üzerinde de durulmuştur. Bir problem verilip açıklandıktan sonra *one way, the another way* (birinci çözüm yolu, bir diğer çözüm yolu) başlıklarıyla farklı çözüm yaklaşımları olabileceği gösterilmiştir. Go Math'te dikkat çeken önemli hususlardan biri yazılı tüm bilgilerin aynı zamanda seslendirilmesidir. İsteyen öğrenciler web ortamında bilgileri sesli olarak da dinleyebilmektedir. Seslendirilen tüm içeriğin yanında işareti yer almaktadır.

cone [kōn] **cono** A solid figure that has a flat, circular base and one vertex
Example:

congruent [kan·grōō·ənt] **congruente** Having the same size and shape (p. 442)

coordinate grid [kō·ōrd·n·it grid] **cuadrícula de coordenadas** A grid formed by a horizontal line called the x-axis and a vertical line called the y-axis (p. 373)
Example:

counting number [kount·ing num·bər] **número natural** A whole number that can be used to count a set of objects (1, 2, 3, 4, . . .)

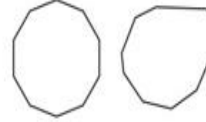
cube [kyōōb] **cubo** A three-dimensional figure with six congruent square faces
Example:

D

data [dāt·ə] **datos** Information collected about people or things, often to draw conclusions about them

decagon [dek·ə·gān] **decágono** A polygon with ten sides and ten angles
Examples:

decagonal prism [dek·əg·ə·nəl priz·əm] **prisma decagonal** A three-dimensional figure with two decagonal bases and ten rectangular faces (p. 457)

decimal [des·ə·mə] **decimal** A number with one or more digits to the right of the decimal point

decimal point [des·ə·mə] **punto decimal** A symbol used to separate dollars from cents in money, and to separate the ones place from the tenths place in a decimal

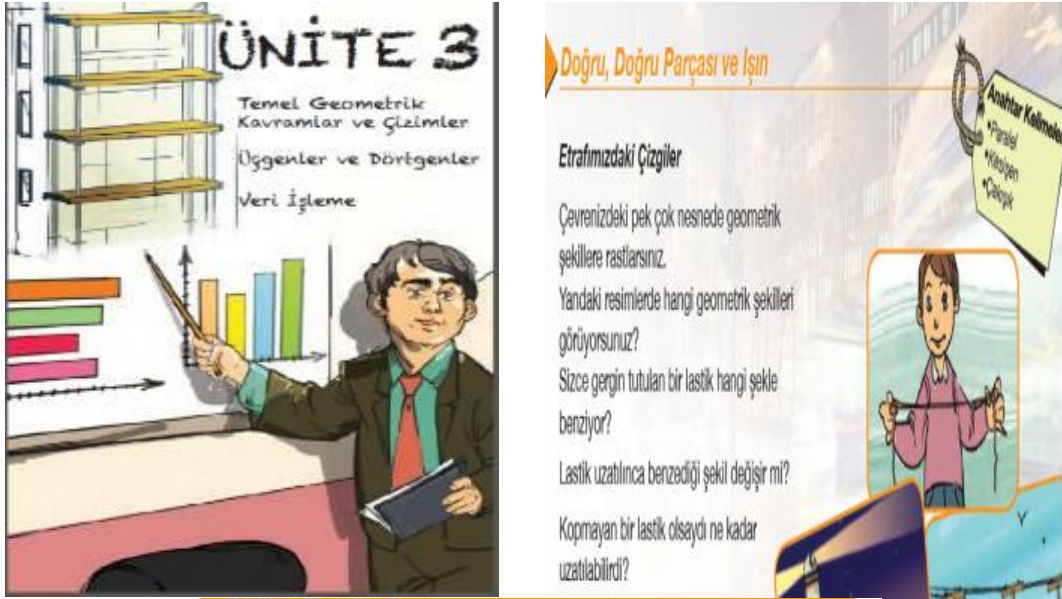
decimal system [des·ə·mə] **sistema decimal** A system of computation based on the number 10

decimeter (dm) [des·i·mēt·ər] **decimetro (dm)** A metric unit used to measure length or distance; 10 decimeters = 1 meter

degree (°) [di·grē] **grado (°)** A unit used for measuring angles and temperature

Şekil 13. Go Math ders kitabı sözlük

Şekil 13'te Go Math ders kitabının sonunda yer alan sözlüğe yer verilmiştir. Sözlük oldukça ayrıntılı hazırlanmış şekil ve örneklerle desteklenmiştir. Sözlükten başka kitabın sonunda ölçüler tablosu, semboller ve formüller de yer almaktadır.

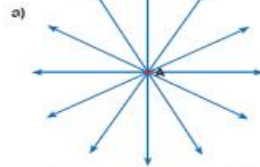
Birlikte Yapalım 1

- a) A noktasından kaç tane doğrunun geçebileceğini bulalım.
b) B ve C noktalarından birlikte geçen kaç tane doğru olduğunu bulalım.

189

Çözüm

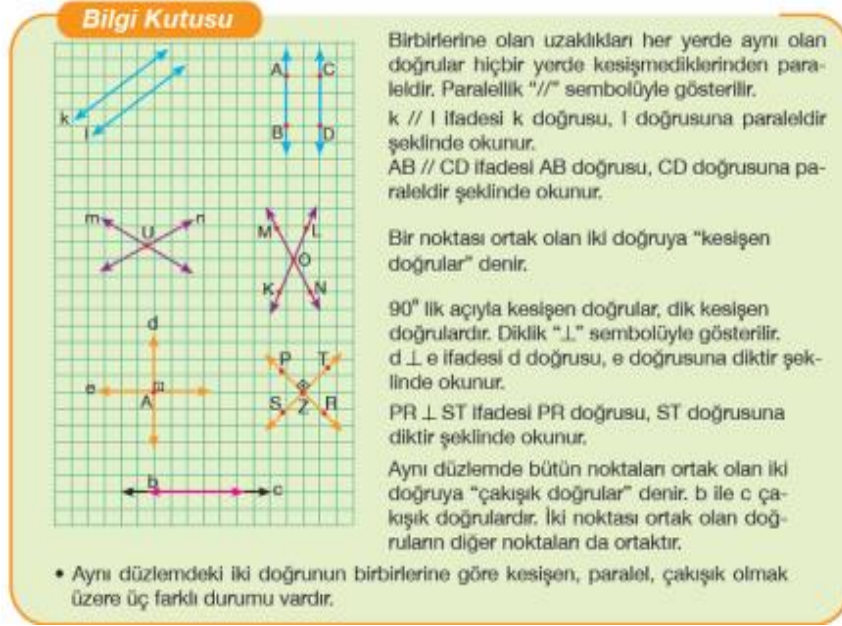
a) A noktasından geçen istediğimiz kadar doğru çizebiliriz.

b) B ve C noktalarından geçen yalnız bir doğru çizebiliriz.

Şekil 14. MEB ders kitabı ünite girişi

Şekil 14'te MEB ders kitabının ünite girişine ait görseller sunulmuştur. Kitapta dikkat çekme sorularla sağlanmaktadır. Ünitelere öğrencileri düşünmeye sevk edecek sorularla başlanmıştır. Ayrıca konuyla ilgili anahtar kelimeler verilmiştir. Konu anlatımında *bilgi kutusu* başlıklarında tanımlara yer verilmektedir. Bunu *birlikte yapalım* bölümlerindeki çözümlü sorular izlemektedir. Çözümlü sorularda öğrenciyi çözüme götürecek açıklama ve ipuçlarına yer verilmeden doğrudan çözümler verilmiştir.

Şekil 15. MEB ders kitabı tanımlar

Şekil 15'te görüleceği üzere MEB kitabı konu anlatımında bilgi kutuları yani tanımlar ve çözümlü sorular arka arkaya sıralanmıştır. Bilgi kutularında hazır bilgi sunulmaktadır. Öğrencinin keşfedeceği durumlara yer verilmemiştir. Tanımların doğrudan kısa kısa verilmesi yararlı olsa da uzun ve öğrencilere sıkıcı gelebilecek tanımlara yer verildiği görülmektedir. Tanım ezberletmekten ziyade bol ve somut örneklerle konuların kavratılmasının daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Konu anlatımının ardından *sıra sizde* bölümünde çözümsüz problemler yer almaktadır.

Araştırınız-Düşününüz

Tren rayları paralel olduğu halde neden uzaklara bakıldığında kesişiyor gibi görünür?

Araştırınız-Düşününüz

Üçgenin neden köşegeni yoktur? Düşününüz.

Şekil 16. MEB ders kitabı araştırma soruları

MEB ders kitabında metin aralarına Şekil 16'da örnekleri sunulan araştırınız-düşününüz soruları serpiştirilmiştir. Üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik sorular yer almaktadır.

Rüzgârdan Enerji

Ülkemizde enerjiye talebin artmasıyla enerji üretimi en temel ihtiyaçlardan biri hâlini almıştır. Son yıllarda enerji üretiminde petrol ve kömürün yerini çevre dostu olan yenilenebilir enerji kaynakları almaya başlamıştır. Örneğin rüzgâr yenilenebilir ve temiz bir enerji kaynağı olduğundan çevre dostudur. Rüzgâr gücünden elektrik üretimi rüzgâr türbinleri yardımıyla yapılmaktadır.

Önce İş Güvenliği

Yeterli güvenlik önlemlerinin alınmaması inşaat sektöründe birçok iş kazasının yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu iş kazalarının bir kısmı da uygun bir şekilde yapılmayan iskelelerden kaynaklanmaktadır. İş kazalarının azaltılması için standartlara uygun şekilde iskelelerin kurulması gerekmektedir.

Yandaki inşaat iskelesini inceleyiniz. Çevrenizde buna benzer iskeleler gördünüz mü? Güvenli olup olmadıkları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sizce iskele parçalarının kurulumunda nasıl bir yol izlenmiştir? Bu şekilde kurulmasının nedenleri nelerdir?

Güvenli bir iskele kurulumu için geometri bilgilerinden nasıl yararlanır?

Oryantiring

Oryantiring genellikle ormanlık arazide harita yardımıyla yön bulmayı içeren, zamana karşı yapılan bir spordur. Sporcular haritada belirtilen hedeflere sırasıyla ve en kısa sürede ulaşmaya çalışırlar.

Yandaki haritayı inceleyiniz. 1 numaralı hedeften 8 numaralı hedefe çizgiler boyunca gitmeyi planlayan bir sporcunun en az kaç birimlik yol gideceğini nasıl bulabilirsiniz?

Şekil 17. MEB ders kitabı metinler

Şekil 17’de MEB ders kitabında yer alan metinlerden örnekler sunulmuştur. Bu metinlerin öğrenci dünyasından uzak kaldığı düşünülmektedir. İlgilerini daha fazla çekebilecek karakterler, olaylar, yaşamlarından yola çıkan hikâyeler kurgulanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bunların dışında *Bunu deneyelim, oyun zamanı* gibi başlıklarda öğrencilerden bazı etkinlikler yapmaları beklenmektedir. Etkinlik için gerekli materyaller kolay ulaşılabilir (kağıt, kalem, cetvel vs.). Öğrenci dikkatini yeniden kazanabilmek adına uygun bölümlerdir.

Kitabın sonunda cevap anahtarı, kaynakça ve sözlük yer almaktadır. Ancak sembol ve kısaltmalar, formüller toplu olarak verilmemiştir.

3.4. Ölçme ve Değerlendirme

Go Math’te ölçme ve değerlendirme etkinlikleri bölüm başında hazırlık soruları, bölüm ortasında ara değerlendirme ve bölüm sonunda genel değerlendirme şeklinde üç kısımda tamamlanmaktadır. Soru çeşitliliği fazladır. Hem açık uçlu hem kapalı uçlu sorulara sıkça yer verilmiştir. Boşluk doldurma, tablo ve grafik oluşturma, tablo/grafik okuma soruları, bölümde öğretilen terim ve kavramlarla ilgili kelime soruları, eşleştirme, karşılaştırma, çoktan seçme gibi soru türlerinden yararlanılmıştır. Öğrencilerden model kurmalarını, açıklamaları ve kurdukları modeli savunmalarını bekleyen sorular da mevcuttur. Bu sorulara kısa kompozisyonlarla cevap vermeleri istenmektedir. Ders kitabında yer alan soruların dışında başka örnekler çözmek isteyenler için serinin başka bir kitabına yönlendirme yapılmaktadır.

Sorular bilişsel alan taksonomisinin tüm basamaklarını içerir şekilde hazırlanmıştır. Üst düzey alanlar H.O.T (higher order thinking) işaretiyle belirtilmiştir. Bu işareti bulunduran sorular problem oluşturma, analiz etme, sentezleme, değer biçme, karar verme, eleştirme, nedeni kanıtlara dayanarak açıklama, sonuca varma, diğer bilinenlerle bağlantı kurma gibi beceriler gerektirmektedir. Soruların tamamı açık, anlaşılır, öğrenci ilgisine uygundur. Performans ödevleri de ölçme değerlendirmenin bir parçasıdır. Bölüm sonunda işlenen konuları kapsayan bir araştırma verilip öğrencilerden kapsamlı bir ödev hazırlayarak sınıf önünde sunmaları beklenmektedir.

MEB kitabında ünite başlarında hazırlık soruları yer almaktadır. *Sıra sizde* bölümündeki sorular ara değerlendirme olarak kabul edilebilir. Ünite sonunda da genel değerlendirme yapılmaktadır. Ünite sonlarında bulunan sorular sayıca yeterli değildir. Öğrencileri, farklı problemlere ulaşabilecekleri kaynaklara yönlendirme de yapılmamıştır.

Soru çeşitliliği açısından MEB ders kitabı başarılıdır. Açık ve kapalı uçlu sorulara burada da yer verilmiştir. Doğru-yanlış, eşleştirme, karşılaştırma, boşluk doldurma, tablo ve grafik oluşturma, tablo ve grafik okuma soruları ile çoktan seçmeli sorulardan faydalanılmıştır. Bilişsel basamaklara uygun soru türleri vardır ancak Go Math'teki gibi hangi sorunun ne tür bir beceri gerektirdiği belirtilmemektedir. Bu tür yönlendirmeler öğrenciler, veliler, öğretmenler ve kitabı kullanacak diğer kişiler açısından hem kolaylık sağlayacak hem de öğrenci farkındalığını arttıracaktır.

4) Türkiye İstatistik Kurumu hanelerde bilişim teknolojileri kullanımını öğrenmeye yönelik bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmanın sorusu ne olabilir?

8) Kanalizasyona inmek, bakım ve onarım yapmak üzere yol düzeyinde kapağı bulunan özel bacalar rögar olarak isimlendirilir. Sizce rögar kapakları dikdörtgen veya kare şeklinde de olabilir mi? Neden?

Şekil 18. MEB ders kitabı soru örnekleri

Okuma parçalarında olduğu gibi sorulardan bazılarının da (Şekil 18) öğrenci ilgisini çekemeyeceği düşünülmektedir. Öğrencilerin sevdikleri oyun veya kahramanların yer alacağı soru kalıpları daha yararlı olabilir.

4. Tartışma ve Sonuçlar

Sonuç olarak, iki kitap arasında bazı benzerlikler bulunsa da Go Math'in avantajlı taraflarının fazla olduğu düşünülmektedir. Go Math'te profesyonel bir teknik tasarım, farklı ve ilgi çekici öğretme-öğrenme etkinlikleri, doyurucu ölçme ve değerlendirme etkinlikleri göze çarpmaktadır. Go Math kitabında konu anlatımında tanımlara yer verilmemesi, kavram ve terimlerin açıklanmaması bir eksiklik olarak görülmektedir zira etkili bir matematik öğretimi için, öğretilen konularla ilgili kavramların, öğrencilere tam anlamıyla kazandırılması gerekmektedir (Küçük ve Demir, 2009).

İçerik ve kazanımlar açısından MEB ve Go Math kitapları farklı bir anlayışa sahiptir. Go Math geometri ve ölçme bölümü konuları MEB kitabında iki üniteye serpiştirilmiştir. Dördüncü ünite uzunluk ve zaman ölçme, çevre ve alan ölçme, dikdörtgen ve dikdörtgenler prizması konularına yer verilmektedir. Kazanımlar, MEB kitabı için daha önceki senelere nazaran oldukça azaltılmış olmasına rağmen ayrıntılı ve spesifik. Go Math'te belirlenen standartlar daha geneldir. Ayrıca ilgili ünitelerde hangi standartlara ulaşılmak istendiği verilmiştir. MEB ders kitabında öğrencinin hangi bilgi, beceri ve tutumları kazanacağına dair amaçlara yer verilmemiştir. Öğrencilerin her ünite başında o üniteye ait kazanımları bilmelerinin hedefe yönelmelerinde ve dersin gidişatını anlamalarında etkili olacaktır.

Literatür incelendiğinde geçmiş yıllarda konu üzerinde yapılan araştırmalarda (bkz. Arslan ve Özpınar, 2009; Çoban ve Mert, 2007) görsellik, öğrenme ilkelerinin kullanımı, teknolojiye yer verilmesi ve temel kavramların açıklanması gibi konularda ders kitaplarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada da benzer şekilde konu anlatımı, öğrenci seviyesine uygunluk, görsellerin kullanımı, yönlendirme ve ipucu kullanımı konularında eksiklikler saptanmıştır. Bulgular bir arada değerlendirildiğinde öğretim programlarının değişmesi ve ders kitaplarının yenilenmesi sonrasında da ders kitaplarındaki bazı yetersizliklerin devam ettiği sonucuna ulaşılabilir.

MEB ders kitabında geliştirilmesinin uygun olacağı düşünülen noktaların başında yönlendirme, ipucu verme ve öğrencinin keşfetmesini sağlama gelmektedir. Çözümlü sorularda ipuçlarıyla sonuca ulaştırma yerine çözümler doğrudan sunulmuştur. Matematiği somutlaştırma ve gerçek hayatla bağlantı kurma noktası da zayıf kalmaktadır. Toprak ve Özmantar (2019), Türkiye ve Singapur 5. sınıf matematik kitaplarını karşılaştırdıkları çalışmalarında bu araştırmaya benzer şekilde Türkiye matematik ders kitabında yeteri kadar çözümlü soruya yer verilmediği ve gerçek hayat ile bağlantı kurulmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Türkiye'de kullanılan matematik kitabında gerçek hayat bağlantıları metinlerle kurulmaya çalışılmış ancak metinler öğrenci seviyesi ve ilgisine göre ağır hazırlanmıştır. Diğer ders ve disiplinlere atıfta bulunulmamıştır. Örneğin, *rüzgârdan enerji* metninde fen bilgisi dersiyle bağlantı kurulabilecekken öğrenciyi buna yönlendiren bilgiler verilmemiştir. Kitaptaki önemli noktaları vurgulama da eksik bırakılan konulardan biridir. Konu anlatımı bazen birbirinden kopuk olabilmekte çoğu zaman da tekdüze ilerlemektedir. Bilgi kutularında uzun ve karmaşık tanımlara rastlanmaktadır. Önceki bilgilerden faydalanmaya yer verilmemiştir. Örneğin, açılar başlığında araba park etmekle ilgili bir metnin ardından

dik açı, dar açı ve geniş açının ne olduğu tartışılmadan önceki bilgilere göndermede bulunulmadan doğrudan sorulara geçilmiş ve ardından bazı tanımlamalar yapılmıştır. Sorulardan önce gerçek yaşamda açı çeşitlerini gösteren bol görselle dar, geniş ve dik kavramları tanıtılıp, öğrenciye farkları sezdirilip ardından tanım ve soruların gelmesinin daha sağlıklı olacağı düşünülmektedir. Katipoğlu ve Katipoğlu (2016), matematik öğretmenlerinin öğrenci ders kitabı hakkındaki görüşlerini inceledikleri araştırmalarında bu sonuçlara benzer şekilde öğretmenlerin metinleri ve soruları yetersiz buldukları sonucuna ulaşmışlardır. Korkmaz, Tutak ve İlhan (2020), ortaokul matematik ders kitaplarını öğretmen görüşlerine göre değerlendirdikleri çalışmalarında bu araştırmanın bulgularına paralel olarak konu anlatımı ile alıştırmaya ve soruların yetersiz olduğunu bulmuşlardır.

Kitaptaki görsellerin daha etkili hale getirilebileceği düşünülmektedir. Tekrarlayan çizgi figürlerden yararlanmak yerine farklılaşmaya gidilmeli, uygun sayıda ve ilgi çekici şekil ve resimlere yer verilmelidir. Kitabın sonunda kullanılan sembol ve kısaltmalar ile formüllerin toplu olarak verilmesinin yararlı olacağına inanılmaktadır.

MEB kitabı ölçme değerlendirme etkinliklerinde en önemli eksiklik, sorularda hangi tür becerilerin ölçüldüğünün bilinmemesidir. Go Math kitabında öğrencilerden istenen tüm beceriler açıkça verilmiştir. Tek bir soru için *açıkla*, *bağlantı kur*, *nedenini sorgula* gibi yönlendirmeler mevcuttur. Go Math kitabındaki okuma parçaları sorularla ilişkilendirilmiştir. MEB kitabında da bu tür yönlendirmeler kullanılması daha sağlıklı olacaktır. Tutak ve Güder (2012), ilköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin matematik ders kitabı hakkındaki görüş ve düşüncelerini araştırdıkları çalışmalarında öğretmenlerin ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme etkinliklerini yetersiz buldukları sonucuna ulaşmışlardır. Bulgular, bu araştırmayı destekler niteliktedir.

MEB kitabının başarılı bulunduğu noktalar; öğrenci ilgisini canlı tutabilmek için farklı etkinliklere yer verilmesi, kitapta yer alan bölümlerin tanıtılması ve matematiği somutlaştırmak için deneylere yönlendirme yapılmasıdır. Ders kitaplarında EBA'ya göndermelerde bulunulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

4.1. Öneriler

MEB matematik ders kitabında;

1. Her bir üniteye öğrencilerin hangi bilgi, beceri ve kazanımları edineceğine dair bilgiler verilmelidir.
 2. Problem çözme bölümlerinde yönlendirme, ipucu ve öğrenci keşfetmesine önem verilmelidir.
 3. Kullanılan metinler öğrenci ilgi ve seviyesine uygun olarak hazırlanmalıdır.
 4. Konular somutlaştırarak ve öğrencilerin günlük hayatlarıyla ilişkilendirilerek verilmelidir.
 5. Görseller öğrenci ilgisini çekecek şekilde tasarlanmalıdır.
 6. Diğer disiplinlerle bağlantı kurulmalıdır.
 7. Çevrimiçi etkinliklerle (EBA vb.) bağlantı kurulmalıdır.
 8. Ölçme ve değerlendirme etkinliklerinde ne tür becerilerin ölçüldüğü açıklanmalıdır.
- Araştırmacılar;
9. Farklı ülkelerdeki ders kitaplarıyla Türkiye'deki ders kitaplarını karşılaştırabilirler.
 10. Farklı disiplinlere ait ders kitaplarını inceleyebilirler.

KAYNAKÇA

- Arslan, S. ve Özpınar, İ. (2009). İlköğretim 6. Sınıf Matematik Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(12): 97-113.
- Bayrakçı, M. (2005). Ders Kitapları Konusu Ve İlköğretimde Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtım Projesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 165, s. 1-10.
- Çoban, A. ve Mert, Ş. (Kasım, 2007). İlköğretim Matematik Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. I. Ulusal İlköğretim Kongresi, Ankara.
- Dane, A., Doğan, Ç. ve Balkı, N. (2004). İlköğretim 7. Sınıf Matematik Ders Kitaplarının Değerlendirmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2): 1-18.
- Doğan, N. (t.y.) "Matematiğin Önemi ve Diğer Bilimlerdeki Uygulamaları". http://w3.gazi.edu.tr/~ndogan/matematik_onem.html adresinden 23.9.2019 tarihinde erişilmiştir.

- Eddy, R. M.; Hankel, N.; Hunt, A.; Goldman, A. and Murphy, K. (2014). *Go Math! Efficacy Study Year Two Final Report*. Laverne, CA: Cobblestone Applied Research & Evaluation.
- Educational Research Institute of America (2014). "GO Math 2015 Elementary Grades Efficacy Study". <https://www.hmhco.com/research/go-math-2015-elementary-grades-efficacy-study> adresinden 25.9.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Ergün, M. (1985). "Karşılaştırmalı Eğitim". [e-kitap sürümü]. <http://www.egitim.aku.edu.tr/kegitim.pdf> adresinden 3.9.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Erol, B. ve Kıroğlu, K. (2012). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Dil ve Anlatım Yönünden Değerlendirilmesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 32(2), 155-176.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports and Science Education*, 2(1): 8-26.
- Katipoğlu, M. ve Katipoğlu, S. N. (2016). Matematik Öğretmenlerinin Öğrenci Ders Kitabı Hakkındaki Görüşleri. *Uluslararası Eğitim, Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2(3): 156-165.
- Korkmaz, E.; Tutak, T. ve İlhan, A. (2020). Ortaokul Matematik Ders Kitaplarının Matematik Öğretmenleri Tarafından Değerlendirilmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 18, s. 118-128.
- Küçük, A. ve Demir, B. (2009). İlköğretim 6-8. Sınıflarda Matematik Öğretiminde Karşılaşılan Bazı Kavram Yanılgıları Üzerine Bir Çalışma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13): 97-112.
- Savaş, E.; Taş, S. ve Duru, A. (2010). Matematikte Öğrenci Başarısını Etkileyen Faktörler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (1): 113-132.
- Semerci, Ç. (2004). İlköğretim Türkçe ve Matematik Ders Kitaplarını Genel Değerlendirme Ölçeği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1): 49-54.
- Taş, U. A., Arıcı, Ö., Ozarkan, H. B., Özgürlük, B. (2016). *PISA 2015 Ulusal Raporu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. *Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği* (Sayı: 28409; Tarih 12/09/2012).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2008). *İlköğretim Okulu Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi*. Ankara: EARGED.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (t.y.) "TEOG istatistikleri". <http://www.meb.gov.tr/teog-istatistikleri-yayimlandi/haber/11409/tr> adresinden 18.9.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Toprak, Z. ve Özmantar, M. F. (2019). Türkiye ve Singapur 5. Sınıf Matematik Ders Kitaplarının Çözümlü Örnekler Ve Sorular Açısından Karşılaştırmalı Analizi. *Türk Bilgisayar ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 10(2): 539-566.
- Tutak, T. ve Güder, Y. (2012). İlköğretim 5. Sınıf Öğretmenlerinin Matematik Ders Kitabı Hakkındaki Görüş Ve Düşünceleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(19): 16-28.
- Yenilmez, K ve Dereli, A. (2009). İlköğretim Okullarında Matematiğe Karşı Olumsuz Önyargı Oluşturan Etkenler. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 4 (1): 25-33.
- Yıldırım, A.; Özgürlük, B.; Parlak, B.; Gönen, E. ve Polat, M. (2016). *TIMSS 2015 Ulusal Matematik ve Fen Bilimleri Ön Raporu 4. ve 8. Sınıflar*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Yurtbakan, E.; İskenderoğlu, T. ve Sesli, E. (2016). Öğrencilerin Matematik Dersindeki Başarılarını Arttırma Yolları Konusunda Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2): 101-119.
-

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar

DOI: 10.31455/asya.626180 / Year: 4 - Number: 11, p. 20-38, Spring 2020

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN YALNIZLIK DÜZEYLERİNE ETKİ EDEN DEĞİŞKENLERİN İNCELENMESİ AN EXAMINATION OF VARIABLES AFFECTING THE STATE OF LONELINESS IN HIGH SCHOOL STUDENTS

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
28.09.2019

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
31.03.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2020

Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi

Arzu Çakıcı
Rehber Öğretmen / MEB
arzuver3@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-4227-9727>

Öz

Bu çalışmanın amacı, pansiyonda ve ailesinin yanında kalan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerini sosyo-demografik özellikler bakımından karşılaştırmaktır. Tarama modeli kullanılarak tasarlanan araştırmanın evrenini Erzincan'daki lise öğrencileri oluşturmaktadır. Bu araştırmanın örnekleme, seçkisiz örnekleme yöntemlerinden, basit seçkisiz örnekleme kullanılarak oluşturulmuştur. Araştırmaya Erzincan il merkezindeki üç farklı lise tipinde (toplam 12 lise) öğrenim gören 761 (338 kız ve 423 erkek) öğrenci katılmıştır. Araştırmada Bilgi Toplama Formu ile UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır. Gruplar arası farklılığı belirlemek için "t testi" ve "tek yönlü varyans analizi (ANOVA)", varyans analizinde ise, gruplar arası farklılıkların kaynağını belirlemek için karşılaştırma sonrası Scheffe Testi ile Dunnett's C Testi kullanılmıştır. Veriler $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde test edilmiştir. Araştırma sonucunda pansiyonda kalan, meslek liselerinde öğrenim gören, anne-babası ayrı yaşayan ve erkek olan öğrencilerde yalnızlık düzeyi yüksek bulunmuştur. Ayrıca annesinin okuma-yazması olmayan öğrencilerle annesi sadece okuma yazma-bilen öğrencilerin yalnızlıklarını algılama düzeyleri, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerden daha yüksek bulunurken; babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin yalnızlık düzeyini algılamaları, babası üniversite mezunu olan öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Ailesinin gelir düzeyi çok düşük olan öğrencilerin yalnızlıklarını algılama düzeyleri ise, ailesinin gelir düzeyleri orta ile yüksek -çok yüksek olan öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Araştırma sonuçları, olumsuz demografik özellikler taşıyan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yalnızlık, Yalnızlık Düzeyleri, Lise Öğrencileri, Lise Türleri, Pansiyon

Abstract

The aim of this study is to compare the level of loneliness of high school students that live with their families to high school students that live in student dormitories with respect to their socio-demographic characteristics. The universe of this study, which has been designed using the scanning model, is composed of high school students who study in Erzincan. The sample of the research, was created by using simple random sampling from random sampling methods. 761 students (338 females and 423 males) from three different high school types (twelve high schools in total) in Erzincan city center have participated in the research. The UCLA Loneliness Scale and the Data Collection Form are made use of for the purposes of the research. "T test" and "one way variance analysis (ANOVA)" are used for the determination of the difference between the groups and as for the analysis of variance, Scheffe Test and Dunnett's C Test are used for the determination of the source of differences between the groups. The data are tested at $\alpha = 0.05$ significance level. The level of loneliness was found to be high among the male students who live in student dormitories, who are studying in the vocational high schools and whose parents live separately. Additionally, it is found out that the level of perception of loneliness in students whose mothers are illiterate or whose mothers literate yet have never attended school is higher when compared to students whose mothers are university graduates; similarly the perception of loneliness in students whose fathers are secondary school graduates is higher when compared to students whose fathers are university graduates. It is also found out that the perception of loneliness in students with very low family income levels is higher than students with middle to high family income levels. Research results show that the students with negative demographic characteristics have higher level of loneliness.

Key Words: Loneliness, Loneliness Levels, High School Students, High School Types, Student Dormitory

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Çakıcı, A. (2020). Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 11, Spring, p. 20-38.

1. Giriş

Yalnızlık, yaşamın her evresinde görülen ve yaşanan bir durumdur. Ayrı kalma ve ölüm gibi yaşam durumları ya da küçük bir neden yüzünden ortaya çıkabilen yalnızlık çocukluktan yaşlılığa kadar her yaş döneminde bulunduğu dönemin gelişim özelliklerinden etkilenerek farklı bir yapıya bürünür (Duyan vd., 2010:30). Alanyazında farklı tanımları bulunan yalnızlık, hem kişisel gelişim etkenlerinin hem de çevreyle olan sosyal etkileşimin etkisiyle ortaya çıkan ayrıca utangaçlık, sosyal kaygı, öz saygı ve demografik değişkenlerle ilintili olan bir durum olarak açıklanmıştır (Erözkan, 2009:2). Yalnızlık, daha çok insan ilişkilerinde algılanan karşılanmamış arzu olarak anlaşılmaktadır. Hogg ve Vaughan (2007)'a göre bireyin diğer insanlarla gerçek etkileşiminin istendik etkileşim düzeyini karşılamadığı durumlarda açığa çıkmasının ve ilişkilerde yaşanan doyumsuzluğun bir göstergesidir. Başka bir ifadeyle yalnızlık, kişinin kendisini red edilmiş, yanlış anlaşılmış ve diğerlerinden uzaklaşmış hissetmesidir. Sosyal ilişkilerde bireyin kendisini dışlanmış, kabul edilmemiş, yanlış anlaşılmış ve duygusal açıdan insanlarla ilişki kuramamış olması nedeniyle oluşan bir durum olarak da tanımlanmıştır (Traş, Öztemel ve Koçak, 2020: 881). Bireyin sosyal ilişkilerindeki niceliksel ve niteliksel yetersizlik dolayı içinde olduğu hoş olmayan bir yaşam biçimidir (Aydiner-Boylu, Günay ve Ersoy, 2019: 212).

İnsan çevresiyle ilişki kurmayı kendi çabasıyla yapmak zorundadır ve bu ilişkilerin en güçlüsü diğerleriyle kurabileceği yakınlıkla gerçekleşmektedir. Kagan (2009), yalnızlık hissini, bireyin yaşamının nesnel koşullarıyla çok az ilişkili olan veya hiç ilişkisi olmayan öznel bir yapı olarak tanımlamıştır. Koçak (2008) ise yalnızlık duygusunu insanın doğal bir sorunu olarak görmektedir.

Yalnızlık, sosyal acı ve izolasyon duyguları ile karakterize edilir ve hem kalıtsal hem de paylaşılmamış çevresel dayanaklara sahiptir (Cacioppo vd., 2006:141). Yalnız insanlar sosyal ilişkilerde ya sorun yaşarlar ya da yetersiz sosyal ilişkiler kurarak, karar verme yetersizliği yaşarlar veya kendisinin ve diğerlerinin zayıflıklarına odaklanırlar (Güloğlu ve Kararımak, 2010: 75). Weiss (1973)'e göre ise yalnızlık, bireyin bir zayıflık biçimi olmanın ötesinde belirli durumlara karşı verilen doğal bir tepkidir. Yapılan bir araştırmada yalnızlık ve sosyal izolasyonun erken ölüm ile ilişkili olduğu bulunmuştur. (Holt-Lunstad vd., 2015:237). Yalnızlığa ölüm, ayrılık, evden uzaklaşma ile çekingenlik gibi, birçok fiziksel ve ruhsal faktörün neden olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri de ağır geçen, süregelen ya da kronik hastalıklardır. Öyle ki hastalık ve yalnızlık birbirine geçişecek ölçüde etkileşim içindedirler. Alanyazında kronik hastalığı olan kişilerin daha çok yalnızlık hissettikleri ve tüberküloz hastalarının sosyal izolasyon ile damgalanma yaşadıkları ve bunun sonucunda görülen psikolojik sorunların tedaviye uyumu etkilemesinin yanı sıra yapılan bir çok çalışmada bu tür hastaların daha çok yalnızlık yaşadıkları bildirilmiştir (Polat ve Ergüney, 2012: 41). Sosyal ilişkiler konusunda yetersiz ve yalnızlık içinde olan bireylerin koroner kalp hastalıklarına yakalanma riskinin sigara içenler, obez olanlar ve fiziksel aktivitesi yetersiz olanlarla aynı derecede olduğu görülmüştür. Üstelik sosyal desteği yetersiz olan yalnız bireylerin akrabalarına göre daha erken öldükleri ve tüm kanser türlerinde beş kat daha riskli oldukları belirlenmiştir (Doğan, Çetin ve Sungur, 2009: 272).

Çağımızda nüfus artışı, bilgisayar teknolojisinin ilerlemesi ve modern kent yaşamındaki aşırı bireyselleşme ile birlikte yalnızlık çok büyük bir sorun haline gelmiştir (Demirbaş ve Haşit, 2016: 137). Jakobek (2019), son yıllarda, yalnızlık konusunu çözüme kavuşturmanın yollarını aramaya iten nedenler arasında yalnızlığın kuşattığı ve gittikçe artan bir endişenin bulunduğunu bildirmiştir. Bu nedenle yalnız insanların daha az sosyal risk aldığı, içe dönük, sıkılgan, benlik saygısı düşük, kaygılı ve depresif oldukları bilinmektedir. Yalnızlık ayrıca sosyal desteklerde zayıflama, benlik saygısının düşük olması, bağlanma nesnesinden uzaklaşma, gibi çevresel ve bireysel nedenlerle ortaya çıkabilmektedir. Yaşanan bu his bireyde kaygı, korku ve sıkıntı yaratabilir (Ünlü, 2015: 18). Bir araştırmada 18-35 yaş arası bireylerdeki sosyal duygusal yalnızlık duygusunun bağımsız yaşama hazırlık, sorumluluğu içselleştirme ve romantik ilişkiyi sürdürmede zorlanma ile ilişki olduğu bulguna varılmıştır (Ateş ve Özden-Yıldırım 2020:407).

Farklı yaş gruplarının yalnızlığı yaşayabileceği gerçeği sözkonusu olmasına karşılık özellikle ergenlerin çocukluk döneminden ayrılıp yetişkinliğe adım atacağı dönemin başlangıcı olması bakımından yalnızlığı yaşamaya daha yatkın oldukları görülmektedir. Bu bakımdan yalnızlık olgusu ergenlik döneminin temel özelliklerinden biridir (Kaya, 2017: 12). Koçak (2008), araştırmasında yeni bir eve ya da okula alışma, bir arkadaştan uzaklaşma, sahip olunan bir nesnenin/evde beslenen bir hayvanın kaybolması, ebeveynlerinin boşanma süreci ya da model alınan birinin ya da sevilen bir hayvanın ölmesi gibi ev ortamında gelişebilen olaylar görülebildiğini ve ergenin rol kargaşası yaşaması halinde ise yakın dostluklardan ürkebildiğini, diğer insanlara gereksinim duyduğu halde ideal kişi olarak gördükleri

insanların gerçekte ideal kişiler olmadığını görerek hayal kırıklığı yaşayabildiğini bildirmiştir. Hogg ve Vaughan (2007) , ergenlerin ve gençlerin yaşadığı yalnızlığın daha çok üniversiteye gitmek ya da bir iş bulmak üzere evden ayrılmak gibi sosyal geçiş dönemlerinde görüldüğünü bildirmişlerdir. Bu nedenle yalnızlık, öğrenim gören bir çok ergen için ortak bir sorundur (Lin ve Huang, 2012:231).

Ergenler için yalnızlık kişi sayısı bağlı olarak değil de, kendi özelliklerine ve kriterlerine uygun olan bir arkadaşın olmayışı bakımından önemli olmaktadır. Bu bakımdan ergenler yetişkinlerden daha çok yalnızlık hissetmektedirler (Deniz ve Uzun, 2019: 1009). Yapılan bir araştırmada, reddedilen ergenlerin diğer ergenlere göre daha saldırgan davranışlar gösterdiği, depresyon ve yalnızlık gibi duygular yaşadıkları saptanmıştır (Gür, 2019: 39). Çevresiyle zayıflayan bağları ergenin, etrafına saldırganca düşünceler beslemesine ve sağlıksız bir ruh hali yaşamasına neden olur (Blackhart, vd., 2009: 270). Ayrıca bu dönemde fiziksel değişim, kimlik ve kişilik gelişimi gibi önemli olaylar yaşayan ergen diğer dönemlere oranla kendisini daha fazla yalnız hissedebilir ya da yalnız kalmayı isteyebilir. Akranları tarafından dışlanma ya da kabul görmeme ergenlerin yoğun yalnızlık duyguları yaşamaları için diğer bir nedendir (Kılınç ve Sevim, 2005: 69). Yalnızlık ile akran ve aile desteği arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada akran ve aile desteğinin sadece yalnız öğrencilerde iyi olma halini sağladığı görülmüştür. Bu anlamda yalnız olan ergenler için tam bir akran ve aile desteğinin onların mutlu, dengeli ve dışadönük olmaları için gerekli olduğunu söylemek mümkündür (Heredia Jr vd., 2017: 339). Yapılan bir araştırmadan elde edilen sonuçlar; ailelerinden daha fazla sosyal destek aldıklarını bildiren öğrencilerin daha az aile desteği bildiren öğrencilere göre daha fazla yalnız olduğunu ortaya koymaktadır. Tersine, arkadaşlardan ve önemli kişilerden daha fazla sosyal destek bildiren öğrenciler, arkadaşlarından ve önemli kişilerden daha az destek veren öğrencilere göre daha az yalnız olduklarını bildirmişlerdir (Henninger vd., 2016: 57). Yalnızlık ayrıca, öğrenciler arasında nispeten bozuk fiziksel sağlık ve depresyon ile ilişkili olarak görülmektedir. Öğrencilerin tükenmişliği de, onların öğrenmelerini ve sağlıklarını olumsuz etkilediği için önemli bir konudur (Lin ve Huang, 2012: 231).

Yukarıda da değinildiği gibi, bir kabuk değiştirme dönemi olan ergenlikte fiziksel, ruhsal, sosyal değişimlerin eşgüdümlü ve hızlı bir şekilde görülmesi ve ergenin bu dönemde bu değişimlerden kaynaklanan birçok sorunla başa çıkması onu yalnızlığa itmektir. Bu dönemde görülen yalnızlığın spesifik nedenleri olsa da ergenleri yalnızlığa iten başka bir çok nedenin de olduğu bilinmektedir. Alanyazında ergenlerde yalnızlığa eşlik eden pek çok sayıda faktör incelenmiş ve ilişki sorunları ortaya konmuştur. Bu nedenler arasında sosyal desteğin az olması, toplumsal reddedilme, evden ayrılma düşüncesi gibi yalnızlığını etkileyen içsel ve dışsal birçok faktör bulunmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerini etkileyebileceği düşünülen ikamet durumu ile diğer değişkenleri içeren demografik bilgilerin incelenmesi ve elde edilen bulguların alan yazın doğrultusunda tartışılması amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi nedir?
2. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi ikamet yerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi pansiyonda kalma nedenine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi öğrenim gördükleri okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
5. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi sınıfa göre farklılaşmakta mıdır?
6. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
7. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi annenin hayatta olup olmama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
8. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi babanın hayatta olup olmama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
9. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi anne-babanın medeni durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
10. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri anne eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
11. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri baba eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
12. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi aylık gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

2.1. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın önemi, lise öğrencilerinin yalnızlığını etkileyen değişkenleri inceleyerek özellikle ikamet yeri ve diğer değişkenlere göre yalnızlık düzeylerini açığa çıkarmak ve bu doğrultuda gerekli

müdahalelerin yapılmasına katkı sağlamaktır. Ayrıca bundan sonra yapılacak benzer araştırmalara da fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

2.3. Varsayımlar

Araştırmada;

1. Seçilen örneklem grubunun, evreni temsil edebilecek nitelik ve nicelikte olduğu,
2. Araştırma kapsamında kullanılacak olan ölçme aracının, araştırma problemine cevap oluşturacak bulguları sağlayacak nitelikte olduğu,
3. Ölçeğin, öğrenciler tarafından samimi bir şekilde cevaplandırıldığı,
4. Araştırmada ele alınan değişkenlerin araştırmak istenilen alanı yansıttığı varsayılmıştır.

2.4. Sınırlılıklar

1. Öğrencilerin yalnızlık düzeylerini ortaya çıkarmak için kullanılan ölçme aracı ile sınırlıdır.
2. Erzincan İlinde öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan lise öğrencileriyle sınırlıdır.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya ilişkin evren ve örneklem, model, istatistiksel analiz ve veri toplama araçları ait verilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2015 yılında Erzincan'da farklı türdeki liselerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem olarak Erzincan il merkezinde pansiyonu bulunan 12 farklı lisede (Fen Liseleri, Anadolu Öğretmen Lisesi, Anadolu Liseleri, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Teknik Endüstri Meslek Lisesi, Tarım Meslek Lisesi, Turizm ve Otelcilik Meslek Lisesi) belirlenen 761 kişi üzerinde (338 kız; 423 erkek) gerçekleştirilmiştir. Evrende yer alan öğrenciler seçkisiz örnekleme yöntemlerinden, basit seçkisiz örnekleme kullanılarak belirlenmiştir. Bu örnekleme yönteminde evrendeki tüm birimler, örneğe seçilmek için eşit ve bağımsız bir şansa sahiptir (Büyüköztürk vd., 2009).

3.2. Araştırmanın Modeli

Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etki eden değişkenlerin incelenmesini amaçlayan bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. (Karasar, 2006)'a göre, tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımları olup araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaktadır.

3.3. İşlem

Araştırma, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Erzincan ilinde basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilen ve 12 farklı lisede öğrenim gören 9.,10.,11. ve 12.sınıf lise öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak kullanılan Kişisel Bilgi Formu ile Ucla Yalnızlık Ölçeği öğrencilere okul saatleri içerisinde uygulanmış ve uyguladıktan sonra işleme alınmıştır. Veri toplama formları, uygun görülen ders saatlerinde uygulanmıştır. Katılımcılara, araştırmanın amacına ilişkin kısa bir açıklamada bulunulmuştur. Araştırmaya katılmaları konusunda onayları alındıktan sonra 20-25 dakikalık süre içinde uygulama yapılmıştır.

3.4. İstatistiksel Analiz

Verilerin çözümlenmesi için SPSS paket programının 17.0 versiyonu kullanılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki istatistiksel analizlerde varyans analizi, t testi, grup farklılıklarını belirlemek için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Varyans analizinde, gruplar arası farklılıkların kaynağını belirlemek için karşılaştırma sonrası Sheffe Testi ile Dunnett's Testi kullanılmıştır. Araştırmanın sorularına cevap verebilmek için kullanılan değişkenlerin yapısına ve verilerin özelliklerine uygun olacak şekilde parametrik istatistiksel yöntemlerden faydalanılmıştır. Yalnızlık ölçeğinden alınan puan sürekli değişkendir ve araştırmanın bağımlı değişkeni olarak ele alınmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenini ise öğrencilerin sosyodemografik özellikleri oluşturmaktadır. Öğrencilerin bu özelliklerine göre yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada bağımsız değişkenin kategori sayısı iki olduğunda "t" testi; kategori sayısı ikiden çok olduğunda ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) manidar farklılık bulunduğu, ikili karşılaştırmalar için "Scheffe" testi ile "Dunnett's C testi" kullanılmıştır.

3.5. Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları olarak Demografik Bilgi Formu ve UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır.

3.5.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmada bilgi toplama formu kullanılmıştır. Bu formda örnekleme oluşturan lise öğrencileri hakkında okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, ikametgah yeri, ailevi ve sosyo-ekonomik düzey gibi demografik özelliklere ilişkin bilgiler yer almıştır.

3.5.2. UCLA Yalnızlık Ölçeği

Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin belirlenmesinde Ucla Yalnızlık Ölçeği (University California of Los Angeles- Loneliness Scale) kullanılmıştır. Russell, Peplau ve Ferguson (1978) tarafından geliştirilen ölçeğin güvenilirlik araştırmasında iç tutarlılık katsayısı .96, test tekrar test güvenilirlik katsayısı .73'tür. İkinci versiyon olarak Russel, Peplau ve Cutrona (1980) tarafından tekrar gözden geçirilmiş ve güvenlik çalışmalarında ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .94 olarak bulunmuştur.

Demir (1989) tarafından Türkçeye uyarlanmış ve geçerlik güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Güvenilirlik çalışmasında ölçeğin iç iç tutarlılık katsayısı .96 olarak saptanmıştır. Ölçeğin test tekrar test güvenilirlik çalışmasından almış olduğu korelasyon katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur. UCLA yalnızlık ölçeği 10'u düz, 10'u ters toplam 20 maddelik 4-lü likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük puan 20'dir. Yüksek puan yalnızlığın yoğun yaşandığını göstermektedir. Ölçekten alınan puan aralığı 50-64 yüksek düzey, 35-49 orta düzey, 20-34 düşük düzey yalnızlığı bildirmektedir (Asti vd.,2006:493). Olumlu yöndeki ifadeleri içeren maddeler, hiç yaşamam: 4, nadiren yaşarım: 3, bazen yaşarım: 2, sık sık yaşarım: 1 şeklinde, olumsuz yöndeki ifadeleri içeren maddeler bunun tam tersi olarak, hiç yaşamam: 1, nadiren yaşarım: 2, bazen yaşarım: 3, sık sık yaşarım: 4 şeklinde puanlanmaktadır (Demir, 1989: 16).

4. BULGULAR

Araştırmanın bulgular bölümünde öğrencilere uygulanan Bilgi Toplama Formu ve UCLA Yalnızlık Ölçeği'nden elde edilen veriler ve bu verilerin istatistiksel teknikler sonucu ortaya çıkan bulguları ile bu bulgulara ilişkin yorumlar sunulmaktadır.

Tablo 1
Araştırma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Faktör	Değişken	N	%
Okul Tipi	Fen Liseleri	188	24,7
	Anadolu Liseleri	319	41,9
	Meslek Liseleri	254	33,4
Sınıf	9. sınıf	221	29,0
	10. sınıf	264	34,7
	11. sınıf	191	25,1
	12. sınıf	85	11,2
Cinsiyet	Kız	338	44,4
	Erkek	423	55,6
İkametgah Yeri	Pansiyon	305	40,1
	Aile	456	59,9
Anne	Sağ	751	98,7
	Ölü	7	,9
	Üvey	3	,4
Baba	Sağ	749	98,4
	Ölü	12	1,6

		Üvey	-----	-----
Anne-Baba Medeni Durum		Birlikte	729	95,8
		Boşanmış	19	2,5
		Ayrı Yaşıyor	13	1,7
		Okuma yazma bilmiyor	43	5,7
Anne Düzeyi	Eğitim	Okuma-yazma biliyor	31	4,1
		İlkokul Mezunu	330	43,4
		Ortaokul Mezunu	118	15,5
		Lise Mezunu	81	10,6
		Üniversite Mezunu	147	19,3
		Y. Lisans/ Doktora	11	1,4
Baba Düzeyi	Eğitim	Okuma-Yazma Bilmiyor	13	1,7
		Okuma-Yazma Biliyor	16	2,1
		İlkokul Mezunu	161	21,2
		Ortaokul Mezunu	130	17,1
		Lise Mezunu	70	9,2
		Üniversite Mezunu	331	43,5
		Y. Lisans/ Doktora	40	5,3
Sosyo-Ekonomik Düzey		Çok Düşük	299	39,3
		Düşük	225	29,6
		Orta	129	17,0
		Yüksek ve çok Yüksek	108	14,2
Pansiyonda Kalma		Kendi İsteğiyle	88	28,9
		Koşullar Gereği ve Ailesinin isteği üzerine	217	71,1

Tablo 1’de pansiyonda ve ailesinin yanında kalan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin ikametgah yeri, okul türü (Toplam 12 farklı lise; fen liseleri, anadolu liseleri ve meslek liseleri olarak sınıflandırılmıştır) cinsiyet, sınıf düzeyi, ailevi özellikleri ve sosyo-ekonomik düzeyine ilişkin istatistiksel bilgiler verilmiştir. Öğrencilerin yalnızlık düzeylerine ilişkin tanımlayıcı istatistik bilgilere ise Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2
Öğrencilerin Yalnızlık Düzeylerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Bilgiler

Ucla Yalnızlık Ölçeği	N	Minimum	Maximum	\bar{X}	S.S
Min.-Max Değerler	761	20.00	80.00	37.0710	11.18329
T					

Tablo 2’de belirtildiği gibi araştırmaya toplam 761 öğrencinin katılımı sağlanmıştır. Araştırmaya katılan toplam 761 öğrencinin Ucla Yalnızlık Ölçeğinden alabilecekleri minimum puan 20; maksimum puan 80’dir (\bar{x} =37.0710, S.S= 11.18329). Öğrencilerin yalnızlık gruplarına göre dağılımının sayı ve yüzdelik dilimlerine ise Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3
Öğrencilerin Yalnızlık Gruplarına Göre Dağılımı

Yalnızlık Grupları	N	%
Düşük Düzey Yalnızlık (20-40)	501	53.94
Orta Düzey Yalnızlık (41-60)	234	40.16
Yüksek Düzey Yalnızlık (61-80)	26	6.15
Toplam	761	100

Tablo 3’de öğrencilerin yalnızlık gruplarına göre dağılımı verilmiştir. Tabloya göre öğrencilerde hafif düzey yalnızlık (% 53.94=501) ve orta düzey yalnızlık (% 40.16=234) daha çok görülmektedir. Yüksek düzeylerde yalnızlığı (%6. 15) olan öğrencilerin sayısı ise oldukça az olup 26’dır. Öğrencilerin yalnızlık düzeyinin ikametgah yerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere t testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4
İkamet Yerine Göre Öğrencilerin Yalnızlıklarını Algılamalarındaki Farklara İlişkin t-Testi Analiz Sonuçları

İkamet Yeri	N	S	Sd	t	Anlamlı Fark p
Pansiyon	305	38.26	11.43		
Aile	456	36.27	10.95	759	2.418
					.016*

*p < .05

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin ikamet yerine göre öğrencilerin yalnızlığı algılamaları t- testi ile analiz edilmiş, Tablo 4 incelendiğinde ikamet yerine göre yalnızlığı algılamalarında anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($t(759) = 2.418, p < .05$). Buna göre, pansiyonda kalan öğrencilerin (\bar{x} =38.26) yalnızlıklarını algılamaları ile ailesinin yanında kalan öğrencilerin (\bar{x} = 36.27) yalnızlıklarını algılamaları arasında fark vardır. Pansiyonda kalan öğrencilerde yalnızlıklarını algılama düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin yalnızlık

düzeyinin pansiyonda kalma nedenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere t testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5
Pansiyonda Kalma Nedenine Göre Öğrencilerin Yalnızlıklarını Algılamalarındaki Farklara İlişkin t-Testi Analiz Sonuçları

Pansiyonda Kalma	N	\bar{X}	S	Sd	t	P
Kendi İsteği ile	88	38.11	10.94			
Ailesinin İsteği Üzerine ve Koşullar Gereği	217	38.32	11.65	303	1.48	.883

p > .05

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinden pansiyonda kalan öğrencilerin, pansiyonda kalma nedenine göre yalnızlığı algılamaları t- testi analiz edilmiş, tablo 5 incelendiğinde pansiyonda kalma durumuna göre yalnızlığı algılamalarında anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (t (303) 1.48, p> .05). Buna göre, pansiyonda kendi isteği ile kalan öğrencilerin (\bar{x} =38.11) yalnızlıklarını algılamaları ile pansiyonda ailesinin isteği ve koşullar gereği kalan öğrencilerin (\bar{x} = 38.32) yalnızlıklarını algılamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Okul türlerine göre öğrencilerin yalnızlığı algılamalarının betimsel istatistiklerine Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6
Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Yalnızlığı Algılamalarının Betimsel İstatistikleri

Okul Türü	N	\bar{X}	SS
Fen Liseleri	188	34.15	10.69
Anadolu ve A. Öğrt. Liseleri	319	36.45	11.35
Meslek Liseleri	254	40.00	10.66
Toplam	761	37.07	11.18

Tablo 6'da okul türlerine göre öğrencilerin yalnızlığı algılamalarının betimsel istatistikleri incelendiğinde Anadolu ve Anadolu öğretmen liselerinde öğrenim gören öğrencilerin sayısının diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türlerine göre öğrencilerin yalnızlık duyguları algılamalarındaki ilgili farklarla ANOVA sonuçlarına Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7
Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Yalnızlık Duyguları Algılamalarındaki İlgili Farklarla ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark 1-3 2-3
Gruplararası	3898.463	2	1949.231			
Gruplariçi	91151.705	758	120.253	16.209	.000	
Toplam	95050.168	760				

Tablo 7 sonuçları, okul türlerine göre öğrencilerin yalnızlığı algılamaları bakımından anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($F(2,758) = 16.209, p < .05$). Başka bir deyişle okul türlerine bağlı olarak öğrencilerin yalnızlığı algılamaları anlamlı bir şekilde değişmektedir. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre; Fen Liseleri diğer iki okul ile kıyaslandığında, bu okulun (Fen Liseleri) sahip olduğu grup ortalamaları puanlarıyla Anadolu ve Anadolu Öğretmen Liseleri ile Meslek Liselerinin sahip olduğu grup ortalamaları puanlarının farklı olduğu belirlenmiştir ($F(2,758) = 16.209, p < .05$). Meslek Liselerinde öğrenim gören öğrencilerde yalnızlığı algılama düzeyi, Fen liselerinde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.

Aynı şekilde Anadolu ve Anadolu Öğretmen Liseleri diğer iki okul ile kıyaslandığında, bu okulun (Anadolu ve Anadolu Öğretmen Liseleri) sahip olduğu grup ortalamaları puanlarıyla Fen Liseleri ile Meslek Liselerinin sahip olduğu grup ortalamaları puanlarının farklı olduğu belirlenmiştir ($F(2,758) = 16.209, p < .05$). Meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerde yalnızlığı algılama düzeyi, Anadolu ve Anadolu Öğretmen Liselerinde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Sınıf düzeylerine göre öğrencilerin yalnızlığı algılamalarının betimsel istatistiklerine Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8
Sınıf Düzeylerine Göre Öğrencilerin Yalnızlığı Algılamalarının Betimsel İstatistikleri

Sınıf Düzeyleri	N	\bar{X}	SS
9. sınıf	221	36.93	12.42
10.sınıf	264	37.03	10.87
11.sınıf	191	36.67	9.78
12.sınıf	85	38.43	11.76
Toplam	761	37.07	11.18

Tablo 8'de sınıf düzeylerine göre öğrencilerin yalnızlığı algılamalarının betimsel istatistikleri incelendiğinde sınıflar arasındaki öğrenci sayısının en fazla olduğu grubun 10. sınıf olduğu ve bunu sırasıyla 9.sınıf, 11.sınıf ve 12. sınıf düzeylerinin izlediği görülmektedir. Sınıf düzeylerine göre öğrencilerin yalnızlık duygusunu algılamalarındaki farklarla ilgili ANOVA sonuçlarına Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9
Sınıf Düzeylerine Göre Öğrencilerin Yalnızlık Duygusunu Algılamalarındaki Farklarla İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	193.451	3	64.484		
Gruplarıçi	94856.717	757	125.306	.515	.672
Toplam	95050.168	760			

Tablo 9'da analiz sonuçları, sınıf düzeylerine göre öğrencilerin, yalnızlığı algılamaları bakımından anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir ($F(3,757) = .515, p > .05$). Anne faktörüne göre öğrencilerin yalnızlığı algılamalarının betimsel istatistiklerine Tablo 10'da yer verilmiştir. Cinsiyete göre öğrencilerin yalnızlık duygusunu algılamalarındaki farklarla ilgili ANOVA sonuçlarına Tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 10
Cinsiyete Göre Öğrencilerin Yalnızlıklarını Algılamalarındaki Farklara İlişkin t-Testi Analiz Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	Sd	t	Anlamlı Fark p
Kız	338	36.02	11.6			
Erkek	423	37.91	10.7	759	2.32	.020*

* $p < .05$

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin cinsiyete göre yalnızlığı algılamaları t- testi analiz edilmiş, Tablo 10 incelendiğinde cinsiyete göre yalnızlığı algılamalarında anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($t(759) = -2.32, p < .05$). Buna göre, kız öğrencilerin ($\bar{x} = 36.02$) yalnızlıklarını algılamaları ile erkek öğrencilerin ($\bar{x} = 37.91$) yalnızlıklarını algılamaları arasında fark vardır. Erkek öğrencilerde yalnızlıklarını algılama düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Bu durum onların duygularını kızlara göre daha az paylaşmalarıyla açıklanabilir. Anne faktörüne göre öğrencilerin yalnızlığı algılamalarının betimsel istatistiklerine Tablo 11'de yer verilmiştir.

Tablo 11
Anne Faktörüne Göre Öğrencilerin Yalnızlığı Algılamalarının Betimsel İstatistikleri

Anne Faktörü	N	\bar{X}	SS
Sağ	751	36.9707	11.17076
Ölü	7	43.4286	7.43544
Üvey	3	47.3333	16.16581
Toplam	761	37.0710	11.18329

Tablo 11'de annesi sağ olan öğrencilerin sayısının, annesi ölü ya da üvey olan öğrencilerin sayılarından daha fazla olduğu görülmektedir. Anne faktörüne göre öğrencilerin yalnızlık duyguları algılamalarındaki farklarla ilgili ANOVA sonuçlarına Tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12
Anne Faktörüne Göre Öğrencilerin Yalnızlık Duyguları Algılamalarındaki Farklarla İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	606.432	2	303.216		
Gruplarıçi	94443.736	758	124.596	2.434	.088
Toplam	95050.168	760			

Tablo 12, incelendiğinde, annenin sağ, ölü ve üvey olma durumlarına göre öğrencilerin, yalnızlığı algılamaları bakımından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($F(2,758) = 2.434$, $p > .05$). Baba faktörüne göre öğrencilerin yalnızlık duyguları algılamalarındaki farklarla ilgili ANOVA sonuçlarına Tablo 13'de yer verilmiştir.

Tablo 13
Babanın Sağ Ya da Ölü Olma Nedenine Göre Öğrencilerin Yalnızlıklarını Algılamalarındaki Farklara İlişkin t-Testi Analiz Sonuçları

Baba Faktörü	N	\bar{X}	S	Sd	t	P
Sağ	749	36.9533	11.02182			
Ölü	12	44.4167	17.90103	759	1.440	.177

$p > .05$

Babanın sağ, ölü, üvey olma durumlarını kapsayan bu bağımsız değişkenin, aslında tek yönlü Anova ile yapılması düşünülmüş, ancak bilgi toplama formunda sözkonusu değişkenin üvey olma durumunun hiçbir öğrenci tarafından seçilmemesi nedeniyle değişken, t testi ile test edilmiştir. Tablo 13 incelendiğinde, babanın sağ ve ölü olma durumlarına göre öğrencilerin, yalnızlığı algılamaları bakımından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t(759) 1.440$, $p > .05$). Anne-babanın medeni durumuna göre öğrencilerin yalnızlığı algılamalarının Betimsel İstatistiklerine ise Tablo 14'te yer verilmiştir.

Tablo 14
Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Öğrencilerin Yalnızlığı Algılamalarının Betimsel İstatistikleri

Ailenin Medeni Durumu	N	\bar{X}	SS
Birlikte	729	36.8176	10.95287
Boşanmış	19	42.2105	14.81208
Ayrı Yaşıyor	13	43.7692	14.81640
Toplam	761	37.0710	11.18329

Tablo 14 incelendiğinde anne-babasının birlikte olduğu öğrencilerin sayısının anne-babası boşanmış ve ayrı yaşayan öğrencilerin sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Anne-babanın medeni durumuna göre öğrencilerin yalnızlık duygularını algılamalarındaki farklarla ilgili ANOVA sonuçlarına Tablo 15'te yer verilmiştir.

Tablo 15
Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Öğrencilerin Yalnızlık Duygularını Algılamalarındaki Farklarla İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlı Fark p
Gruplararası	1131.967	2	565.984		
Gruplarıçi	93918.201	758	123.903	4.568	.011
Toplam	95050.168	760			

Tablo 15 incelendiğinde, anne-babanın medeni (evli ve birlikte yaşıyorlar, boşanmış ve evli ama ayrı yaşıyorlar) durumlarına göre öğrencilerin, yalnızlığı algılamaları bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir ($F(2,758) = 4.568, p < .05$). Buna göre; anne-babası ayrı yaşayan öğrencilerde ($\bar{x} = 43.7692$) yalnızlığı algılama düzeyleri, anne-babası birlikte ($\bar{x} = 36.8176$) ve boşanmış ($\bar{x} = 42.2105$) olan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Annenin eğitim durumuna göre öğrencilerin yalnızlığı algılamalarının Betimsel İstatistiklerine ise Tablo 16'da yer verilmiştir.

Tablo 16
Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Yalnızlığı Algılamalarının Betimsel İstatistikleri

Annenin Eğitim Durumu	N	\bar{X}	SS
Okuma- yazma bilmiyor	43	39.8372	10.07574
Okuma-yazma biliyor	31	42.6452	12.17524
İlkokul mezunu	330	36.9061	10.40635
Ortaokul mezunu	118	37.3220	10.92780
Lise mezunu	81	38.6667	13.28627
Üniversite mezun	147	34.0544	10.98117
Y.Lisans/ Doktora	11	41.3636	13.98766
Toplam	761	37.0710	11.18329
			11.18329

Tablo 16'da öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri verilmiştir. Tabloya göre anneleri ilkokul mezunu olan öğrencilerin sayısının, diğer eğitim düzeyinde olan öğrencilerin sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Annenin eğitim durumuna göre öğrencilerin yalnızlık duygularını algılamalarındaki farklarla ilgili ANOVA sonuçlarına ise Tablo 17'de yer verilmiştir.

Tablo 17
Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Yalnızlık Duygularını Algılamalarındaki Farklarla İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	3055.250	6	509.208			2-6
Gruplariçi	91994.918	754	122.009	4.174	.000	1-6
Toplam	95050.168	760				

Tablo 17'deki analiz sonuçları, annenin eğitim durumuna göre öğrencilerin, yalnızlığı algılamaları bakımından anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($F(6,754) = 4.174, p < .05$).

Başka bir deyişle annenin eğitim düzeyine bağlı olarak öğrencilerin yalnızlığı algılamaları anlamlı bir şekilde değişmektedir. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre; sadece okuma-yazma bilen annelerin eğitim düzeyi diğer altı eğitim düzeyiyle kıyaslandığında, bu eğitim düzeyinin(okuma-yazma biliyor) sahip olduğu grup ortalamaları puanları ($\bar{X} = 42.6452$) ile üniversite mezunu düzeyinin sahip olduğu grup ortalamaları ($\bar{X} = 34.0544$) arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($F(6,754) = 4.174, p < .05$). Annesi okuma-yazma bilen öğrencilerde yalnızlığı algılama düzeyi, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin yalnızlığı algılama düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur. Yapılan Dunnett's C testine göre ise annesinin okuma-yazması olmayan öğrencilerin sahip olduğu grup ortalamaları ile annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin sahip olduğu ortalamalar arasında da anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($F(6,754) = 4.174, p < .05$). Annesinin okuma-yazması olmayan öğrencilerde yalnızlığı algılama düzeyi ($\bar{X} = 39.8372$), annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin yalnızlığı algılama düzeyinden ($\bar{X} = 34.0544$), daha yüksek bulunmuştur. Babanın eğitim durumuna göre öğrencilerin yalnızlığı algılamalarının betimsel istatistiklerine ise Tablo 18'de yer verilmiştir.

Tablo 18
Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Yalnızlığı Algılamalarının Betimsel İstatistikleri

Babanın Eğitim Durumu	N	\bar{X}	SS
Okuma-yazma bilmiyor	13	36.3077	9.62102
Okuma-yazma biliyor	16	41.1250	9.22226
İlkokul mezunu	161	37.5093	10.60255
Ortaokul mezunu	130	39.7923	11.32446
Lise mezunu	70	37.4571	12.26718
Üniversite mezunu	331	35.5257	11.08022
Y. Lisans/ Doktora	40	37.2000	11.51409
Toplam	761	37.0710	11.18329

Tablo 18 incelendiğinde babaları üniversite mezunu olan öğrencilerin sayısının diğer eğitim düzeyinde öğrencilerin sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Babanın eğitim durumuna göre öğrencilerin yalnızlık duygularını algılamalarındaki farklarla ilgili ANOVA sonuçlarına Tablo 19'da yer verilmiştir.

Tablo 19
Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Yalnızlık Duygularını Algılamalarındaki Farklarla İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	2065.717	6	344.286			4-6
Gruplarıçi	92984.451	754	123.322	2.792	.011	
Toplam	95050.168	760				

Tablo 19'deki analiz sonuçları, babanın eğitim durumuna göre öğrencilerin, yalnızlığı algılamaları bakımından anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($F(6,754) = 2.792, p < .05$). Başka bir deyişle babanın eğitim düzeyine bağlı olarak öğrencilerin yalnızlığı algılamaları anlamlı bir şekilde değişmektedir. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe ve Dunnett's testlerinin sonuçlarına göre; ortaokul mezunu eğitim düzeyi, diğer altı eğitim düzeyiyle kıyaslandığında, bu eğitim düzeyinin (ortaokul) sahip olduğu grup ortalamaları puanları ($\bar{X}=39.7923$) ile üniversite mezunu eğitim düzeyinin sahip olduğu grup ortalamaları ($\bar{X}=35.5257$) arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($F(6,754) = 2.792, p < .05$). Buna göre, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerde yalnızlığı algılama düzeyi, babası üniversite mezunu olan öğrencilerin yalnızlığı algılama düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur. Aylık gelir durumuna göre öğrencilerin yalnızlığı algılamalarının betimsel istatistiklerine ise Tablo 20'de yer verilmiştir.

Tablo 20
Aylık Gelir Durumuna Göre Öğrencilerin Yalnızlığı Algılamalarının Betimsel İstatistikleri

Aylık Gelir Durumu	N	\bar{X}	SS
Çok düşük	299	38.8696	11.13039
Düşük	225	36.9244	11.16030
Orta	129	35.0310	11.01060
Yüksek ve Çok Yüksek	108	34.8333	10.87954
Toplam	761	37.0710	11.18329

Tablo 20'de aylık geliri yüksek ve çok yüksek olan öğrencilerin sayısının, diğer gelir durumu olan öğrencilerin sayısından daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin aylık gelir durumuna göre yalnızlığı algılama durumlarından aylık geliri çok düşük- düşük olanlar ile orta-yüksek ve çok yüksek olanlar arasında belirgin bir farklılık görülmemektedir. Aylık gelir durumuna göre öğrencilerin yalnızlık duygularını algılamalarındaki farklarla ilgili ANOVA sonuçlarına ise Tablo 21'de yer verilmiştir.

Tablo 21
Aylık Gelir Durumuna Göre Öğrencilerin Yalnızlık Duygularını Algılamalarındaki Farklarla İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlı Fark
Gruplararası	2049,664	3	683,221	5,561	1-3 1-4
Gruplarıçi	93000,505	757	122,854		
Toplam	95050,168	760			

Tablo 21'deki analiz sonuçları, aylık gelir durumuna göre öğrencilerin, yalnızlığı algılamaları bakımından anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($F(3,757) = 5.56, p < .05$). Başka bir deyişle aylık gelir düzeyine bağlı olarak öğrencilerin yalnızlığı algılamaları anlamlı bir şekilde değişmektedir.

Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe ve Dunnett's C testlerinin sonuçlarına göre; ailesinin gelir düzeyi çok düşük seviyede olanlar, diğer üç gelir düzeyiyle kıyaslandığında, bu gelir düzeyinin (çok düşük) sahip olduğu grup ortalamaları puanları (\bar{x} =38.8696) ile orta gelir düzeyinin sahip olduğu grup ortalamaları (\bar{x} =35.0310) arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($F(3,757) = 5.561, p < .05$). Buna göre, ailesinin gelir düzeyi çok düşük olan öğrencilerde yalnızlığı algılama düzeyi, ailesinin gelir seviyesi orta olan öğrencilerin yalnızlığı algılama düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur. Yine benzer şekilde, ailesinin gelir düzeyi çok düşük seviyede olanlar, diğer üç gelir düzeyiyle kıyaslandığında, bu gelir düzeyinin (çok düşük) sahip olduğu grup ortalamaları puanları (\bar{x} =38.8696) ile yüksek ve çok yüksek gelir düzeyinin sahip olduğu grup ortalamaları (\bar{x} =34.8333) arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($F(3,757) = 5.561, p < .05$). Buna göre, ailesinin gelir düzeyi çok düşük olan öğrencilerde yalnızlığı algılama düzeyi, ailesinin gelir seviyesi yüksek ve çok yüksek olan öğrencilerin yalnızlığı algılama düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur.

5. TARTIŞMA

Araştırmada pansiyonda kalan öğrencilerde yalnızlıklarını algılama düzeyi, ailesinin yanında kalan öğrencilerin yalnızlıklarını algılama düzeyinden daha yüksek bulunmuştur. Pansiyonda kalan öğrencilerde, aile ortamından ve aile bireylerinden uzak olmak, özel yaşamını yabancı insanlarla paylaşmak ve onlarla kaynaşmak, uyum sağlamak zorunda kalmak, sıkıntılarını paylaşacak, dertlerini anlatabilecek kişilerin olmayışı ya da çok az oluşu ve güvensizlik gibi nedenlerle yalnızlık duygusunun daha çok olması muhtemeldir. Bunun gibi yetiştirme yurdu ortamında kalan ergenlerin de otorite figürü olarak yetiştirme yurdu personeli ile yaşamak zorunda olmaları, uygun rol modeli bulamamalarının yanı sıra ayrıca sevgi ve duygusal paylaşım azlığı ve yurt ortamının kısıtlılığından dolayı kaygı, depresyon ve yalnızlık yaşadıkları görülmektedir (Birinci vd., 2020: 37). Bir araştırmada, oda arkadaşı olmayan öğrenciler oda arkadaşı olanlardan daha yalnız olduklarını bildirmişlerdir (Henninger vd., 2016: 57). Benzer şekilde okul ortamında yakın arkadaşlar tarafından reddedilme, nasıl arkadaş edinebileceğine ilişkin yetersiz beceri ve sosyal becerilerde eksiklik ya da sahip olunan kişisel özellikler, çekingenlik, kaygı ve düşük öz-saygı da ergeni yalnızlığa sürükleyebilmektedir (Yüksel, 2002: 38). Yalnız öğrenciler, sosyal olarak kısıtlandıkları için genellikle kişiler arası iletişim becerileri gelişmemiştir (Booth, Bartlett ve Bohnsack, 1992: 157).

Sezer (2018) araştırmasında, yalnızlık yaşayan gençlerin sıkıldıklarını, boşluk hissettiklerini ve izolasyon yaşadıklarını bildirmiştir. Araştırmada erkek öğrencilerde yalnızlığı algılama düzeyi daha yüksek çıkmıştır. Avcı ve Yıldırım (2014), erkek öğrencilerde yalnızlık düzeyinin daha yüksek olmasını, onların kızlara nazaran şiddete daha çok eğilimli olmaları, duygularını açmada daha çok zorlanmaları ile açıklamıştır. Yıldırım (2007)'a göre; diğer insanlarla olan ilişkilerinde şiddet davranışları gösteren ergenler, ilişkilerinde şiddet davranışları olmayan ergenlere göre kendilerini daha yalnız hissetmektedirler. Ayrıca erkeklerin yalnızlık düzeylerinin yüksek oluşunu; toplumsal öğretiler, beklentiler ve cinsiyete ait kişisel özelliklerle açıklamak mümkündür (Duyan vd., 2010: 39).

14-19 yaşlarındaki gençler üzerinde yapılan bir araştırmada yalnız gençlerin başkalarıyla ilişki kurmada zorlanan, sosyal risk almaktan kaçınan, az beğenilen, utangaç ve yüksek sosyal kaygıya sahip kişiler oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Moore ve Schultz, 1983:95). Başka bir araştırmada 15-16 yaşları arasındaki ergenlerde yalnızlığın somut belirtileri arasında duygusal açıdan yerleşik bir düş kırıklığı, reddedilme korkusu ve akranlarının onayını alma endişesinin olduğu bulgusu elde edilmiştir (Karataş, 2019:122). Lise düzeyi öğrencileri üzerinde yapılan başka bir çalışmada ise çocukluk çağı istismarı deneyimlerinin, kişilerarası çarpıklıkların yakınlıktan kaçınması ile olumlu yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği ve çocukluk çağı istismarı deneyimlerinin bilişsel çarpıtmalar ile yalnızlık seviyesini nisbeten belirlediği görülmüştür (Türkkan ve Odacı, 2019: 93).

Cinsiyet bakımından ele alındığında kızların gizil (latans) dönemden ergenlik dönemine geçiş basamağında, çocukluk yaşantılarından kalan kayıp endişesi ve gizil dönem yaşantılarını zorlaştıran ödipal dönem takılmaları sonucunda yalnızlık yaşayabilecekleri bilinmektedir (Akpınar Aydoğmuş, 2019:101). Ancak alanyazın incelendiğinde, cinsiyete göre yalnızlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı konusunda birbirine zıt bulgular elde edilmiştir. Bir araştırmada cinsiyete göre yalnızlık düzeyleri açısından anlamlı bir fark görülmediği gözlenirken (Çeçen, 2008:415); diğer bir araştırmada cinsiyete göre yalnızlık düzeylerinin farklılaştığı bildirilmiştir (Çeçen, 2007:180). Yapılan bir çalışmada, kızların arkadaşları ile daha fazla görüştüğü ve erkeklere oranla, daha çok duygusal ve bilişsel destek

aldıkları bildirilmiştir (Öztürk, Sevindik ve Yaman, 2006:383). Bu bulgu, araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Okul türlerine göre meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin yalnızlıklarını algılama düzeyi, fen liselerinden ve anadolu ve anadolu öğretmen liselerinden daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerden geldiği ve bu ailelerde ailenin çocuklarıyla yeterince ilgilenmemeleri, gerekli maddi ve manevi desteği sağlayamamaları ve öğrencideki güven eksikliği, kendini ifade edememe, düşük öz-saygı, iletişim kurmada yetersizliklerle açıklanabilir. Bir çalışmada ailenin sosyo-ekonomik durumu ile yalnızlık arasında ilişkinin olduğu ve düşük sosyoekonomik düzeydeki okullarda okuyan öğrencilerinin kendilerini daha yalnız hissettiklerinin saptandığını bildirilmiştir (Yılmaz, Yılmaz ve Karaca, 2008: 76).

Araştırmada anne-babanın medeni durumuna göre öğrencilerin anne-babası ayrı yaşayan öğrencilerde yalnızlığı algılama düzeyi, diğerlerinden daha yüksek bulunmuştur. 92 çalışmadan oluşan meta-analitik bir çalışmada anne-babası boşanmış olan çocukların okul başarısı, psikolojik uyum, sosyal uyum, benlik kavramı gibi değişkenler bakımından boşanmamış ailelerin çocuklarına göre daha düşük puan aldıkları saptanmıştır (Amato ve Keith, 1991: 44).Yapılan bir çalışmada yalnızlığın tükenmişlik duygusuyla da doğrudan bağlantılı olduğu bildirilmiştir (Eriş ve Barut, 2020:369).

Bir çalışmada anne-babası boşanmış ve boşanmamış olan ergenlik öncesi dönemdeki çocuklar arasında durumluk kaygı, öfke, depresyon gibi bazı psikolojik değişkenler bakımından bir farklılığın olmadığı ortaya konulmuştur (Mahon, Yarcheski ve Yarcheski, 2003: 270). Ancak boşanmış ailelerin çocukları üzerinde yapılan başka bir çalışmada anne-babanın boşanmış ya da ayrı olmasının çocukların psikolojik gelişimleri açısından iyilik halini bozduğu görülmektedir (David, Demo ve Acock, 1996: 58). Farklı bir çalışmada yetiştirme yurdunda kalan ve anne babası boşanmış olan lise öğrencileri ile anne babası ölen öğrencilerin yalnızlık düzeyleri anne babası bir arada bulunan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur (Kutlu, 2016: 89).

Annenin eğitim düzeyine göre ise; annesinin okuma-yazması olmayan öğrencilerle annesi sadece okuma yazma-bilen öğrencilerin yalnızlıklarını algılama düzeyleri, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Bir çalışmada, annesinin eğitim düzeyi üniversite olanların yalnızlık düzeylerinin diğerlerine oranla daha düşük olduğu bildirilmiştir (Duyan vd., 2010: 28). Yapılan bir çalışmada anneleri yüksek öğretim mezunu olan gençlerde yalnızlık oranı daha düşük bulunmuştur (Yılmaz vd., 2008: 71). Elde edilen bu bulgular, araştırma bulgularıyla paraleldir.

Araştırmada, babanın eğitim düzeyine göre de öğrencilerin yalnızlıklarını algılama düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılık, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin yalnızlık düzeyini algılamaları, babası üniversite mezunu olan öğrencilerinkinden daha yüksek şeklindedir. Yapılan bir çalışmanın bulgusunda baba eğitim düzeyinin yalnızlığı etkilemediği belirtilmesine karşın bu çalışmada, babanın eğitim düzeyinin yalnızlığı etkilediği sonucuna varılmıştır (Yılmaz vd., 2008: 75).

Son olarak, çok düşük gelir düzeyine sahip ailelerden gelen öğrencilerin yalnızlıklarını algılama düzeyleri, orta, yüksek-çok yüksek gelir düzeyine sahip ailelerden gelen öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Bir çalışmada ailelerini düşük gelir düzeyine sahip olarak belirten öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin daha yüksek bulunmasına karşılık istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamadığı bildirilmiş ve bu öğrencilerin ekonomik yetersizlikler nedeniyle sosyal aktivitelere daha az katıldıkları ve zayıf sosyal ağlara sahip oldukları belirtilmiştir (Yılmaz vd., 2008: 75). Ayrıca Hashima ve Amato (1994) araştırmalarında sosyo-ekonomik seviyeleri düşük aile çocuklarının ana babalarından aldıkları sosyal desteğin daha düşük olduğunu bildirmişlerdir. Literatür bulguları, araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Son yıllarda artan akıllı telefon bağımlılığı da insanları yalnızlığa itmede büyük bir etken olmuştur. Akıllı telefon bağımlılığı ve akıllı telefon kullanımı ile yalnızlık ve utangaçlık arasındaki önemli bağlantılar bulunması ebeveynler, eğitimciler ve politikacıların tedavi ve müdahale için başlangıç yapmasında önemli bir neden sayılmaktadır (Bian ve Leung, 2015: 79). Yapılan bir araştırma yalnızlık, empati ve benlik saygısı düzeylerinin siber zorbalık mağduriyetini ve sürdürme düzeylerini öngördüğünü ortaya koymuştur (Brewer ve Kerlake, 2015: 260). Ayrıca algılanan reddedilme ve yalnızlık boyutunun topluma ve sosyal ağlara katılma düzeyini azalttığı ileri sürülmüştür (Savage vd., 2018:353). Kim vd. (2019) ise depresyon, anksiyete, A tipi kişilik, yüksek stres düzeyleri ve düşük ruh hali gibi bazı psikolojik özelliklerin öğrencileri aşırı akıllı telefon kullanımına yöneltebildiklerini bildirmişlerdir. Bir çalışmada, teknoloji kaynaklı davranışsal bozuklukların temelinde izolasyon, yalnızlık ve iletişim eksikliği ile ilgili aşırı kaygı ve stres olabileceği bulgusuna ulaşılmıştır (Sağiroğlu ve Akkanat, 2019: 3).

Gençleri yalnızlığa iten etmenler her ne olursa olsun alanyazında çok araştırılan bir kavram olan yalnızlığı gidermenin elbette ki birçok yolu bulunmaktadır. Sanal medya gruplarına ait olma, sosyal ortamlara girme, kültürel, sosyal ve sportif faaliyetlere katılma vs. gibi (Erbaş, 2019:1). Bütün bunlar, yalnızlığı bir dereceye kadar ve fiziksel olarak azaltabilir. Fiziksel yalnızlıkla beraber ruhsal yalnızlığı engellemenin bir diğer yolu da bireyin sosyal destek almasıdır. Bireye çevresindeki insanlar tarafından yapılan yardım olarak tanımlanan sosyal destek; kriz ve emosyonel gerginlik durumlarında bireylerin, doğal yardımcı olarak atfedilen aile üyeleri ve arkadaşlarına dayanması olarak görülmektedir (Yılmaz vd., 2008: 72). Bu anlamda daha fazla sosyal destek daha az yalnızlığa neden olmaktadır (Nicpon vd., 2006:346). Son yıllarda antropomorfik teknolojiler olarak bilinen bir teknoloji türü de, insan benzeri işlevleri gerçekleştirme becerilerinin artmasını ve yalnızlık sorununun giderilmesini sağlamaktadır (Jakobek, 2019).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yalnızlık, yaşamın her döneminde görülebilen bir olgudur. Alanyazında yalnızlıkla ilgili pek çok araştırma bulunmaktadır. Yalnızlık konusuna ilişkin yapılmış olan bu araştırmalarda yalnızlığın farklı durumlarla olan ilişkisinin irdelendiği görülmektedir. Bu araştırmada ise lise düzeyindeki gençlerin ailelerinin yanında ve pansiyonda kalma durumları ile diğer demografik değişkenler incelenmiş ve UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır. Ancak UCLA Yalnızlık Ölçeğinin yalnızlığı her bakımdan ölçmesi mümkün değildir. Bu nedenle araştırma bu ölçekte belirtilen maddelerle sınırlıdır. Yalnızlığı farklı boyutlarıyla ölçebilecek ölçeklerin kullanılması ya da geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin azaltılmasına yönelik olarak bir takım düzenlemelere gidilmesinin de büyük yararı olacaktır. Pansiyonlarda kalan öğrencilere psikologlar ve psikolojik danışmanlar tarafından sosyal ve psikolojik destek verilmesi; her okulda bir rehber öğretmenin istihdam edilmesi ve mevcut psikolojik danışma ve rehberlik servislerine işlerlik kazandırılarak yalnızlık ve diğer psikolojik sorunları olan öğrencilerin bu servislere yönlendirilmesi; öğrencilere ve velilere etkili iletişim, sosyal ilişkiler, ergenlik ve gençlik dönemleri hakkında bilgiler verilmesi; öğrencilerin sosyal ilişkilerini dengeleyecek ders dışı etkinlikler düzenlenerek onların yalnızlık düzeylerinin en aza indirilmesi bu düzenlemeler arasında sayılabilir. Ayrıca öğrencilerin yalnızlık düzeylerini incelemek için farklı yaş grubundaki bir örneklem grubu ve farklı değişkenlerle çalışılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Amato, P. R. ve Keith, B. (1991). Parental Divorce and the Well-Being of Children: a Meta Analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1): 26-46.
- Asti, T.; Kara, M.; Ipek, G. ve Erci, B. (2006). The Experiences of Loneliness, Depression, and Social Support of Turkish Patients with Continuous Ambulatory Peritoneal Dialysis and Their Caregivers. *Journal of Clinical Nursing*, 15(4):490-497.
- Ateş, N. ve Yıldırım, M. S. Ö. (2020). Büyüme Korkusu İle Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1): 402-410.
- Avcı, Ö. H. ve Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1): 157-168.
- Aydiner-Boylu, A.; Günay, G. ve Ersoy, A. F. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Desteğin Yalnızlık Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Sosyoekonomi*, 27(41):211-221.
- Aydoğmuş, E. N. A. (2020). Gizil Dönemden Ergenliğe Geçerken Arkana Yaslan: Kadınsı Özdeşimin Küçük Adımları, Olgu Sunumu. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(2): 101-111.
- Bartlett, D. and Bohnsack, J. (1992). An Examination of the Relationship Between Happiness, Loneliness, and Shyness in College Students. *Journal of College Student Development*, 33(2): 157-162.
- Bian, M. and Leung, L. (2015). Linking Loneliness, Shyness, Smartphone Addiction Symptoms, and Patterns of Smartphone Use to Social Capital. *Social Science Computer Review*, 33(1): 61-79.
- Birinci, M.; Quadir, S. E.; Yaylacı, Y.; Özdemir, C. Ç. ve Şahan, G. (2020). Yetiştirme Yurdundaki Ergenlerin Sosyal ve Psikolojik Sorunlarının İncelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 12(1): 34-49.
- Blackhart, G. C.; Nelson B. C.; Knowles, M. L. and Baumeister, R. F. (2009). Rejection Elicits Emotional Reactions But Neither Causes Immediate Distress Nor Lowers Self-esteem: A Meta-Analytic Review Of 192 Studies On Social Exclusion. *Personality And Social Psychology Review*, 13(4): 269-309.
- Brewer, G. ve Kerlake, J. (2015). Cyberbullying, Self-Esteem, Empathy and Loneliness. *Computers in Human Behavior*, 48: 255-260.
- Büyükoztürk, Ş.; Kılıç Çakmak, E.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

- Cacioppo, J. T.; Hughes, M. E.; Waite, L. J.; Hawkley, L. C. ve Thisted, R. A. (2006). Loneliness as a Specific Risk Factor for Depressive Symptoms: Cross-Sectional and Longitudinal Analyses. *Psychology and Aging*, 21(1): 140.
- Çeçen, A. R. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet ve Yaşam Doyumu Düzeylerine Göre Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2):180-190.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin Cinsiyetlerine ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3): 415-431.
- David, H.; Demo, D. H. and Acock, A. C. (1996). Family Structure, Family Process, and Adolescent Well-Being. *Journal of Research on Adolescence*, 6: 457-488.
- Demir, A. (1989). UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(23): 14-18.
- Demirbaş, B. ve Haşit, G. (2016). İş Yerinde Yalnızlık ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Akademisyenler Üzerine Bir Uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 137-1158.
- Deniz, M. E. ve Uzun, A. E. (2019). Ergenlerde Empatik Eğilimin Yordayıcıları Olarak Yalnızlık ve Duygusal Özerklik. *Elementary Education Online*, 18(3): 1007-1015.
- Doğan, T.; Çetin, B. ve Sungur, M. Z. (2009). İş Yaşamında Yalnızlık Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10(6):271-277.
- Duyan, V.; Duyan, G. Ç.; Çifti, E. G.; Sevin, Ç.; Erbay, E. ve İkizoğlu, M. (2010). Lisede Okuyan Öğrencilerin Yalnızlık Durumlarına Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150): 28-41.
- Erbaş, S. (2019). Facebook Yalnızlık Rehabilitasyon Merkezi mi? *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1): 1-16.
- Eriş, H. ve Barut, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Duygularının Tükenmişlik Düzeylerine Etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 13(2):369-383.
- Erözkan, A. (2009). Ergenlerde Yalnızlığın Yordayıcıları. *İlköğretim Online*, 8(3): 1-11.
- Güloğlu, B. ve Kararımak, Ö. (2010). Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Saygısı ve Psikolojik Sağlık. *Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2):73-88.
- Gür, E. (2019). “Boşanmış ve Evli Ebeveynlere Sahip Ergenlerin Siber Zorbalık Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hashima, P. Y. ve Amato, P. R. (1994). Poverty, Social Support, and Parental Behavior. *Child Development*, 65(2):394-403.
- Henninger, I.; William, R.; Eshbaugh, E. M.; Osbeck, A. and Madigan, C. (2016). Perceived Social Support and Roommate Status as Predictors of College Student Loneliness. *Journal of College & University Student Housing*, 42(2): 46-59.
- Heredia Jr, D.; Sánchez Gonzalez, M. L.; Rosner, C. M.; He, X.; Castillo, L. G. and Ojeda, L. (2017). The Influence of Loneliness and Interpersonal Relations on Latina/o Middle School Students' Wellbeing. *Journal of Latinos and Education*, 16(4): 338-348.
- Hogg, M. A. ve Vaughan, G. M. (2007). *Sosyal Psikoloji*. (Çeviren: İ. Yıldız, A. Gelmez), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Holt-Lunstad, J.; Smith, T. B.; Baker, M.; Harris, T. ve Stephenson, D. (2015). Loneliness and Social Isolation as Risk Factors for Mortality: A Meta-Analytic Review. *Perspectives on Psychological Science*, 10(2):227-237.
- Jakobek, J. (2019). “You Are Never Lonely With a Robot: A Qualitative Content Analysis on the Use of Anthropomorphic Technologies”, Doctoral Dissertation, Canada: Queen's University Department of Sociology.
- Kagan, J. (2009). Loneliness: Human Nature and the Need for Social Connection. *American Journal of Psychiatry*, 166(3): 375-376.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Karataş, E. A. (2019). Peter Pan Sendromu: Bugünün Gençleri ve Yetişkinlikten Kaçış. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2): 117-129.
- Kaya, Ş. (2017). “Ergenlerde Ana-Babaya Bağlanma Örüntüsünün Benlik Saygısı ve Yalnızlık ile İlişkisi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılınç H. ve Sevim, S. A. (2005). Loneliness and Cognitive Distorsions Among Adolescents. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 38(2): 69-88.
- Kim, M. H.; Min, S.; Ahn, J. S.; An, C. and Lee, J. (2019). Association Between High Adolescent Smartphone Use and Academic Impairment, Conflicts with Family Members or Friends, and Suicide Attempts. *PLoS one*, 14(7): e0219831.

- Koçak, E. (2008). "Ergenlerde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Saygısı ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlu, M. (2016). Yetiştirme Yurdu Yaşantısı Geçiren Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(24): 89-109.
- Lin, S. H. and Huang, Y. C. (2012). Investigating the Relationships Between Loneliness and Learning Burnout. *Active Learning in Higher Education*, 13(3): 231-243.
- Mahon, N. E., Yarcheski and Yarcheski, T. J. (2003). Anger, Anxiety, and Depression in Early Adolescents from Intact and Divorced Families. *Journal of Pediatric Nursing*, 18(4):267-273.
- Moore, D. and Schultz, N. R. (1983). Loneliness at Adolescence: Correlates, Attribution, and Coping. *Journal of Youth and Adolescence*, 12(2): 95-100.
- Nicpon, M. F.; Huser, L.; Blanks, E. H.; Sollenberger, S.; Befort, C. and Kurpius, S. E. R. (2006). The Relationship of Loneliness and Social Support with College Freshmen's Academic Performance and Persistence. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 8(3): 345-358.
- Öztürk, H.; Sevindik, N. F. and Yaman, Ç. S. (2006). Öğrencilerde Yalnızlık ve Sosyal Destekle Bunlara Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1): 383-394.
- Polat, H. ve Ergüney, S. (2012). Tüberküloz Hastalarının Yalnızlık ve Depresyon Durumlarının İncelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(1): 40-47.
- Russell, D.; Peplau, L. A. and Ferguson, M. L. (1978). Developing a Measure of Loneliness. *Journal of Personality Assessment*, 42(3): 290-294.
- Sağiroğlu, K. E. ve Akkanat, Ç. (2019). Lise Öğrencilerinin Akıllı Telefon Bağımlılıklarının İncelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 6(2): 1-16.
- Savage, C.; Garcia, C.; Shan, L. Andrea, A.; Bennett, M. and Blanchard, J. (2018). Impact of Neighborhood Characteristics on Paranoia, Loneliness, and Perceived Rejection in a Transdiagnostic Sample with Psychosis. *Schizophrenia Bulletin*, 44 (Suppl 1): 353-354.
- Sezer, Ö. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Ailelerini Değerlendirme, Yalnızlık ve Umutsuzluklarının İncelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 15(2): 1058-1071.
- Traş, Z.; Öztemel, K. ve Koçak, M. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Mutluluk, Yalnızlık ve Sabır Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15 (22), 878-894.
- Türkkan, T. ve Odacı, H. (2019). Lise Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtma ve Yalnızlık Eğilimleri Arasındaki İlişki. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 22(1): 93-103.
- Ünlü, F. (2015). "Ebeveyni Boşanmış Bireylerde Saygısı, Yalnızlık ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation*. US: The MIT Press.
- Yıldırım, M. (2007). "Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ve Akran Baskısı Düzeyleri Açısından İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, E.; Yılmaz, E. ve Karaca, F. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 18(2): 71-79.
- Yüksel, G. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerini Etkileyen Faktörler. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3): 37- 57.

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar
DOI: 10.31455/asya.684748 / Year: 4 - Number: 11, p. 39-48, Spring 2020

AHMET ÜMIT'İN "MASAL MASAL İÇİNDE" ADLI ESERİNİN MOTİF İNDEKSE GÖRE İNCELENMESİ AN INVESTIGATION OF AHMET UMIT'S WORK "IN THE TALE OF TALE" BY MOTIF INDEX

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
04.02.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
25.03.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2020

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Fırat Aydın
Yüksek Lisans Öğrencisi / Siirt
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim
Dalı

aydinfirat2104@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-2867-3616>

Öz

Masal, halk edebiyatı ürünleri içerisinde en eski türlerden biridir. Masallar verdikleri mesajlar, işledikleri konular itibariyle evrensel nitelikler taşımaktadır. Dünyanın birçok farklı coğrafyasında üretilen masallar incelendiğinde bunların birçok ortak unsuru taşıdığı görülmektedir. Masalların sınıflandırılmasında halk bilimi alanında birkaç önemli yöntem mevcuttur. Bunlar içerisinde Stith Thomson'un yöntemi öne çıkmaktadır. Stith Thomson masalların en küçük unsurunun motif olduğunu ifade etmektedir. Thomson masallardaki motifleri ele alarak analizler yapmıştır. Dünyanın muhtelif yerlerindeki birçok masalı inceleyen Stith Thomson bunlardan 4500 ortak motifi tespit etmiş ve bu motifleri *The Motif Index of Folk Literature* adlı eserinde toplamıştır. Thomson'un tespit ettiği bu motifler vasıtasıyla masalların ortak yanları belirlenebilir. Biz de çalışmamızda edebiyatımızda daha çok polisiye romanlarıyla öne çıkan Ahmet Ümit'in *Masal Masal İçinde* adlı masal kitabını *Motif İndekse* göre inceleyip burada yer alan motifleri tespit ettik. Tarama modelini kullandığımız bu çalışmamızda elde ettiğimiz bu verileri doküman analizi yoluyla sınıflandırdık. İncelediğimiz masallarda tespit ettiğimiz motifleri Stith Thomson'un Motif İndeksleri sıralamasına göre sıraladık. Çalışmamızda elde ettiğimiz tespitlere göre *Masal Masal İçinde* adlı eserin motifler açısından zengin olduğunu gördük. En çok görülen motifler ise; *Çeşitli Motif Grupları*(20), *Cemiyet*(17), *Şans ve Kader* (9) vs. dir. *Masal Masal İçinde* adlı eserde yer alan motiflerin dünyanın diğer masallarındakilerle ortak olması masalların ortak kaynaklardan beslenmiş olabileceğinin göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Masal, Motif, Stith Thomson, Motif İndeks, Ahmet Ümit, Masal Masal İçinde

Abstract

*It is one of the oldest genres among fairy tale folk literature products. Fairy tales have started to be created since ancient times. Although fairy tales are created in different geographies, they also contain many common elements. There are several important methods in the field of folklore in the classification of fairy tales. Among them, Stith Thomson's method stands out. Stith Thomson states that the smallest element of fairy tales is the motif. Thomson analyzed the motifs in fairy tales and made analyzes. Stith Thomson, who examined many tales in various parts of the world, identified 4500 common motifs and collected them in his work *The Motif Index of Folk Literature*. With these motifs determined by Thomson, common aspects of fairy tales can be determined. In our study, we tried to determine the motifs in Ahmet Ümit's fairy tale book titled "In Fairy Tale" according to Motif Index. These data obtained in this study using the scanning model were classified through document analysis. We listed the motifs we found in the tales we examined according to Stith Thomson's Motif Indexes. According to the findings we obtained in our study, we found that the work titled Tale of Fairy Tale is rich in motifs. The most common motifs are; Various Motif Groups (20), Society (17), Luck and Destiny (9) etc. d. The fact that the motifs in the book called Fairy Tale is common with those in other fairy tales of the world is an indication that fairy tales may be fed from common sources.*

Key Words: Tale, Motif, Stith Thomson, Motif Indexes, Ahmet Umit, Fairy Tale in Fairy Tale

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Aydın, F. (2020). Ahmet Ümit'in "Masal İçinde Masal" Adlı Eserinin Motif İndekse Göre İncelenmesi. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 11, Spring, p. 39-48.

GİRİŞ

1. Masal Nedir?

Masal, halk edebiyatı türleri içerisinde en eski türlerden biridir. Masal çok eski dönemlerden itibaren oluşturulmuş ve hâlen de oluşturulmaya devam etmektedir. Masalların ele aldığı konular, işledikleri düşünceler ve verdikleri mesajları evrensel nitelikler göstermektedir. Masalla ilgili yapılan çalışmalarda birçok tanım mevcuttur.

1856 yılında Grimm Kardeşlerin yayınladıkları masalların üçüncü baskısının önsözünde masalı şu şekilde ifade etmişlerdir; *“tabii şiiri dile getiren ve sanki bölünmüş parçalara sahip olan masallar mitolojik bir simgedir ve mitlerden kaynaklanırlar. Bütün masalların ortaklığı, en eski zamanlara uzanmaları ve duyularla algılanmayan kendiliklerinin kendi yorumlarını mecazlı şekilde ifade eden bir inanın kalıntıları olmalarıdır”* (Aslan, 2013: 98).

Stith Thompson, Motif-Index of Folk-Literature adlı eserinde masalın tanımını şöyle ifade etmiştir: *“Belli bir uzunlukta birtakım motiflerden veya epizotlardan oluşmuş bir edebi şekil. Olay gerçek olmayan bir dünyanın bilinmez bir yerinde geçer; belirli karakterleri olmayan fakat şaşırtıcı olaylarla dolu bir anlatı şeklidir”* (Aslan, 2013: 99).

Saim Sakaoğlu masalı şu şekilde tanımlamıştır: *“Kahramanlardan bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir anlatım türüdür”* (2002: 4).

Masal, nesirle söylenmiş dini ve büyülu söylencelerden bağımsız, dinleyenleri inandırma kaygısı içinde olmayan hayal ürünü kısa anlatılardır (Boratav,2000: 75).

Masal tamamen hayal ürünü olan ve inandırma kaygısı taşımayan bir anlatı türüdür. Kahramanları doğüstü güçlere sahiptir, konuları da olağanüstü özellikler taşıyarak okuyucuyu kendi dünyasına çeker (Bilkan, 2009: 15).

Abdurrahman Güzel'e göre masal tanımı; *“insanın gerçekle, gerçeküstünü harmanlayıp olmasını hayal ettiği dünyada, geçmişte belirsiz bir zamanda, sıradan insanların çoğu kez gerçeküstü güçlerle donanıp olağan veya olağanüstü varlık ve olaylarla mücadelesinin anlatıldığı hikâyelerdir.”* bu şekildedir. (2010: 168).

Masal üzerine yapılan tanımlara baktığımızda araştırmacıların ortak olduğu noktalar, masalın ele aldığı konu ve kahramanları yönüyle hayal ürünü olması, olayların tamamen masala has bir dünyada geçmesi ve öğüt veren sözlü anlatı türleri olduğunu görmekteyiz.

1.1 Masalın Genel Özellikleri

Masallar her ne kadar evrensel değerleri içerse de üretildiği ya da beslendiği toprakların ulusal özelliklerini de içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle masallar sözlü kültürümüzün en önemli parçalarındandır. Masallar sözlü kültürümüzün ürünü olduğu için kimi zaman unutulmuş ya da aktarılırken anlatıcılar tarafından değiştirilerek veya eksik bir şekilde aktarılmıştır. Günümüzde teknolojinin gelişmesi yeni kuşakların kendi kültürel değerlerine yabancılaşmalarına sebep olmaktadır. Masallar da bu durumdan olumsuz etkilenmiş hatta unutulma noktasına gelmiştir.

1.1.1 Şekil Özellikleri

- Masallar (hayvan masalları hariç) destan ve halk hikâyeleri kadar olmasa da uzun metinlerdir. Kimi zaman anlatılması çok uzun geceleri almaktadır.
- Masallar genellikle mensur şekildedir ve bu özelliklerini de muhafaza etmişlerdir. Az da olsa içerisinde manzum parçaların olduğu masallar da mevcuttur.
- Masalların belirli görevlerde kullanılan formelleri vardır.
- Masalların hitap ettiği kitle halktır. Bu sebeple masallar dil ve üslup açısından sadedir.
- Masallar halk edebiyatının birçok örneğini (atasözü, deyim, alkış, kargış, efsane vb.) içerisinde barındırmaktadır.

1.1.2 Muhteva Özellikleri

- Masallar içerisindeki kahramanları, olaylar ve yer bakımından olağanüstü bir nitelik göstermektedir.
- Masallar her zaman kötülerin cezalandırıldığı iyilerin ise mükâfatlandırıldığı bir şekilde neticelenmektedir.
- Masallar nasihat verici ve pedagojik yönü olan bir türdür.
- Masallar iyilerin ödüllendirildiği bir sonla bittiği için dinleyicilere bu anlamda bir mesaj vermektedir.

- e) Masallar beslediği toprakların ve ulusların kültürel özelliklerini, örflerini, âdetlerini vb. içerisinde barındırmaktadır. Örneğin Keloğlan: şans, aklı, zekâyı; Köse: hainliği, kötülüğü; en küçük kardeş: zekâyı, aklı, başarıyı, şans, iyiliği; büyük kardeş: kıskançlığı, kötülüğü sembolize eder.
- f) Kahramanlar genellikle olağanüstü yardımcılarının yardımıyla başarıya ulaşırlar (Şimşek, 2001:3-7).

1.2 Stith Thomson ve Motif

Amerikalı ünlü folklorcu Stith Thomson folklor alanında birçok önemli çalışma yapmıştır. Thomson'un masal üzerine de birçok önemli çalışması mevcuttur. Onlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: *The Folklate* (Halk Masalları), *The Indexes of Indic Folktales* (Kızılderili Masalları İndeksi), *Foklales of North American Indian* (Kuzey Amerika Kızılderilileri Masalları), *One Hundred Favorite Folktales* (Yüz Favori Halk Masalı). Stith Thomson masalarda motif üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Hem edebiyatımızda hem de dünya edebiyatında önemli bir yeri bulunan masalın içinde pek çok motif yer almaktadır. Masallar her ne kadar kendi içerisinde yerel özellikler taşısa da motiflerde evrensellik bulunmaktadır. Motif kelimesi Latin kökenli bir kelime olup birçok alanda kullanılmaktadır. Motif kelimesi kullanıldığı alana göre de çeşitli manalar kazanmaktadır. Bizim çalışmamızın hareket noktasını oluşturan ve inceleme alanımıza giren ise edebiyat ile ilgili olan anlamıdır.

Motif kelimesi Türkçe sözlükte şu şekilde açıklanmaktadır:

"1. Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan öğelerden her biri, öрге: Halı motifi. 2. Bir yapıta sık sık yinelenen süsleyici öğe. 3. müz. Bestenin bir parçasına çeşitli yönlerden birlik sağlayan belirleyici küçük birim: Melodi motifi." (2011: 844).

Motif, masalda devamlılığı sağlayan ve masalın en küçük birimidir. Masalarda en az bir motif mevcut olup birden çok motif bulunanlar da vardır (Günay,2011: 21).

Motif geleneksel değerleri içerisinde barındırıp ve korumakla birlikte masalın en küçük yapı taşıdır (Sakaoğlu, 1980:4).

Stith Thompson, "motif" kelimesini "*The Folktale*" adlı eserinde şöyle açıklar: "*Motif bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır.*" Bu tariftten sonra Stith Thompson motiflerin şu üç gruptan birinde yer aldıklarını söyler. Birinci grupta yer alanlar; "*tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler ve periler gibi şahane yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterleri de içine alan masalların aktörleridir.*" İkinci grupta ise; "*bir hareketin arkasındaki büyülü objeler, olağanüstü görenekler, acayip inanmalar ve benzeri gibi unsurlar. Üçüncü grupta ise; tek tek olaylar yer alır.*" (Ekici, 2007: 74).

Stith Thompson tarafından belirlenen motif ana başlıkları şunlardır:

- A) Mitolojik Metinler
- B) Hayvanlar
- C) Yasak (Tabu)
- D) Büyü (Sihir)
- E) Ölüm
- F) Olağanüstülükler
- G) Devler
- H) Denemeler (Sınama, Test Etme)
- J) Akıllılar ve Aptallar
- K) Aldatmalar
- L) Talihin (Kaderin) Tersine Çevrilmesi
- M) Geleceği Belirleme
- N) Şans ve Kader
- P) Toplum (Cemiyet)
- Q) Ödüller ve Cezalar
- R) Tutsaklar (Esirler) ve Kaçaklar
- S) Anormal Zulümler

- T) Cinsiyet
 U) Hayatın Tabiatı
 V) Din
 W) Karakter Özellikleri
 X) Mizah
 Z) Çeşitli Motifler (Sakaoğlu, 2002: 60).

1.3 Ahmet Ümit ve Masal

Edebiyatımızın önemli kalemlerinden olan Ahmet Ümit'i daha çok polisiye eserler vermesiyle tanımaktayız. Polisiye romanlarının yanı sıra *Kayıp Ülke* ve *Masal Masal İçinde* adlı iki masal kitabı da vardır. Yazar annesinden dinlediği masalları daha sonra *Masal Masal İçinde* adlı kitapta bir araya getirmiştir. Bu eserde etrafı dalkavuklarla çevirili bir padişahın “Benden daha iyiliksever birisi var mı?” sorusu üzerine en yakın arkadaşı olan vezirin “Evet!” demesiyle serüven başlar. Padişah bu kişiyi merak eder, böylece veziri yanına alarak Köradamı ziyaret giderler. Köradam hikâyesini anlatmak için bir şart öne sürer ve şartı da Kuyumcunun hikâyesini öğrenmeleridir. Böylece padişah ile vezir Kuyumcudan Demirciye Müezzine ve Şapkacıya sırasıyla giderler. Padişah ile vezir ziyaret ettikleri bu kişilerden insani değerlerin önemini vurgulayan hikâyeler dinlerler. Böylece padişah ve vezir saraya döner, padişah almış olduğu dersle ülkesini daha iyi bir şekilde yönetir.

Biz de bu çalışmamızda edebiyatımızın ünlü kalemlerinden olan Ahmet Ümit'in *Masal Masal İçinde* adlı eserini Stith Thomson'un Motif İndeks'ine göre inceleyeceğiz.

1.4 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Daha önce masallarla ilgili birçok motif çalışması yapılmıştır. Bizim amacımız ise modern masal örneği teşkil eden *Masal Masal İçinde* adlı eserin Motif İndeks'e göre incelemesini yapmaktır. Çünkü masallar içinde barındırdığı motiflerle geleneksel öğelerin sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır.

2. YÖNTEM

2.1 Araştırma Modeli

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, “geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2002: 77).

Tarama modeli kullanılan bu çalışmada elde edilen verilere nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi uygulanmıştır. Diğer adıyla belgesel gözlem, doküman metodu olan doküman incelemesini Best (1959) “ mevcut kayıt ya da belgelerin veri kaynağı olarak sistemli olarak incelenmesi” ifade etmektedir (Akt. Karasar 1998:118).

2.2 Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini; yazar Ahmet Ümit'in eserleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Ahmet Ümit'in Everest Yayınları tarafından hazırlanan ve 157 sayfadan oluşan *Masal Masal İçinde* adlı eseri oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama

Araştırmada Ahmet Ümit'in *Masal Masal İçinde* adlı kitap doküman incelemesi yoluyla incelenmiştir. “ Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.” (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217). Araştırmada Ahmet Ümit'in *Masal Masal İçinde* adlı eseri Stith Thomson'un Motif İndeks temel alınarak içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Bu yol; “sözel, yazılı veya diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır” (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22). İncelenen kitapla ilgili alan taraması yapılarak uzman görüşü alınmıştır.

3. BULGULAR

B) Hayvanlar

B0- B99 Mitolojik Hayvanlar

B30. Mitolojik Kuşlar

B31.1 Anka Kuşu

“ Zümrüdüanka süzülerek indi aşağıya.”(68)

B200- B299. İnsan Özelliği Gösteren Hayvanlar

B210. Konuşan Hayvanlar

B211.1.8. Konuşan Kedi

"Kedi konuşur mu? Konuştu işte Sözcükler hırıltılardan arınınca ne söylediğini anladım: "Bunu neden yaptın?" diyordu."(101)

B211.3 Konuşan Kuş

"Berraklıktan dibi görünen suyun üstünden on iki kuğu süzülüyordu. Kuğu tüylerini kabartıp ince uzun boyunlarını uzatarak bana "Hoş geldin" dediler."(68)

B300- B549 Hayvanların Dostlukları**B500- B599 Yardımcı Hayvanların Hizmetleri****B542. Hayvan Emniyetli Bir Şekilde İnsanları Taşır****B542.1. Kuş Güvenli Bir Şekilde İnsanları Taşır**

"Zümrüdüanka süzülerek indi aşağıya. Sanki incitmekten çekinir gibi usulca sarayın bahçesine bıraktı beni."(68)

C) TABU**C500- C549 Dokunma Yasası****C500. Dokunma Yasası**

"Kırk gün boyunca istediğini yapacak yalnızca sana dokunmayacak."(77)

C600- C699 Tek Örneği Olan Yasak ve Mecburiyetler**C600-C649 Bir Şey İle İlgili Yasak****C611.1. Yasaklanan Kapı**

"Üzgünüm! dedi. Paylaşmayı bilmeyenlerle zalimler bu kapıdan giremezler."(103)

C613. Yasaklanan Dağ

"Ama içeri giremem. Dağ bunu bana yasaklamıştır."(137)

C900-C999. Tabunun Kırılması İle İlgili Yasaklar**C952. Tabunun Kırılması Yüzünden Diğer Dünyaya Derhal Dönüş**

"Yeri göğü inleyen bir ses duyuldu: Aldığın yere götür! Bu ses üç kez güledi."(88)

D) SİHİR**D0- D699. Dönüşümler****D300-D399 Hayvanın İnsana Dönüşmesi****D342. Kedinin İnsana Dönüşmesi**

"Kedi bir anda biçim değiştirerek siyah saçları beline kadar inen sağlıklı bir kıza dönüşüverdi."(102)

D700- D799 Sihirin Bozulması**D771. Sihirli Objenin Kullanılması İle Sihirin Bozulması**

"Yeşil toza batırdığım parmağımı sağ gözüme sürdüm. Birden ortalık kararverdi."(153)

D789. Büyünün Bozulmasının Diğer Manaları**D789.4 Tabunun Kırılması İle Sihirin Bozulması**

"İşte ona dokunmuştum, hiçbir şey de olmamıştı. "Her şey bitti!" dedi."(87-88)

D800- D1699 Sihirli Nesnelere**D1300- D1599. Sihirli Nesnelere Fonksiyonları****D1550. Olağanüstü Kapanan ve Açılan Sihirli Nesnelere****D1552. Açılıp Kapanan Dağlar ve Kapılar****D1552.2. Sihirli Formülle Açılan Dağ**

"Bir şeyler mırıldandı. Kırmızı kayaya üç kez dokunup üç kez yeri öptü. İhtiyarın az önce dokunduğu yerde bir geçit belirmişti."(102)

D1800- D2199 Sihirli Güçlerin Belirtilmesi**D1800- D1949 Sihirli Özelliklerin Kaybolması****D1820. Sihirli Görme ve İşitme**

"Bu tozu sol gözüne sürersen yerin altını, dağların içini olduğu gibi görürsün."(152)

E) ÖLÜM**E200- E599 Hayaletler ve Diğer Hortlaklar****E200- E299 Ölüden Gelen Kötülük****E221. Ölen Eşin Kötü Niyetli Dönüşü**

"Boyunlarını büküp yüzüme bakarlar. "Biz sana ne yaptık? Neden bizi suçladın?" diye sorarlar."(61)

F) OLAĞANÜSTÜLÜKLER

F200- F699. Olağanüstü Yaratıklar

F200-F399. Periler ve Cinler

F220. Perilerin Konutu

“ Ağaçların iyice sıklaştığı yerde birden görkemli bir saray beliriverdi karşımda.”(67)

F228. Perilerin Ülkesi

“ Burası Peripadişahı'nın kentidir.”(69)

F234. Dönüştürülmüş Peri

F234.2. Kişi Şeklindeki Peri

“ Delikanlı kılığında kenti dolaşmaya başladım.”(74)

F252. Periler Ülkesi

F252.1. Periler Padişahı

“ Ama birden Peripadişahının koyduğu yasağı anımsadım.”(79)

F300- F399. Periler ve Ölüler

F301. Perilerin Sevgisi

“ Koca volkanı aşır kentime döndüğümde size duyduğum sevgi vazgeçilmez bir hal aldı.”(77)

F347. Periden Nasihat

“ “Bu sevda olmaz kızım.” Dedi. “ Siz farklı türde canlısınız. O zavallı bir yaratık. Bizler kadar güçlü değil. Onunla anlaşamazsın.”(77)

F500- F599 Olağanüstü Şahıslar

F575. Olağanüstü Güzellik

F575.2. Yakışıklı Erkek

“...öyle hoş bir görünümü vardı ki bizim perilerin arasından bile sizin kadar güzel bir erkeği görmemiştim.”(74)

F700- F899 Olağanüstü Yerler ve Eşyalar

F750. Olağanüstü Dağlar ve Ülkelerin Özellikleri

F752. Dağın Hazinesi

“ Dağ bunu bana yasaklamıştır. “ İçerde ne var?” diye sordum. “Büyük bir hazine var ama...”(137)

G) CANAVARLAR

G10.- G399 Devlerin Çeşitleri

G200- G299 Cadılar(Büyücüler)

G210. Cadının Görünüşü

“ Kadın birden ayağa fırlayarak ellerini bana doğru uzattı. Tırnaklarının hızla büyüdüğünü fark ettim.”(141)

H) İMTİHANLAR

H0.- H199. Tanıma İmtihanları

H80. İşaretle Tanıma

“ Bu adamın aradıkları müezzin olduğunu gözlerini caminin minaresinden ayırmayışından anladım.”(30)

“ “Satıyorum... Satıyorum... Satıyorum...” diye bağıyor. Aradığımız adam bu galiba.”(20)

“ Tıpkı vezirin anlattığı gibi kör bir adam kaldırma bağdaş kurmuş oturmuyor mu?”(17)

H300- H499. Evlenme İmtihanları

H300. Evlenme İmtihanı

“ Bu sabrı gösterir de kırk gün sana dokunmazsa o zaman kırk gün kırk gece düğün yaparak sizi kendi ellerimle evlendireceğim.”(77)

H1200- H1399. Kahramanlık İmtihanları: Araştırma

H1200-H1249. Devam Eden Şartlarda Araştırma

H1235. Araştırma Esnasında Yardımcıların Peş Peşe Gelmesi. Bir Yardımcı Diğerine Gönderir, O, Onu Diğerine Gönderir

“ Eğer bana bu Kuyumcu'nun gizini öğrenirseniz ben de size kendi öykümü anlatırım.”(19)

“ Bu Demirci'nin öyküsünü merak ederim. Eğer bana onun öyküsünü öğrenirseniz, ben de size kendimkini anlatırım.”(25)

“ Ben müezzinin gizini merak ederim demiş. Eğer bu gizi öğrenir bana anlatarsanız ben de size kendi öykümü anlatırım demiş.” (29)

H1400- H1599. Diğer İmtihanlar**H1400- H1449. Korku İmtihani****H1410. Korku İmtihanları: Korkunç Bir Yerde Durma**

" Dehlizde türlü çeşit yaratıklar gözünü korkutmak, seni geri döndürmek için yolunu gözliyor. Onlardan korkmayacaksın."(137)

J) AKILLILIK VE APTALLIK**J1700- J2749. Aptallar (Ve Diğer Akılsız İnsanlar)****J2550- J2599. Müteşekkir Aptallar****J2550. Müteşekkir Aptallar**

" Sen çok zeki bir adamsın vezir. Benim gibi akılsız bir padişahu bile eğitmesini bildin."(154)

L) KADERİN TERS DÖNMESİ**L200- L299. Alçakgönüllülüğün Mükâfat Getirmesi****L212. Zenginin Fakirle Evlenmesi**

" Usta o eşraf kızı, ben bir terzi çırağı. Altı ay sonra düğünümüz yapıldı."(44)

M) GELECEĞİN TAYİNİ**M300- 399. Kehanetler****M371.0.1. Kehanetin Gerçekleşmesinden Korkmak**

" Ama böyle yaşamayı sürdürürsen ne yazık ki söylediklerim olacak. Dayanamayacaksın. Yaşamak yük gelecek sana."(122)

N) ŞANS VE KADER**N100- N299. Şans ve Talihin Yolları****N100- N169. Şans ve Talihin Tabiatın****N130. Şans ve Kaderin Değişmesi**

" İlk iki ay şans beni hiç terk etmedi. Ta ki o uğursuz baskın gününe kadar."(45)

" Atalarımın yıllarca çalışarak biriktirdikleri bu servet bu savurganlığa iki yıl dayanabildi."(124)

" Öykülerini dinlediğimiz bütün insanları saraya çağıracağım. Danışmanım olmalarını sağlayacağım."(155)

N400- N699. Şanslı Kazalar**N600- N699 Diğer Şanslı Tesadüfler****N681. Bir Diğer Kişi İle Evlenmek Üzere Olan Kadının Kocasını Yetişir****N681.1. Evine Döndüğünde Karısını Başkasıyla Evlenmiş Bulan Adam**

" Ben evimin özlemiyi yanıp tutuşurken karım demek birini bulmuştu."(54)

N800- N99. Yardımcılar**N825. Yardımcı İhtiyar Adam**

" İhtiyar, dağa doğru yaklaştı. Bir şeyler mırıldandı. Kırmızı kayaya üç kez dokunup üç kez yeri öptü."(136)

N837. Yardımcı Vezir

"Ertesi sabah Padişah ile Vezir tedbiri kıyafetlerini eyleyip, iki tüccar gibi giyinmişler. Yanlarına yetecek kadar para alıp düşmüşler yola."(17)

N838. Yardımcı Padişah

" " Biz de pazardaydık." demiş padişah. Halinizi gördük. Çok üzüldük. Belki yardımımız dokunur diye peşinizden geldik."(35)

N842. Yardımcı Aşçı

" Karınlarını doyurduktan sonra aşevinin sahibine Demirci'yi sormuşlar."(26)

N851. Yardımcı Tüccar

" İhtiyar, kervancıya "Sen ve kervanların bana lazımsınız." dedi."(133)

P) CEMİYET**P0- P99. Krallık ve Asilzadelik****P10. Krallık**

" Bu ülkeyi genç bir padişah yönetirmiş."(13)

“ Padişah kuşkulu gözlerle süzmüş veziri.”(16)

P110. Vezir

“ Bu kişi aynı zaman da Padişah'ın çocukluk arkadaşı Vezir'miş.”(14)

“ Vezir sanki bu soruyu bekliyormuş gibi dalkavuklara fırsat vermeden söze girmiş.”(15)

P200- P299. Aile

P233. Baba ve Oğlu

“ Babam bir gün beni yanına çağırdı. “ Bak oğlum ben yaşılanıyorum...””(108)

P234. Baba ve Kızları

“ Babam uzun uzun yüzüme baktıktan sonra: “ Bana doğruyu söyle kızım...””(77)

P236. Sorumsuz Çocuklar

“ “Sen ne biçim evlatsın?” diye sürdürdü konuşmasını. Senin yüzünden dükkân yarım gün kapalı kaldı.”(111)

P300- P399 Diğer Sosyal Akralıklar

P320. Misafirperverlik

“ Padişah ile Vezir'i göre Müezzin çok sevinmiş, onları hemen içeriye buyur etmiş.”(62)

“ Demirci konuklarının rahatını düşünerek: Eh, artık sizin yatağınızı açalım da bir güzel uyuyun, yarın kahvaltudan sonra ben de kendi öykümü anlatırım size.”(91)

“ “Konuklarımın istekleri benim için emirdir.” diyen Kuyumcu başlamış anlatmaya.”(105)

P400- P499. İşler ve Meslekler

P414. Avcılık

“ O sabah erkenden adamlarını, av köpeklerini alıp karşı dağın eteklerindeki koruya avlanmaya gitti.”(49)

P431. Kervancı

“ Benim mesleğim kervancılıktı.”(133)

P441. Terzi

“ Beni bir terzinin yanına çırak verdiler.”(39)

P447. Demirci

“ Bu yörede benim üzerime Demirci ustası yoktur.”(93)

P450. Kuyumcu

“ Bizim kuyumculuğumuz çok eskilere dayanır.”(107)

P500- P599. Hükümet İdare Etme

P555. Savaşta Mağlup Olma

“ Baskına uğradığımızda artık çok geçti. Kılıçlarımızı çekip karşı koyana kadar düşman hepimizi ele geçirmişti.”(45)

P1812. Tebdil Gezen Padişah

“ Ertesi sabah padişah ile vezir tebdili kıyafet eyleyip, iki tüccar gibi giyinmişler.”(17)

R) ESİR ETME VE SERBEST BIRAKMA

R0.- R99. Esirlik

R5. Savaş Alanında Esir Alınma

“ Kılıçlarımızı çekip karşı koyana kadar düşman hepimizi ele geçirdi.”(45)

R100- R199. Kaçmalar

R110. Esirlikten Kurtulma

“ Çiflik sahibinin kardeşi gülümsedi: Evet doğru anlamışsınız! Artık özgürsünüz.”(50)

R200- R299. Fırarlar ve Takipler

R219. Çeşitli Kaçmalar

“ Yaz sonuna doğru hasar günlerinin birinde, her işe güce dalmışken sessizce çiflikten ayrıldım.”(48)

R260. Takip Etme

“ Dikkatle dinleyince bunların köpek havlamaları olduğunu anladım. Çılgıncasına koşmaya başladım.”(48)

Q) MÜKÂFATLANDIRMA VE CEZALANDIRMA

Q200- Q399. Cezalandırılmış İşler

Q277. Açgözlülük Cezalandırılır

" Ama artık geri dönüşü olmadığını da biliyorum ama açgözlülüğün beni bir aptala dönüştürmesini başılayamıyorum."(154)

Q302. Kıskançlık Cezalandırılır

" Şapkacı kıskançlığı sonucu karısı ile oğlunun ölümüne yol açtı."(156)

Q323. Savurganlık Cezalandırılır

" Atalarımın yıllarca çalışarak biriktirdikleri servet bu savurganlığa iki yıl dayanabildi. İki yıl sonra alacaklılar kapıya dayandı."(124)

T) CİNSİYET

T0.-T99. Aşk

T10. Âşık Olma

" Bu evde çok güzel bir kız yaşıyordu. Mahalledeki bütün delikanlılar gibi ben de o kıza sevdalıydım."(40)

"...karımdan, onun da beni sevdiğini, tahta cumbaların arkasında gölgesinde gördüğümde gerçekten de bana baktığını öğrendim."(44)

T15. İlk Görüşte Âşık Olma

" Yani siz o kadar güzel, o kadar etkileyicisiniz ki ilk görüşte ben de size sevdalandım."(78)

W) KARAKTER ÖZELLİKLERİ

W100.- W199. Karakterin Çirkin Özellikleri

W117. Övünme

" Ama Padişahımız'ın küçük bir kusuru varmış. Övünmeyi pek severmiş."(14)

W128. Fedakârlık

" İçerde onlarca altın yumurta vardı. Hepsini aldım. Olacakları önceden gören babam, bana bu oyunu hazırlamıştı."(127)

W151. Açgözlülük

" ...ama açgözlülüğümün beni bir aptala dönüştürmesini başılayamıyorum!"(154)

W154. Nankörlük

" "Sen ne biçim insansın, yaptığım iyiliklerin karşılığı bu mu?" diye bağırdım."(125)

W181.Kıskançlık

"... demek karım başka birisini bulmuştu. Şaşkınlığım kısa sürede öfkeye dönüştü. Elim kendiliğinden cebimdeki bıçağa uzandı."(54)

W193. Zorla Alma

" İhtiyar kaçmaya çalıştı. Ama güçlü bacaklarımla hemen yakaladım onu. Kutuyu zorla aldım elinden."(152)

Z) ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z0.- Z99. Formüller

Z71. Formülistik Sayılar

Z71.1. Formülistik Sayı=3

" Buradan üç gün uzaklıkta bir kent var."(24)

" Üç gün üç gece yol yürümüşler."(26)

" Üçüncü günün sabahı."(26)

" Üç arkadaşımın birlikte çiftlikten ayrılmıştık."(50)

" Bu ses üç kez güreledi."(88)

" ...önlerinde üç günlük yol varmış."(105)

" Üç gün üç gece yol gitmişler(105)

" Üçüncü gün ulaşmışlar."(105)

" Kırmızı kayaya üç kez dokunup üç kez yeri öptü."(136)

" Üç kez dokundu üç kez yeri öptü geçit açıldığı gibi kapandı."(144)

" Üçüncü günün sonunda mola vereceğimiz yere..."(149)

Z271.40. Formülistik Sayı=40

" Yolculuğum kırk gün sürdü."(51)

" Kırkıncı günün sonunda doğup büyüdüğüm kente yaklaştık."(51)

" Kırk gün burada bizimle yaşayacak."(77)

“ ...kırk gün kırk gece düğün yaparak sizi kendi ellerimle evlendireceğim.”(77)

“ Peri padişahi kırk dolmadan benimle görüşmeyecekmiş.”(80)

“ Kırk devem vardı.”(133)

“Kırk deve yükü...”(149)

“Kırk deveyi üstündeki yükü birlikte sana bırakıyorum.”(153)

Z71.12.0.1. Kırk Gün Mühlet Verme

“ Kırk gün boyunca istediği her şeyi yapacak yalnızca sana dokunmayacak.”(77)

SONUÇ

Masalların sınıflandırılıp analiz edilmesinde motif çalışmalarının önemli bir yeri vardır. Masallar ve motif üzerine yapılan çalışmalarla masallarda zaman içerisinde meydana gelen değişim ve dönüşümler ortaya çıkabilmektedir. Stith Thomson dünyanın muhtelif yerlerindeki masalları inceleyerek tespit ettiği ortak motifleri 6 ciltten oluşan *The Motif Index of Folk Literature* eserinde toplamıştır.

Biz de Ahmet Ümit'in *Masal Masal İçinde* adlı masal kitabını Stith Thomson'un *Motif İndeksine* göre inceledik. İncelediğimiz masallarda tespit ettiğimiz motifleri *Motif İndekse* göre sıraladık. *Motif İndekse* göre sıraladığımız motiflerle ilgili genel bir değerlendirme yapmadan önce bazı tespitler yaptık. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) İncelediğimiz eserde topla 93 motif tespit ettik ve bunları *Motif İndekse* göre sıraladık.
- 2) Tespit ettiğimiz motifler içerisinde en sık kullanılan motif grupları; *Çeşitli Motif Grupları* (20), *Cemiyet*(17), *Şans ve Kader* (9) vd. şeklinde olduğunu tespit ettik.
- 3) Stith Thomson *Motif İndeks* adlı çalışmasında motifleri 23 ana başlık ve bunlara bağlı alt başlıklardan oluşturmuştur. Biz de incelediğimiz eserde tespit ettiğimiz motifleri 17 ana başlık ve bunlara bağlı alt başlıklara uygun bir şekilde sıraladık.

Ahmet Ümit'in *Masal Masal İçinde* adlı masal kitabının motifler açısından zengin olduğunu görmekteyiz. Eserdeki motiflerin zenginliği masal içeriğinin de zengin olmasını sağlamıştır. Ayrıca tespit ettiğimiz motiflerin dünyanın diğer masallarıyla ortak olması masalların ortak bir kaynaktan beslendiğinin göstergesidir.

KAYNAKÇA

- Aslan, F. (2013). *Naki Tezel'in İstanbul'dan Derlediği Masallar (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Bilgi Kültür Sanat Yayınları.
- Bilkan, A. F. (2009). *Masal Estetiği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Boratav, P. N. (2000). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Günay, U. (2011). *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güzel, A. (2010). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Oğuz, M. Ö. vd. (2007). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ümit, A. (2018). *Masal Masal İçinde*. İstanbul: Everest Yayınları.

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar

DOI: 10.31455/asya.684728 / Year: 4 - Number: 11, p. 49-57, Spring 2020

ZAMAN BİSİKLETİ FANTASTİK ÇOCUK ROMAN SERİSİNİN KÜLTÜREL ÇÖZÜMLEMESİ CULTURAL ANALYSIS OF "THE TIME BICYCLE" FANTASTIC CHILDREN NOVEL SERIES

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
04.02.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
31.03.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2020

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Nihat Kavan
Yüksek Lisans Öğrencisi / Siirt
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim
Dalı
nihat_kavan@hotmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-1700-107X>

Doç. Dr. Erhan Akın
Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakóltesi,
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
erhanakin49@hotmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-2372-9331>

Öz

Çocuk edebiyatı; milli ve manevi kültürün kuşaklara aktarılmasında büyük rol oynamaktadır. Günümüzde bu durumun fark edilişi ile çocuk edebiyatı çalışmalarını hız kazanmış ve günümüz yazarları bu alana yönelerek kültürün çocuklara aktarılmasında çocuk edebiyatını etkili kullanmaya başlamışlardır. Çocuklar; eserlerde yer alan kültürel değerler ile içinde yaşadıkları toplumu ve coğrafyayı yakından tanıma imkânı bulabilmekte ve bu sayede daha bilinçli bireyler olabilmektedirler.

Bilgin Adalı eserlerinde çocukların hayal ve duygu dünyalarına seslenerek onlara; bilgi vermekte, toplumsal değerleri sezdirmekte, macera ruhu aşılama ve içinde yaşadıkları kültürü tanıma imkânı sunmaktadır. Bunu yaparken eserlerinde geçmiş ve geleceği sentezleyerek çocuklara aktarmaktadır. Günümüz çağdaş çocuk edebiyatı yazarlarından Bilgin Adalı'nın eserleri ile ilgili yapılan bu çalışmada Bilgin Adalı'nın Zaman Bisikleti adlı üç ciltlik fantastik çocuk roman serisinde yer alan kültürel unsurların çocuklara aktarımı tespit edilmeye çalışılmış, tespit edilen unsurlar örnek cümlelerle sunulmuştur. Çalışma materyali olarak ele alınan kitaplar hakkında veriler sunulmuştur. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme metodu ile veriler elde edilmiştir. Sonuç olarak çalışma kapsamında yazarın Zaman Bisikleti 1, Zaman Bisikleti 2-Geçmişten Gelen Konuklar ve Zaman Bisikleti 3-Zamanda Kaza adlı romanlarındaki kültürel unsurlar çözümlenmiş olup yazarın kültürel unsurları sıklıkla kullandığı ve romanların çocuklara tavsiye edilebilecek nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapıtlardaki fantastik kurgu, fantastik çocuk kitapları için yapılan sınıflama temelinde incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda ise çocuk alan yazını ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Adalı, Zaman Bisikleti, Çocuk Edebiyatı, Kültür, Çözümleme

Abstract

Children's literature; plays a major role in the transfer of national and spiritual culture to generations. Today, with the realization of this situation, children's literature studies gained speed and today's writers turned to this field and started to use children's literature effectively in transferring culture to children. Children; With the cultural values in the works, they have the opportunity to get to know the society and geography in which they live and thus, they can become more conscious individuals.

In her works, Bilgin Adalı addressed the imagination and emotional worlds of the children; It gives information, senses social values, instills an adventure spirit and offers the opportunity to get to know the culture they live in. While doing this, he synthesizes the past and the future in his works and transfers them to the children. In this study on the works of Bilgin Adalı, one of the contemporary contemporary children's literature writers, the transfer of cultural elements in the three-volume fantastic children's novel series of Bilgin Adalı to children was tried to be determined, and the determined elements were presented with sample sentences. Data on the books considered as study material are presented. In the research, data were obtained with the document analysis method, which is one of the qualitative research methods. As a result, within the scope of the study, the cultural elements in the novels of the author's Time Bike 1, Time Bike 2-Guests from the Past and Time Bike 3-Time Accident were resolved, and it was concluded that the author frequently used the cultural elements and the novels were recommended to children. Fantastic fiction in the works has been studied on the basis of the classification made for fantastic children's books. As a result of the study, suggestions were made regarding the child literature.

Key Words: Adalı, Time Bike, Children's Literature, Culture, Analysis

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Kavan, N. ve Akın, E. (2020). Zaman Bisikleti Fantastik Çocuk Roman Serisinin Kültürel Çözümlemesi. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 11, Spring, p. 49-57.

GİRİŞ

Kültür, ortak bir coğrafyada yaşayan insanların karşılıklı oluşturdukları kurallar, gelenek, görenekler ve yaşayış tarzını içselleştirmelerdir. Kültürün kapsamı ve tanımları çok geniştir. Yaklaşık olarak bilinen üç yüzün üstünde kültür tanımı olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan en kabul gören tanım ise Karl Marx'ın tanımıdır. Karl Marx kültürün sadece insan ilişkileri ile değil somut olan maddelerle; eşya, yiyecek, içecek gibi ve soyut olan; düşünceler, sözler, duygular gibi birçok unsuru barındırdığını belirtmektedir. Kültürü diğer insan davranışlarından ayıran en belirgin özellik ise şüphesiz bilinçli birtakım kuralları barındırmasıdır. Örnekleriyle Türkçe Sözlükte ise (2002, 1826) kültür, aynı toprak parçası üzerinde yaşayan ve ortak bir geçmişi paylaşan, tarihi ve toplumsal bir bağ ile birbirine bağlı insanların fikir ve sanat düşüncelerini, maddi ve manevi değerlerini kuşaktan kuşağa aktarmada kullandıkları araçların tamamı olarak nitelendirilmektedir. Bir kişinin değerlendirme, zevk ve benimsediği bilgi ve donanımların öğrenme yolu ile geliştirilmesine kişisel kültür denir. Bireyin herhangi bir sahadaki bilgi birikimini anlatmak için de kültür sözcüğü kullanılır.

Kültürel unsurlar ise her toplumun içerisinde doğal olarak ortaya çıkma eğilimi gösteren, ait olduğu kültürün özelliklerini yansıtan olgulardır. Kültürel unsurlar kültürün topluma yansıyan biçimi olmalarının yanı sıra toplumsal ilişkileri geliştirmektedirler. İnsanlar olay ve durumlara gözleriyle gördükleri ile değerlendirmek yerine, kültürel semboller üzerinden yaklaşmaktadır (Arı, 2016: 168).

Çocuk gelişimini olumlu desteklemesi itibarıyla, birçok öğrenme aracı bulunmaktadır. Bunlardan biri de özellikle çocukların başta duygu gelişimi olmak üzere diğer gelişim alanlarını da olumlu yönde etkileyen, çocuk edebiyatıdır (Sönmez, 2012: 28). Çocuk edebiyatı, ilk çocukluk döneminden ergenlik dönemine değin bu süreçler arasındaki yaşam döneminde çocukların anlama, algılama, yorumlama düzeyleri ile gelişimlerine uygun olarak hazırlanmış; çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını besleyip okuma kültüründen haz almalarını sağlayan yazılı, görsel ve dilsel ürünlerin tamamına verilen isimdir (Sever, 2012: 27).

Çocuk edebiyatı kavramı 20. yüzyılda ilk olarak İngiltere'de ortaya çıkmış ve 1950'li yıllarda kullanılmaya başlanan bir tabir olmuştur. Çocuk edebiyatının ne anlama geldiğini ne demek olduğunu bilmek için öncelikli olarak çocuk ve edebiyat kavramlarının ne anlama geldiklerini bilmekte fayda vardır. Zira çocuk edebiyatı eski dönem yazarları tarafından üstünde pek durulmamış, sınırları bilinmeyen, bilimle iç içe olan yeni bir alandır. TDK'ye göre çocuk, bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan kız veya erkek çocuk anlamına gelmektedir (TDK, 2019). Edebiyat ise duygu, düşünce ve hayallerin yazılı veya sözlü olarak aktarılmasıdır (TDK, 2019). Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere çocuk edebiyatı gelişme çağındaki bireylerin edebi ihtiyacını karşılayan bir alan olarak vuku bulmuştur (Akbaş, 2009: 2). Çocukların dilsel problem çözme becerilerinde çocuk edebiyatı ürünlerinin etkili olduğu hep söylenmiştir (Sönmez, 2019).

İstendik yönde bilinçli ve nitelikli bir toplum oluşturmak için eğitimin öneminin anlaşılması ile çocuklara ve çocukların eğitimine verilen değer artmıştır. Zira çocuklara verilecek eğitim ile topluma daha bilinçli ve nitelikli bireyler kazandırmak kalıcı olacaktır. Bu fark ediş beraberinde çocuk edebiyatına yönelimi arttırmış ve günümüz yazarlarını bu alana sevk etmiştir. Böylece geleceği inşa etmenin en etkili mekanizması olarak görülen çocuklar için çocuk edebiyatı alanı genişlemiş ve çocuk edebiyatı eserleri çoğalmıştır. Bu eserler sayesinde çocukların dünyaya gelmesi ile birlikte "düşünmeden başlayıp konuşmaya kadar uzanan süreçteki dilin kendisine özgü çalışma mekanizmasına (Sönmez vd., 2017)" katkı sunulmaya başlanmış ve dilsel sorunların üstesinden gelinmeye çalışılmıştır.

Toplumun kültür yapısını ve birikimlerini barındıran çocuk eserlerinden de faydalanmak çocukların milli benliklerini ve içinde buldukları toplumu tanımalarını sağlamaktadır. Çocuklar için yazılan eserlerin çocuklara doğrudan ve dolaylı olarak toplumsal kültür öğelerini aktararak toplumsal kişilik ve kimlik edindirmede önemli bir rolü vardır. Çocuk romanları bu bağlamda ele alındığında çocukların hayata hazırlanmasında ve içinde buldukları topluma uyum sağlamalarında oldukça önemlidir. Alpöge (1997), günümüzde çocuk romanlarının çocukların ihtiyaçlarına cevap vermeye başladığını belirtmiş ve romanların, çocukların hayal gücünü genişletmeye yönelttiğini, sevgi duygusunu pekiştirmeyi, arkadaşlık kavramını sevdirmeyi, başarı duygusunu kamçılama, bağımsızlık duygusunu geliştirmeyi amaçladığını ifade etmiştir.

Bu araştırmanın amacı çocuk romanlarının çocuklara kültürü aktarmada işlevlerini belirleyip incelemektir. Bu bağlamda Bilgin Adalı'nın Zaman Bisikleti adlı 3 ciltlik çocuk romanı serisinden hareketle çağdaş yazarların eserlerini ele alırken çocuklara kültür bilincini ve aktarımını ne sıklıkla ve ne düzeyde kullandıkları, yazarların kültürü aktarırken eserlerini çocuk seviyesine uygun olarak ele alıp

almadığı, çocuklara içinde buldukları kültürü tanıtip tanıtmadığı gibi alt amaçların yanında eserlerin dil ve eserlerde bütünlük olup olmadığı amaçlara cevap aranmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda araştırmacılar tarafından ortak kaniya dayanılarak aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır.

1. Romanların dili çocuk okura uygun mudur?
2. Romanlar arasında bir bütünlük var mıdır?
3. Yazar romanlarında fantastik unsurları işlerken gerçekle bağlantı kurmuş mudur?
4. Romanlarda kültürel değerler ele alınmış mıdır?
5. Romanlarda milli kültüre değinilmiş midir?
6. Romanlarda tarihi kültür kaynaklarına, şahıs ve eserlere değinilmiş midir?
7. Romanlarda halkın geleneklerine, inanışlarına ve yaşayış biçimine değinilmiş midir?

YÖNTEM

Yapılan çalışmanın amacı çağdaş çocuk edebiyatı yazarlarından olan Bilgin Adalı'nın Zaman Bisikleti 1, Zaman Bisikleti 2-Geçmişten Gelen Konuklar ve Zaman Bisikleti 3-Zamanda Kaza fantastik türünde olan roman serisini kültürel unsurlar ışığında inceleyip çözümlenektir. Bu çalışma ile beraber çağdaş Türk yazarlarının çocuk yazınına katkıları ile kültürel unsurları çocuk okura aktarma çalışmaları ön plana çıkartılmıştır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi olan doküman analiz modeli kullanılmıştır. "Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan, bilinmek istenen şeyin gözlenip belirlenebilmesidir" (Karasar, 2009). Turgut'a göre ise (2012) doküman incelemesi, nitel araştırmalarda yazılı ve görsel materyallerin araştırma problemiyle ilişkili olarak çalışmaya dâhil edilmesi hedeflenen araştırma konusu ile ilgili analiz yapılmasına imkân sağlar. Doküman analizi; dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ile veriyi kullanma olmak üzere beş aşamada yapılabilir. Doküman analizi yöntemiyle incelenen bu eserlerin ait oldukları kültürel unsurlar ve bunların aktarım biçimleri incelenmiştir. Eserlerde yer alan dil, coğrafya, tarih, hekimlik, yeme-içme kültürü, gelenek-görenekler, oyunlar ve toplumsal değerlerden oluşan tespitler örnek cümleler dahilinde çalışmada yer almıştır. Çalışmanın sonunda tespit edilen unsurlarla ilgili değerlendirmelerde ve önerilerde bulunulmuştur.

ÇALIŞMA MATERYALİ

Serinin birinci kitabı olan Zaman Bisikleti 1 adlı romanda eserin ana kahramanı olan Baba (Yazar), Antalya'nın Karain Mağarası'na yaptığı bir belgesel çekiminden etkilenerek evinde Yağmur ve Damla isimli kızları ile geçmişe yolculuk yapmaya karar verir. Bunun için kızları bilgisayar sistemi ile pedalla zaman içerisinde ileri-geri giden bir makine yaparlar ve buna Zaman Bisikleti adını verirler. Bu makine sayesinde yüz bin yıl yıl öncesi olan Taş Devri'ne gidip Çuka ve Anin adında Antalya'nın Karain Mağarası'nda yaşayan iki kardeşi ve kabilelerini gözlemlerler. Çuka çok zeki ve sürekli kabilesine faydalı olmaya çalışan yenilikçi tipi temsil eder. Anin ise ağabeyi Çuka'ya yardım eden, onu zor durumlardan akli ve mantığı ile kurtaran küçük kardeş tipini temsil eder. 112 sayfa ve 14 bölümden oluşan romanın her bölümünde Çuka ve Anin'in yaptıkları sapan, mızrak ve baltayı keşfetmek, köpekleri evcilleştirmek gibi yeni buluşları hem kabilelerini hem zaman yolcularını hayretler içinde bırakarak insanların ilk ataları hakkında bilgi vermektedir.

Serinin ikinci kitabı olan Zaman Bisikleti 2-Geçmişten Gelen Konuklar adlı romanda eserin ana kahramanı olan Baba ve kızları olan Yağmur ile Damla birinci kitapta olduğu gibi yine günümüzden yüz bin yıl öncesine yolculuk ederler. Bu yolculuklarından birinde Taş Devri'nde Karain Kabilesinde yaşayan Çuka ve Anin kardeşlere yakalanıp bu kardeşleri kendi çağlarına getirirler. Kendi dönemlerinden yüz bin yıl sonrasında giden Çuka ve Anin gördükleri karşısında korku ile merak arasında bocalarlar. 92 sayfa ve 11 bölümden oluşan romanda Çuka'nın kendi devrine döndüğünde yanında götürdüğü bir ayna ile tarihin değişmesini düzeltmeye çalışan zaman yolcularının başından geçenler anlatılmıştır.

Serinin son kitabı olan Zaman Bisikleti 3-Zamanda Kaza adlı romanda Baba, eşi Elif ve kızları Yağmur ile Damla diğer romanlarda olduğu gibi geçmişe yolculuk yapmaya karar verirler. Ancak bu defa asıl amaçları yazarımızın babasını yani ana kahramanımız, Baba'nın babası olan Yağmur ve Damla'nın dedesini görmeye gitmektir. Bunun için zamanda fazla geriye gerek kalmadan otuz yıl kadar öncesine bir yolculuk yapıp başarıyla bunu yerine getirirler. Dönemleri esnada yeniden yüz bin yıl öncesine gitme fikri akıllarına düşer ve yüz bin yıl öncesine pedal çevirirler. Bu sırada ansızın Zaman Bisikleti bir kaza

sonucu bozulur ve Çuka ile Anin'in yaşadıkları zamana hapsolurlar. 102 sayfa 13 bölümden oluşan romanda günümüzden yüz bin yıl önceki Karain'de kahramanların geleceğe dönme çabaları ve başlarından geçen olaylar anlatılmaktadır.

VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Araştırmada veri toplama aracı olarak Bilgin Adalı'nın Zaman Bisikleti 1, Zaman Bisikleti 2-Geçmişten Gelen Konuklar ve Zaman Bisikleti 3-Zamanda Kaza adlı kitapları taranarak kültürel unsurları içerip içermedikleri, ne sıklıkla içerdikleri, çocuk seviyesine uygunlukları, tüm ciltlerde de bu unsurların barındırılıp barındırılmadığı vd. nitelikler araştırılmış, elde edilen verilerin kültürü aktarmadaki işlevleri incelenmiştir. Bu unsurlar durum ve içerik özellikleri dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Belirlenen ölçütlere yönelik olarak tarama sonucu elde edilen veriler analiz edilirken, araştırmacılar tarafından oluşturulan şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Romanların dili çocuk okura uygun mudur?
2. Romanlar arasında bir bütünlük var mıdır?
3. Yazar romanlarında fantastik unsurları işlerken gerçekle bağlantı kurmuş mudur?
4. Romanlarda kültürel değerler ele alınmış mıdır?
5. Romanlarda milli kültüre değinilmiş midir?
6. Romanlarda tarihi kültür kaynaklarına, şahıs ve eserlere değinilmiş midir?
7. Romanlarda halkın geleneklerine, inanışlarına ve yaşayış biçimine değinilmiş midir?

Bu kapsamda araştırmacılar tarafından oluşturulan yukarıdaki soruların cevapları doküman incelemesi yapılarak tek tek romanlarda aranarak ayrı ayrı yorumlanan bulgular, bulgular kısmında sunulmuştur. Bulgular oluşturulurken araştırmacılar tarafından ortaklaşa kabul edilen sonuçlar eklenerek ihtilafa düşülen bulgular çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Cevap aranan bu sorulara ilişkin bulgulardan hareketle araştırma, çocuk alan yazınına roman türü ile kültürü aktarmada daha etkin ve verimli katkıda bulunmayı amaçlamıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya konu olan sorulara yönelik ulaşılan cevaplara yer verilmiştir. Ulaşılan cevaplar araştırma sonuçları doğrultusunda açıklanmıştır:

1. “Romanların dili çocuk okura uygun mudur?” sorusuna ilişkin bulgular ve yorum

Romanlar çocuk okura yönelik hazırlandığı için kullanılan dil de her kesimden okurun zorlanmadan anlayabileceği açık ve sade bir İstanbul Türkçesidir. Romanların hiçbirisinde yöresel ağız özellikleri veya konuşma biçimleri yer almamıştır. Serinin yazılış gayesi çocuk ve çocuk edebiyatı olduğu için çocuklarda dil bilincini ve dil sevgisi geliştirmeyi, Türkçenin zengin dil olanaklarını sunmayı yazar başarılı bir şekilde sağlamıştır.

2. “Romanlar arasında bir bütünlük var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular ve yorum

Yazar romanlarını yazarken birbiri ile bağlantılı farklı olay örgüleri içeren bir seri oluşturmuştur. Bir romandan diğerine geçerken kopukluk oluşmadan okunabilmektedirler. Romanlar; bir serisinin parçaları olmalarına karşın ayrı ayrı okunmalarında da herhangi bir bocalama ya da anlaşmazlık oluşmamaktadır. Nitekim yukarıda da bahsedildiği üzere romanların ana teması icat edilen bir makine ile geçmişe yapılması planlanan yolculuktur. Değişen sadece farklı amaçlarla geçmişe yolculuk yapmak olduğundan bu da kitapların serinin dışında okunmasını mümkün kılmaktadır

3. “Yazar romanlarında fantastik unsurları işlerken gerçekle bağlantı kurmuş mudur?” sorusuna ilişkin bulgular ve yorum

Olaylar yazarın başından geçen gerçek durumların kurgulanarak fantastik bir şekilde sunulması ile oluşturulmuştur. Türk edebiyatında genel anlamda fantastik eserlere yönelim yetişkinlerde az olmasına karşın çocuk okurlarda biraz daha fazladır. Nitekim eski dönem Türk edebiyatı eserlerine bakılınca fantastik eserler pek azdır. Çağdaş yazarlar ise yeni yeni fantastik içerikler oluşturma yönelimi göstermektedirler. Bilgin Adalı ise eserlerini oluştururken düş ile gerçek arasında bağlantı kuran bir yapıda büyüü gerçeklik tarzıyla oluşturmuştur. Büyüü gerçeklik akımında yazar, yaşanmış gerçek olaylardan esinlenerek bu olayları düş ile harmanlayıp fantastik ile gerçek arasında yeni bir akım vuku eder. Zaman Bisikleti'nde de yazar, büyüü gerçeklik akımında olduğu gibi yaşamış olduğu gerçek olaylarla hayal dünyasından hareketle eserlerini oluşturmuştur. Şu cümleleri vermek yerinde olacaktır “...İnsanların yaşadığı Karain Mağarası'nın az ötesindeki bir kayanın arkasındayız.” (Adalı, 2019; C.I, S.14), “Beldibi, Karain'e 40-50 km uzakta, deniz kıyısında bir yerdir.” (Adalı, 2019; C.I, S.36).

Örneklere olduğu gibi yazar gerçekte var olan coğrafi yerlerden hareketle kendi memleketi olan Antalya yöresinin yüz bin yıl önceki halini hayal gücü ile zenginleştirip kurgulayarak anlatır.

4. “Romanlarda kültürel değerler ele alınmış mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular ve yorum

Çocuk edebiyatına yönelik yazılan eserlerin taşınmaları gereken önemli noktalarından birisi de çocuklara içinde yaşadıkları toplumun milli vasıflarını aktarmaktır. Bu vasıflar çocuklara içinde yaşadığı toplumu daha yakından tanıma ve bütünleşme imkânı verir. “Dostsanız, gelin kabilemle tanıştırayım sizi...” (Adalı, 2019: C.II, S.17) örneğinde toplumun sıcakkanlılık özelliği vurgulanmakla beraber “Baba! Anın bana bu koşeyi veriyor. Alabilir miyim?” (Adalı, 2019: C.II, S.20) örneğinde de Yağmur’la tanışan ilkel Anın adlı kızın Yağmur’a hediye vererek hediyeleşme, sıcakkanlılık ve samimiyet özellikleri gösterdiği görülmektedir. Romanlarda çeşitli örnekleri bulunan toplumsal değerlerden bazıları şöyledir ““Hoş geldiniiz!” diye bağırır heyecanla.” (Adalı, 2019: C.II, S.25), “Elif engel olmak istediye de “birlikte yaparsak. İş çabuk biter...” (Adalı, 2019: C.II, S.30), “Adnan emmimle yengemi, Deniz’i, Can’ı bir, bilemedin iki saat görürüz, son uçağa da zor yetişiriz.” (Adalı, 2018: C.III, S.8). Verilen örnek cümlelerde hediyeleşme, sıcakkanlılık, misafirperverlik, yardımlaşma, sila-i rahim gibi toplumun karakteristik özelliklerine sıkça yer verilmiştir.

Yazar romanlarını çocuklar için yazdığı üzere gerek kültürel olsun gerek toplumsal olsun hayvan sevgisini de çocuklara benimsetmek adına eserlerinde yer vermiştir. Verilen şu örnek cümleler yazarın hayvan sevgisi ile ilgili değer yargılarını ve Türk toplumunun hayvan sevgisini yansıtmaktadır “Çünkü onu dilediğim gibi eğitip evcilleştirebilirsem, benim en yakın dostum olacak.” (Adalı, 2019: C.I, S.75), “Köpeğimiz Bambi benden yana oy kullansa bile, aile cumhuriyetimizde üçe karşı iki yenilmiş durumdaydım.” (Adalı, 2019: C.II, S.11) ve ““Biliyorum,” dedi Anın, “benim de köpeklerim var. Dostla İkinci...” (Adalı, 2019: C.II, S.26). Eserlerde yazar kendisinin, çocuklarının ve Karain halkının hayvan sevgisinden bahsederek hayvanların hem büyükler hem de küçükler tarafından sevilip korunması, değer verilmesi ve ne kadar sevgiye muhtaç olduklarını göstermesi üzerinde durmuştur. Kültürel perspektiften bakıldığında Türk toplumunun hayvan sevgisini yansıtmaları bakımından önemlidir.

5. “Romanlarda milli kültüre değinilmiş midir?” sorusuna ilişkin bulgular ve yorum

Romanlarda yazar, Antalya’da yaşamakta olan ailesini anlatırken onları Türk kültürüne özgü milli değerlerle kuşatmıştır. Baba’nın ailesi (yazar burada kendisini anlatmıştır, romanlarda Baba karakterinin özel bir ismi olmadığı için Baba olarak nitelendirmektedir) tamamen Türk’tür ve bu özellikleri sergilemektedirler fakat yüz bin yıl öncesine ait Taş devri insanı olan Karainlilerin ırkı hakkında herhangi bir bulgu yoktur. Yüz bin yıl önce ırk kavramı olmadığından dolayı yazar yanlış veya eksik bilgi vermemek için yazarlık yetkilerini kullanarak Karain Kabilesi’ne Türk insanının ırk yapısına özgü değer yargıları vermiştir. Tarihi bağlamda bakıldığında bilinen insanlık tarihi M.Ö. 4000 yılına dayanmaktadır. Tarihin başlangıcından bu yana antropologlar tarafından tespit edilen ilk ırk olarak Sümerler kabul edilmektedir. Ancak günümüzde ulaşılan fosil kaynaklara göre insanlık tarihinde daha eski dönemlere gidildiğinde insanlar ırk değil tür olarak kategorize edilmişlerdir. Karainlilerin mızrak, ok, tuzak yapma gibi özelliklerine bakıldığında Homo Sapiens (Düşünen İnsan) özellikleri gösterdikleri anlaşılmaktadır. Nitekim Homo Sapiens demek düşünen, alet üretebilen ve bu aletleri kullanabilen insan türü demektir (Harari, 2015). Yazar tarihi bilgileri biraz gerçek biraz düş ile harmanlayıp Karain Kabilesine Türk kültürüne özgü daha gelişmiş bir ilkel insan özellikleri atfetmiştir.

6. “Romanlarda tarihi kültür kaynaklarına, şahıs ve eserlere değinilmiş midir?” sorusuna ilişkin bulgular ve yorum

Geleneksel kültür unsurlarından bir tanesi de şudur “Taşçı Amca’nın yonttuğu aletler hep elde tutulduğu için, av hayvanlarının çok yakınına gitmek gerekiyordu.” (Adalı, 2019: C.I, S.17). Eserlerin her üç cildinde de yazar Taşçı Amca olarak nitelendirilen kişiden bahsetmektedir. Taşçı Amca diye bahsedilen kişinin Türk kültüründe demir, demirci, demir ustası gibi metaforlara denk geldiği tespit edilmiştir. Demir ustası Türk destanlarında bilgelik, cesaret, güç ve yardımlaşmayı temsil eder. Kahramanlar çoğu zaman bir demir ustasının yanına gidip akıl danışıp onun desteğini, yardımını alırlar. Ergenekon destanında, demir ustası Ergenekon Dağı’nda demir madeni bulur. Demir ustası ve Türk halkının yaktığı dev ateş ile demir dağ erir ve Türkler hapsedikleri dağdan kurtulup özgürlüğe kavuşurlar. Benzer şekilde Yaşar Kemal’in kaleme aldığı Ağrı Dağı Efsanesinde de Ahmet ve Gülbahar’ın kavuşmalarının önündeki en büyük engel olan Beyazıt Paşası Mahmut Han aşıkların kavuşmalarına hiçbir surette razı olmaz. Ne yapacağını artık bilemeyen Ahmet, Demirci Hüso’ya akıl danışır ve onun dediklerini yapar. İlerleyen bölümlerde ise bu defa Gülbahar, Demirci Hüso’ya gidip ona akıl danışır. Tıpkı bu örneklerde olduğu gibi Zaman Bisikleti serisinde de Çuka ve Anın adlı ilkel kabile

insanları Taşçı Amca'nın yanına gidip fikirlerini danışır ondan akıl isterler, yardım isterler. Taşçı Amca da Demir Ustası metaforunda olduğu gibi bilgelik, cesaret, güç ve yardımlaşmayı temsil eden özellikler sergilemektedir. Günümüzden yüz bin yıl öncesinde henüz demir metali keşfedilmediği için yazar çocuk okura demir ustası olarak yanlış bilgi vermek yerine taş ustasına demir ustası özelliklerini vererek sunmuştur. Nitekim demir metali M.Ö. 1200'ü yıllarda keşfedilmiştir (Özdemir, 2017: 16

7. "Romanlarda halkın geleneklerine, inanışlarına ve yaşayış biçimlerine değinilmiş midir?" sorusuna ilişkin bulgular ve yorum

Romanlarda Türk halk geleneklerinin yeme, içme gibi unsurlarına sıklıkla değinilmiştir. Türk mutfağı en eski dönemlerden bu yana zenginliği ve lezzetiyle bilinen köklü bir gelenektir. Romanlarda yazar Türk yemek kültürüne yönelik epey bilgi vermekle beraber Türk kültürünü tanıtmak amacıyla sık sık örnekler vermiştir. "*Babası Ara ile annesi İnin, çekirdeklerini ayıklayıp o meyveleri kış için kurutacaklardı.*" (Adalı, 2019: C.I, S.17). Bu örnekte olduğu gibi yaş sebze ve meyve kurutma geleneği Anadolu'nun en eski geleneklerinden biridir. "*Az sonra ateşi közlenmiş, uzun sopalara geçirilmiş et parçaları, mis gibi kokular çıkararak pişmeye başlamıştı.*" (Adalı, 2019: C.II, S.83), verilen bu örnekte yazar Türk mutfağının lezzetlerinden olan közde et pişirmek gibi vazgeçilmez yemeklerden bahsetmiştir. Serinin üçüncü cildinde yer alan "*Biz Elif'in hazırladığı nefis ceylan kebabını yerken, çıkan kokular Karain'e ulaşmış.*" (Adalı, 2018: C.III, S.24), örneğinde olduğu üzere yazar vahşi olup genelde çiğ et veya sebze, meyve ile beslenen Karainlilerin arasında yaşamaya mecbur kalınca Karainlilerin aksine avladığı ceylan eti ile kebab yaparak Türk yemek kültürünü eserlerine yansıtmıştır.

Turunç, sözcük anlamı itibarı ile Akdeniz bölgesine has kışın yapraklarını dökmeyen bir ağaç türüdür (TDK, 2019). "*Hazır ateşi yakmışken biraz su ısıt da size turunç çayı yapayım.*" (Adalı, 2018: C.III, S.84), örneğinde olduğu gibi romanlarda anlatılan olaylar Akdeniz bölgesinde geçmektedir. Yazar Akdeniz bölgesine has yöresel turunç meyvesine ve bölgenin tanıtıcı diğer bir bitkisi olan incire bilhassa üçüncü ciltte sıkça yer vermiştir. Olayların ana kahramanı olan Baba serinin üçüncü cildinde günümüzden yüz bin yıl öncesindeki Karain'de zaman içinde hapsolmuş ve o bölgede yaşamaya çalışmıştır. İkel bir kabile olan Karainliler o bölgede yaygın olarak görülen bir bitki olan inciri tanır ama zehirli olduğunu düşündükleri için asla yemezler. Baba ise bir gün çıktığı dağ gezisinde tesadüfen incir ağacına denk gelir ve kültürüne özgü olan incir meyvesini gördüğü için çok sevinir. İnciri Karain halkına da sunar ama zehirli olduğunu düşünen Karain halkı inciri yemeye yaklaşmayıp korkarlar. Baba inciri herkesin gözünün önünde yiyince cesaret bulan Anin adlı Karainli kız da dener ve gerçekten incirin çok tatlı bir meyve olduğunu anlar. Kabile halkı da incir meyvesini dener ve çok beğenir. Bu sayede Karain halkı incir meyvesi ile tanışıp yeni bir besin maddesi olarak bu yeni meyveyi stoklarına ekler. Bu olaya sevinen Baba ise duygularını şu cümleyle ifade eder: "*Anadolu'nun en lezzetli meyvelerinden olan incir, sonunda sınava geçmişti.*" (Adalı, 2018: C.III, S.88). İncirin Akdeniz halkının kültüründe ne kadar yerleşik olduğunu yazar "*Ertesi sabah kahvaltıda, incir şerbeti ile tatlandırılmış ada çayı vardı.*" (Adalı, 2018: C.III, S.89), örneğinde olduğu gibi sıklıkla işlemiştir. Romanlarda sadece bölgeye değil Türk toplumuna özgü damak tadının da üstünde durulmuş ve işlenmiştir "*Keşke biraz soğan ya da sarımsak olsaydı...*" (Adalı, 2018: C.III, S.67), "*Soğan!*" diye bağırırım heyecanla." (Adalı, 2018: C.III, S.79).

Bunlar gibi Türk yemek kültürünü tanıtıcı birçok örnek romanlarda yer almalarına karşın genellikle et yemekleri üzerinde durulmuştur. Bu da en eski Türk uygarlıklarından beri Türk mutfağının vazgeçilmezi olup Türklere savaşçılık özelliği verdiği inanan et yemeklerinin Türk milleti için ne denli ayır edici olduğunu yansıtmaları bakımından önemlidir. Eserler bu gibi Türk yemek kültürüne yönelik birçok örnek içermesi bakımından yeterli ve zengindir.

Eserler gelenek-görenekler açısından bakıldığında Türk milletinin köklü adetlerini çocuklara aktarmada yeterli ve uygundur. "*Zaman Bisikletini hiç görmemiş gibi yapıp Elif'in pişirdiği (Elif, Yağmur'la Damla'nın annesi yani benim eşim) kahvemi alarak koltuğuma oturdum ve gazetemi okumaya başladım.*" (Adalı, 2019: C. I, S.22). Örnekte de olduğu gibi kahve kültürü Türk milletinin en eski geleneklerinden biridir. Türklerin kahve ile ilk tanışması 1517 yılında Yemen Valisi Özdemir Paşa tarafından İstanbul'a Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmak üzere getirilmesi ile olmuştur. O dönemden bu yana kahve Türk milletinin vazgeçilmez bir adeti olmuştur. Türk kahvesi ismini Türk usulüne göre pişirilmesinden alır. 2013 yılında Türk kahvesi geleneği Unesco'nun İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne kaydedilmiştir. Benzer şekilde Türk toplumunun ataerkil bir yapıdan oluşması sebebi ile babaya veya anneye verilen roller farklıdır. Bu roller örnekte olduğu gibi yazar tarafından eserlerde yer yer göndermelerde bulunularak sezdirilmiştir "*Ne soğuk espri. Çocuklar uyanmadan*

kahvaltılık bir şeyle hazırlayayım bari..." (Adalı, 2018: C.III, S.17). Burada olduğu yazar anneye özgü olan yemek yapmak, kahvaltı yapmak, şefkatli olmak gibi özellikleri eserlerinde aktarmıştır.

"*Kurutulup bükülmüş bağırsaktan yapılmış, Çuka'nın kullandığından çok daha sağlam bir ipti bu.*" (Adalı, 2019: C.I, S.20), "*Bir de hayvan bağırsaklarından yaptığınız en ince iplerden getirin.*" (Adalı, 2018: C.III, S.29). Eserlerde hekimlik geleneğine özgü bahsedilen bağırsaktan yapılma iplerden bahsedilerek yazar hem tarihi hem ilmi bilgiler sunmuştur. Günümüzde ameliyatlarda kullanılan keten veya ipekten yapılma ipler yerine eski dönemlerde İbn-i Sina tarafından keşfedildiği bilinen bağırsak ipi kullanılmaktaydı. Bu ipler genellikle kedi bağırsağından yapılıp dikildiği deri dokusu ile bütünleşip yok olurdu. Fakat eserde bağırsakların ameliyat ipi olarak kullanılmasından ziyade organ, halat gibi kullanıldığı aktarılmaktadır. Bunun ne denli doğru bir bilgi olduğu tartışılabilir bir konu iken eserlerin fantastik türde kurgusal olmaları sebebi ile gerçeklikten ziyade "*Körpe birkaç incir yaprağını haşlayıp yaranın üstüne koyun. Kanamayı durdurur.*" (Adalı, 2018: C.III, S.97) örneğinde olduğu gibi kocakarı veya lokman hekimlik tarzı denilebilecek anekdotlar vermesi açısından önemlidir. Romanlarda bahsedilen olayların geçtiği Karain Mağarası Akdeniz'de bölgesinde yer alan bir bölgededir. Akdeniz bölgesinin tanıtıcı bitkilerinden olan incir meyvesi bölge halkı tarafından sevilen ve ön plana çıkan meyvelerdendir. Yazar eserinde incir meyvesine meyve olmanın yanı sıra tıbbi ilaç olarak da değinerek bölge insanı için ne kadar değerli olduğunu aktarmıştır.

Yazar eserlerinde ilkel dönem ile günümüz dönemine ait hem Türk kültürüne özgü çocuk oyunlarına hem evrensel çocuk oyunlarına sıkça yer vermiştir. Birinci ciltte Baba, Yağmur ve Damla'nın yine geçmişe yolculuk yaptıkları bir seferde Çuka'nın sapan ismiyle anılan aleti icat edişine tanık olurlar "*Çuka, tavşan gibi keklik gibi küçük av hayvanlarını uzaktan avlayabilecekleri sapanı icat etmişlerdi.*" (Adalı, 2019: C.I, S.103). Sapan özü itibarıyla çocuk oyunu ve oyuncağı olarak tasarlanmamıştır. Örnekte olduğu üzere asli olarak avlanma aracı olarak hayvanları avlamak, vurmak, öldürmek için tasarlanmıştır. Fakat zamanla teknolojinin gelişmesi ve artık sapanı ihtiyaç duyulmaması sebebi ile bir çocuk oyuncağı gibi algılanmaya çocuklar için tasarlanıp üretilmeye başlanmıştır. Serinin ikinci cildinde ise yine eser kahramanlarının geçmişe yolculuk yaptıkları bir seferde ilkel bir insan olan Anin adlı kızın kabile çocukları ile yaptığı şu oyun "*Koşma sürerken, içlerinden biri çemberin içine girip Anin'in önüne çöküyor, onun uzattığı elmayı alıp yeniden koşmaya başlıyor.*" (Adalı, 2019: C.II, S.16) günümüzde mendil kapmaca olarak bilinen çağdaş çocuk oyununa bir göndermedir. Mendil kapmaca oyununda; çocuklar yere çökerek bir halka oluştururlar, bir kişi ayakta bu halka etrafında gezinip elindeki mendili çökenlerden birinin üstüne atıp koşmaya başlar. Her iki oyun karşılaştırıldığında birbirlerine apaçık benzedikleri ve yazarın gönderme yaptığı anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra yazar eserlerde "*Kızlar, yaz sıcağından böyle birdenbire kış ortamına girmenin heyecanı ile bağırsık çığırış kartopu oynamaya kalkıştırsa da engel oldum.*" (Adalı, 2019: C.I, S.91), "*Hem ağaçlı, daha sakın bir yerdin orası hem de çocuk bahçesindeki salıncak, tahterevalli falan hoşlarına gidebilirdi.*" (Adalı, 2019: C.II, S.35) gibi hem evrensel hem milli birçok çocuk oyununa yer vermiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde; anne-babaların iş dünyasına yönelmeleri ve şehirleşme kültürü ile birlikte çocuklarla yeteri kadar ilgilenmedikleri bilinmektedir. Ebeveynler çocuklarını teknolojik cihazlara yönlendirip toplumdaki ve yaşadığı kültürden soyut olarak yetiştirme durumunda kaldıkları da yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Bu da kültürel yozlaşmaya ve çözülmeye sebep olmaktadır. Bunu engellemenin en etkili aracı öncelikli olarak ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenmeleri ve çocukları teknolojik cihazlara yönlendirmek yerine onları masal, hikâye, roman gibi kitaplara yönlendirmeleri hususudur. Bilgin Adalı'nın eserlerinde olduğu gibi kültürel unsurlarla donatılmış eserler çocuklara toplumunu tanıma ve toplumun farkındalık sahibi bir bireyi olma imkânı tanır. Bilgin Adalı eserlerini yazarken gerçek olayları fantastik bir bakış açısıyla yazarak çocuklara okurken sıkılmayacakları, hayal dünyalarını geliştiren bilgi ve eğlenceli içerikli olacak şekilde bir yol izlemiştir. Çalışma dâhilinde Bilgin Adalı'nın Zaman Bisikleti roman serisi kültürel unsurlar açısından tahlil edilmiş ve eserlerde yer alan unsurlar romanlardan alıntı yapılan örnek cümlelerle sunulmuştur. Hayal dünyası ile gerçek dünya arasında dönüşümlü bir kurgu olmasının çocuk okurda merak uyandırarak çocuklarda ilgiyi artırdığı görülmektedir.

Çocuk edebiyatı türü olan roman, çocuğun olayları çok yönlü bir şekilde düşünme becerisine sahip olduğu on bir yaş sonrası keyifle okuyabileceği eserlerdir. Roman, çocuklara, olayların sebepleri hakkında akıl yürütme, bağlantı kurabilme, olayın bütününe bakarak parçaları görebilme imkânı tanır

(Gülyüz, 2006:308). Her toplumun sanat eserleri, edebiyatı kültüründen izler taşır. Romanlar da diğer halk edebiyatı ve edebi ürünler gibi kültürün taşıyıcı unsurlarından birisidir. Barındırdığı detaylı anlatımlar ve aktarımlarla dayalı yapısı ile yaşanılmış, yaşanan ve yaşanmakta olan olgu ve olaylar metinlerde yer alan birçok mesaj çocuklara doğrudan anlatımla veya sezdirilerek aktarılır. Bu mesajlar taşıdıkları kültürün değerlerine vurgulamalarda bulunarak, kültür aktarımına katkıda bulunur (Saluk, 2018: 49).

Romanlarda denk gelinen fakat günümüzde pek kullanılmayan ok, mızrak, taş gibi eşyalar bugün ancak halk oyunlarında birer materyal olarak kullanılmakta veya halk bilimi unsuru olarak müzelerde sergilenmektedir. Fantastik çocuk eserlerinde yazar tarafından hayal ürünü bir gerçeklik tasavvur edilerek düşsel faaliyetlere epey yer verilmektedir.

Adalı'nın eserlerinde verilmek istenen kültürel değerler, fantastik öğeler aracılığıyla çocuklara aktarılmıştır. Yazar, kültürel öğelere sık sık yer vererek eserlerine olan ilgiyi artırmakta, eserlerini daha eğlenceli, keyif verici hale getirmektedir. Düş-gerçek arasındaki Adalı'nın yapıtlarında, bilinmeyen zamanlarda bilinmeyen kahramanlarla buluşturulan çocuk okurun zihinsel ve kültürel gelişimi desteklenmiştir.

Yapılan bu araştırmanın sonucunda yapılacak çalışmalarla ilgili bazı önerilerde bulunulmuştur:

- Bilgin Adalı'nın incelenen Zaman Bisikleti roman serisi çocuk edebiyatı açısından niteliklidir. Bu sebeple yazarın diğer eserlerinin araştırılıp çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesinde fayda vardır.
- Çocukların okudukları eserler, kişiliklerine ve hayal dünyalarına hitap ettikleri için eserlerde kahramanların özenle seçilmesi ve çocukların algı seviyesine uygun olmasında fayda vardır.
- Çocuk romanlarına yönelik çalışmalar artırılmalıdır. Zira çocuk yazını alanında en az çalışma yapılan alanlardan biri çocuk romanlarıdır. Oysaki çocukları sıkımayacak uzunluktaki romanlar çocukların biliş ve duyuş algıları ile odaklanma düzeylerini geliştirecektir.
- Çocuk okurları kitaplara çekebilmek için yazarların eserlerinde çocuk okurun anlayabileceği şekilde açık ve anlaşılır bir dil kullanması, dilin zenginliği ve gücü çocuklara sezdirilmede fayda sağlayacaktır.
- Eserlerde çocuklara birlik, beraberlik, yardımlaşma, vatan ve millet sevgisi, gelenek-görenekler, toplumsal ve kültürel değerler gibi içinde yaşadığı coğrafyayı ve toplumu tanıtıcı unsurlar serpiştirilerek verilmesi; millet, kültür bilincinin aktarılmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adalı, B. (2019). *Zaman Bisikleti 1* (1. Cilt). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2019). *Zaman Bisikleti 2-Geçmişten Gelen Konuklar* (2. Cilt). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2018). *Zaman Bisikleti 3-Zamanda Kaza* (3. Cilt). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Akbayır, S. (2010). *Çocuğum Neyi Okumalı? 9 Ay-14 Yaş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akyüz, M. (2018). Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından Muzaffer İzgü'nün Çocuk Romanlarındaki Karakterler. *Türük Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (15): 305-318.
- Baş, B. (2012). *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Kriter Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çiftçi, F. (2015). "Çocuk Edebiyatında Yaş Gruplarına Göre Kitaplar ve Özellikleri". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1): 125-137.
- Elçin, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Enginün, İ. (2006). Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19): 213-222.
- Fırat, H. (2008). Çocuk Romanlarında Sosyal Yaşama Yönelik Eğitsel Değerler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (20): 87-102.
- Gülyüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Harari, Y. N. (2015). *Hayvanlardan Tanrılara-Sapiens*. (Çeviren: E. Genç), İstanbul: Kolektif Kitap.
- Karakurt İ. G. (2019). Yürekdede ile Padişah Adlı Masalın Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, (2): 47-60.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Meriç, C. (2017). *Kültürden İrfana*. İstanbul; İletişim Yayınları.

- Özdemir, M. (2014). Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Kültürü Açısından Eğitim Fakültelerinde Okutulan "Çocuk Edebiyatı" Dersleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9).
- Özlük, N. (2011). *Türk Edebiyatında Fantastik Roman*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Özpolat, V. (2009). *Demokratik Vatandaşlık-Birlikte Yaşama Kültürü*. Sakarya: Hegem Vakıf Yayınları.
- Saluk, R. G. (2018). Menzel'in Dilinden Billur Köşk Masalları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2 (1): 41-51.
- Smith, P. (2005). *Kültürel Kuram*. Çev. Selim Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu. İstanbul: Babil Yayınevi.
- Sönmez, H. (2012). Rıfat Ilgaz'ın Şiirlerinde Çocuk. *Akademik Bakış*, (30): 1-20.
- Sönmez, H. (2019). Bilişsel ve Duyuşsal/Üstbilişsel Temelli Hikâye Değerlendirme Stratejisi ve Dereceli Puanlama Anahtarı. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20): 1079-1119.
- Sönmez, H. ve Hesapçioğlu, S. T. (2017). İlköğretim Öğrencilerinin Standart Türkçedeki Ünsüzleri Sesletimleri Üzerine Bir İnceleme. *İlköğretim Online*, (16): 497-508, [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr>
- Türk Dil Kurumu (2020). *Güncel Türkçe Sözlük*. <http://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Ungan, S. ve Demir, E. (2016). Günümüz Çocuk Edebiyatı Yazarları ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme. *Türkiye Eğitim Dergisi*, (1): 40-65.

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar

DOI: 10.31455/asya.686522 / Year: 4 - Number: 11, p. 58-70, Spring 2020

BEREL'DEKİ 4. KURGAN

KURGAN 4 AT BEREL

Öz

Altay Dağlarının batı eteklerindeki Berel Vadisinde yer alan Berel Kurganları, Kazakistan Cumhuriyetinin Doğu Kazakistan Vilayetinde konumlanmaktadır. Berel, Orta Demir Çağında Altaylarda görülen ve Pazırık Kültürü olarak adlandırılan İskit/Saka topluluklarına ait kurganlara ev sahipliği yapmaktadır. 1998 yılında başlatılan ve günümüze kadar aralıksız devam edilen arkeolojik kazılardan ele geçen buluntular bilim camiasını heyecanlandırmaktadır. Bu nedenle Berel, Kazakistan arkeolojisinin bağımsızlık sonrası en büyük keşiflerinde biri olmuştur. Berel'de gerek mimari özellikleri gerekse zengin buluntularıyla hanedan üyelerine ait olduğu düşünülen kurganlar dikkat çekmektedir. Başta 1., 2., 10. ve 11. kurganlar olmak üzere 4. Kurgan da Pazırık Kültürüne ait tarihlenen kurganlardandır. 10. ve 11. Kurganlara yakın konumlandırılması ve benzer mimari özellikleri nedeniyle hanedan ailesinden seçkin bir kişiye ait olduğu düşünülmektedir. Çok yoğun mezar soyguncularının tahribatına ve yağmasına uğramış olması, kazılarda az sayıda arkeolojik buluntuya ulaşılmasına yol açmıştır. Yine de Pazırık Kültürüne ait kurganların mimari özelliklerini çok iyi belgelemektedir. Özellikle mezar odası üzerinde taşlarla örülerek meydana getirilen kubbemsi özelliğe sahip örtüsünün bulunmasıyla sıra dışıdır. Bu özellik şu ana kadar yalnızca Berel'deki iki kurganda tespit edilebilmiştir. İslam öncesi Türk Sanatında ve mimarisinde özellikle örtü sisteminde kubbe uygulamasının varlığını ortaya koyması yönüyle 4. Kurganın yeri ve önemi açıktır. Ayrıca mezar çukurunun kazı öncesi durumunu belgelemesi yönüyle diğer birçok kurgandan farklı bilgi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Kazakistan, Orta Demir Çağı, Pazırık Kültürü, Berel, 4. Kurgan

Abstract

Berel Kurgans are located in the Berel Valley on the western slope of the Altai Mountains, Eastern Kazakhstan Province of the Republic of Kazakhstan. Berel is the cemetery where kurgans of the mid Iron Age Scythian/Saka communities of the Altai Mountains referred in archaeology as the Pazyryk culture had been identified. Archaeological findings obtained as a result of excavations which started in 1998 and continue nowadays attract particular attention of the scientific community. Therefore, Berel has been one of the greatest discoveries of Kazakh archeology after independence. The kurgans at Berel which considered belonging to ruling dynasty due to its architectural features and remarkable artifacts are of great importance. After the kurgans 1st, 2nd, 10th and 11th, kurgan 4 was also dated to Pazyryk culture. It is considered that 4th kurgan belongs to a person of high status in society due to similar architectural characteristics and its close positioning to 10th and 11th kurgans. It has been possible to reveal only small number of finding during excavations due to heavy damages and destruction by grave robbers. Nevertheless it still illustrates architectural characteristics of Pazyryk culture. The kurgan is unique with its domed superstructure which was formed by stone material over the burial chamber. Dome superstructure over the burial chamber was revealed only in two Berel kurgans. Significance of the 4th Kurgan is undoubtable in terms of pre-Islamic Turkish Art and architecture thanks to discovery of the dome application as the covering system. It also provides valuable information concerning grave pit's pre-excavation condition.

Key Words: Eastern Kazakhstan, Middle Iron Age, Pazyryk Culture, Berel, Kurgan 4

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
07.02.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
25.03.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2020

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Kutlu
Pamukkale Üniversitesi, Fen-
Edebiyat Fakültesi, Snaat Tarihi
Bölümü
tutluca1105@hotmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-3075-3965>

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Kutlu, M. (2020). Berel'deki 4. Kurgan. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 11, Spring, p. 58-70.

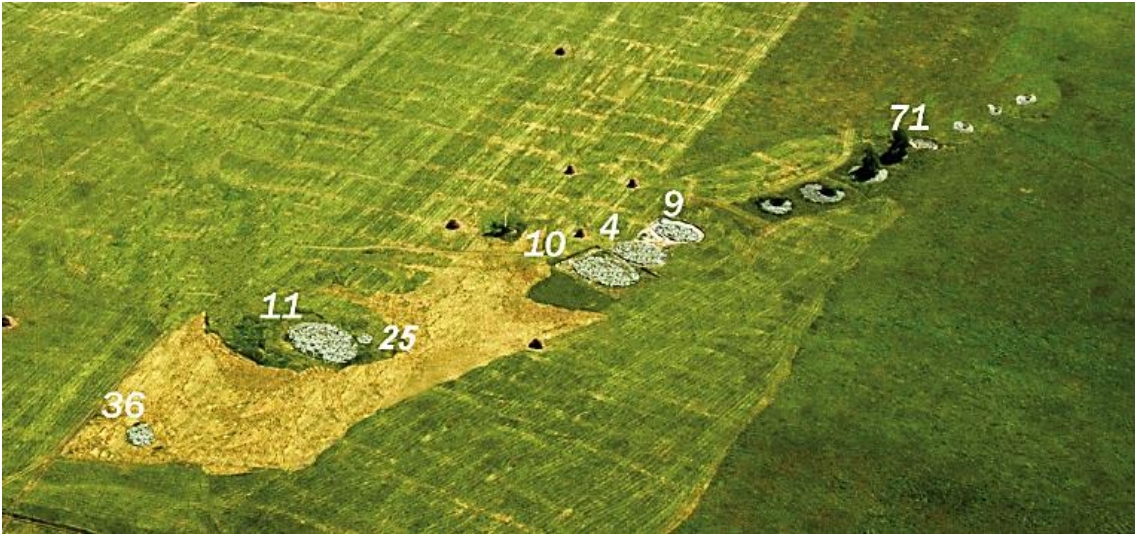
GİRİŞ

Berel Kurganları, Kazakistan Cumhuriyeti'nin Doğu Kazakistan vilayetine bağlı Katonkaragay ilçesinde konumlanmaktadır. Kazakistan'ın en doğu ucunda Berel adını taşıyan köyün yaklaşık 7 km güney-batısında bulunmaktadır. Buktırma nehrinin kolları ve Kempir ve Kaynar dağlarıyla sınırlanan üçgeni andıran bir teras üzerinde (Şekil 1) yer alan kurganlar geniş bir alana yayılmıştır. Berel kurganları yaklaşık 174 hektar genişliğinde bir alanı kaplamaktadır. Kurganların yer aldığı Berel vadisinin rakımı yaklaşık 1120 m.'dir (Samashev vd., 2000: 9).

Fotoğraf 1: Berel Vadisi ve Kurgan Gruplarının Konumu (Z. Samashev 2018)

Berel'de çeşitli büyüklüğe sahip 100'den fazla kurgan bulunmaktadır (Samashev vd., 2018: 40). Kurganların büyük çoğunluğu üçgenvari terasın iki bölümünde, yani orta kısımda (I.-II.-III. grup) ve batı kısmında (IV. Grup) toplanmaktadır (Foto. 1). Adı geçen dört grup, kurganların kümeleşme konumlarına göre tanımlanmıştır (Samashev vd., 2018: 43). Birkaç kurganın kümeleşmesiyle meydana gelen kurgan gruplarının aralarında akrabalık bağı bulunan aile veya hanedanın üyelerine ait oldukları kabul edilmektedir (Foto. 2).

Fotoğraf 2: Berel'de 1. Grup Kurganlar ve 4. Kurgan (Z. Samashev 2018)

Berel Kurganlarında Yürütülen Arkeolojik Çalışmalar

Berel kurganları hakkında yapılan ilk çalışma 1865 yılında Wilhelm Radloff⁷ ve ekibinin yürüttüğü *1. Büyük Berel Kurganı* kazısıdır. Radloff incelediği Berel kurganlarını Erken Demir Çağına tarihlemiştir (Radlov, 1989: 449).

Fotoğraf 3: Kuzeydoğu - güneybatı doğrultusunda uzanan 1. Grup kurganlar (Ağustos, 2019)

Daha sonra Sovyet döneminde 1959 yılında St. Petersburg'daki Hermitage Müzesinden Sergei Sorokin başkanlığındaki bir ekip tarafından Berel'deki 1. Kurganının tekrar araştırılması amacıyla bir arkeolojik araştırma gezisi düzenlenmiştir. Sorokin kurgan kazısından elde ettiği buluntuların Pazırık, Başadar, Tuekta ve Katanda kurganlarının buluntularıyla benzerliğini ve söz konusu kurganların aynı kültüre ait olabileceğini sonucuna ulaşmıştır (Sorokin, 1969: 208-236). Kazakistan'ın bağımsızlığı sonrasında ise Berel'de Profesör Dr. Zainolla Samashev başkanlığındaki ekipler tarafından 1998 yılında başlatılan kazılar günümüze kadar aralıksız sürdürülmektedir. 4. Kurganın kazısı ise 2004 yılının yazında gerçekleştirilmiştir (Samashev, 2011: 65). 2019 yaz dönemi kazı çalışmalarına Türkiye'den yazarın da içinde bulunduğu iki kişilik bir araştırma ekibi katılımı sağlanmıştır.

Fotoğraf 4: Kurganın Üst Örtüsü (Z. Samashev 2011)

Fotoğraf 5: Kurganın Üst Örtüsü (Z. Samashev 2011)

Ülkemizde Berel kurganları hakkında kısa bilgilerin dışında henüz kapsamlı çalışmalar yayınlanmamıştır.¹ Bununla birlikte Berel'deki 4. Kurgan hakkında ise ülkemiz bilimsel literatüründe herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu çalışma İslam Öncesi Türk Sanatı ve Tarihi alanına Berel'deki 4. Kurgan mimari özellikleri ve arkeolojik buluntularını tanıtımı ve değerlendirmesini yaparak özgün katkı sunmayı amaçlamaktadır. Berel'deki 4. Kurgan üzerine olan bu çalışma, 2019 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmalarına katılım ile müze ve alan incelemelerine dayanmaktadır.

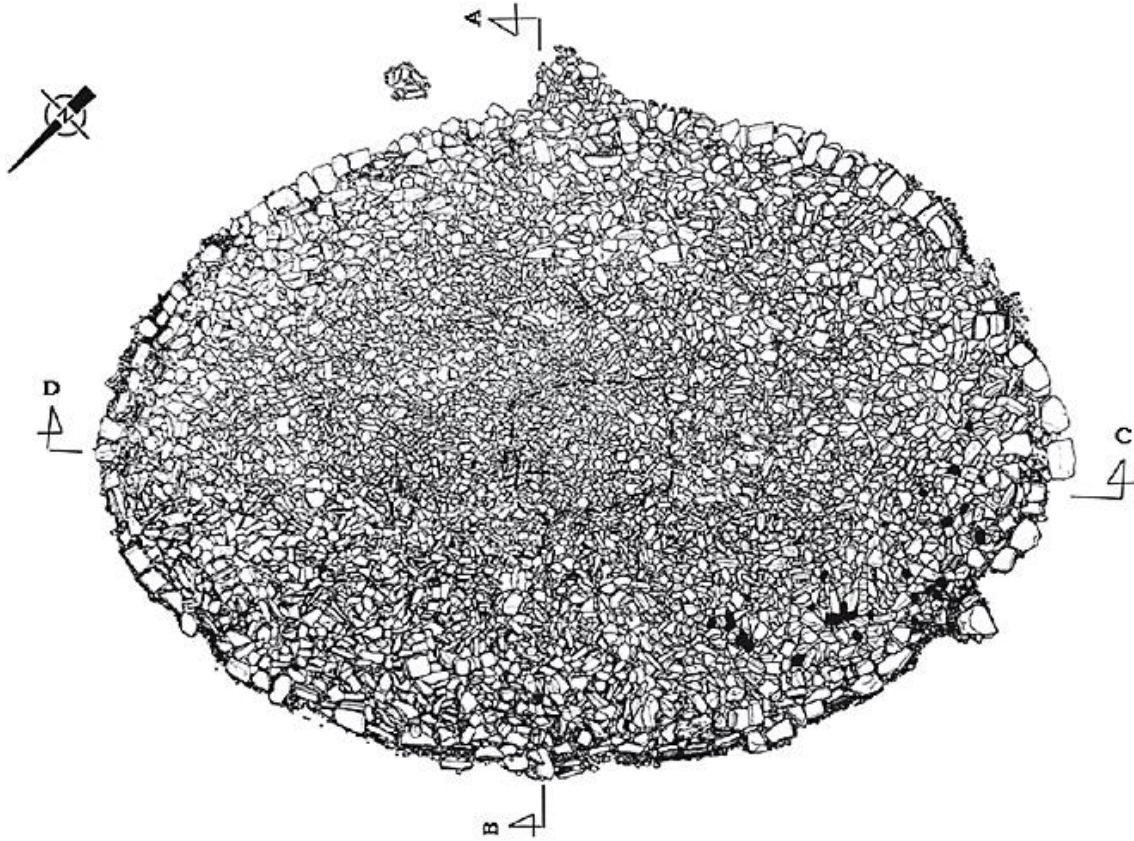

Fotoğraf 6: Kurganın Üst Örtüsü (Z. Samashev, 2011)

¹ Bkz. Gürsoy, 2012: 58-71; Çoruhlu, 2016: 191-196. Her iki çalışmanın kapsamında 4. Kurgan bulunmamaktadır.

4. Kurganın Mimarisi ve Yapısal Özellikleri

Berel'deki 4. Kurgan, Berel Vadisindeki üçgenvari terasın orta kısmında yer alan 1. Grup kurganlar arasında yer almaktadır. 1. Grup kurganların, kuzey-güney veya kuzeydoğu- güneybatı yönlerinde, çizgisel düzlemde sıralanarak adeta bir uzun kurgan zinciri şeklinde uzandığı (Foto. 2, 3) görülmektedir. (Samashev vd., 2018: 43) Berel'deki 4. Kurgan, 1. Grup kurganların en büyükleri olan ve hanedanın üst düzey yöneticilerine ait olduğu düşünülen 11. ve 10. Kurganların yakınında bulunmaktadır. Bununla birlikte 10. Kurganın çok yakınında ve 9. Kurgan ile 10. Kurganın arasında konumlandırılmıştır. Berel'de Pazırık Kültürüne tarihlenen diğer kurganlarda olduğu gibi 4. Berel kurganın da oval planlı bir üst örtüye sahip olduğu kazılar sonucunda öğrenilmiştir. (Çizim 1)

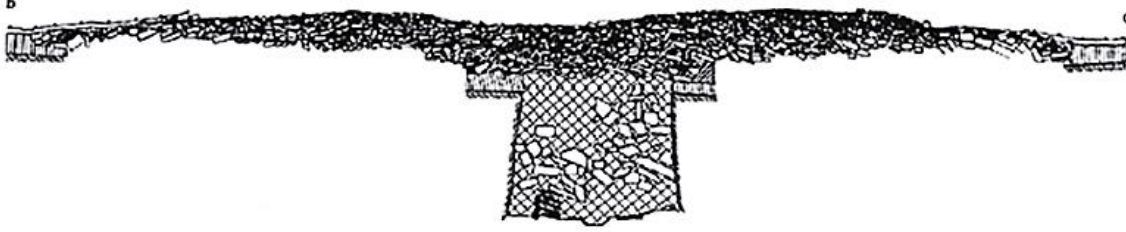

Çizim 1: 4. Kurganın üstten görünüm çizimi (Z. Samashev, 2011)

Oval planlı ve taşla kaplanmış üst örtü 28 x 23 m. ölçüsüne sahiptir. 4. Kurganın kazı çalışmaları esnasında yüksekliği yaklaşık 2,0 m. olarak ölçülmüştür (Çizim 2, 3). 1. Gruptaki diğer kurganlarla uyumlu bir şekilde kuzeydoğu-güneybatı yönünde inşa edilmiştir (Samashev, 2011: 65). Kurganın üst örtüsü de yine Pazırık kültürünün kurgan mimarisindeki genel karakteristik özelliği olan taş malzemenen örülerek oluşturulmuştur.

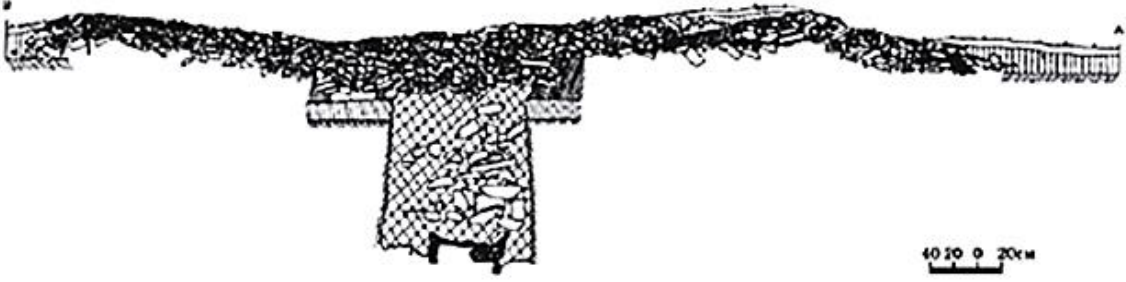
Üst örtünün temeli, iri ve yassı kayrak taşların kurganın merkezi yönünde kılıç zigzag taş örgü tekniğine göre döşenmesiyle oluşturulan bir platformdur. Taşların bu teknikte döşenmesi yapının üzerine binen tonlarca ağırlıktaki taşın yükü ve baskısından dolayı kurgan zırhının dağılmasını engellemektedir. Üst örtünün temeli olan platformun üzerini yatay olarak döşenen iri kayrak taşlar ile taş bloklardan oluşan katmanlar izlemektedir. Kurganın en üstteki tabakası, yani yapının “zırhı” boyut olarak orta ve küçük büyüklükteki kayrak ve çakıl taşlarından yığılarak oluşturulmuştur (Samashev, 2011: 65). Kurganın üst örtünün benzer mimari özellikleri ve plan kurgusu 11. ve 10. Kurganlarda da gözlenmektedir. Kurgan mimarisindeki benzer teknikler ve uygulamalar 4. Kurganın 11. ve 10. Kurganlar ile aynı döneme tarihlenebileceğini göstermektedir.

Bununla birlikte Berel Kurganları üzerine yapılan diğer bazı çalışmalarda da 4. Kurgan, Pazırık kültürünün bir kolu olarak değerlendirilmekte ve M.Ö. 4. yüzyılın sonu ile M.Ö. 3. yüzyılın başı arasındaki bir zaman dilimine tarihlendirilmektedir (Çernikov, 1975: 133; Gryaznov, 1992: 164).

Çizim 2: Kurganın doğu-batı kesit çizimi (Z. Samashev, 2011)

Kurganı çevreleyen temel duvar ise oval plana göre dört sıra halinde dikey olarak dizilen eşit büyüklükteki taş bloklardan oluşmaktadır. Platform ile temel duvarı oluşturan taş bloklarının arasındaki boşluklara çakıllarla ve küçük kayrak taşlarla dolgu yapılmıştır. Bu tür malzemelerin dolgu olarak kullanılması aynı zamanda temel duvarına dış taraftan da destek sağlamaktadır.

Çizim 3: Kurganın kuzey-güney kesit çizimi (Z. Samashev, 2011)

Kurganın merkezinde konumlandırılan mezar çukurunun üzerinde çapı yaklaşık 3,00 m. olan ve taşlardan örülerek şekillendirilen kubbevari bir örtünün varlığı tespit edilmiştir. (Samashev, 2011: 65). Söz konusu kubbevari taştan örülmüş üst örtüsü uygulamaları dönemin kurganları arasında az rastlanan örneklerdendir. Benzer kubbe örtüsüne Berel'deki 18. Kurganda ve bazı Pazırık kurganlarında rastlanmaktadır. Orta Demir Çağına ait kurganlarda üst örtü uygulaması olarak kubbenin varlığı İslam Öncesi Türk Sanatı ve Tarihi açısından çok önemli bir bulgudur. Kubbe uygulamasının bozkır halklarının yaşamının vazgeçilmezi olan çadırların üst örtülerinde de tercih edilmesi ilginçtir. Daha önceki çalışmalarda kubbe ile çadır arasında ilişkinin varlığı üzerine bazı tespitler yapılmıştır (Esin, 1971: 159-161).

Dikdörtgen planlı mezar çukurunun boyutları ise 3,20 x 4,40 m. ölçülerindedir (Foto. 7). Mezar odasının kazı öncesi durumunu belgeleyen fotoğraf çoğu kurgan yayınlarında rastlanılmayan dikkat çekici ayrıntıları görmeyi sağlamaktadır. Mezar çukurunun derinliği 3,70 m. olup, pusula yönüne göre düzenlendiği belirtilmektedir. Ayrıca mezar çukurunun büyük kayrak taşlar ile taş bloklarla yoğun bir şekilde doldurulduğu anlaşılmıştır (Samashev, 2011: 65).

Fotoğraf 7: Kurganın Mezar Çukuru (kazı öncesi) (Z. Samashev, 2011)

Bununla birlikte mezar çukurunun dibinde ahşap malzemenen yapılmış bir mezar odası saptanmıştır. Dikdörtgen planlı olan mezar odasının cepheleri üç sıra halindeki geniş ahşap kalasların üst üste birbirine geçmeli olarak konumlandırılmasıyla oluşturulmuştur. Mezar odasının üzeri de yine geniş ahşap kalaslarla örtülmüştür. Burada kullanılan geniş ahşap kalasların, kabukları yontulmuş (Larix Siberica) Sibiryaya karaçam ağaçlarından imal edildiği tespit edilmiştir.

Fotoğraf 8: Mezar odası (Z. Samashev, 2011)

Mezar odasının boyutları oldukça mütevazî sayılabilir: uzunluğu 3,00 m., genişliği 1,65 m., yüksekliği ise 0.90 m.'dir (Samashev, 2011: 65). Mezar odasının içinden tekparça Sibiryaya karaçam ağacından oyulmuş ve üzeri kırılmış ahşap kapakla örtülmüş bir lahit bulunmuştur. Lahidin kapağının dört

köşesinde dört adet bronz çivi tespit edilmiştir. Benzer özelliklere sahip mezar odası ve lahit Berel'deki hanedan kurganlarından biri olan 11. Kurganda da ele geçmiştir.

Fotoğraf 9: Mezar Odası (Z. Samashev, 2011)

4. Kurganın Arkeolojik Buluntuları

Mezar çukurunun dolgusundaki taşların arasında mezar çukurunun kazılmasında kullanılmış olan ahşap bir küreğin parçaları bulunmuştur. Benzer bir ahşap kürek (Foto. 10) 11. Kurganın kazılarında da ele geçmiştir (Samashev, 2011: 128-129).

Fotoğraf 10: 11.Kurgan bulunan bir ahşap kürek (Z. Samashev, 2011)

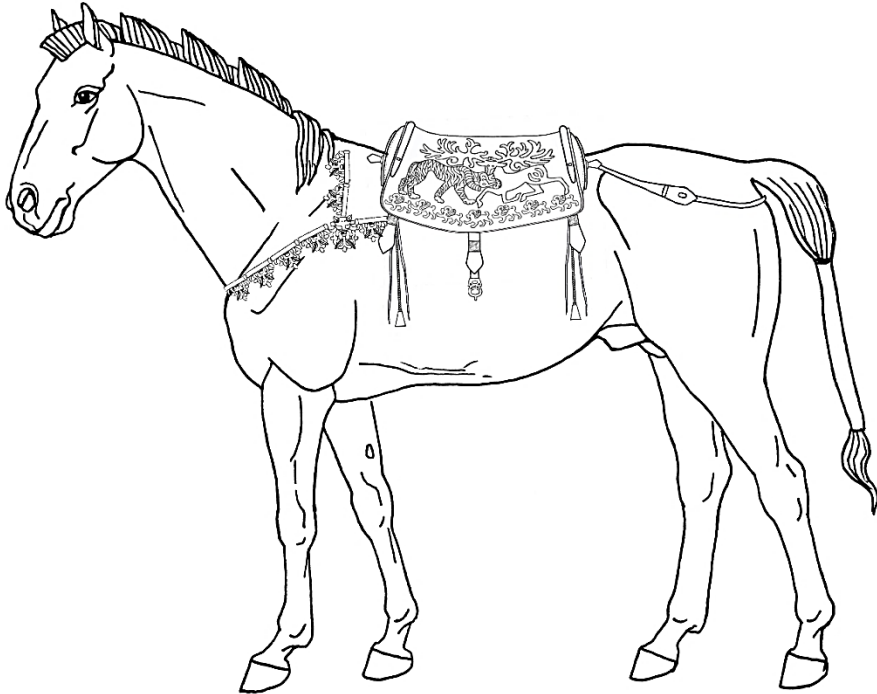
Lahidin uzunluğu 2,45 m. ve yüksekliği ise 0,70 m.'dir. 4. kurganın tamamen yağmalandığını mezar sahibi kişiye ait eşyaların neredeyse tamamı çalınmış olmasından ve kazı esnasında kişiyle birlikte mezara konulan eşyaların sadece bazı parçaları ele geçirilebilmesinden anlamak mümkündür. Buluntular arasında ezilmiş ve kırılmış bir kap parçaları, tanımlanamayan bir demir eşyanın parçası, altın folyo ve kırılmış bir kalkana ait çubuk parçaları vardır (Samashev, 2011: 57, 114).

4. Kurganda ele geçen ahşap çubuklar ve deri kaplamalardan imal edilen kalkan parçaları nın(Foto. 10) benzerleri Pazırık'taki 2., 3. ve 4. Kurganlar ile Tuyakta'daki 1. Kurganlarda bütün olarak ele geçirilmiştir (Rudenko, 1960: Tablo LXI; Rudenko, 1953: 362-376). Yine benzer kalkanlar Berel'deki 10. ve 11. Kurganda ele geçen arkeolojik buluntular arasında yer almaktadır. İnce ahşap çubuklardan ve deri malzemelerden oluşturulan kalkanların günlük hayatta işlevsel olmadığı ancak törensel (ritüelistik) işlevinin olması büyük bir ihtimal olarak kabul edilmektedir. Fakat söz konusu kalkanların bir savunma aracı olarak dayanıklılığı değerlendirildiğinde M.Ö. IV-III. yüzyıllara ait Pazırık kültürünün yakın dövüş silahlarının çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, gerçek çatışmalarda kullanımı zayıf bir ihtimal olarak görünmektedir.

Fotoğraf 11: Mezar Odasında kalkan çubukları (Z. Samashev, 2011)

Mezar çukurunun kuzeybatı duvarı boyunca dört adet at iskeleti saptanmıştır. Hem ahşap mezar odası hem de at definlerinin üzerleri birkaç huş ağacı kabukları katmanlarıyla örtülmüştür. At koşum takımının süslemelerinin ana motifi stilize edilmiş hayvan ve bitkisel motiflerdir ve ahşaptan oyularak altın varakla kaplanarak bezenmişlerdir. Atlardan birinin sırtında tespit edilen organik materyallerin çürümesine rağmen kısmen korunabilmiş at eyer takımının örtüsüne ait balık şeklindeki süsleme unsuru sayesinde atın eyer takımıyla donatıldığı anlaşılmıştır. “Salpınşak” olarak adlandırılan bu bezeme unsurlarına 11. Kurganda da rastlanılmıştır (Çizim 4).

Çizim 4: 11. Kurganda bulunan atlardan birinin rekonstrüktif çizimi (Z. Samashev, 2011)

Prof. Dr. Zainolla Samashev bu kurgandaki atların kazı esnasında ayrıştırılıp incelenmediğini belirtmektedir. Atlar blok halinde çıkartılıp laboratuvar koşullarında incelendikten sonra, Nur-Sultan

şehrinde bulunan Prezidentik Madeni Ortalık (Cumhurbaşkanlık Kültür Merkezi) müzesinde 11. Berel kurganında bulunan mezar odası ile karaçam lahitte birlikte teşhir edilmek üzere gönderilmiştir (Samashev, 2011: 71).

Kurgana defnedilen kişiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat ona ebedi hayatta eşlik etmesi için konulan atların iskeletlerinin incelemeleri sayesinde ilginç bilgilere ulaşılmıştır. Atlar kurgan numarasına ve alfabetik sıraya göre 4A, 4B, 4C ve 4D olarak tanımlanmıştır. Kurgana defnedilen atların kafatasları, alt çene kemikleri ve ağızlarında dişleri saptanmıştır. Dişler çok aşınmış olup postkranial iskeletlerde patolojik büyümeler saptanmamıştır. Atların skapular kırıkdağları (cortilago scapulae) kemikleşmiştir. İnceleme sonucunda 4A numaralı atın 20 yaşın üzerinde, orta boyda yaşlı bir aygır olduğu anlaşılmıştır. 4B numaralı atın iskeleti ise 8-15 yaşları arasındaki orta boylu bir aygıra aittir. 4C numaralı atın iskeleti 15 yaştan büyük orta boylu bir aygıra ait olup eklemlerinde dejeneratif-distrofik değişiklikler meydana gelmiştir. 4D numaralı atın iskeleti incelemesi sonucunda bazı kemiklerin üzerinde atın defninden önce bir aletin bıraktığı izlere rastlanmıştır (Kosintsev ve Samashev, 2014: 61-62).

Fotoğraf 12: Başadar 2. kurganda bulunan boynuz şeklindeki at maskesi (Rudenko, 1960)

4. kurganda ele geçen en önemli buluntulardan bir diğeri ise at maskesinin bir bileşeni olan dağ tekesi boynuzunu taklit eden ahşap boynuzlar, Berel'deki 11. ve 10. kurganlarda ele geçen ve kurgan içi permafrost (kalıcı don) uygulaması sayesinde iyi korunabilen ahşap boynuzlarla aynıdır (Samashev, 2013: 622). Bununla birlikte benzer at maskesi boynuzları Sergey Rudenko'nun Karakol nehri yakınındaki 1950 yılında gerçekleştirdiği Başadar'daki 2. (Foto. 12) ve Tuyakta'daki 1. Kurganların kazılarında da bulunmuştur (Rudenko, 1960: 41, Tablo XXXVIII ve LXX). Boynuz şeklindeki at maskesi özelliği yaygın olmayan bir tür süsleme unsurudur. Günlük hayatta pratik kullanımı bulunmayan bu at maskelerinin özel bir törensel (ritüelistik) niteliği olduğu açıkça görülmektedir

Fotoğraf 13: 4. Kurganın yakınındaki 4A ve 4B kurganları (Z. Samashev, 2011)

Ayrıca 4. Kurganın yakınında Hun sonrası Hsien-Pi dönemine ait olduğu düşünülen oldukça küçük ve 4A ile 4B olarak tanımlanan iki adet kurganın (Foto. 13, 14) kazıları da gerçekleştirilmiştir (Samashev, 2011: 65). Bu kurganların Hsien Pi döneminde bazı insanların atası veya akrabası olan kişilere ait büyük kurganların yanına kendi kurgan mezarlarını konumlandırılmasıyla şekillenmiş olabileceği düşünülmektedir.

Fotoğraf 14: Kazı sonrası 4A kurganı (Z. Samashev, 2011)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Berel'deki 4. Kurgan, arkeolojik buluntular bakımından en zengin envantere sahip 11. ve 10. kurganların hemen yanında konumlanmaktadır. Berel'deki kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda çizgisel düzlemde uzanan kurgan zincirlerinin belirli bir hanedanın üyelerine ait mezar anıtları olduğunu göz önünde bulundurursak 4. Kurgana defnedilen kişinin sosyal konumu itibarıyla toplumun seçkinlerinden ve hanedan ailesinin üyelerinden olduğu anlaşılmaktadır. 4. Kurganın oval planlı olan üst yapısının mimari planı, taş katmanlarıyla oluşturulan karmaşık üst örtüsü, mezar çukurunda bulunan ahşap mezar odası, odada saptanan karaçam lahdi ve mezar sahibine ait olduğu kabul edilen 4 atın kurgan içine defnedilmesi bu görüşü doğrulamaktadır. Bununla birlikte 4. Kurganın mezar çukurunun üzerini örten taş örgüsüyle meydana getirilen kubbe özelliği, Berel'deki 18. kurganın mezar çukurunun üzerinde de tespit edilmiş olmasıyla oldukça dikkat çekmektedir (Samashev, 2011: 51).

Yüksek toplumsal statüye sahip mezar sahipleri için derin bir çukura ahşap tomruk ve kalaslar kullanılarak inşa edilerek hazırlanan mezar odası uygulamalarına Pazırık Kültürüne ait kurganlarının hemen hepsinde görülmektedir. Ayrıca ahşap lahdin üzerindeki kapaklarda bronz çivi kullanımı da Demir Çağının seçkinlerinin mezarlarında sıkça görülmektedir. Örneğin, 4. kurgandakine benzer bronz çivi kullanımına Berel'deki 11. Kurgan (Samashev, 2012: 197) ve Pazırık'taki 1. Kurganda (Rudenko, 1960: 286) da rastlandığı unutulmamalıdır.

Her ne kadar Berel'deki çoğu kurganda olduğu gibi 4. Kurgan da mezar soyguncuların tahribatına ve yağmalanmasına maruz kalmış olmasına rağmen arkeolojik kazılarda ele geçirilen çok az sayıdaki buluntularıyla Pazırık kültürüne ait özellikleri yansıtmaktadır. 4. kurganda bulunan at maskesinin bir bileşeni olan dağ tekesi boynuzunu taklit eden ahşap boynuzların benzerleri Berel'deki 11. ve 10. kurganlarda ile Başadar'daki 2. ve Tuyakta'daki 1. Kurganların kazılarında da bulunmuştur (Rudenko, 1960: 41, Tablo XXXVIII ve LXX). Günlük hayatta pratik kullanımı bulunmayan bu at maskelerinin özel bir törene ait (ritüelistik) uygulamalarla bağlantılı olduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca 4. Kurganda ele geçen diğer bir buluntu olan ahşap çubuklar ve deri kaplamalardan imal edilen kalkan parçalarıdır. Benzerleri Berel'deki 10. ve 11. Kurganlar, Pazırık'taki 2., 3. ve 4. Kurganlar ile Tuyakta'daki 1. Kurganlarda sağlam olarak ele geçirilmiştir (Rudenko, 1960: Tablo LXI; Rudenko, 1953: 362-376). Yine kalkanında günlük hayattan ziyade törensel maksatla kullanılmış olabileceği söylenebilir. benzer kalkanlar ele geçen arkeolojik buluntular arasında yer almaktadır.

Berel'deki 4. Kurganın gerek mimari özellikleri gerek arkeolojik buluntularının benzerliği gerekse yakın konumlandırılmaları nedeniyle 10. ve 11. Kurganlar ile aynı döneme ait oldukları söylenebilir. Bu noktada 10. ve 11 kurganların tarihlendirilmesinde elde edilen bazı sonuçlardan yararlanılması mümkündür. Örneğin 11. kurgandan elde edilen çok sayıda organik buluntuların tarihlendirmesi dendrokronoloji ve karbon testleri ile yapılmıştır. Böylece 11. Berel kurganının mutlak tarihi M.Ö. 322 yılı olarak belirlenmiş, fakat M.Ö. 355-280 yılları aralığına tarihlenebileceğini de ifade edilmiştir. Dendrokronolojik verilere göre 11. Kurgandan alınan numuneler M.Ö. 297 yılına tarihlenmiştir (Samashev, 2017, s. 287). Bu sonuçlara göre 4. Kurganın M.Ö. 4.-3. yüzyıllara ait olduğu anlaşılmaktadır.

4. kurganın üst örtüsünde görülen taşlardan yığılarak şekillendirilen kubbevari uygulama oldukça az rastlanan bir özelliktir. Şimdiye kadar benzer bir örtü uygulamasına yalnızca Berel'deki 18. Kurganda rastlanmıştır. Pazırık kültürüne ait Orta Demir Çağına ait iki kurganın üst örtüsünde kubbe uygulamasının varlığının ortaya konulması İslam öncesi Türk Sanatı ve mimarisi açısından sıra dışı bir bulgudur. Konun etraflıca incelenmesi gerekmektedir.

Son olarak Pazırık kültüründe kurgan mimarisi ve kuruluşunun anlaşılması bağlamında 4. Kurganda taş zırhın dağılmasını sağlayan temel ve temel duvarı uygulamaları ile mezar çukurunun konumlandırılma örneği detayların anlaşılmasında bilgi kaynağı olmaktadır

KAYNAKÇA

- Çernikov, S. S. (1975). "K. Voprosu o Hronologičeskih Periodah v Epohu Rannih Kočevnikov (Po Arheologičeskim Materialam Vostočnogo Kazahstana)", *Pervobitnaya Arheologiya Sibiri*, Leningrad: Nauka Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2016) *Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Esin, E. (1971). Türk Kubbesi (Göktürklerden Selçuklulara Kadar). *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 3: 159-182.

-
- Gryaznov, M. (1992). "Altay i Prialtayskaya Step", *Arheologiya SSSR: Stepnaya Polosa Azyatskoi Çasti SSSR v Skifo-Sarmatskoe Vremya*, Moskva: Nauka, 161-177.
- Gürsoy, M. (2012). Doğu Kazakistan Demir Çağı Kurganları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kosintsev, P. A. and Samashev, Z. (2014). *Berel Jılgıları. Morfoloğiyalıq Zertteu.* – Astana: Ä.H. Margulan atındağı arheologiya İnstitutı Astana Kalasındağı Filialınıñ Baspa Tobı.
- Radlov V. V. (1989). *İz Sibiri: Stranitsı Dnevnikı (Aus Siberian, 1893)*. Perevod s nemetskogo Tsevinoi K. i Çistovoi B. Moskova: Nauka.
- Rudenko, S. I. (1953). *Kultura Naseleniya Gornogo Altaya v Skifskoye Vremya*. Moskva.-Leningrad: Nauka.
- Rudenko, S. I. (1960). *Kultura Naseleniya Tsentralnogo Altaya v Skifskoye Vremya*. Moskva.-Leningrad: Nauka.
- Samashev, Z. (2011). *Berel*. Almatı: Taimas.
- Samashev, Z. (2012). *Veshevoi Kompleks Berelya: Sostav i Soderjanie, Arheologiya i İstoriya Sariarki*. Karaganda: İzdatelstvo Kargu.
- Samashev, Z. (2013). Kon v Ritualno-Obryadovoi Praktike Drevnego Naseleniya Kazahskogo Altaya. *Türık Düniyesi Almanah*, Almatı.
- Samashev, Z. (2017). Kompleksnie Metodı İssledovaniya Berelskih Kurganov. *Multidisciplinarnie Metodı v Arheologii*, Novosibirsk: IAET SB RAS Publishing, 284-296.
- Samashev, Z.; Bazarbaeva, G.; Jumabekova, G. ve Sungatai, S. (2000). *Berel Albom*, Almatı.
- Samashev, Z.; Chotbayev, A.; Kariyev, E.; Kiyasbek, G.; Samashev, S. ve Ahmadiyev, Z. (2018). *Kazak Altayı Erte Köşpelileri Madeni Tarihındağı Berel*. Öskemen: Berel Memlekettik Tarihi-Madeni Muzei-Korik Baspa Uyi.
- Sorokin, S. (1969). Bolshoi Berelski Kurgan:Polnoye İzdaniye Materialov Raskopok (1865 i 1959 gg.). *Trudy Gosudarstvennogo Ermitaja*, 7: 208-236.
-

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar

DOI: 10.31455/asya.613808 / Year: 4 - Number: 11, p. 71-78, Spring 2020

KAPİTALİZMİN İÇ YÜZÜ THE OTHER SIDE OF CAPITALISM

Öz

Bu çalışmada yer kürede doğal kaynaklar üzerinde önemli ölçüde baskı oluşturan kapitalistlere karşı toplumda çevre bilinci oluşturmak adına çeşitli kavramlarla farkındalık uyandırmak ve kapitalizmin yapısının, iç yüzünün ne olduğunu üzerinde durulmuştur. Kapitalist sistemin doğasının hırslı ve dengesiz olduğu yönüne dikkat çekilmiştir. Değerlerin dejenerasyonu olmasıyla kapitalizmin durdurulamaz bir hale geldiğini, burada kültürel değerlerin önemi azalmıştır. İnsan tabiatının hem fen ilimlerine hem de kültürel değer yüklü ilimlerle büyüyeceği realitesine parmak basılmıştır. Kapitalistler tarafından yapılan üretimin, dünya popülasyonuna eşit bir dağılımın yapılmadığı hususuna açıklık getirilmiştir. Toplumda 'sınırsız özgürlük' gibi düşüncelerin sonucunda bozulan bir düzenin olabileceği... Sınırsız istek ve arzuların olduğu bir dünyada sınırlı doğal kaynaklarla olamayacağından kapitalizmin hızını düşürmesi gerektiğini... Bu sistemin, beşerin hırslını tahrik etmesiyle tabiata aykırı davrandığı gibi düşüncelerle irdelenmiştir. Toplumsal hareketler aslında kapitalizmin şiddetli hırslının ve dehşetli talebine olan isteğine karşı bir tepki mahiyetindedir. İnsanın tabiatı ve doğası medeni olmasından, her daim kapitalizm gibi doymak bilmeyen yapıları reddedecektir. Sonuç olarak maddeleşen 21. yüzyıl dünyasında materyalistlerin görünmeyen yönü üzerinde durularak, çevreye yönelik olumsuz etkilerine vurgu yapılmıştır. İstek ve arzuların şiddetle tahrik edildiği bir dönemde beşeriyet hızlı bir şekilde maddeci bir konuma gelmiştir. Gayri zarurinin zorla zaruret konumuna getirildiği bir dünyada, gelecek nesiller için yeraltı kaynakların ne kadar uzun ömürlü olacağı gibi konular irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kapitalizm, Doğal Kaynaklar, Çevre, Kültürel Değerler, Beşer

Abstract

In this study, it has been pointed out that for the structure and real face of capitalism, raising awareness with various concepts for environmental consciousness in society against capitalists who generate pressure greatly on natural resources. It has been drawn out that the nature of capitalist system is ambitious and unbalanced. As the values are degenerated, capitalism became unstoppable so cultural values devalued. It has been pointed out that human nature grows with both life sciences and cultural values. It has been clarified that equal distribution of products is not done to world population by capitalists. Capitalism should slow down in the world where there is limited resources and limitless ambitions. The idea of 'limitless freedom' will eventually cause a corrupted system. It has been elaborated that this system acted incongruously to nature by provoking the society's ambition. Actually, social movements are reactions to capitalism's violent ambition and terrifying demand Human trait and nature will always refuse insatiable systems as capitalism as it is civilized. As a result, materialists' negative effects to environment has been stressed by pointing out unseen side of materialists' in the 21th century of materialized World. In a period when the wishes and desires were violently driven, humanity quickly became a materialist position. In a world where informal necessity is forced into necessity, issues such as how long the underground resources will last for future generations have been examined.

Key Words: Capitalism, Natural Resources, Environment, Cultural Values, Human

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
01.09.2019

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
21.03.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2020

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Erol Akyıldırım
Doktora Öğrencisi / Ankara
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı
akyildirimerol@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-2333-6044>

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Akyıldırım, E. (2020). Kapitalizmin İç Yüzü. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 11, Spring, p. 71-78.

GİRİŞ

Birey, maddi anlamda biyolojik bir yapıya sahip olduğu gibi sayut anlamda da, çeşitli duygularla süslü bir varlık olduğu söylenebilir. Bu durumda maddi anlamda bir sistem ve manevi olarak bir yapıya sahiptir. Çünkü bir bireyin hem görülen hem de elle tutulamayan bir yapısı döz konusudur. Bu kapsamda düşünüldüğünde hem somut hem de soyut yönünün eğitilmesi gerektiği söylenebilir. Örneğin fen ilimleri aklı besleyen ve buraya bağlı olarak gelişen bir yapıya sahiptir. Soyut anlamda düşünüldüğünde kültürel değerlerin de vicdanı beslediği ifade edilebilir. Bir birey sadece akıl eksenli büyütülürse, vicdani yönü ham durumda kalmaktadır. Bu durumda aklın çalıştığı fakat vicdanın çalışmadığı, işlemediği bir şahıs ortaya çıkmaktadır. Vicdanın olmadığı bir bireyin de toplumsal yapıda birçok sorunsala sebep olacağı ihtimali yüksek görülmektedir. Örneğin kapitalizmin vicdani anlamda eksik büyüdüğünden, toplumda birçok problemin temel sebebi olduğu söylenebilir. Oysa bir birey hem fen ilimleri hem de kültürel anlamda değerlerle büyümesi, arzu edilen bir insan profili olarak görülmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında ve bireysel anlamda düşünüldüğünde, özellikle 20. ve 21. yüzyıl kapitalizmin sadece akıl eksenli büyütülen bir birey olduğu söylenebilir. Çünkü bireyin işletilmemiş yani ham konumda olan duygularından bir tanesi de, şiddetli hırs ve aşırı talep duygusudur. Kapitalistlerin bu duygularını ilgili etik değerlerle terbiye etmediği durumda, kapitalizmin kar uğruna herşeyi hırsına feda ettiği bir tablo görünecektir. Dolayısıyla vicdani anlamda küresel dünyada, duygularının iptal olduğu bir burjuva sınıfı görülecektir. Vicdanın, hislerin iptal olduğu bir zengin tabakanın, beşer için olumsuz birçok sorunsalı getirme olasılığı yüksek görülmektedir. Bu durum, kapitalistlerin çevre üzerindeki olumsuz etkisinden anlaşılmalıdır. Toplumda sosyal medya aracılığıyla (reklamlar) yanlış tüketim alışkanlıkları oluşturarak, doğal kaynaklar üzerinde önemli ölçüde baskı oluşturmaktadır. Yani tüketicilerin gereksinimleri ve tatminleri çeşitli hazlarla baskı altına alınmaktadır. Bu baskı biçimini rasyonelleştiren kapitalizmin üretim güçleri olduğu görülmektedir (Baudrillard, 2018: 96). Bu da, kapitalizmin vicdani anlamda yetersiz beslediği hususunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca kapitalizm toplumsal itaatin sağlanması hususunda bireyin zayıf noktalarından olan haz, arzu ve isteklerini kötüye kullandığı görülmektedir. Örneğin fordist seri üretimle beraber sosyal medya aracılığıyla yanlış ihtiyaçlar oluşturularak, tüketim kültürünün ziyadeleşmesine neden olmaktadır. Böylelikle insanlık dört şeye muhtaç iken, haz duygusunun kötüye kullanılarak, isteklerin zaruri ihtiyaç konumuna getirildiği bir tablo söz konusudur. Bu durum da, hızla çöplük haline gelen bir dünya ve beraberinde doğal kaynakların üzerinde büyük bir baskının oluşmasına sebep olmaktadır.

Kapitalizmin iç yüzünün insanın soyut anlamdaki duygularını kötüye kullanıldığı hususları iridenilerek, bunun sonucunda doğal çevre üzerinde ne tür olumsuzluklar oluştuğu hususu gözler önüne serilmektedir. Çevre üzerinde artan baskılanmalarla beraber yeni sosyal hareketlerin baş göstereceği gibi hususlar iridelenmiştir.

1. Kapitalizm, Haz ve Arzu

İnsan soyut anlamda aşırı hırs ve talep duygusunun var olduğu bir varlık olarak görülmektedir. Bu tür hissiyatların kontrolü genel anlamda insanların eline bırakıldığı söylenebilir. Eğer bu duyguya yönelik öz kontrol bilinci oluşturulamazsa, 21. yüzyıl kapitalistleri gibi doymak bilmeyen bir insan yapısı ortaya çıkması muhtemeldir. Özellikle kapitalistlerin hırsının altında can çekişen doğal kaynakların, çevrenin olduğu bir tablo söz konusudur. Kapitalist sistem daha ne kadar fazla kâr edebilir düşüncesiyle sınırsız olan doğaya saldırılmaktadır. Üretilen metanın tüketimi için yani sirkülasyonun sağlanabilmesi için, kendi talebi oluşturulmaktadır. 19. yüzyılla birlikte “bırakınız yapınlar bırakınız etsinler” düşüncesiyle tekelliliğin önü açılarak, yeşil hareketin bugün muztarip olduğu bir tablonun ortaya çıktığı görülmektedir. Mutlak özgürlük gibi düşüncenin var olduğu liberalizm, doğası itibari ve temeli ile dengesizlikler içermektedir. Çünkü mutlak bir özgürlüğün olduğu bir yerde özgürlüklerden tam anlamıyla bahsedilemeyebilir. Yapısında haz duygusu gibi kötüye kullanıma açık olan bir insan olgusunun mutlak özgürlüğünün olduğu bir ülkede yaşadığı düşünülse, diğer insanlar için gerçek anlamda özgürlükten bahsedilemeyebilir. Burada kapitalizmin hem çevre hem de bireysel anlamda baskı oluşturacağı ihtimali yüksek görülmektedir. Özellikle çevre anlayışının siyasi cemahta bilinçlenmesinde 1970’lerde Almanya önemli bir yere sahiptir. 20. yüzyılın sonlarında filizlenmesi hız kazanan “Alman Yeşil Partisi” diğer birçok ülkeye örnek teşkil ettiği görülmektedir (Özer, 2001: 184). Eğer bir iktidar partisi yapacağı icraatlarda mutlak manada özgürse sonuçların çevre adına sağlıklı olduğu söylenemeyebilir. Burada üstyapının kendi içinde çevreci ve yeşil parti anlayışına sahip bir düşüncede bulunması önemli bir adım olarak görülmektedir (Bahar Üste, 2015: 52). Bu sadece üstyapının bilinçlenmesi ile çözülecek bir durum olmamakla beraber, toplumun da bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Siyasi kuruluşlar çevre ile ilgili yasal düzenlemeler yapmakla kalmayacak, bu yasaların uygulama sorumluluğunu da yüklenecektir. Böylelikle hem toplum bilinçlenmiş hem de siyasi merciler tarafından toplumda gerekli farkındalığın oluşacağı söylenebilir (Bahar Üste, 2015: 52). Neoliberalizmdeki mutlak özgürlük, insanda bulunan sahiplenme duygusuyla birleşince ortaya apayrı bir tablo çıkmaktadır. Yani sorunun temeli insanın duygularının, hissiyatlarının sınırsız bir şekilde serbest bırakılmasıdır. İnsan biyolojik olarak yapısal anlamda, dizginlenemeyen ve ham konumda olan duygulara sahip olduğu görülmektedir. Bu hissiyatların aşırılık yönünde kötüye kullanılması, ortaya dünya üzerindeki kaynakların ya da enerjinin azımsanacak kadar az insanın elinde toplanması olasılığı yüksek görülmektedir. Çünkü insan olgusunda ısrarcı bir hırs ve arzu duyuları söz konusudur. Bu duyguların terbiye edilmeden kötüye kullanılması, kapitalist bir mantalitenin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Dolayısı ile çözüm ne fordist seri üretim anlamında üretimin önünü kesmek ne de tüketiciyi ürünsüz bırakmaktır. Burada kültürel anlamda insan olgusunun ilgili duygularının dizginlenmesi, vasat konuma gelmesi yerinde bir adım olabilir. İnsan tabiatında derc edilen hissiyatların su-i istimal edilmesi, yeryüzünde gediği kapatılmaz bir hal aldığı, çevre üzerindeki olumsuz etkilere bakıldığında

anlaşılmaktadır. Çünkü değerlerden arınık büyüyen ve bunun yanında hızlı bir şekilde dünyevileşen 21. yüzyıl kapitalistlerini durduran hiçbir oluşum görülmemektedir. Burada toplumsal olguların da kapitalizmin gölgesinde hareket ettiği görülmektedir. Fakat insan doğasında yalana yalan söyleme meyli olduğundan, kapitalizmin gerçekleştirdiği eylemlerinin irrasyonel olduğu ve rasyonelite olgusuna uyup uymadığı hususunda sorgulanan bir dönemde yaşandığı görülmektedir. İnsanın tabiatı medeni olduğundan, beşer yavaş yavaş evrimleşerek iyi olan nedir hususunda olgunlaştığı bir tablo söz konusudur. Bu durum da gelecek nesil için bir umut olabilir.

Biyolojik anlamda insan fen ilimleriyle beslendiği gibi duygusal yönünde de beslenmesi gereken bir varlıktır. Çünkü insan olgusu maddi anlamda akıl ve soyut anlamda da vicdan yönü olan bir yapıdır. Kapitalist oluşumu ruhlandırın döneme bakıldığında değerler anlamında bireylerin iki tabakaya ayrıldığı bir sınıf söz konudur: Kilise ve aydın kesim. Kapitalizmi vahşileştiren sebeplerden birisinin başlangıcına bakıldığında Katolik mezhebi olarak, inanın istibdadı insanları kendisine düşman ettiği görülmektedir. Özellikle o dönemde küstürülen devrin aydın kesimi ile kilisenin sistemiyle mücadele edildiği bir tablo söz konusudur. Weber' in *“Bir ahlak biçimi olarak ve bir “ahlak” görünümü altında ortaya çıkan “kapitalist ruh” un savaşıması gereken birincil düşman, geleneksel olarak adlandırılacak her çeşit duygu ve davranıştır”* (Weber, 2014: 65) cümlelerinde de kapitalistlerin neden soyut anlamda eksik büyüdüğü yani vicdani yönünün kültürel anlamda beslenmediği anlaşılmaktadır. Weber, bireylerin reform döneminde görülmemiş içsel bir yalnızlık yaşamasının beraberinde ebedi kurtuluş arayışlarını getirdiğini ifade etmektedir (Weber, 2014: 124). Bu kurtuluşun insanlar için çok fazla üretmek olduğu düşüncesi hızla yayılmıştır. Kendisine az harca çok kazanan bir insan profilini ortaya çıkarmıştır. Kültürün yanlış yorumlayıp benimsetilmesinden sonra artık kapitalist düşüncenin büyümesi hesabına her şey hazır olduğu söylenebilir. Çünkü kilisenin baskıcı tutumundan küstürülen aydın kesimi, ‘Protestan Ahlakı’ nı bu değerlerden tamamen bir kopuş için bir ara geçiş olarak tahayyül etmiş ki sonraki aşamada tamamen başkalaşın, dünyevileşen bir sisteme dönüştüğü görülmektedir. Ahlaki anlamda değerlerden arınık saf materyal için çalışan, neticede materyalistleşen bir dünyanın doğumuna sebebiyet veren bir dönemi doğurduğu söylenebilir. Katolik mezhebi ve onların işbirlikçileri, dini değerlerin yanlış ilka edilmesi, kapitalizmin vahşileşmesini kolaylaştırmaktadır. Böylelikle emeğini satan sınıf ile üretim araçlarına sahip sınıf arasında sürekli krizlerin yaşandığı bir tarihsel sürecin yaşanması gibi sorunsalların hız kazanmasına sebep olmaktadır. Oysa Hristiyan dini değerlere ahlaki anlamda sadık kalınarak savaşımın bu değerleri yanlış anlamda kullanan kesime yapılması seçeneği seçilebilirdi. Böylelikle ahlaki, vicdani anlamda yoksun bir kapitalist düzenin oluşmasını engelleyecek bir durumun oluşması sağlanması daha rasyonel görülmektedir. Fakat burada kapitalizm, artı değeri elde etmesiyle çalışmadan, emek sarf etmeden kar elde ettiği bir süreci yaşamaktadır. Paranın parayı üretmesi, ilgili kapitalistin emek sarf etmeden kendi hirsına emekçileri ya da üretim araçları, doğal kaynaklar üzerinde baskılması olarak görülmektedir. Weber' in *“Unutma ki para, yenilenen ve karlı bir doğaya sahiptir. Para parayı üretir ve ondan elde edilen daha fazlasını ve daha fazlasını üretebilir. Beş şilin katlandığında altı şilin olur; altı şilin yedi şilin 3 pense dönüşür ve 100 pound olana kadar böyle devam eder”* (Weber, 2014: 51) ifadesi aslında bu sistemin doğasının sömürü olduğu ve hırsırları içerdiğini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla kapitalizm, emekçinin çalışarak, kar sahibinin oturarak kazandığı bir sistem olarak tanımlanabilir.

Kapitalizm sosyal yapıların itaatinin sağlanması adına, en büyük silah olarak bireyin biyolojik yapısında zayıf noktaları tespit ettiği ve bu çereçevde saldırıda bulunduğu görülmektedir. Örneğin özellikle yanlış tüketim anlamında düşünüldüğünde, bireylerin isteklerinin, haz duygularının tüketime yönelik kötüye kullanıldığı görülmektedir. Marsist anlamda düşünüldüğünde kapitalizmin bu duyguları kötüye kullanarak işçi sınıfı bilinçlenmesini parçaladığı söylenebilir. Çünkü emeklerini satarak çalışan işçi, elde ettiği gelirini tetiklenen hazlarını doyurmanın peşine düştüğü bir tuzakla karşı karşıya kalmaktadır. Adeta aklını, vaktini zevklerini doyurmanın peşinde koşarak kullanmaktadır. Kapitalizm sosyal medya aracılığıyla hazları şiddetle tahrik ederek, bireyin cebini bu anlamda boşaltmaktadır. Böylelikle bireyi kendisine bağlı kılmaktadır. Etik anlamda kendisinin vicdani yönünü geliştiremeyen kapitalist sınıf, empati kurmadan artı değerini artması uğruna dünyada birçok yönde sömürü gerçekleştirdiği görülmektedir. Sanayi toplumlarıyla beraber her türlü haz ve arzunun serbest bırakılması, beraberinde toplumsal düzen ve uyumun korumasını tehdit etmektedir. Oysa hem bireysel hem de toplumsal anlamda zedelenen dokunun onarılmasında kültürün işlevi yadsınamaz bir realite olarak görülmektedir (Swingewood, 1998: 154-155).

İnsanların hissiyatlarının dizginlenmesinde tampon görevini gören geleneksel değerlerin kapitalizmin çıkışıyla kırılmaya başlaması, kapitalizmin hız kazanmasında önemli bir etken oluşturmaktadır. Çünkü bireysel anlamda burjuvayı gemleyen kalpte ya da toplumda kolektif bilincin oluşmasıyla aklında bir yasaklayıcı görevi gören değerler olabilir. Vicdani yönde zengin tabakanın fakir tabakaya merhamet elinin uzamasına sebebiyet veren kültürün varlığıdır. Örneğin çevresel vatandaşlığın yaygınlaşması gibi birçok girişimin temel hedefi, beşerin ortak paydası olan etik değerlerin yardımıyla toplumda doğayı korumaya yönelik bir farkındalığın oluşturulmasıdır. Burada kültürel değerlerin önemi yadsınamaz. Burada hırçınlaşın ve hiçbir kayıt altına alınamayan kapitalizmin başlangıçta bir ahlak biçimi olarak ortaya çıktığını ve sonrasında nasıl bir zikzak çizdiği, 21 yüzyıl kapitalistlerine bakılarak tanımlanabilir. Kapitalizm hirsına yenik düşerek, çevre üzerinde önemli ölçüde baskı oluşturduğu bir yöne ilerlemektedir. Doğaya yönelik bir aidiyet duygusunun oluşması için insanın kâr yönelik hirsının kontrol altında alınması, dizginlenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ‘çevre vatandaşlığı’ gibi çevreye yönelik yapılan çalışmalardan tam anlamıyla sonuç alınamayabilir.

Kapitalizmi zafere ulaştıran en büyük etken olarak, bireysel ve toplumsal anlamda duygularının mutlak serbest bırakılması olarak görülmektedir. Bireyin zayıf noktaları olan haz duygusunun kötüye kullanılarak, bireyin gerçek anlamda bilinçlenmesini engellemiştir. Örneğin cezbedici reklamlarla yanlış tüketimin hızlanması

gerçekleştirilmektedir. Kapitalistlerin çevrecilere karşı yanlış tüketim algısının oluşmasına yönelik savunması olarak insanların sayısının gün be gün arttığı düşüncesi yeterli bir cevap değildir. Çünkü isteklerin ihtiyaç konumuna getirildiği bir sistemde dünya popülasyonunun arttığını iddia edilmesi tutarsızlıktır. Eğer insan nüfusunun arttığı iddia ediliyorsa zaruri olmayan ihtiyaçların zaruri konumuna getiren kapitalistlerdir. Buna ne tür bir cevap verileceği merak konusudur. Ayrıca tüketim olgusu sadece maddi anlamda midenin doyurulmasından ibaret olmamakla beraber kadın bedeninin cinsel anlamda kötüye kullanılması, değerlerin tüketilerek yok edilmesi vb. durumlar sıralanabilir. Kapitalizm soyut duyguların kontrolünü gerçek anlamda bireyin iradesine bırakmadığı söylenebilir. Yani birey kendi duygularını, hissiyatlarının kontrol etmede tam anlamıyla özgür olmadığı bir tablo söz konusudur. Bireyin biliç altının kapitalizm tarafından imaj ve sembol bombardımanına tutulmasıyla, bireyin özgür iradesini ihlal etmektedir. Örneğin cinsel içerikli (pornotik, tüketim çılgınlığı vb.) uyutucu lezzetlerle görüntü ya da videoların bireyin bilinçaltına enjekte edilmesi, toplumda çocuk istismarı, aile kavramının yok olması, gelen evleri vb. durumların ortaya çıkmasını hızlandırdığı söylenebilir. Dolayısıyla bireydeki ayarsızlaşan soyut duyguların ifrat, vasat ve tefrit ölçüleriyle ayarlanması, kapitalizm ile mücadelede önemli bir adım olarak görülmektedir. Çünkü marsist anlamda düşünüldüğünde, işçi sınıfının da toplumun itaati noktasında savaş sonrası kapitalizm yanlısı bir tavır sergileyerek medeniyetin uyutucu lezzetlerinden olan tüketim hazzına kapıldığı anlaşılmaktadır (Slattery, 2014: 210). Dolayısıyla kapitalizmin bireyin haz duygusunu elde ederek, marksizme karşı zafer kazandığı söylenebilir. Emek karşılığı ya da ücretli çalışan sınıfın hazzının kapitalizm tarafından kötüye kullanılarak toplumsal ve bireysel itaatinin sağladığı görülmektedir. Böylece özellikle 21. yüzyılda duygularının kapitalizm tarafından yönlendirilen ve toplumsal itaatin sağlanmasında en büyük silah olarak arzularının kötüye kullanıldığı bir toplum görülmektedir.

2. Kapitalizm ve Çevre

İnsan tabiatında münderiç olan şiddetli hırs ve dehşetli talebin kapitalizm tarafından kamçılanıp kötüye kullanılıp doğa üzerindeki kârını yükseltmek için üretimi ve tüketimi yükselterek doğal kaynakları baskıladığı görülmektedir. Doğaya hükmetme hareketi sonucu yaşanan çevre sorunlarının özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra kapitalizmin çevre üzerindeki artan olumsuz ekolojik tahribatın ve yıkımın hız kazandığı bir süreç yaşanmaktadır. Kapitalistler için ifade edildiği gibi, tüm bu taşkınlıklar insan yapısının su-i istimal edilmesi ile alakalı olan bir durum olduğu görülmektedir. Kapitalist düşüncenin bu kadar gelişip vahşileşen yapısını incelemek için çıkış noktasına ya da en azında o dönem düşünürlerinden olan Weber'in Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhuna adlı eserinden esinlenerek nasıl bu hale geldiği hususunda bilgi sahibi olunabilir. Yani doğuş sırasında nasıl evrim geçirdiği önem arz etmektedir. Weber'in "*Acımasız bir rekabet savaşının başlamasıyla saygı yok oldu, servetler kabardı ve bu servet faize yatırılmayıp tekrar yatırım olarak kullanıldı. Eski rahat ve sakin yaşam biçimi yerini azla yetinmek aldı. Buna uyanlar yükseldi çünkü istedikleri kazanmaktı, harcamak değil. Eski yaşam biçimini korumak isteyenler harcamalarını kısmak zorundaydılar*" (Weber, 2014: 68) ifadesi aslında 21. asrın hırçınlaşan kapitalizminin nasıl yükseldiğini haber vermektedir. Azla yetinilerek, kendinden kısılarak daha da kazanayım, büyümenin korkusu... İstenen kazanmak, yaşamak değil... İnsanların hırsının nasıl tahrik edildiğinin ifadeleridir bu cümleler. Günümüz çevrecilerin haykırışların haklılığını bu ifadeler göstermektedir. Beşerin görünmeyen hissiyatlarının bir anlamda ayarlarının ayarsızlaştırıldığı nokta, tamda Weber'in bu cümlelerinde bulunmaktadır. 'Saygının yok olduğu' ifadesinde sadece proletaryanın feryadı yatmaktadır; bunun yanında çevre üzerindeki baskılanmanın, yapılan tahribin çılgınlıkları da yatmaktadır. Kapitalist düşüncenin elinde sadece emeği sömürülen işçi sınıfı değil aynı zamanda can çekişen doğanın kendisi de yer almaktadır. Sürekli üretim peşine düşen ve bunun sonucunda doğal kaynaklar üzerinde baskılanmanın olduğu bir devrin başlangıcı, aynı zamanda 21. yüzyıldaki bir tüketim toplumunun tohumlarının atıldığı bir dönem görülmektedir. Çevre üzerinde olumsuz etki oluşturan kapitalizm, özellikle Altıok'un belirttiği "*...denizlerde ve içme suyu kaynaklarında kirlenme, kimyasal, biyolojik ve nükleer atıklardan doğan sorunlar, karbon salınımının artması, iklim değişiklikleri ve küresel ısınma, erozyon nedeniyle ekilebilir alanların azalma..*" vb. hususlar çevrenin kapitalistlerin doymak bilmeyen hırslarının su yüzüne çıkmasının göstergesidir (Altıok, 2014: 3). Kapitalist sistemin mağduru olan yer küresi gün geçtikçe daha da kötüleşen bir şekle bürünmektedir. Kapitalizmin üstyapı tarafından dizginlenmesi düşüncesi yerinde bir müdahaledir. Fakat bu gün sanayisi gelişmiş ülkelerin birçoğunda bujuvayı oluşturan ya da en azında onların gölgesinde hareket eden sosyal kurumlar bulunmaktadır. Tablo böyle olunca çevrenin beşerin bulaşık eliyle kirlenmemesi düşünülemez.

Kapitalizmin çevre üzerindeki olumsuz etkilerin bir diğeri ise baraj yapımında doğanın kâr hırsına kurban gitmesi mevzuusudur. Öncelikle kamu yararı hususunda barajların topluma sağladığı fayda yadsınamaz bir realitedir. Bunun örneği elektriğin sağladığı yarardan anlaşılabilir. Bu üretilen faydanın elbette ki kamu yararı cihetininin düşünülmesi gereklidir. Fakat öncelikle kazanılan ve kaybedilenlerin iyi bir şekilde toplanıp çıkartılması, hesaplanması gerekmektedir. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporlarından arınık bir şekilde yapılan bu barajların inşasında kamu yararıyla beraber orada bulunan toplulukların, kültürün, canlıların göz önünde bulundurularak gerekli inşaat yapıları düşünülebilir. Aksi halde kapitalist kâr düşüncesi doğrultusunda hareket edilirse, türler ve doğal yaşamın yok olması, deltaların erimesi, yeraltı suların azalması ve doğal göllerin kuruması, ekonomik verimsizlik, sosyo-ekonomik bozulma, fiziksel ve biyolojik çevrenin etkilenmesi gibi bir takım geri dönüşümü olmayan problemlerin ortaya çıkacağı muhtemeldir. Örneğin gözünü sadece kâra diken sermayecilerin, Türkiye'de ki İlisu barajının yapımında Hasankef gibi tarihi yerlerin kaybolması karşılığı azımsanacak bir değer olarak görülmemektedir. Aynı zamanda bu alanlarda bulunan ve nesli tükenmekte olan canlılar da söz konusudur. Dolayısıyla bu tür durumlar göz önüne alındığında "Sürdürülebilir" bir kapitalizmin çevreciler tarafından kabul

edilmesi olanaksız gibi görülmektedir. Çünkü her iki düşüncenin sahipleri de farklı uçlarda ve uçurumlarda bulunmaktadır (O'Connor, 1994: 22). Bireysel anlamda aşırılık duygusu dizginlenmemiş bir burjuvazinin, çevre üzerindeki bu kayıpları hesaplama olasılığı düşük görülmektedir. Çünkü kâr oranının yüksek olması kapitalizm için vazgeçilmez bir durumdur.

Beşerin bulaşık elinin değdiği yerlerde genel anlamda bir bozulmanın olduğu söylenebilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde kapitalizmin bir diğer iç yüzü olarak GDO'su değiştirilmiş ürünlerin ortaya çıkarılması ile kârlarını maksimize ederek, ne kadar canavarlaştığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bir bitkinin veya hayvanın üretebileceği kadar üretmesi sözkonusu iken, bu bitki ve hayvanlar kâr uğruna çeşitli zararlı ilaçlarla aşılarda ve bunun sonucunda daha fazla ürün elde edilmektedir. Bu durum insan ihtiyacının karşılanması uğruna yapılan bir eylem olarak görülmemektedir. Kâr uğruna beşere hastalıklı ürünlerin zerk edildiği görülmektedir. 1986 yılında Bush, Beyaz Sarayda Monsanto şirketiyle gazetelere yansımaya bir toplantıyla biyoteknoloji endüstrisinin denetimsizleştirilmesi ile ilgili almış olduğu karar sonucunda üstyapının (politika) kapitalistlerin sırtını ne kadar sıvazladığı ortadadır (Engdahl, 2004: 17). Başka bir ifade ile kapitalist sistemin gölgesinde şekillenen devlet kurumunun dizginini kime kaptırdığı görülmektedir. Kâr hırslının en büyük oranda görüldüğü yer, GDO'su değiştirilmiş ürünlerde görülmektedir. "Özde denk" söylemleri ile iç yüzünü gizleyen bu sistem aslında Engdahl'ın ifadesi ile "Ferrari motoru taşıyan Fiat arabalara benziyordu" (Engdahl, 2004: 20) şeklinde açıklaması yapılanları özetlemektedir. İlgili kapitalistler tarafından yapılan reklamlarla hayvanlarda %30 oranında süt Posilac olarak ifade edilen ilacın süt verimliliğini arttıracacağı belirtilmektedir. Ancak bu ilaç hayvan metabolizmasını değiştirip bozmaktadır. Bu durumu umursamayanlar(kapitalizm) ileriki aşamada bunun faturasını tüm insanlığa ödedeği görülmektedir. Birçok bilim insanının bu aşılama ilacının inekleri iki yıl erken yıpratıldığını, aynı zamanda metabolizmada fazla insülin gibi büyüme faktörünü artırdığı gibi birtakım olumsuz etkilerinin bulunduğunu ifade etmektedir (Engdahl, 2004: 21). İlerleyen dönemlerde beşerin kirli olan bulaşık elinin olumsuz etkilerinin çevreye yansması, birçok sorunsalı beraberinde getireceği ihtimali yüksek görülmektedir. Avrupa da bazı kuruluşlar RBGH' nin çeşitli yan etkileriyle beraber insanlarda prostat ve günümüzde artan kanser gibi hastalıklara da sebep olacağını ifade etmektedir. Bu durumda Ağustos 1999' da elde edilen bu sütün AB tarafından yasaklanmasıyla neticelenmiştir (Engdahl, 2004: 24). 21. yüzyıl insanı, çevreyle ilgili sayılamayacak ölçüde örneklerin verilebileceği bir tabloyla karşı karşıyadır. Burada liberal kapitalistlerin hırçınlığına dur diyecek bir bilincin oluşması, toplumun ya da toplumsal kurumlara düşmektedir. Mark, işçi sınıfının burjuvayı devirmesinde nasıl ki ciddi bir ittifakın ve bilincin oluşması noktasına vurgu yapıyorsa, aynen günümüz beşeriyetinin bu manada bir ittifaka ihtiyacı olduğu görülmektedir. Örneğin ozan tabakanının incelenmesiyle ilgili Avrupa Parlamentosu'nda gerekli tedbirlerin alınması ve uygulanması hususunda çabalara rağmen somut adım atılmadığı görülmektedir. Ormanlar, nehirler, göller, kıyı şeritleri ve hava kalitesi gibi ortak değerlerin korunması ile ilgili anlaşmalarda, uygulama noktasında sadık kalınmamaktadır (O'Connor, 1994: 20).

3. Yeşil Vatandaşlık ve Kapitalizm

Vatandaşlık kelimesinin ortaya çıkması Atina şehir devletine dayanan ve yaklaşık iki buçuk yıl gibi eski bir tarihinin olduğu söylenebilir. Bu kavram 17. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmış ve 21. yüzyıla kadar sanayiye paralel olarak hız kazanmıştır. Modern vatandaşlığın evrimi, kapitalizmin gelişimine bağlı olduğu görülmektedir. Burada beşerin çevresel vatandaşlık anlamında, kaygılarını artıran ve bu kavramın ortak paydasında birleşen çevreye olan kaygı oluşturmaktadır. Bir diğer birleştirici unsurda ekolojik düşünce etrafında şekillenen küresel farkındalık anlayışının geliştirilmesidir. Son olarak acil durum endişesinin vatandaşlık kavramının gelişmesinde önemli bir etken olduğunu söylenmektedir (Dean, 2001: 491). Vatandaşlık kavramının gelişimine sebep olacak etkenler daha da artacağı benzetilmektedir. Doğal kaynakların yeniden dağıtılması ile sosyal refah haklarının düzene koyulması gerektiğini de belirterek, vatandaşlık kavramında hem çevresel bilincin hem de sosyal hakların tekrar düzenlenmesi gerektiğini ifade ederek dengenin sağlanmasına sebebiyet verebilir. Böylelikle "Vatandaşlık", kapitalizm ve ekolojik krize karşı koruyuculuk görevi üstleneceği benzetilmektedir (Dean, 2001: 491-492). Çünkü dünyada çevresel vatandaşlık bilincinin oluşturulması, toplumun çevreye karşı bir aidiyet duygusunun oluşmasına zemin hazırlayabilir. Bu bilincin tüm insanlığa aşılması, yerinde bir eylem olarak görülmektedir. Böylelikle çevresel hareketler belli bir azınlıkta kalmayarak, tüm insanların kaygısı haline gelebilir.

Çevreye karşı bilincin oluşması için toplumda 'davranış, tutum, gönüllülük' gibi değişimlerle önerilerin etkisinin olmadığı söylemi doğru olmayabilir. Toplumda çevreye karşı davranış, tutum ve gönüllülüğün oluşabilmesi için medya ve eğitim vasıtası ile gerekli bilinçlendirilmenin yapılması yerinde bir karar olabilir. Fakat çevre için derinlemesine bir çözüm olduğu söylenemeyebilir. Asıl sorunun yaşanılan zıtlıklar (zengin, fakir) dünyasında teavün (yardımlaşma) kaidelerinin olmamasıdır. Bu akidenin güçlü olması güçlü bir üstyapının oluşmasına bağlanabilir. Devletin güçlü olması durumunda, sermayeciler üzerinde yaptırım gücüne sahip olabilir. Bu vesile ile zenginlerin alt tabakaya doğru yardım elinin uzatılmasında etkili olabilir. Bu yardımlaşma kaidesi gönüllülük esasına dayanırsa üstyapının baskısına gerek kalmayabilir. Fakat gönüllülük olayı ise burada güçlü bir üst yapının varlığına ihtiyaç duymaktadır. Böylelikle zengin tabaka üzerinde düzenli bir vergi sistemi icra edebilir. Burada alınan vergilerin toplumda olan fakir kimselere dağıtılmasıyla toplumdaki bulunan iki tabakanın birbirine ekonomik olarak yaklaşması sağlanmış olabilir. Asıl sorun liberal kapitalistlerin dizginlenmesi olayı görülmektedir. Bu dağılım devlet eliyle yapıldığında alt tabakada olan fakirin alım gücü (sermaye) olacaktır. Dolayısıyla asırlardır mücadelesi devam eden emek ve sermayenin karşılıklı anlaşığı bir noktaya gelinecektir. Böylelikle aşağıdan yukarıya doğru hürmet ve saygı, yukarıdan aşağıya doğru sevgi, şefkat gibi toplumda barış ve huzurun olduğu bir durum ortaya çıkacaktır.

Kapitalist düzene karşı, aşırılıkları düzeltmede, çevreye yönelik bir vatandaşlık hissini oluşması hususunda “gönüllük, davranış, tutumlar” ın değiştirilmesi yönünde adımların atılması şeklinde düşünce akımlarının geliştiği görülmektedir. Yani dünya toplumlarına yönelik bireylerde çevreye karşı gönüllü bir duyarlılığın oluşturulması, davranış ve tutumlarında iyileştirmelerin yapılması ekoloji adına önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu eylemlere ilave olarak alternatif çözümler öneren, Gwartney ve Stroup’a göre özel mülkiyetin yaygınlaştırılması ile ilgi öne sürdükleri bir takım fikirler söz konusudur. Buna göre yeryüzünde bulunan doğal kaynakların özelleştirilerek korunmasının daha da sağlıklı olduğu yönünde fikirler ileri sürülmektedir. Özel mülk edinen mülk sahibi, kaynakların gelecekte tükeneceği endişesiyle daha rasyonel davranış sergileyeceği söylenebilir. Örnek olarak insanın koruyuculuğuna verilen hayvanların(at, sığır vs.) korunması adına daha sağlıklı bir fikir olduğu görülmektedir. Buna karşılık özel mülkiyeti olmayan(balina, yaban sığırı vs.) hayvanların soyunun tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olduğu bir realite söz konusudur (Gwartney ve Stroup, 1996: 35-38). Burada önemli sorun olarak çevresel yurttaşlık ve çevresel vatandaşlık gibi kavramlar düşünüldüğünde, dünyada bulunan doğal kaynakların dağıtımında çevresel adalet kavramına riayet edilip edilmeyeceği hususu önem arz etmektedir. Devletin doğal kaynaklara tam manasıyla sahip çıkmayacağı görüşü doğru olabilir. Fakat bu kaynakların özel mülkiyetinin kapitalistlere verilmesi, doğal kaynaklar üzerindeki sömürünün devam edeceğini garanti etmediği görülmektedir. Bu kaynakların dağıtımında adalet kavramına azami derecede riayet edilmesi gereklidir. Neticede dünyada her bir bireyin mülkiyet edinebilme hakkı vardır (Bıçkı, 2001: 40). Üstüyağının burjuvanın yönlendirilmesi ile şekillendiği bir dünyada paylaşılacak olan çevrenin ne denli adil olacağı tartışma konusudur. Çevresel adalet anlayışından yoksun bir şekilde büyüyen günümüz dünyası faturayı, alt tabakada bulunan fakir kesime kestiği görülmektedir. Dünyada 2 milyar insan 2 dolardan az bir gelire yaşamaktadır. Üretim ne kadar çok olursa olsun beslenmede adaletsizlik görülmektedir. Alım gücü azalan fakir insanlar, diğerlerine göre yeryüzü nimetlerinden çok az ve aynı zamanda sağlıksız bir şekilde beslenmektedir. Nierenberg yarıca, dünyada yaklaşık 1 milyardan fazla insanın aç kaldığını, 2 milyar insanında kötü beslendiğini ifade etmektedir. Ayrıca yerel gıdaların üretiminden gün geçtikçe uzaklaşmakta, bunun yerine GDO’ su değiştirilmiş ürünler üzerine yoğunluk artmaktadır. Bunun neticesinde dünyada yaşayan insanların 1. 5 milyarı obez, diyabet ve kalp hastalıkları gibi çeşitli hastalıklar baş göstermektedir. Watson gıdaların sağlıksız olduğu yönüne dikkati çekerek, ucuz olan gıdaların ve bu gıdaların sağlıklı olmadığını, geleceğimiz için önemli olan su, toprak ve biyolojik çeşitlilik açısından maliyetli olduğunu ifade etmektedir (Nierenberg, 2014: 270-280). Küresel gıda sistemi dünyada ikamet edenleri besleyecek yeni bir strateji bulması önemli bir adım olabilir. Yapılan gıda üretimi ve tüketimin daha adil bir şekilde olması gerekmektedir. Burada insan hırsının insanları olumsuz bir şekilde nasıl etkilediğini görmektedir. Kapitalizmin hırsı uğruna hem insanlık hem de çevrenin ne derece zarar gördüğü görülmektedir. Bu durumda üstüyağının halkın lehinde güçlü olması önemli bir gelişme olabilir. Aksi halde kapitalist yapıyla ciddi bir şekilde mücadele eden bir kurumun varlığından bahsedilmesi olanaksız görülmektedir.

4. Kapitalizm ve Çevresel Hareketler

Yeni toplumsal hareketler altmışlı ve yetmişli yıllarda ortaya çıkan barış hareketleri, anti-nükleer hareketler, yeşil hareket, kadın, lezbiyen, gay vb. hareketler olarak ifade edilmektedir. Bu hareketler güçlü bir demokrasinin ve sivil toplum ile adlandırılan, ekonomik bir olaydan ziyade sivil haklar, kimliğini ifade edebilme hareketleri olarak görülmektedir (Çayır, 2016: 12). Burada çevrecilik, 20. yüzyıl ile birlikte ortaya çıkan bir toplumsal hareket olmaktan ziyade, uzantılarının 19. yüzyıl sanayileşme döneminde yaşanan isyanlara kadar geri götürmek daha doğru görülmektedir. Böylelikle çevrecilik, hızla artan sanayileşmenin, çevreye yönelik artan zararların ve beşerin buradan itibaren duyduğu kaygı olarak görülmesi şeklinde ifade edilebilir. İktisadi gelişmenin artması ile çevrenin ya da dünya üzerindeki kötü koşulların artması arasında paralellik söz konusudur. Böylelikle ekolojik eylemlerin gün yüzüne çıktığı görülmektedir (Bahar Üste, 2015: 42). Örneğin eko-sosyalizm, ekomuhafazakârlık, eko-feminizm ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan yeşil hareket eylem gurupları söylenebilir (Heywood, 2010: 94). Sanayi toplumların artışına paralel olan çevresel hareketlerin, 21. yüzyılda daha da artış göstereceği muhtemeldir. Çünkü neoliberalizm, fordist seri üretimden sonra doğal kaynaklar üzerinde baskısını daha da artırmaktadır. Bu durum ekolojik çevrenin kirletilmesini hızlandırmaktadır. Kapitalizmin ya da onun en yüksek aşaması olan emperyalizmin artışı çevresel hareketlerin nidalarını yükselteceği olasılığı yüksek görünmektedir. Çevreye yönelik baskı ve sömürü çevresel hareketlerle paralellik göstermektedir.

Türkiye’de 1975 yılından itibaren yeşil siyasetin eylemleri görülmektedir. Örneğin 1975 yılında Murgul Etibank Bakır İşletme tesisinde bitki örtüsüne zarar verdiği söylemi, 1977 Silifke Akkuyu’ da nükleer santralin inşası, 1984 Gökova’da Termik Santralin kurulması, 1986 yılında Çernobil’in çevreye olan yıkıcı etkisinin Türkiye üzerinde hissedilmesi, 1989 Aliağa Termik Santrali’nin kurulmasında toplum tarafından yapılan protestolar önemli çevresel tepkiler olarak görülebilir (Duru, 1995: 59-61). Çevresel eylemlerin daima teyakkuza olması çevre için son derece önem arz etmektedir. Burada çevreci anlayış için önemli olan nokta, yenilenebilir kaynakların kullanımına yönelik bilincin artırılmasına yönelik çabaların desteklenmesidir. Durkheim, geleneksel toplumlarda bilincin yüksek olması, bireyin intihar eylemine kalkışmasına engel teşkil ettiğini ifade etmektedir. Çünkü burada güçlü bir toplumsal bilinç yani yoğun bir toplumsal baskı söz konusudur. Böyle durumlarda kollektif bir akıl devreye girmektedir. Böylece bireyin intihara teşebbüs etmesine yönelik engel teşkil olmaktadır. Aynen bu misalde olduğu gibi çevresel hareketlerin de bu anlamda toplumsal bir bilinçlenmeyi oluşturduğu görülmektedir. Böyle bir bilinç toplumun, çevrenin tahribatı hususunda kapitalizme karşı tampon görevi göreceği söylenebilir (Durkheim, 1986: 188).

Kapitalizmin çevre siyasetine bakıldığında realizm ideolojisinden hareketle, bireysel faydanın merkeze alındığı görülmektedir. Yani çevrenin, insanın hizmetinde olması gerektiği düşüncesi hâkimdir. Yeryüzünde canlı ve cansız tüm varlıkların, insanın refahı için tüketilebileceği anlayışı söz konusudur (Mazlum, 2014: 472). Yeşil hareketin özelliklerle karşı çıktığı noktalardan biri de bu husustur. Yani doğanın tüm varlığı ile insanın hizmetinde olması gerektiği düşüncesidir. Burada dünya sağır, dilsiz, savunmasız ve sahipsiz olarak bakıldığından, istenildiği gibi tahrip edilmektedir. Doğanın kapitalistleşmesi ile birlikte bu ve benzeri davranışlar yeni toplumsal hareketler olarak ortaya çıkan çevreci anlayışların artmasına sebep olduğu görülmektedir. Kamu yararı düşüncesinin dışında aşırılıkların çevreye, canlıya zarar vereceği ihtimali yüksek görülmektedir. Tüm bu değerlendirmelere bakıldığında kapitalizmin aşırılıklarının doğayı tahrip ettiği ve bunun sonucunda yeni çevresel hareketlerin oluşmasını doğurduğu bir tablo söz konusudur. Burada kısacası kapitalizmin aşırılıkların dizginlenmesi canlı ve cansız tüm varlıklar için yerinde bir teşebbüs olacağı görülmektedir.

5. Sonuç ve Tartışma

Değerlerin yok olması ile sadece akla hitap eden bir neslin ortaya çıkması ihtimali yüksek görünmektedir. Bu durum en açık görüldüğü yerler, kapitalizmin doymak bilmeyen bir hırsla doğaya saldırıp burada önemli ölçüde baskı oluşturmasıdır. Weber’inde ifade ettiği üzere “*Bir ahlak biçimi olarak ve bir “ahlak” görünümü altında ortaya çıkan “kapitalist ruh” un savaştığı gereken birincil düşman, geleneksel olarak adlandırılacak her çeşit duygu ve davranıştır*” (Weber, 2014: 65) ifadesi, kapitalizmin iç yüzünü ortaya çıkarmaktadır. Çünkü insan varlığının soyut anlamda hırsını dizginleyen hususun kültürel değerler olduğu söylenebilir. Fakat kapitalizm, insanın soyut anlamdaki yönünü eğiten geleneksel değerlere savaş açarak, iç yüzünü su yüzüne çıkardığı görülmektedir. Böylece onun hırsını dizginleyen ne soyut anlamda bir oluşum söz konudur ne de sosyal olgular anlamında bir yapıdır. Sosyal yapıların kapitalizm karşısında itaat ettiği bir tablo görülmektedir. Dolayısıyla burjuvaziye dur diyecek bir oluşumun olmadığı küresel bir dünya söz konusudur.

Materyalleşen bir dünyada ve buna bağlı olarak sadece fen ilimleri ile yani akla hitap eden bir neslin ortaya çıkması, çevrecilerin en çok endişelendiği nokta olarak görülmektedir. Kültürel değerlerden arınık büyüyen bir beşerde çevreye yönelik merhametin beklenmesi söz konusu olmamaktadır. Bunun sonucunda 21. yüzyılda vicdani yönden eksik büyüyen bir kapitalist sınıf söz konusudur. Artı değer, kazanç hırsı uğruna çevre ve insan üzerine her türlü tahribatın yapıldığı bir insan profili söz konusudur.

Vicdani anlamda yetersiz büyüyen kapitalizm, biyolojik anlamda bireyin soyut olan yönünü kötüye kullanarak, toplumsal itaati sağladığı görülmektedir. Örneğin bireyin haz duygusunu su-i istimal eden kapitalizm, toplumun kontrolünü ele geçirdiği söylenebilir.

Tüm bunlar düşünüldüğünde kapitalizme karşı evvelen sosyal kurumların, özellikle devletin, politikanın kendi halkını kapitalizme kurban etmemesi gerektiği bilincinin olması, yerinde bir adım olarak görülmektedir. İkincisi olarak sosyal medya yayın organları vasıtasıyla kapitalizmin tuzaklarına karşı, halkı bilinçlendiren eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Örneğin yanlış tüketim konusunda veya cinsel içerikli fiillerle bireyleri uyuturan uyutucu hazlara yönelik farkındalık eğitiminin verilmesi, yerinde bir eylem olabilir. Çünkü kitlesel yönlendirmeye bir aldatamanın olduğu, eleştiriden yoksun bir eğlencenin var olduğu ve reklamlar aracılığıyla tüketimci algısı oluşturularak tüketim kontrol biçimi oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca birey haz ve lükse özendirilmektedir. Burada seks ve porno gibi hazı tetikleyen durumlar kapitalizm gözlüğünden bakıldığında, toplumsal yeniden üretim ya da biyolojik anlamda toplumun üremesinin kaynağı olmayıp, temel kitlesel bir meta olarak toplumsal itaatin sağlanmasına dönüştüğü anlaşılmaktadır (Salattery, 2014: 207). Bu ve benzeri noktalarda bireyin kapitalizm tarafından uyutucu lezzetlerle uyuturulduğu görülmektedir. Bireyin zayıf noktalarının burjuva tarafından kötüye kullanımına engel olunması ve buna yönelik kolektif bir bilincin oluşmasına çaba harcanmalıdır.

Sonuç olarak uluslararası çok uluslu büyük şirketlerin başında akıl ve kalplerinde hırslarını dizginleyecek kültürel değerlerin olması, beşeriyet namına arzu edilen yegâne çare olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Altıok, M. (2014). Ekolojik Kriz, Kapitalist Birikimin Sürdürülebilirliği, *Gelecek ve Ütopya, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 3.
- Bahar Üste, R. (2015). Doğanın Siyaset Paradigması: Yeşil Siyaset, *Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi*, 7(2): 51-52.
- Balta, E. (2014). *Küresel Siyasete Giriş*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baudrillard, J. (2018). *Tüketim Toplumu*. 11. Baskı, (Çev: Nilgün Tatal ve Ferda Keskin), İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Bıçkı, D. (2001). Batı Düşüncesi, Liberal Kapitalizm ve Çevre, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 1(2): 40.
- Çayır, K. (2016). *Yeni Sosyal Hareketler*. 2. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Dean, H. (2001). *Social Policy & Administration: Green Citizenship*. Blackwell Yayıncıları. 491-492.
- Dobson, A. (2007). Environmental Citizenship: Towards Sustainable Development, *Wiley Inter Science*, p. 276-285.
- Durkheim, E. (1986). *İntihar*. (Çev: Prof. Dr. Özer Ozankaya), İstanbul: Cem Yayınları, 1986.
- Duru, B. (1995). “Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye’de Gönüllü Çevre Kuruluşları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Engdahl, F. W. (2010). *Ölüm Tohumları*. 3. Baskı, 17-29.
- Heywood, A. (2010). *Siyaset*. (Çev: Bekir Berat Özipek), Adres Yayınları. 94.
- Nierenberg, D. (2014). *Dünyanın Durumu*. 270-281.

-
- O'connor, J. (1994). *Sürdürülebilir Kapitalizm Mümkün mü?* New York: The Guilford Press.
- Özer, M. A. (2001). *Yeşil Hareket: Alman Yeşilleri Üzerine Bir Değerlendirme*, Ankara: Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. 3(1): 184.
- Salattery, M. (2014). *Sosyolojide Temel Fikirler*. İstanbul: Swentez Yayıncılık.
- Stroup, R. L. ve Gwartney, J. (1996). *Temel Ekonomi*. (Çev. Y. Aslan), Ankara: LDT Yayını.
- Swingwood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (Çev. Osman Akınhay), Ankara: Bilim ve Sanat.
- Weber, M. (2014). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. 1. Baskı, Ankara: Tutku Yayınevi.
-

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar
DOI: 10.31455/asya.694591 / Year: 4 – Number: 11, p. 79-90, Spring 2020

YEREL GAZETELERİN HABER İÇERİKLERİNE YÖNELİK BİR ANALİZ Khabar E- JONOOb MORNING (ŞİRAZ) BİR İÇERİK ANALİZİ

AN ANALYSIS FOR THE NEWS CONTENT OF LOCAL NEWSPAPERS (Khabar-E
JONOOb MORNING (SIRAZ) A CONTENT ANALYSIS

Öz

Yerel basın, ulusal basına oranla yerel ve bölgesel boyutta okuyucuları ile buluşan, o bölgenin sorunlarına, problemlerine ağırlık veren önemli birer araçlardır. Yerel basınla ulusal basında yer edinebilmek ve yerel konularda halkın sorunlarını gündeme getirebilmek için, haber üretimi süreci içerisine girmektedir. Yerel basında olsa gazetenin mülkiyet yapısı ve gazetenin hâkim ideolojik karakteri içeriklerin üretimi noktasında önemlidir. İktidar erkleri ulusal basında bir tahakküm alanı inşa etme güdümünü yerel basın mecralarında da uygulayabilmekte, iktidar güdümü içerisine giren yerel basın mecralarının haber içerikleri de bu doğrultuda şekillenmekte ve dönüşüme uğrayabilmektedir. Bu çalışma ile İran'ın Şiraz kentinde varlığını sürdüren Khabar yerel gazetesinin haberlerinin konularının neler olduğu, hangi haberlere öncelik verildiği ve ulusal basının haberlerinin kullanılıp kullanılmadığının açığa çıkarılması amaçlanmış, bu doğrultuda 17.07 2018- 21 Temmuz 2018 tarihleri arasında şehirde günlük olarak yayınlanan Khabar gazetesinin birinci sayfalarına içerik analizi yapılmıştır. Araştırma Khabar gazetesi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada örneklem olarak Khabar gazetesinin seçilme nedeni, İran rejimi doğrultusunda haber içeriği üreten bir yerel gazete olmasıdır. Araştırmamın ikinci amacı ise; İran'da ekonomik göstergeli toplumsal hareketliliğinin son zamanlarda ivme kazandığı Şiraz kentinde yer alan yerel gazetenin ekonomik göstergelere yönelik haber konularına ağırlık verip vermedikleridir. Araştırma sonucuna göre, Khabar gazetesi iktidarın politik söylemleri üzerinde haber çerçevelemesi yapması, ulusal aktörlerin gazete manşetlerine taşınması, gazetenin İran rejimine yönelik içerikleri gazetede ağırlıklı olarak kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Basın, Yerel Basın, Khabar Gazetesi, İçerik Analizi

Abstract

Local media are important printed media that meet their local and regional readers compared to the national press and focus on the problems and problems of that region. It is in the process of news production in order to take place in the national press with the local press and to raise the problems of the public on local issues. Even in the local press, the ownership structure of the newspaper and the dominant ideological character of the newspaper are important in terms of content production. The powers of rulership can also apply the incentive to build an area of domination in the national press, as well as the news content of the local press channels that fall under the direction of power, and can be transformed accordingly. With this study, it was aimed to reveal the subjects of the news of the Khabar local newspaper, which is printed daily in Shiraz, Iran, and of which news are prioritized, and whether the news of the national press are used or not, to the first pages of the daily Khabar newspaper published in the city between 17.07 2018 and 21 July 2018. The content analysis was conducted. The research was limited to the Khabar newspaper. The reason for choosing Khabar newspaper as a sample in the research is that it is a local newspaper that produces news content in line with the Iranian regime. The second purpose of my research is; Whether the local newspaper located in the city of Shiraz, where social activity with economic indicators in Iran has gained momentum recently, is giving importance to the news subjects related to economic indicators or not. According to the results of the research, it was concluded that Khabar newspaper framed news on the political discourses of the government, the national actors carried newspaper headlines, and the newspaper mainly used the contents of the Iranian regime in the newspaper.

Key Words: National Press, Local Press, Kahabar, Content Analysis

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
25.02.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
31.03.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2020

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Yusuf Görgülü
Yüksek Lisans Mezununu / Fırat
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü İletişim Bilimleri
Anabilim Dalı
yusufgorgulu.2107@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-8196-0948>

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Görgülü, Y. (2020). Yerel Gazetelerin Haber İçeriklerine Yönelik Bir Analiz Khabar E-Jonoob Morning (Şiraz) Bir İçerik Analizi. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 11, Spring, p. 79-90.

1. Giriş

Kitle iletişim araçlarının gelişimi ile birlikte, bu araçlar toplumun tüm kesimine nüfuz etmiştir. Kitle iletişim araçlarının bu olağanüstü gelişimi ile toplumun dönüşümü, değişimi, daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Özellikle kitle iletişim araçları içerisinde önemli bir yere sahip olan gazeteler toplumun dinamiklerini etkileme, iktidarın ideoloji üretimi ve bu ideolojinin kitlelere benimsetilmesi noktasında önemli bir yere sahiptir.

Bireyler toplumda yaşanan olaylara karşı ilgisiz değildirlir. İnsanlar doğaları gereği merak duygusuna sahiptir ve bu merak duygusu kitle iletişim araçları vasıtası ile karşılanabilmektedir. Yerel basında bu kitlelerin ihtiyaçların giderilmesinde önemli bir araçtır.

Yerel basınlar genellikle o bölgeye has özellikleri, problemleri, bölge halkının şikâyet ve önerilerine gazete sütunlarında yer verirken, ulusal basında da bu eksenlerin yer almasını istemektedir. Bu sayede yerel basın iki önemli işlevini yerine getirme çabası içerisine girmektedir. Birincisi yerel halkın sorunları ve yerel ölçüde bilgileri yerel halk ile paylaşmak, ikincisi ise ulusal basında kendisine yer edinebilmek. Yerel gazeteler, sunmuş oldukları bilgi bütünü ile kitlelerin ihtiyaçlarını karşılarken, diğer yandan ise; bu içeriklerin hazırlanması aşamasında haberin önemli, yakın, ilginç, etkililik olgularına dikkat etmek zorundadır. Çünkü haber içeriklerinin özensiz, bilgi yönünden noksan oluşu, etkin olmayışı gibi sebepler o toplumun bireyleri tarafından benimsenmeyecek, bu durumda da gazete tam olarak varlığını sürdüremeyecektir.

Modern demokrasinin bir sesi olarak, sosyal, kültürel ve ekonomik katmanlara sesini duyurmak ulusal basının olduğu kadar yerel basında amaçları arasında yer almaktadır. Bu katmanların basın unsuru ile başarıya ulaşabilmesi için öncelikle basının çok sesliliğe yönelik güdüm içerisine girip, tek sesliliğine yönelik adım atmaması gerekmektedir. Neo-liberal ortamının yaratmış olduğu medyada tekelleşme ile birlikte çok seslilik zamanla kaybolmuş ve sermaye sahiplerinin sunmuş oldukları metaları halka benimsetme güdümü içerisine girilmiştir. Gerek ulusal basın gerekse yerel basında bu medyanın yoğunlaşma ve medyanın sermayeleştirilmesi amacına hizmet etmesi ile birlikte kamu hizmeti anlayışı yerini sermaye meta üretim aşamasına getirmiştir.

Bu çalışmanın amacı, İran'ın Şiraz kentinde varlığını sürdüren Khabar yerel gazetesinin haber içerisinde konularının neler olduğu, hangi haberlere öncelik verildiği ve ulusal basının haberlerinin kullanılıp kullanılmadığının açığa çıkarılması amaçlanmıştır, bu doğrultuda 17-21 Temmuz 2018 tarihleri arasında şehirde günlük olarak yayınlanan Khabar gazetesinin birinci sayfalarına içerik analizi yapılmıştır.

2. Yerel Gazete Kavramı ve Yerel Basının İşlevleri

Yerel kavramı, ulusal kadar geniş çapta bir alan olmayan, bir yere, çevreye özgü olan dar alan anlamına gelmektedir. Basın kavramı ise, kitle iletişim araçları ile belirli bir zaman dilimi içerisinde toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ortaya çıkan, belirli bir bütçesi, mülkiyeti ve zihniyeti olan araçlardır. Başka bir tanıma göre basın, yerel, ulusal ve uluslararası bir özellik kazanan, özünde özerk bir yapı olarak her türlü gündemi yaratma gücü olan basılı kitle iletişim araçlarıdır. Basın bir denetim mekanizması olarak, devlet ile kamular arasında bir iletişim ağı örmektedir.

Yerel basın, yurdun muhtelif yerlerinde özellikle büyük kentler dışındaki yerleşim birimlerinde il, ilçe ve beldelerde günlük, haftalık veya daha fazla aralıklarla yayınlanan, yayımlandıkları mahallin haber, havadis ve sorunlarını dile getiren halkın istediklerini ilgililere aksettirmeyi hedefleyen yazılı basın organlarıdır (Ünal, 1996: 1068). Yüksel ve Gürcan'a (2007: 7) göre "Ülke geneli yerine, daha dar dağıtımla bir ya da birkaç il/ilçedeki okura ulusan, belirli il ya da bölgeye ilişkin haberlerin yoğunlukta bulunduğu basılı periyodik yayınların bütünü" olarak tanımlamıştır.

Yerel basınlar genellikle o bölgeye has özellikleri, problemleri, bölge halkının şikâyet ve önerilerini gazete sütunlarında yer verirken, ulusal basında da bu eksenlerin yer almasını istemektedir. Bu sayede yerel basın iki önemli işlevini yerine getirme çabası içerisine girmektedir. Birincisi yerel halkın sorunları ve yerel ölçüde bilgileri yerel halk ile paylaşmak, ikincisi ise ulusal basında kendisine yer edinebilmek.

Ulusoy'a (2003: 106) göre, yerel basının güçlü konumda olduğu bölgelerde, o yörenin insanları demokrasiye, kişisel ve toplumsal haklarına daha kuvvetli bir şekilde sahip çıkabilmekte, istek ve ihtiyaçlarını daha rahat dile getirebilme imkânına sahip bulunmakta ve bunların işleyişini takip edebilmektedir. Vural'ın da belirttiği gibi (2007: 377) Yerel kamuoyunun bir iletişim kurumu durumunda olan yerel basın, etkin olduğu kent ya da bölgede yerel kamuoyunun oluşmasında etkili ve işlevsel

kurumlardan biridir. O kent ya da bölgede yaşayan insanların, kendi çevresine dair konularda dili, gözü ve kulağıdır.

Kültürel bir tüketim mecrası olarak görülebilecek olan yerel basın ile kentteki insanların sosyal, ekonomik, siyasal ihtiyaçları belirgin oranda giderilmekte, kente yönelik izlenimlerin yaratılmasında yerel basın önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Yerel bir kimliği yansıtırma noktasında önemli bir mecra olan yerel basın ile yerel değerlerin kitlelere aktarılması da yerel basının önemli işlevlerinden birisi olarak görülebilir.

Yerel basın kamuoyunun harekete geçmesi ya da şehirde yaşayanlar için çalışmaların yatırımların, uygulamaların hayata geçirilmesi noktasında yöneticileri harekete geçirme gücüne sahiptir (Vural, 2007: 337). Bu noktada yerel gazeteler birer denetim gücüne tabi olmakta, yönetici ve halk arasında birer aracı rol üstlenmektedir.

Bir bölgede sağlıklı bir kamuoyunun oluşturulması noktasında yerel gazeteler önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamuoyunu eğitime, kamuoyuna yön verme noktasında önemli bir mecra olarak çıkan yerel basın, toplumla kamular arasında bir köprü olma işlevini yerine getirmektedir. Kışlalı'ya (1997: 331) göre kamuoyunun öne sürüldüğü gibi sağlıklı oluşabilmesinin üç koşulu; bireylerin yeterli ve doğru haber almalarına, aldıkları bilgileri duygularından uzak, akıllarıyla değerlendirmelerine ve "çıkar sağlama umuduyla" kamu işlerine yakın bir ilgi göstermelerine bağlıdır.

17. yüzyılda modern anlamda gazetelerin ortaya çıkması ile birlikte bireylerin olanlar hakkındaki bilgileri de artmıştır. Bu süreç içerisinde bireyler üzerinde bilginin varlığının tesisi ile birlikte gazeteler üzerinde birer kamuoyu oluşturma süreci de kolaylaşmıştır. Özellikle de sanayileşme ile birlikte kentleşmenin varlığı ve bireylerin bir arada bulunarak, tartışma, konuşma ortamları meydana gelmiştir. Bu durumlarla birlikte siyasal sistemlerin de varlığının mevcut oluşumu ile birlikte kamuoyu resmi bir yapıya dönüşmüş oldu. Kamuoyunun resmi bir durum alması ile birlikte siyasal sistemlerde kamuoyunun etkileme ve yönlendirme çabaları içerisinde kendilerini bulmuşlardır.

Yerel basının en önemli işlevlerinden birisi olan kamu hizmetlerinin halka duyurulması işlevidir. Bu işlevle birlikte kamusal alanda halkın doğru bilgilere ulaşması önemlidir. Çünkü bireyler kamusal alanın birer omurgasıdır. Bireyler bu kamusal alan içerisinde birer denetleyici kuşak konumundadır. Fakat günümüzde neo-liberal ortamının varlığından dolayı kamusal alanın denetleyici kuşak olarak bireylerin denetiminden daha çok, iktidarların kamusal alanın denetleyici bekçisi olduğu görülmektedir. Demokrasi kültürünün gelişebilmesi ve sağlam bir zeminde durabilmesi için kamusal alanda bu denetleme bekçisi konumunda bireylerin yer alması gerekmektedir. Bu da objektif, yalın, doğru bilgi anlayışı doğrultusunda hareket eden bir basın ile sağlanabilir.

3. İran Basımına Genel Bir Bakış

İran'da 19.yüzyılda başlayan Batılılaşma serüveni ve bunun bir uzantısı olarak görülebilecek Meşrutiyet hareketleri sonrasında İran'a ilk matbaa gelmiştir. Fakat ilk matbuatın zamanı ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. İran'da 15. Yüzyıllara kadar uzanan kâğıt üretim fabrikaları olmakla birlikte İran'da matbuatın tarihi o yıllara kadar gitmemektedir. İran'da matbaanın ülkeye girişi ve basının ülke içerisinde yaygınlaşmaya başlamasında İran krallarının Avrupa gezilerinde elde ettikleri bilgiler sonucunda yayılım göstermiştir.

İlk İran gazeteleri 19. yüzyılın ortalarında Nasir El Din Şah döneminde ortaya çıkmıştır (Abbas, 2008: 35). Bu gazetenin adı "Kargaze- Axbar'dır ve Salih Şirazi tarafından kurulmuştur (Qasemi, 2001: 192; Akt: Toulany, 2008: 22). İran'da basın ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan ilk yazılı hükümler ise 1897 yılında hazırlanmıştır. Bu yazılı hükümde kral ve valilere, yöneticilere karşı olan kişiler için ağır cezalar öngörülmüştür. 1906 İran anayasal devrimine kadar sansür İran basınının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Baskıcı bir tutum içerisinde yer alan İran'da kitlesel protesto eylemleri başlamıştır. 1905 yılında Tahran'da meydana gelen kitlesel gösteriler sonrasında Mozaffer El- Din devleti anayasal bir monarşiye dönüştürmeyi onayladı (Foran, 1993: 177). Anayasal monarşiye geçilmesi ile birlikte basına yönelik özgür bir tutum içerisine girileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Anayasal monarşiye geçiş ile birlikte İran'da 1906 Anayasal devriminin altyapısı hazırlanmıştır.

1906 İran Anayasal devrimi ile birlikte ilk anayasa taslağı 5 Ağustos 1906 yılında yayınlandı ve 7 Ekim 1906'da ilk İran parlamentosu kurulmuştur. İlk Anayasa 30 Aralık 1906 yılında yürürlüğe girmiştir. 1906 İran anayasası ile birlikte basın özgürlüğünü arttırmaya yönelik girişimlerde bulunulmuştur. 1906 İran Anayasası devrimi ile birlikte sansüre yönelik tedbirler alınmaya başlandı fakat sansür tamamen ortadan kaldırılamadı.

1906 Anayasal devrimi ile birlikte basın özgürlüğü terimi belirli oranda çizilmeye başlanmıştır. İran'da çıkarılan ilk basın yasasının önsözün de basın özgürlüğünün tanımı ve çerçevesi çizilmiştir. 1906 Anayasal devrimi ile birlikte ilk basın kanununu önsözün de İran Anayasasının 20. maddesine göre “basın özgürdür ve sansür edilemez” hükmü yer almıştır.

-از-مطبوعات-ای-ز-وان-از-اس-نادی-۸۲۱-۶۸۲۱-ن-ون- -http://shoaresal.ir/fa/news/49802

Söz konusu dönemin önde gelen gazetelerinden olan Rûznâme-i Neda'ye Vatan (ندادی وطن) من الایمان (Vatan sevgisi imandandır) (Mucdidul İslam tarafından yayın hayatına kazandırılmıştır. “Vatan sevgisi imandandır (من الایمان) حب الوطن (spotuyla çıkan Rûznâme-i Neda'ye Vatan'da Meşrutiyet döneminde Meclis'te görüşülen konulara ağırlıklı olarak yer verilmiştir (Resulof, 2010 Akt: Özkan ve Rigiderakhshan, 2019: 983). Bu dönemde yer alan gazetelerin büyük çoğunluğu Tahran merkezlidir.

1979 yılında İran'da rejim değişmiş ve Humeyni özgür bir İran vaadi ile rejimsel devrimi gerçekleştirmiştir. 1980 sonlarında ve 1990'ların başına kadar bugünün reform hareketinin öncüsü olarak yeni bağımsız gazeteler ortaya çıkmıştır. Bu süre içerisinde en önemli reformist gazete Salam gazetesiydi (Toulany, 2008: 37). Salam gazetesi İran'da günlük tirajı 50-000, 100.000 arasında olan reformist, liberal İslam çerçevesinde haber içerik üretimi gerçekleştiren ve 1999 yılında kapatılan bir gazetedir. Salam gazetesinin kapatılmasında İran gizli servisi de etkili olmuştur (Kariman and Bahrapour, 1999: 38-39). Salam gazetesinin kapatılmasından sonra pek çok gazete ve dergi de kapatılmış basına yönelik baskı durumu tekrar ortaya çıkmıştır.

İran devriminden sonra basınla ilgili ilk yasa 14 Ağustos 1979 yılında yayınlandı (Tellenbah, 1985: 184). İkinci basın yasası ise 1986 yılında Parlamento tarafından kabul edilmiştir. Fakat 1986 İran basın yasası 1979 İran basın yasasından daha katı ve basın özgürlüğüne yönelik daha sert önlemleri içeriyordu. Humeyni başa geldikten kısa bir süre sonra da belirli bir süre sonra sansür mekanizması devreye girmiş ve basın üzerinde sıkı bir denetim kurulmuştur. Bazı yerel ve ulusal gazeteler kapatılmıştır. Aşağıdaki içerikler bu durumu kanıtlar niteliktedir.

- <https://www.rferl.org/a/1342936.html>
- http://www.bbc.com/persian/arts/story/2007/03/070316_la-cy-iran-press-1385.shtml
- <http://www.euronews.com/2013/02/01/black-Sunday-the-day-iran-arrested-journalisten>

Kapatılan gazeteler arasında önemli bir yere sahip olan Ayedegan gazetesi de bulunmaktadır. Ayedegan gazetesinin kapatılması Ayetullah Humeyni tarafından basına ve basının özgürlüğüne vurulan bir darbedir. Gazetenin kapatılma nedeni, teokrasinin muhaliflerinin görüşlerinin yayınlanması ve gazetenin liberal eksenli haber söylemleri yapması etkiliydi. (<https://odatv.com/humeyni-iranin-hurriyet-gazetesi-ayandegana-neden-ofkeliydi-1509081200.html>).

<http://www.parsine.com/fa/news/-1358> - ۱۳۵۸ ننگ ان ۱۴ ع ۶ سروزنامه-آی ننگ ان ۲۲۹۴۵ /

Hatemi 1997 yılında oyların büyük bir çoğunluğunu alarak cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve özgürlük ve reform vaatleri ile ön plana çıkmıştır. Hatemi halka geniş bir reform paketi sundu ve seçim dönemlerinde verdikleri vaatleri yerine getirdi (Şamsolvā ezin, 2001: 97; Akt: Toulany, 2008: 14). Hateminin reform vaatlerini yerine getirmesi ile İran basınında büyük bir gelişim görülmüş ve bu dönemde gazetelerin sayısında da artış olmuştur ve basın özgür bir süreç içerisine girmiştir. Fakat 2000'li yıllarla birlikte İran'da özgür basın susturulmaya başlanmış ve bu dönemde de pek çok gazete kapatılmış ya da lisansları iptal edilmiştir. Hatemi döneminde kapatılan gazete ve dergilerin ortak özellikleri reformist ve liberal İslam çizgisinde olmalarıdır.

Hatemi döneminde kapatılan liberal İslam ve reformist çizgideki yerel ve ulusal gazeteler arasında Salam, Zan, Khordad, Tous, Sobh-e Emruz bulunmaktadır. Bu gazetelerin yüksek tiraj oranlarına da sahip oldukları söylenebilir. Kimi gazetelerin reformist ve liberal İslam çizgisindeki sebeplerden ötürü kapandığı gibi, kimi gazeteler ise (buna Salam gazetesini gösterebiliriz), İstihbarat örgütünün müdahalesi doğrultusunda kapatılmıştır (Kariman and Bahrapour, 1999: 38-39).

Ahmedinejat'ın 2005 yılında Cumhurbaşkanı seçilmesi ile birlikte medya sektörü kötü bir dönem geçirmiş, yüksek baskı ve sansür ile karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde yerel ve ulusal basın denetim altına alınmış ve basın özgürlüğüne müdahalelerde bulunulmuştur. Ahmedinejat döneminde kapatılan gazeteler daha çok reformist söylem ve içerikleri üreten gazetelerdir. Aşağıdaki içerikler bu durumu doğrular niteliktedir.

- <https://www.haberler.com/obama-manseti-ahmedinejad-a-gazete-kapattirdi-haberi/>
- <https://www.theguardian.com/world/2012/sep/27/ahmadinejad-irankhamenei-power-struggle>
Ahmadinejad ally jailed and reformist daily closed in Iranian power struggle

4. Araştırmanın Metodolojisi

4.1 Araştırmanın Önemi

Kültürel bir tüketim mecrası olarak görülebilecek olan yerel basın, kentteki insanların sosyal, ekonomik, siyasal ihtiyaçları belirgin oranda gidermekte, kente yönelik izlenimlerin yaratılmasında önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Yerel bir kimliği yansıtma noktasında önemli bir mecra olan yerel basın ile yerel değerlerin kitlelere aktarılması da yerel basının önemli işlevlerinden birisi olarak görülebilir. Yerel basınlar, kısmi oranda da olsa ulusal sorunları gündeme getirme noktasında önemli araçlardır. Fakat ulusal haber değeri olan haberleri yerel gazete içerisinde yoğun bir şekilde görmek, ulusal aktörlerin söylemlerini yerel gazete içerisinde bulmak, yerel basının ideolojik bir görünümde olduğunu bizlere göstermektedir. Bu çalışmada da İran rejimi yanlısı görünümde olan Khabar gazetesinin ulusal boyuttaki haberleri yerel boyuttaki haberlere oranla daha fazla tercih ettiğinin ortaya çıkarılması önem teşkil etmektedir.

4.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, İran'ın Şiraz kentinde varlığını sürdüren Khabar yerel gazetesinin haber içerisinde konularının neler olduğu, hangi haberlere öncelik verildiği ve ulusal basının haberlerinin

kullanılıp kullanılmadığının açığa çıkarılması amaçlanmış, bu doğrultuda 17-21 Temmuz 2018 tarihleri arasında şehirde günlük olarak yayınlanan Sabah gazetesinin birinci sayfalarına içerik analizi yapılmıştır.

4.3 Araştırmanın Örnekleme ve Sınırlılıkları

Araştırmamızın örnekleme olarak İran'ın Şiraz kentinde yer alan Khabar gazetesi oluşturmaktadır. Örnekleme olarak Khabar gazetesinin seçilme sebebi, İran'da yer alan yerel gazeteler arasında yüksek oranda rejime bağlılığının gösteren bir gazete karakterinde olmasıdır. Yerel konulardan çok, siyasi ve ulusal konulara ağırlık vermesi de diğer sebepler arasındadır.

4.4 Araştırmanın Yöntemi

Yazılı, görsel, işitsel her türlü kayıtlı metinlere uygulanabilen içerik analizi, geniş ölçekli çalışmalar içinde, metinlerde kullanılan kavram ve temaların düşük maliyetle incelenmesi, meteryal sağlamadaki kolaylığı, geniş verileri kolay işlenebilen sayısal verilere dökebilmesi gibi açılardan oldukça avantajlı bir metottür (Berger, 1998: 26). Çalışmada içerik çözümlemesinin amacına göre gazetelerdeki köşe yazıları, makaleler, dergi yazıları, mektuplar, kitaplar vb. gibi birimler ele alınabilir (Yıldırım, 2015: 133). İçerik analizi yöntemi ile birlikte bir basın mecrasının içeriksel üretimi ile ilgili mülkiyet yapısı ve ideolojik tutumu gibi faktörler ortaya çıkarılabilmektedir. Kitlelerin temsil durumu, kültürel değerlerin sunumu, ideolojik verilerin işleniş biçimi, aktörlerin sunum biçimi gibi pek çok değişken ortaya çıkarılarak, gazetenin politik, sosyal ve ekonomik duruşu ile ilgili bilgiler elde edilir.

• Khabar Gazetesi

Khabar gazetesi İran'ın Şiraz kentinde faaliyet gösteren bir yerel gazetedir (abyznewslinks.com/iran.htm). Toplam sayfa sayısı değişkenlik göstermektedir. Sabah gazetesi genel olarak günlük yayınlanmaktadır. Gazete genel olarak ulusal konulara değinmekte, yerel ve bölgesel konulara fazla değinmemektedir. Khabar gazetesi rejime yakınlığı ile bilinen bir yerel gazete olarak karşımıza çıkmaktadır. Khabar gazetesini yapısal olarak sayfasının en üstünde 2 küçük kesitte bir sanat ve bir spor olmak üzere 2 haber içeriğine yer verilmekte, sayfanın orta sol kısmında sağlık, sayfanın tam ortasında da genellikle ulusal haberlere yer vermekte, sayfanın birinci sayfasının alt kısmında ise yerel gazetecilerinin köşe yazılarına yer verilmektedir. Fakat yerel gazetecilerinde genel olarak ulusal/uluslararası konulara değindiğini söyleyebiliriz.

5. Bulgular ve Yorumlar

Yapılan araştırmalar neticesinde belirlenen tarihler arasında Khabar gazetelerinin içeriklerine yönelik veriler toplanmış, tablolar oluşturularak bu tablolar üzerinde yorumlama yapılmıştır.

Şekil 1: 17.07.2018 Tarihli Khabar Gazetesi

The image shows the front page of the Khabar newspaper from July 17, 2018. The main headline is 'تحریم نفتی معلق' (Oil Ban Suspended) in large red letters. Below it, there is a sub-headline: 'از چراغ سبز وزیر خزانه داری آمریکا به شرکت های طرف قرارداد های ایران تا تمهیدات اروپا برای حفظ کانال های اقتصادی'. To the right, there is another headline: 'دولت تاکنون تلاش دارد تا جدایی دین از سیاست را به نسل جوان القاء کند'. The page also features a sidebar on the left with a table of contents and a bottom section with news about oil exports and government actions. The newspaper's logo 'کhabar جنوب' is prominently displayed at the top center.

<http://khabarjonoub.ir/index.php?sal=1397&mah=04&rooz=26&I1=%EE%A0%91>

Şekil 2: 18.07.2018 Tarihli Khabar Gazetesi

پروودگارا!
هر بصاد، پک هانسان فصل جیبی از زندگی ما را ورده می زده پس با همان شوره که سطر اول آن را همیشه بر ما می آغاز کنیم و شکرانه عس موثره ای که هر صبح عطیان می زده می باشد که ما را از حسرت هر پیش و کسور و گنگ منادی و مال خوشتر کنیم و اصداران را نصیبان سازی آمان که ما را از غلبه «خسیر» می کند.

برترین روزنامه منطقه ای کشور بر اساس رتبه بندی وزارت ارشاد

www.khabarjonoob.ir - www.khabarAds.ir - www.khabarjonoob.com

39th year NO. 10850-Wednesday Jul. 18, 2018 KHABAR-E-JONOOB MORNING NEWSPAPER شماره ۲۸ ۱۰۰۰ تومان - فکرات ۲ تهریم سال سی و نهم - شماره ۱۰۸۵۰ - پنجشنبه ۱۸ تیر ماه ۱۳۹۷

وزیر اطلاعات خبر داد:
بازگشت ۲۱ هزار میلیارد تومان از پول مفسدان به بیت المال
از پول مفسدان به بیت المال
وزیر اطلاعات با بیان این که ۲۱ هزار میلیارد تومان از پول مفسدان اقتصادی شناسایی و به بیت المال بازگردانده شده گفت: مبارزه همه جانبه با مفسدان اقتصادی حتماً باید انجام شود.

۱۸۰ هزار میلیارد تومان پول کثیف در اقتصاد کشور چه می کند؟
نوبت توضیح نمایندگان مخالف «FATF» رسیده است
اروپا با ایران همکاری می کنیم اما به شرط اجرای FATF

جنجال بر سر رفتار «نوجه وار» ترامپ در برابر پوتین
رییس جمهور آمریکا در پی یک کنترانس مشترک خبری با ولادیمیر پوتین

ایران صادرات برق به عراق را متوقف کرد
حیدرآبادی دستور جایگزینی واردات برق ایران با عربستان را صادر کرد. رسانه های عراقی همزمان با صدور بیانیه شکست مذاکرات برای ادامه تأمین برق از ایران

۳۱۲ میلیون دلار ارز مسافرتی به جیب چه کسانی رفت؟
مردم زیاد مسافرت می روند خوب روند این نخستین واکنش مسئولان

۱۰۰ هزار تن گندم ناپدید شد!
نماینده مجلس: مافیای گندم با خیس کردن گندم در آبهای ریزش با مخلوط کردن آن با خاک و شن هزاران تن بر وزن محصول خریداری شده اضافه می کنند و صدها میلیون تومان به جیب می زنند

۱۰۰ میلیارد پوندی بعد از ۱۳ سال پیدا شد
دنیای غلبه به کام روس ها

ادعای جنجالی نابودی ایران توسط حافظ و مولوی!
اساتید دانشگاه ویز و هشتران واکنش نشان دادند
تحفه یک میلیارد ۶۰۰ میلیون دلاری ایرانی ها برای ترکیه

دادستان کل کشور: به خدا قسم در موضوعات فرهنگی و حجاب بر خور د قضایی جواب نمی دهد

رییس دفتر رییس جمهور اعلام کرد: ۸ بار درخواست ترامپ برای ملاقات با روحانی

۱۰۰ هزار تن گندم ناپدید شد!
نماینده مجلس: مافیای گندم با خیس کردن گندم در آبهای ریزش با مخلوط کردن آن با خاک و شن هزاران تن بر وزن محصول خریداری شده اضافه می کنند و صدها میلیون تومان به جیب می زنند

۱۰۰ میلیارد پوندی بعد از ۱۳ سال پیدا شد
دنیای غلبه به کام روس ها

ادعای جنجالی نابودی ایران توسط حافظ و مولوی!
اساتید دانشگاه ویز و هشتران واکنش نشان دادند
تحفه یک میلیارد ۶۰۰ میلیون دلاری ایرانی ها برای ترکیه

دادستان کل کشور: به خدا قسم در موضوعات فرهنگی و حجاب بر خور د قضایی جواب نمی دهد

رییس دفتر رییس جمهور اعلام کرد: ۸ بار درخواست ترامپ برای ملاقات با روحانی

<http://khabarjonoob.ir/index.php?sal=1397&mah=04&rooz=27&I1=%EE%A0%91>

19.07.2018 Tarihli Khabar Gazetesi

معبودا!
این آینه دمار خراب «مهدی موجودت (ص)» را در جسم شاهپور (ع) می خوانیم و در سبزه گانان را بر سر صحن نورانی آشگر می زیدیم ظهور صاحب اوقات را از ازمی خواهیم. آن حضرتی که برامی و وفایش را چون عیار به حسین (ع) و چون هارون به موسی (ع) به امام زکریا امام رضا (ع) کشان می دهد و برای همیشه چراغ راه رهبران می شود.

برترین روزنامه منطقه ای کشور بر اساس رتبه بندی وزارت ارشاد

www.khabarjonoob.ir - www.khabarAds.ir - www.khabarjonoob.com

39th year NO. 10851-Thursday Jul. 19, 2018 KHABAR-E-JONOOB MORNING NEWSPAPER شماره ۲۸ ۱۰۰۰ تومان - فکرات ۲ تهریم سال سی و نهم - شماره ۱۰۸۵۱ - پنجشنبه ۱۹ تیر ماه ۱۳۹۷

دادستان کل کشور: به خدا قسم در موضوعات فرهنگی و حجاب بر خور د قضایی جواب نمی دهد

رییس دفتر رییس جمهور اعلام کرد: ۸ بار درخواست ترامپ برای ملاقات با روحانی

۱۰۰ هزار تن گندم ناپدید شد!
نماینده مجلس: مافیای گندم با خیس کردن گندم در آبهای ریزش با مخلوط کردن آن با خاک و شن هزاران تن بر وزن محصول خریداری شده اضافه می کنند و صدها میلیون تومان به جیب می زنند

۱۰۰ میلیارد پوندی بعد از ۱۳ سال پیدا شد
دنیای غلبه به کام روس ها

ادعای جنجالی نابودی ایران توسط حافظ و مولوی!
اساتید دانشگاه ویز و هشتران واکنش نشان دادند
تحفه یک میلیارد ۶۰۰ میلیون دلاری ایرانی ها برای ترکیه

دادستان کل کشور: به خدا قسم در موضوعات فرهنگی و حجاب بر خور د قضایی جواب نمی دهد

رییس دفتر رییس جمهور اعلام کرد: ۸ بار درخواست ترامپ برای ملاقات با روحانی

<http://khabarjonoob.ir/index.php?sal=1397&mah=04&rooz=28&I1=%EE%A0%91>

21.07.2018 Tarihli Khabar Gazetesi

www.khabarjonoub.ir - www.khabarAds.ir - www.khabarjonoub.com

39th Year, NO. 10852, Saturday, July 21, 2018

30 سالگی

سال سی و نهم - شماره 10852 - شنبه ۳۰ تیر ماه ۱۳۹۷

1000 تومان - کفایت: ۲ درهم

22 صفحه

39th Year, NO. 10852, Saturday, July 21, 2018

30 سالگی

سال سی و نهم - شماره 10852 - شنبه ۳۰ تیر ماه ۱۳۹۷

1000 تومان - کفایت: ۲ درهم

22 صفحه

<http://khabarjonoub.ir/index.php?sal=1397&mah=04&rooz=30&I1=%EE%AO%91>

Tablo 1: 11-17 Temmuz 2018 Tarihlerinde Gazetenin Birinci Sayfalarındaki Haber Sayısı

Gazete Adı	17.07.2018	18.07.2018	19.07.2018	21.07	Toplam
Khabar Gazetesi (Şiraz)	24	20	21	15	80

Tablo 1'de İran yerel gazeteleri arasında yer alan Khabar gazetesinin 17.07.2018 ile 21.07.2018 tarihleri arasında yer alan haberlerin birinci sayfadaki haber sayılarına yer verilmiştir. Araştırmanın yapıldığı süre zarfında Toplam 80 haber içeriğine ulaşılmıştır. Yerel gazetenin yayımlanan haber sayılarında farklılıklar mevcuttur. Araştırma süreci içerisinde 20.07.2018 tarihinde gazete yayına çıkmamıştır.

Tablo 2: 11-17 Temmuz 2018 Tarihlerinde Gazetelerinde Yayımlanan Yerel- Ulusal- Bölgesel Haberlerin Dağılımı

Tarih ve Gazete Adı	Yerel Haber	Ulusal/Uluslararası Haber	Bölgesel Haber
17.07.2018 Khabar	(1) % 2.86	(8) 22.88	0
18.07.2018 Khabar	(3) % 8.58	(6) % 17.16	(1)(Suudi Arabistan) % 2.86
19.07.2018 Khabar	(1) 2.86	(8) 22.88	(1) Türkiye, ekonomi içerikli haber % 2.86
20.07.2018 Khabar	-	-	-

21.07.2018 Khabar	(1) %2.86	(5) 14.3	0
Toplam	(6) %17.16	(27) %77.22	(2) %5.72

Tablo 2’de 17.07.2018 ile 21.07.2018 tarihleri arasında İran yerel gazeteleri içerisinde yer alan Khabar gazetesinin yerel, ulusal/uluslararası ve bölgesel haberlerin dağılımları gösterilmiştir. Khabar gazetesi ağırlıklı olarak ulusal haberlere haber sayfalarında yer verdiği görülmüştür. Bölgesel ve yerel haber oranları ulusal haber oranlarına göre azdır. Bu durumun temel sebebi, gazetenin mülkiyet yapıları ile açıklanabilir. Khabar gazetesinin mülkiyet yapısı iktidara yakınlığı ile bilinen, iktidarın söylemlerini gazete sayfalarına sunan bir yapıdadır. Sabah gazetesinde Şiraz kentine yönelik güncel haber içeriklerinin sayılarının oldukça düşük olduğu gözlenmiştir.

Tablo:3 Yerel Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Konusal Dağılımı

Tarih ve Gazete Adı	Güncel	Ekonomi	Sağlık	Eğitim	Siyasi	Güvenlik	Sanat Spor Kültürel	Toplam
17.07 Khabar Gazetesi	(8) %10	(6) %7.5	(5)%6.25	-	(2) %2.5	(1) %1.25	(2) %2.5	24
18.07 Khabar Gazetesi	(2) %2.5	(5) %6.25	(7) %8.75	(1) %1.25	(3) %3.75	-	(2) %2.5	20
19.07 Khabar Gazetesi	(4) %5	(5) %6.25	(6) %7.5	-	(4) %5.0	-	(2) %2.5	21
21.07 Khabar Gazetesi	(2) %2.5	(2) %2.5	(6) %7.5	-	(3) %3.75	-	(2) %2.5	15
Toplam	%20	%22.50	%30	%1.25	%15.0	%1.25	%10	80

Tablo 3’te Khabar gazetesinin araştırma zamanı içerisinde yer alan konusal dağılımı tespit edilmiştir. Genel olarak incelediğimiz zaman Khabar gazetesinin güncel haberleri ulusal boyutta ele aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca Khabar gazetesi, ekonomik konulara daha fazla yer verirken, bunun yanında siyasal pratikleri daha çok ulusal boyutta ele almıştır. 17.07.2018 tarihinde Khabar gazetesi, 8 güncel haberle okuyucuları ile buluşurken bunu 6 haberle ekonomi, 5 haberle sağlık, 2 haberle siyasi konular izlemektedir. Ekonomi haberleri daha çok ulusal ölçekte değerlendirilmiş, “işsizlik, yüksek fiyat” ve yetkinin kötüye kullanılması ile ilgili haber içeriği mevcuttur. Fakat Şiraz kentinde başlayan ekonomik göstergeli toplumsal eylemlere bir vurgu yapılmadığı gözlemlenmiştir. 17.07.2018 tarihli gazetede uluslararası açıdan değerlendirmesi de yapılmış ve “petrol ambargosu” ile ilgili haber içeriği oluşturulmuş ve ABD ile petrol ambargosu bağlamı birlikte ele alınmıştır. Ekonomi içerikli haberlerde yanlış yapılan noktalar üzerinde durulmuş yolsuzlukla mücadeleyle ilişkin içeriklerde mevcuttur. Fakat genel olarak ülkede bozulan ekonomik düzenin daha yumuşak bir şekilde gösterimi mevcuttur. Görevi kötüye kullanma, yöneticilerin savurganlıkları” üzerinde ekonomi bağlamı oluşturulmuş fakat İran’da gerçekleştirilen ekonomik göstergeli harekete ilişkin içerikler üretilmemiştir.

Tablo 4 Gazetelerin İlk Sayfalarında Yer verilen Aktörlerin Dağılımı

Khabar	Yerel Aktörler (Vali, Kaymakam, Yerel Halk, Dini Liderleri)	Ulusal Aktörler (Siyasetçiler, Bakanlar, Sekreterler, rgt Liderleri)	Uluslararası Aktörler
17.07			<ul style="list-style-type: none"> - ABD - Avrupa Konseyi - Avrupa Birliği
18.07			
19.07			
21.07			

Gazetede yer alan aktörlerin dağılımını incelediğimiz zaman aktörler daha çok ulusal/uluslararası boyutlarda yer alan aktörlerdir. Araştırma kapsamı içerisinde ele aldığımız Khabar gazetesinde yer alan aktörler İran dini Lideri Ayetullah Hamaney, İran İstihbarat Bakanı Mahmud Alevi, Babak Zencani, ABD başkanı Donald Trump, İran Sanayi ve Ticaret Bakanı Mohammed Rıza Nimetzade, Şiraz Dini lideri Naser Makarrem, İbrahim Fayad, Yargı sistemi öncülerinden Sayed Amoli Laricani, Mahmud Vaazi, Türk- İran Ortak Ticaret Eş Başkanı Mehrdad Saadat gibi isimler yer almıştır. Reformist düşünür, siyasetçilere ilişkin haber içeriklerinin sunumu azdır.

5. Sonuç

Ulusal basın, bir ülke içerisinde yerel merkezlerdeki sorunları ele almak için öncelikle yerel basında yer verilen haberleri incelemekte ve ulusal basında bu yerel gazete haberlerinden faydalanmaktadır. Yerel basınlar genellikle o bölgeye has özellikleri, problemleri, bölge halkının şikâyet ve önerilerini gazete sütunlarında yer verirken, ulusal basında da bu eksenlerin yer almasını istemektedir. Modern demokrasinin en önemli özelliği gereği, medyanın tüm sosyal, kültürel ve ekonomik katmanlara sesini duyurmaktır. Bu katmanların medya unsuru ile başarıya ulaşabilmesi için öncelikle medyanın çok sesliliğe yönelik güdüm içerisine girip, tek sesliliğine yönelik adım atmamasıdır. Neo-liberal ortamının yaratmış olduğu medyada tekelleşme ile birlikte çok seslilik zamanla kaybolmuş ve sermaye sahiplerinin sunmuş oldukları metaları halka benimsetme güdümü içerisine girilmiştir. Gerek ulusal basın gerekse yerel basında bu medyanın yoğunlaşma ve medyanın sermayeleştirilmesi amacına hizmet etmesi ile birlikte kamu hizmeti anlayışı yerini sermaye meta üretim aşamasına getirmiştir. Kitle iletişim araçlarının kitleler üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu görüşü sonrasında iktidar çevreleri de kitle iletişim araçlarını kontrol ve denetim altına almaya başlamışlardır. İktidar çevreleri ile aynı politik çizgide söylemlerini geliştiren bazı gazeteler iktidar çevrelerinden fayda görürken, iktidar ile aynı politik çizgide bulunmayan gazeteler ise bazı problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Araştırmamızda, İran'ın Şiraz kentinde bulunan bir yerel gazete olan Kahabar gazetesi içerik olarak irdelenmiş ve gazetenin haber içeriklerini daha çok ulusal boyutta ele aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik içeriklerle ilgili haberler fazlaca gazetede yer almıştır. Diğer bir bulgu ise, İran'da son yıllarda ortaya çıkan ekonomik göstergeli toplumsal eylemlere ilişkin içeriklerin olmadığı, ekonomi ile ilgili haberlerde ulusal ve uluslararası boyutları üzerinde durdukları da açıkça gözlemlenmiştir. Ayrıca gazete içeriklerinde reformist düşünür ve aktörlere ilişkin içeriklerin sayısı da denecek kadar azdır. Khabar gazetesinin iktidarın politik söylemleri üzerinde haber çerçevelemesi yapması, ulusal aktörlerin gazete manşetlerine taşınması, gazetenin iktidar güdümünde olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Abbas, M. (2008). *Eminent Persia*. New York: Syracuse University Press.
- Berger, A. (1998). *Media Research Techniques, Thousand Oaks*. California: Sage Publications.
- Foran, J. (1993). *Fragile Resistance: Social Transformation in Iran from 1500 to the Revolution*. Boulder: Westview Press.
- Ramin, K. and Bahrapour, A. (1999). *Iran Project (MERIP)*. No. 212 pp. 38-39; Press Update, Middle East Research and Information al-Mujaz 'an Iran, no. 77 (February 1998), p. 16-18.
- Ulusoy, B. (2003). Türkiye'de Yerel Basının Sorunları ve Çözüm Önerileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0 (18): 103-116.
- Toulany, G. (2008). "Eine Einführung in die Geschichte der Presse in Iran am Beispiel der Zeitung Game", Doktora Tezi, Göttingen: Georg August Göttingen Üniversitesi.

- Vural, A. M. (2007). İşlev, Önem ve Misyonlarıyla Yerel Basın ve Eskişehir Örnekleminde Elde Edilen Bulgular, Türkiye’de Yerel Basın. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları Dergisi*, s. 337-356.
- Ünal, Ş. (1996). Yerel Basın ve Sorunları. *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, 2 (12): 1068-1072.
- Özkan, H. ve Rigiderakhshan, M. (2019). İran’da Basının Doğuşu ve Gazeteler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6 (2): 975-994.
- Kışlalı, A.T. (1997). *Siyaset Bilimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H. İ. (2001). *Haberinin El Rehberi, Soru ve Örneklerle Haber Toplama ve Yazma Kural ve Teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, B. (2015). *İletişim Araştırmalarında Yöntemler, Uygulama ve Örneklerle*. Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.
- Tellenbah, S. (1985). *Untersuchungen zur Verfassung der Islamisch Republik in Iran*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag.
- <http://khabarjonoub.ir/index.php?sal=1397&mah=04&rooz=30&I1=%EE%A0%91> (12.09.2018). adresinden erişildi.
- <http://khabarjonoub.ir/index.php?sal=1397&mah=04&rooz=28&I1=%EE%A0%91> (13.10.2018) adresinden erişildi.
- <http://khabarjonoub.ir/index.php?sal=1397&mah=04&rooz=27&I1=%EE%A0%91> (12.10.2018). adresinden erişildi.
- <http://khabarjonoub.ir/index.php?sal=1397&mah=04&rooz=26&I1=%EE%A0%91> (11.10.2018). adresinden erişildi.
- <http://www.parsine.com/fa/news/-1358> / 22945 (11.12. 2018) adresinden erişildi.
- <http://shoaresal.ir/fa/news/49802> از-مطبوعات-نژاد-ن-از-اسنادی-۶۸۲۱-ناکزون (11.11.2018). adresinden erişildi.8
- <https://www.rferl.org/a/1342936.html> (2018). adresinden erişildi.
- http://www.bbc.com/persian/arts/story/2007/03/070316_la-cy-iran-press-1385.shtml (12.09.2018) adresinden erişildi.
- 140105_144_serial_murders_newspaper (2018). adresinden erişildi.
- <http://www.euronews.com/2013/02/01/black-Sunday-the-day-iran-arrested-journalisten> (12.10.2018) adresinden erişildi.
- <https://www.haberler.com/obama-manseti-ahmedinejad-a-gazete-kapattirdi-haberi/> (12.09.2018). adresinden erişildi.
- [https://odatv.com/\(12.12.2018\).humeyni-iranin-hurriyet-gazetesi-ayandegana-neden-ofkeliydi-1509081200.html](https://odatv.com/(12.12.2018).humeyni-iranin-hurriyet-gazetesi-ayandegana-neden-ofkeliydi-1509081200.html) adresinden erişildi.
- <http://abyznewslinks.com/iran.htm> (01.02.2020) adresinden erişildi.

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar

DOI: 10.31455/asya.686618 / Year: 4 - Number:11, p. 91-106, Spring 2020

ANNEXATION OF CRIMEA BY RUSSIAN FEDERATION, UNITED STATES AND EUROPEAN UNION'S ECONOMIC SANCTIONS AGAINST RUSSIAN FEDERATION, 2014-2018*

RUSYA FEDERASYONU'NUN KIRIM'I İLHAKI, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA FEDERASYONU'NA UYGULADIĞI İKTİSADİ MÜEYYİDELER, 2014-2018

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
08.02.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
31.03.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2020

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Dr. Öğr. Üyesi Ali Başaran
Karabük Üniversitesi, İşletme
Fakültesi, Uluslararası Ticaret
Bölümü
alibasaran3@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-1870-2495>

*Written and presented by Ali Başaran in Turkish at Turkish Foreign Policy and International Relations Congress, 16 November 2018, ALANYA, Organized by ALKU and SAM. Translated by Ali Başaran and Mücahid Hüseyin Demirtaş. I would like to thank Yuliya Biletska for her critiques and advice. I thank you to Muhammet Nimet Çavuş for his diligent proofreading of this paper.

Abstract

This article has been prepared with the view of the intervention of the Russian Federation in the internal affairs of Ukraine and the necessity of evaluating the consequences of the sanctions imposed by the USA and the EU after the occupation and annexation of Crimea. The US and EU administrations have imposed sanctions on the violation of Russian Federation's international law and tested the hypothesis that the Russian Federation will comply with international law.

The dates of the sanctions of the US and EU governments were determined and the effects of these sanctions on the Russian Federation were evaluated. Political and economic effects of sanctions in Russia have been determined. It was observed that sanctions and counter-sanctions had a negative impact on the daily life of the Russian Federation society and punished Russian society indirectly. It is expected that Russia will comply with international law through sanctions. It was understood that the sanctions could not ensure the Russian administration's adherence to international law. As a result, sanctions in non-democratic societies do not meet the expectations. The paper is valuable because there are limited number of researches in which the issue is addressed in the interaction of economic and political relations

The interaction between political and economic data was concentrated on. In the first heading research aim, plan and execution process explained. In the second heading collected that opinions on the occupation and annexation of Crimea. There is a consensus on illegality of occupation and annexation according to international law. On December 5, 1994, in the Budapest Memorandum, Russia, the United States and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland reaffirmed their commitment to Ukraine to respect the independence and sovereignty and the existing borders of Ukraine. The third heading is "Ukraine's Response to the Occupation and Annexation". Despite the invasion and annexation of the Crimea by the Russian Federation, Ukrainian administration has not declared open war to Russian Federation. Ukraine has defined the occupation and annexation of Crimea as a problem contrary to international law and has sought international support, especially from the US. The Reaction of the USA and the EU explained in the 4th heading. The US and the EU responded to the occupation and annexation by applying economic sanctions. Ukraine was expected to achieve territorial integrity through sanctions. It is not certain that political goals will be achieved through economic sanctions. The last heading is "Researches on the Types and Effects and Results of the Sanctions". With the impact of economic sanctions, there is no unity in the contribution of the USA and the EU to the realization of expectations. Some comments suggest that economic sanctions do not meet expectations, and the sanctions are not sufficient enough to ensure the Russian Federation's retreat from Crimea. In some interpretations, diplomatic and economic sanctions are the most appropriate options since military response is not possible.

During the occupation and annexation of the Crimea, Ukraine has sought international support. The reason for Ukraine's call for international support is obvious. If Ukraine were already more powerful than the Russian Federation, it could prevent the invasion and annexation of Crimea itself. When Ukraine is matching up with the Russian Federation, it is seeking to international support because it knows that the balance of power is in favor of the Russian Federation.

Key Words: Sanctions, Crimea, Russian Federation, United States, European Union, Ukraine

Öz

ABD ve AB tarafından Kırım'ı işgal ve ilhaki sonrası Rusya Federasyonu'na uygulanan müeyyidelerin sonuçlarının değerlendirilmesi gerekliliği düşüncesiyle bu makale hazırlanmıştır. ABD ve AB yönetimi RF'nin uluslararası hukuka ihlaline istinaden müeyyideler uygulamakta, müeyyidelerle RF'yi uluslararası hukuka riayet ettireceklerini zannetmektedirler hipotezi test edilmiştir.

ABD ve AB yönetimlerinin müeyyide kararlarının tarihleri tespit edildikten sonra bu müeyyidelerin RF'deki etkisi makalede tespit edilmiştir. Müeyyidelerin RF'de siyasi ve iktisadi etkisi belirlenmiştir. Müeyyidelerin ve karşı müeyyidelerin RF toplumunun günlük yaşamını olumsuz etkilediği, Rusya toplumunu dolaylı olarak cezalandırdığı gözlenmiştir. Müeyyideler vasıtasıyla Rusya'nın uluslararası hukuka riayeti bekleniyor. Müeyyidelerin Rusya yönetiminin uluslararası hukuka riayetini temin edemediği anlaşılmıştır. Sonuç olarak, demokratik olmayan toplumlarda müeyyideler beklentileri karşılamaz. Makale iktisadi-siyasi ilişkiler etkileşimi çerçevesinde meseleyi ele alan başka eser olmadığından değerlidir.

İktisadi ilişkiler ile siyasi ilişkiler arasındaki etkileşime odaklanılmıştır. İlk başlıkta araştırma amacı, planı ve yürütülmesi açıklanmıştır. İkinci başlık altında Kırım'ın işgal ve ilhaka dair görüşler sergilenmiştir. İşgal ve ilhakin uluslararası hukuka aykırılığı hususunda mutabakat vardır. Rusya, ABD, Birleşik Krallık Ukrayna'nın sınırları dahilinde varlığını, egemenliğini, bağımsızlığını garanti etmişlerdir. 3'ncü başlık altında "Ukrayna'nın İşgal ve İlhaka Tepkisi" irdelenmiştir. Ukrayna yönetimi Kırım'ın işgal ve ilhaka rağmen Rusya Federasyonu'na savaş açmamıştır. Ukrayna Kırım'ın işgal ve ilhakanı uluslararası hukuka aykırı bir sorum olarak niteleyip uluslararası destek özellikle de ABD'den destek arayışına girişmiştir. ABD ve AB'nin tepkisi 4'ncü başlık altında açıklanmıştır. ABD ve AB işgal ve ilhaka iktisadi müeyyideler uygulayarak cevap vermiştir. Ukrayna uygulanan müeyyidelerle toprak bütünlüğüne erişmeyi ummuştur. Ancak iktisadi müeyyideler yoluyla siyasi hedeflere ulaşacağı belirsizdir. Son başlık "Müeyyidelerin Tiplerini, Tesirini Ölçen Araştırmalar ve Müeyyidelerin Sonuçları" şeklindedir. İktisadi müeyyidelerin tesiriyle ABD ve AB'nin beklentilerinin gerçekleşmesine katkısı hususunda birliktelik yoktur. Bazı yorumlar iktisadi müeyyidelerin beklentileri karşılamadığı, RF'nin Kırım'ı terki için yeterli olmadığı yönündedir. Bazı yorumlarda ise askeri mukabele mümkün olmadığından diplomatik ve iktisadi müeyyideler en uygun seçenek olarak görülmektedir.

Kırım'ın işgal ve ilhaki sürecinde Ukrayna uluslararası destek arayışına yönelmiştir. Ukrayna'nın uluslararası destek arayışının nedeni açıktır. Ukrayna zaten RF'den kuvvetli olsaydı Kırım'ın işgal ve ilhakanı bizatibi önleyebilirdi. RF ile baş başa kaldığında güç dengesinin RF'den yana olduğunu bildiği için uluslararası destek arayışına yönelmiştir. Ukrayna'ya ABD ve AB'nin desteği Kırım'ın kaybedilmesini önleyememiştir.

Anahtar Kelimeler: Müeyyideler, Kırım, Rusya Federasyonu, Birleşik Devletler, Avrupa Birliği, Ukrayna

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Başaran, A. (2020). Annexation of Crimea By Russian Federation, United States and European Union's Economic Sanctions Against Russian Federation, 2014-2018. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 11, Spring, p. 91-106.

INTRODUCTION

This article has been prepared with the view of the intervention of the Russian Federation in the internal affairs of Ukraine and the necessity of evaluating the consequences of the sanctions imposed by the USA and the EU after the occupation and annexation of Crimea. In the article, the effects of the sanctions imposed by the USA and the EU on the Russian Federation's policies violate the international law and the expected results and effects of the sanctions in the Russian Federation until 2018 were discussed.

International relations are categorized as follows: Political relations, economic relations and cultural relations. International law is the order of rules governing international relations (Pazarıcı, 2003: 1-3). All legal regulations in the world can be divided into three categories: Domestic law, International law, European Union law. Each legal order has two basic characteristics; i) is a set of mandatory rules; ii) compliance with the rules is ensured by sanctions. Compliance with the rules of international law is expected from the personalities of international law. A personality of international law (for example, Russian Federation) accepts that the actor will endure the sanctions if international actor accepts a rule of international law; after the approval of the rule, afore mentioned actor will bear the sanctions.

Russian Federation violated the rules of international law with the occupation and annexation of Crimea. The United States, the EU and some other countries endeavour to ensure Russian Federation's compliance with the rules of international law by imposing sanctions on the Russian Federation. In this case, why don't the rest of the countries impose sanctions on Russian Federation and ensure Russian Federation's compliance with the international law? The duty to protect international law is neither the exclusive right nor the exclusive duty of the USA, the EU or other sanctioning countries. Therefore, the question of whether states that do not impose sanctions on RF violate international law may be the subject of a separate article.¹

There is no need to use force if the actors are in the domestic legal order, actors in the international law order or European Union law actors obey the rules voluntarily. In case of opposition to the rules of a law order, the sanctions established in that legal order shall be applied by legitimate force to obey the rules of law. A state shall ensure, in domestic law, by force when it is necessary to obey the legal rules of private or legal personalities within the country. Court of Justice of the European Communities (CJEU), the EU bodies, the member states, and the EU law are actors who observe the compliance with the laws of the European Union. Observation of compliance with international law and the provision of obedience in case of a violation are different from the domestic legal order and the European Union legal order. Compliance with the rules in the international legal order depends on the sanctions of other international legal personalities. In international law; the process of determining the violation of the rules, the discrepancy, and the breach of the violations, the compensation of the consequences of the violation and the compensation of the damages, if necessary, the punishment of the perpetrators may arise.

In the case of a violation of international law, state/states which are likely to be harmed by national/state executives or international organizations may react economically, and implement economic, political and cultural sanctions. Sanctions imposed on the state that violates international law can be categorized under three headings. Under the first heading, the reduction or complete cessation of the benefits (economic, political, and cultural) provided before the violation of international law can be mentioned. Under the second heading, the implementation of sanctions to create barriers or harm to the state (economic, political, and cultural) that violates international law may be categorized. Under the third heading, measures that may be considered as a kind of sanction, such as the reduction of the prices of exported goods by a state that acts in violation of international law, may be considered as a form of sanction. For example, efforts to reduce international oil and gas prices and to decrease oil and gas export revenues of Russian Federation.

In the article, the dates of the sanctions of the US and EU governments were determined and the effects of these sanctions on the Russian Federation were evaluated after the Russian Federation's intervention in Ukraine in violation of international law. The US and EU administrations have imposed sanctions on the violation of Russian Federation's international law and tested the hypothesis that the Russian Federation will comply with international law. The paper is valuable because there are limited number of researches in which the issue is addressed in the interaction between economic and political relations.

1. Research Aim, Plan, Execution Process

1.1. Purpose of the study

A semi-democratic country, Russian Federation, is to test the hypothesis that economic sanctions will not be sufficient to achieve the expected political consequences.

1.2. Data collecting

First, the types sanctions and the dates of the sanctions which the USA and the EU started to implement against Russia were determined. After that, the course of economic relations with the USA and EU countries before and after the sanctions were discussed. Again, the effects of the sanctions on the Russian Federation were evaluated based on data on the macroeconomic indicators of the Russian Federation (inflation, exchange rate, unemployment, GDP, etc.).

1.3. Validity and reliability

Validity and reliability were provided at a reasonable level. The research was carried out by being aware of descriptive, interpretive, theoretical, generalizability and evaluative validity.

2. Opinions on the Occupation and Annexation of Crimea

According to their expertise, scientists have considered Russia's Crimea (Crimean Autonomous Republic according to the Constitution of Ukraine) annexation and its consequences from their own viewpoint. International law, international economics, international politics, defence, international political economy experts have determined the causes and consequences of the occupation of Crimea and tried to predict the future of Crimea and the impact of the Crimea on their own area of specialization. The findings of the scientists differ according to their nationalities. One of the reasons for these differences is that scientists are overshadowed by their political concerns. This is not just about Crimea. It is seen in almost all political issues. The interpretation of the data is neither 100% subjective nor 100% objective. Carr explains: "In the first place the facts of history never come to us 'pure', since they do not and cannot exist in a pure form: they are always refracted through the mind of the recorder. It follows that when we take up a work of history, our first concern should be not with the facts which it contains but with the historian who wrote it. ..." (Carr, 2013: 74).

We can collect a large number of publications about the occupation and annexation of Crimea under a few headings: Publications that evaluate the occupation and annexation according to international law; publications that evaluate the causes and consequences of the occupation according to the Realist Theory and approach the matter as a result of the nuclear disarmament of Ukraine; the views on the occupation and annexation of the Crimea in response to the rise of the EU-NATO members with the EU and NATO countries in cooperation with the US-EU-NATO; Publications evaluating the structure, effects, and consequences of sanctions imposed on Russian Federation.

2.1. The views on the legitimacy or illegality of occupation and annexation according to International Law

Taşdemir and Özer evaluated the occupation of Crimea by Russia and the annexation of Russia according to international law. Right of self-determination, prohibition of the use of force, prohibition of interference with internal affairs etc. have been examined in terms of international law norms. According to Taşdemir and Özer, the Russian Federation publicly violated the jus cogens rules. RF violated the prohibition of the use of force in the UN Charter because of using force for the occupation and the annexation. According to Taşdemir and Özer, it is not possible for the UN Security Council to operate a common security system against Russia. The UN General Assembly adopted a resolution condemning Russia. USA, EU, etc. countries started the implementation of economic sanctions and NATO stopped the Partnership for Peace. According to Taşdemir and Özer, the desired political result was not reached in the short term with the economic sanctions (Taşdemir and Özer, 2015: 54, 57).

The executives of Russian Federation and the Crimean executives have sought to legitimize the annexation of the Crimea according to the international law and the Russian domestic law. In terms of Russian Federation domestic law, the invasion of Crimea by the Russian Federation armed forces is based upon the authorization of the Federation Council to the President of the Russian Federation. On March 1, 2014, the Federation Council allowed the use of Russian Federation armed forces in the territory of Ukraine until the political situation in Ukraine was normalized (до нормализации общественно-политической ситуации). On the night of February 22 and 23, V.F. Yanukovich went to Russia secretly and on the same night Putin ordered the army to move into the Crimean Peninsula to set stability and order (Volovik, 2014: 21). In fact, they were Russian-origin Russian Federation members in Crimea who had violated the political situation of the Crimean community and occupied the Crimean parliament. The

presence of the Russian Federation military base in Sevastopol (Akyar²) strengthened the attitudes and practices of both Russian and RF members in Crimea towards the occupation and annexation of Crimea.

Immediately after the introduction of pro-EU government in Ukraine, armed groups took over the Crimean parliament and put the Russian Federation flag up in the parliament. The Ukrainian authorities have warned the Russian Federation executives to keep their soldiers at the Russian military base in the region. The content of the text of the Council of the Federation Council of March 1, 2014, authorized the President of Russia, is not for the annexation of Crimea. It is indicated that the condition returns to normal. The term “normal” in the text is not meant to be the annexation of Crimea. The situation is as mentioned in the domestic law of the Russian Federation; Russian Federation’s administration has sought to show occupation and annexation in accordance with international law. According to the Crimean administration, occupation and annexation are in accordance with international law because the right to self-determination recognized by international law was used by the Crimean people on March 16, 2014.

Researches on the social structure of people living in Crimea have shown that Russian culture is mostly experienced in Crimea. If we answer the question of what would be the result in case of a non-governmental vote under Russian Federation military supervision, according to Yuliya Biletska’s study in 2009, it seems likely that Crimea would be a part of Russian Federation. In 2009, according to Yuliya Biletska’s research, belonging to the Russian culture was leading in Crimea with 58.16% (Biletska, 2009: 90). For this reason, Russian Deputy Prime Minister Dmitri Rogozin considered the annexation of the Crimea and Sevastopol to Russia as a revival of Russian identity. Rogozin, who stated that 17,5% of the people of Russia live abroad, also stated that the Russian ethnic community living in Crimea is united with Russia by showing great courage.

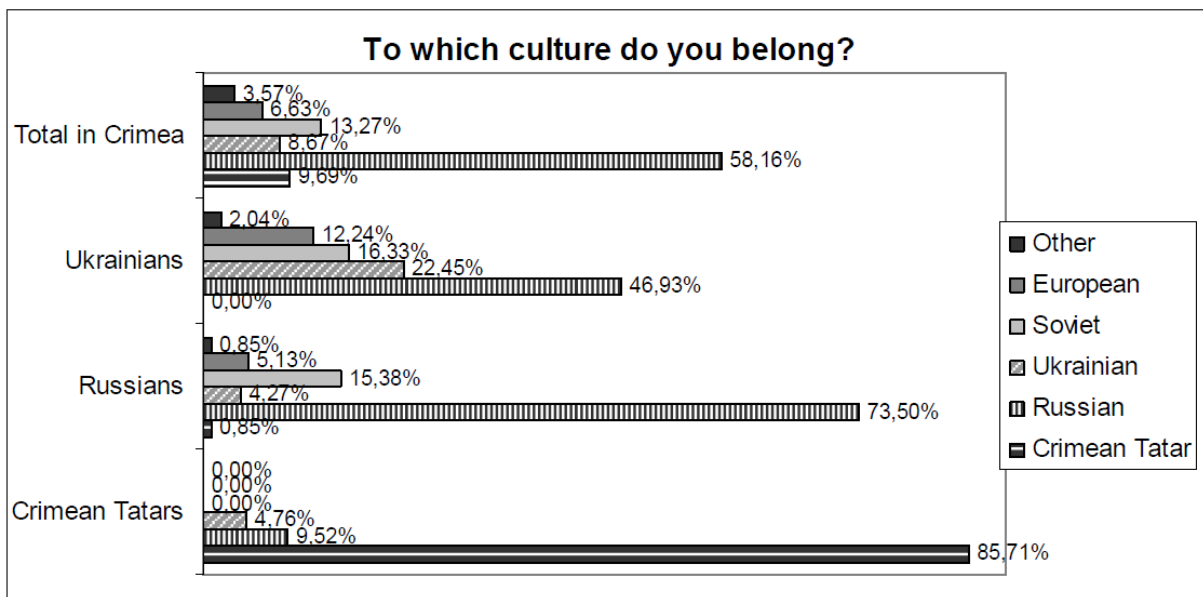

Chart 1: Distribution of Crimea residents by the culture they choose to belong
Source: (Biletska, 2009: 90).

On March 17, 2014, Russian Federation recognized the independence of the Crimean Republic. The Crimean Republic and the Russian Federation authorities signed an agreement on the accession of Crimea to the Russian Federation in the Kremlin on 18 March. On March 21, 2014, the Federation Council of the Federal Assembly of the Russian Federation considered federal law adopted by the State Duma of the Federal Assembly of the Russian Federation on March 20, 2014, the Treaty on the participation of Crimea in the Russian Federation, which was signed on 18 March 2014 by the authorities of the Republic of Crimea and the Russian Federation. Immediately after the occupation, the referendum and the annexation of the Republic of Crimea and the Russian Federation, amendment of the Constitution of the Russia Federation on 21 March and the addition of the Republic of Crimea to Article 65 in the course of a short period of time is a clue that the process was settled beforehand.

According to the Russian executives the annexation is in accordance with international law. According to Putin, Europe and the United States, which found the independence of Kosovo in accordance with international law, should also agree with the participation of Crimea in the Russian Federation. According to Putin, the annexation is in conformity with the Budapest Declaration and Russia has fulfilled its guaranty obligation. Prime Minister Dmitry Medvedev stated that after referendum, the Russian Federation Constitution was changed for the participation of Crimea in Russia (Aras, 2017: 38). On May 20, 2014, Medvedev replied to Ryan Chilcote: "Will Russia annex any more parts of Ukraine?" "First, we did not annex any part of Ukraine.... The Russian Constitution was amended so that Crimea could join Russia as the result of a popular vote. Crimea is a special and unique story." Ryan Chilcote: "I'm asking a really simple question. Can you guarantee that the Lugansk Region, the Donetsk Region, won't become part of Russia, and will remain part of the territorial integrity of Ukraine?" In response to the question, Russian Prime Minister Dmitry Medvedev said, "First, we don't have to guarantee anything to anyone, because we never took on any commitments concerning this. ... We believe the priority is to ease tensions in Ukraine." (<http://government.ru/en/news/12509/>) As a result, Medvedev did not see both the Crimea and other parts of Ukraine as a matter of international law in the occupation and annexation of Russian Federation.

The Russian Federation academic publications, like the administrators of the Russian Federation, have also tried to legitimize the occupation and annexation. According to A.B. Volovik (A.B. Воловик), the Russian Federation, in the Budapest memorandum, has given Ukraine the guarantee of territorial integrity as an autonomous entity, which is the right of self-determination of Crimea within Ukraine (Volovik, 2014: 24). According to Volovik, the Russian Federation asserted that the right to self-determination has been given to Crimea when guaranteeing Ukraine. However, Volovik did not state that there is no such explanation in the guarantee text given by the Russian Federation, contrary to what Volovik wants to see, it has the expression "1. The Russian Federation, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the United States of America reaffirm their commitment to Ukraine, in accordance with the principles of the Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe, to respect the independence, sovereignty and the existing borders of Ukraine ...". V.P. Petrov strove to legitimize the occupation and annexation and approached it as "the historical right of Russia". The occupation and annexation of Russia have been linked to defence and protection needs (Petrov, 2018: 21-30). Y.A. Saprykina and Y.A. Konopleva also justified Russia's claims. They shared their results without mentioning the procedure and principle of the referendum. On March 18, 2014, one day before the annexation of Russia and Crimea and Sevastopol on March 17, 2014, the US has put pressure on the European Union to introduce a number of sanctions. It is claimed that the sanctions imposed by the United States and Europe had two main objectives. The first is the isolation of the Russian economy from the world economy, and the second one is the attempt to preserve the unipolar system that the US is heading (Saprikina and Konopleva, 2015: 126).

2.2. The views linking the occupation and annexation of the Crimea to the nuclear disarmament of Ukraine

The Crimea became a political issue between Ukraine and the Russian Federation immediately after the dissolution of the USSR. Ukraine was one of the three states that collapsed the USSR and established the Commonwealth of Independent States by the Treaty of Belovejsk on December 08, 1991. According to the Belovejsk Treaty, CIS members would approach each other on the basis of friendship, good neighbourly and mutually beneficial cooperation. However, on January 23, 1992, two months after the treaty of Belovejsk, Russian Parliament and Ministry of Foreign Affairs condemned the transfer of Crimea to Ukraine in 1954. On May 21, 1992, the Supreme Soviet of the Russian Federation rejected the decision of the Crimea of 1954 to be annexed to Ukraine (Drohobychky, 1995: XXIX).

In exchange for the liquidation of nuclear weapons, Ukraine has sought guarantee of possible Russian Federation demands for Crimea. When Ukraine remained independent in 1991, it became home to world's third largest nuclear arsenal. In addition to nuclear weapons, Ukraine inherited not only a vast nuclear industrial and research infrastructure but also the means of dispatch and transport tools (Budjeryn, 2016: 54-56). In those years, the US regarded nuclear weapons inherited from the USSR as dangerous. After Ukraine declared its independence, the Bush administration has taken a stand for Ukraine's disarmament of nuclear weapons. On December 18, 1991, the US reiterated its position that no new nuclear states should emerge out of the Soviet collapse and that diplomatic recognition of Ukraine by the US and its NATO allies was contingent on its commitment to join NPT as NNWS (Budjeryn, 2016: 119).

On December 21, 1991, President Kravchuk signed the Almaty agreement on Joint Measure on Nuclear Weapons, which committed Ukraine to maintaining the unified control and single command of all former Soviet nuclear armaments, to joining the NPT (Nuclear Nonproliferation Treaty/Treaty on the Nonproliferation of Nuclear Weapons) as a NNWS (Non-Nuclear Weapon State), and to transferring all tactical weapons from its territory to central factory premises for their dismantlement “under joint supervision” before July, 1992. The agreement satisfied US demands and the Bush administration recognized the independence of Ukraine on 25 December 1991 (Budjeryn, 2016: 119-120).

After the Bush administration, the Clinton administration also strove for Ukraine not to be a nuclear-armed country. On November 16, 1994, with the pressure, encouragement and guidance of the Clinton administration, Ukraine ratified the NPT. Russia, the United States and the United Kingdom together with Ukraine, in connection with ratification, signed the Budapest Memorandum that guaranteed Ukraine on 5 December 1994 (Budjeryn, 2016: 178-183). It is understood that the Ukrainian executives of the period did not take into account the advice that says, “If you want peace and independence, be ready for war”.

Although Ukraine was threatened by the Russian Federation since its independence, the two countries were members of the Organization for Security and Co-Operation in Europe and the Council of Europe, seeking a peaceful solution to the issues. Ukraine and Russia agreed on May 28, 1997, after long negotiations, they shared the 800-unit Black Sea fleet. A part of the Sevastopol sea base was rented to the Russian navy for 20 years (USD 100 million per year). Thus, as in fact, Sevastopol (Akyar) has become a common base of Ukrainian and Russian navies. A few days later on May 31, 1997, in Kiev, Russian President Boris Yeltsin and President of Ukraine Leonid Kuchma signed the Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership. Consequently, the two states stipulated the existing borders as the official countries’ borders. The two recent signatures suggest that both treaty texts were negotiated and prepared together. The Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership signed between Ukraine and Russia on 31 May 1997, continued until 17 September 2018, despite serious violations. Ukraine and Russia remained ally until September 17, 2018, even if they were not allies (Chandler, 2018: 203-204).

On December 5, 1994, in the Budapest Memorandum, Russia, the United States and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland reaffirmed their commitment to Ukraine to respect the independence and sovereignty and the existing borders of Ukraine. “Russia’s actions were a flagrant violation of the security assurances given to Ukraine under the Budapest Memorandum and opened the way to worldwide nuclear proliferation” in 2014, the Russian Federation fearlessly annexed the territory of Ukraine, which was deprived of nuclear weapons by the US’s, pressure and directions. According to Şener Atatürk, “... The annexation of Crimea is a very serious blow to the efforts of nuclear disarmament, because, in 1994, Ukraine delivered hundreds of nuclear weapons to Russia in return for the guarantee of territorial integrity by the US, Russia and the United Kingdom. Nevertheless, the territorial integrity was not respected, and the Crimea was severed from Ukraine. ...” (Başlamış, 2014).

2.3. The views on the occupation and annexation of the Crimea in response to the increasing numbers of the EU-NATO members of the Russian Federation and the countries joining the EU and NATO in cooperation with the US-EU-NATO

The state officials of the Russian Federation considered the occupation and annexation of the Crimea as a challenge to the unipolar system. In response to the EU and NATO’s progress in Eastern Europe and the Black Sea, Russia occupied Crimea after the past USSR regime, according to the view that the EU and NATO were moving towards the south and east. Russian Deputy Prime Minister Dmitri Rogozin has announced that the unipolar world has come to an end after the annexation of Crimea and Sevastopol to Russia. Executives of the Russian Federation as well as the people of Russia considered the country as a great power with the annexation of the Crimea and considered it an important player in international politics. According to 63% of the Russian people, Moscow regained its “superpower” position again (<http://haberrus.com/politics/2014/03/19/rusya-tek-kutuplu-dunya-artik-sona-erdi.html>).

In January 2004, after Mikheil Saakashvili was put to power, the United States influence in Georgia increased considerably. “In addition to the US, the relations developed by international organizations such as NATO and the European Union (EU) with Georgia were disturbing Russia.” (Karabulut, 2011: 192). Alla A. Yazkova in March 2008, had the idea that the US and NATO had the opportunity to enter the Black Sea and faced Russia to change the balance of power in the Black Sea (Yazkova, 2008: 92). Before the Georgia-Russia war, which began on August 8, 2008, Putin asked the NATO security conference in Vienna on 10 February 2007 “... against whom this expansion is intended”.

"I would like to quote the speech of NATO General Secretary Mr. Woerner in Brussels on May 17, 1990. He said at the time that: 'the fact that we are ready not to place a NATO army outside of German territory' gives the Soviet Union a firm security guarantee. Where are these guarantees?" Putin reminded that NATO had failed to fulfil its commitments. After Putin's address in Vienna 10 February 2007, in August 2008, Russia attacked Georgia and intimidated Ukraine against joining NATO (Karabulut, 2011: 198). The Russian Federation administration was not satisfied with the promotion of relationships between the EU, Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine, which signed the Joint Declaration of the Eastern Partnership Meeting held in Vilnius on 28-29 November 2013.

3. Ukraine's Response to the Occupation and Annexation

Despite the invasion and annexation of the Crimea by the Russian Federation, Ukrainian administration has not declared open war to Russian Federation. Ukraine has defined the occupation and annexation of Crimea as a problem contrary to international law and has sought international support, especially from the US. Ukrainian Prime Minister Yatsenyuk evaluated the Russian Federation's occupation of Crimea as a step in the reconstruction of the USSR after the meeting with President Obama on 12 March 2014. Yatsenyuk reminded that the Putin stated Soviet Union's dissolution as the greatest geopolitical disaster of the 20th century and Yatsenyuk added, "...the biggest disaster of this century would be the restoring of the Soviet Union." (<https://www.youtube.com/watch?v=ewdW0sbyA2g> 19:58-19:04). Yatsenyuk said Putin has other plans, "... The first scenario for President Putin is to take over Crimea in one or another form. But he can move further. And they definitely have another case scenario - how to grab and to take over entire Ukraine, including the Ukrainian capital...". According to Yatsenyuk, the referendum in the Crimea has no legitimacy and referred as an unconstitutional expression. He underlined that Crimea is part of Ukraine. Prime Minister said "So I would like to reiterate again we need to do everything we can. I mean, if we - we, everyone - everyone in the world who wants to preserve peace and stability, in order to avoid the bloodshed, because if it starts, there will be no end." he added. Yatsenyuk described the crisis as "And this is not the crisis just between Ukraine and Russia. It's worse. This is the global crisis. And in case if Russia moves further, this would definitely undermine the entire global security." (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyayi-uyardi/175243> <http://qha.com.ua/tr/siyaset/yatsenyuk-putin-in-ilk-plani-kirim-ancak-daha-ileri-gidebilir/131260/>).

The allegations of Yatsenyuk on 12 March 2014 did not give an explicit answer when asked to Russian Prime Minister Dmitry Medvedev. When asked to Dmitry Medvedev, "Will Russia annex any more parts of Ukraine?" In response to the question, Medvedev stated that "First, we did not annex any part of Ukraine. ... The population of the Autonomous Republic of Crimea held a referendum and voted for self-determination and for joining Russia in accordance with the existing procedure." Medvedev said. Another question is; "Can you guarantee that any other parts of Ukraine - in the east or in the south, where some separatists have asked for their territories to become part of Russia - that none of these territories, no more territories, will actually be joined to Russia?" After a long, complex, ambiguous answer of Dimitri Medvedev in exchange to Ryan Chilcote. Ryan Chilcote said, "I'm asking a really simple question. Can you guarantee that the Lugansk Region, the Donetsk Region, won't become part of Russia, and will remain part of the territorial integrity of Ukraine?" In response to that question, Medvedev said, "... First, we don't have to guarantee anything to anyone, because we never took on any commitments concerning this. ..." (<http://government.ru/en/news/12509/>) In response to this answer on 20 May 2014, Prime Minister of Ukraine Yatsenyuk confirmed his concerns and fears in his statement of 12 March 2014.

After the annexation, different views have emerged about the liberation of Crimea in Ukraine. During the first months after the annexation, President of the Ukrainian Parliament Oleksandr Turchynov called the world for military and technical assistance to Ukraine in July 2014. Turchynov said, "Of course, we are very grateful for the support and economic sanctions, but it is time to stop the attack. ... It is time for the world community to unite with Ukraine by providing contemporary weapons and military equipment, and to help Ukraine to neutralize terrorists wherever they are." (<http://qha.com.ua/tr/siyaset/aleksandr-turcinov-askeri-yardim-cagrisi-yapti/133181/>). At the end of 2017 and in the first months of 2018, the views on the liberation of Crimea in Ukraine excluded the military option. On 10 December 2017, Grigoriy Perepelitsa, professor of the International Department of the University of Kiev Taras Shevchenko University, stated that it would be possible for the Crimea to return to Ukraine only after the Russian Federation had dissolved. "We have three ways: military, political, diplomatic and economic," said Perepelitsa at the conference called Crimea, Occupation, Lawlessness or

the Beginning of the End of the Empire. It is impossible to take Crimea back by military means because there are many Russian troops deployed there. As for the second option, all actions of Ukraine in this direction were also ineffective. Perepelitsa reminded that Russian Federation seized the economic marine area of Ukraine. Perepelitsa saw the possibility of the recapture and recovery operation of Crimea when the Russian Federation faced major problems or dispersed (<http://qha.com.ua/tr/toplum/quot-ancak-rusya-federasyonu-dagildiktan-sonra-kirim-geri-alinabilir-quot/162959/>). The national leader of the Crimean Tatar people, the representative of the Ukrainian President of the Crimean Tatars and the Ukrainian Deputy Mustafa Dzhemilev (Abdülcemil Kırımoğlu) also shared similar views with Grigoriy Perepelitsa. According to Kırımoğlu, as of May, 2018 there were two ways of liberation of Crimea. The first option was the removal of Vladimir Putin from the government and the second was the dissolution of Russia. Kırımoğlu hoped that the sanctions would provide two options. Kırımoğlu was against the military option. Kırımoğlu summarized the results of the military method as follows: In this case, firstly they would begin to destroy the Crimean Tatar people, as in Chechnya. Kırımoğlu stated that the Russian Federation even stockpiled nuclear equipment in Crimea (<http://qha.com.ua/tr/siyaset/kirimoglu-ndan-kirim-i-igalden-kurtarmak-icin-iki-yol/170463/>). Refat Chubarov believes that sanctions were not enough to save Crimea. The President of the Crimean Tatar National Assembly and the World Crimean Tatar Congress, Ukrainian Deputy Refat Chubarov suggested that the sanctions imposed on Russia were not sufficient to save the Crimea and the international pressure on the Russian Federation should be increased on 26 February 2018 (<http://qha.com.ua/tr/toplum/quot-kirim-i-geri-almak-icin-yaptirimlar-yetersiz-quot/166810/>).

4. The Reaction of the USA and the EU With Economic Sanctions

The US and the EU responded to the occupation and annexation by applying economic sanctions. Ukraine was expected to achieve territorial integrity through sanctions. It is not certain that political goals will be achieved through economic sanctions.

4.1. The role of economic sanctions

According to Giumelli, sanctions in international relations have been used for 1,500 years, we still ask the question that “do sanctions work?”. Sanctions have been being used even much more than before in the past 25 years as foreign policy instruments. And recently, selective sanctions have been applied more. A selected company, a region, a party, a person, a family, a line of business, a technology, a property or a service is subject to sanctions (Giumelli, 2014: 3). Giumelli collects selected sanctions, targeted restrictive measures, under 4 headings. Arms embargo, travel bans, economic measures and financial measures (Giumelli, 2013: 22). According to Francesco Giumelli, through selected sanctions, coercing, constraining, and signalling effects are expected in the targeted international unit (Giumelli, 2013: 18). Dreyer and Popescu pointed out the sanctions’ three goals: signal to foreign target countries or domestic audiences dissatisfaction with certain policies, constrain the target countries or their leaders from undertaking future actions, or coerce a government into changing or reversing existing policies (2014: 1).

İskit described foreign policy as the management of all kinds of relations, especially political relations, economic relations and cultural relations. İskit stated that foreign economic relations have a very important share in the composition of the foreign policies of European states in history and today (İskit, 2001: 7-23). When the countries of the world are compared, the share of political, economic and cultural relations in each country’s foreign policy composition is different. For example, while political and economic relations are balanced in the foreign policies of countries such as USA, UK and France, the share of economic relations in Japan and Germany’s foreign policy is higher. Small-scale EU countries such as Belgium and the Netherlands, while occasionally putting international ethics and human rights issues at the forefront of their foreign policies, the primary dimensions of their policy are to do with economic interests. The existence of Singapore and Hong Kong is the result of external economic relations. In countries such as Singapore and Hong Kong, foreign economic relations constitute almost all foreign policy. On the other hand, in countries such as North Korea, Cuba and Venezuela, which are governed by the authoritarian regime or where democracy is not yet settled, the share of political relations in foreign policy is high due to so called political reasons, mostly based on populist-nationalist discourses. Economic interests, even the basic economic needs of the society, can be sacrificed to foreign political relations (İskit, 2001), (Mueller, 2003: 68).

Each type of relation (political, economic and cultural) constituting the composition of foreign policy can be promoted in a positive (+) or negative (-) direction. Economic relations can be started in a

positive direction, generally with foreign trade and can be reached until the economic union. Economic relations can be negatively influenced by foreign trade pose invisible obstacles and can be reached to demand for economic sanctions from other countries. Today, (08 August 2018) US-Iran economic relations are in the stage of -7 (demand economic sanctions from other countries).

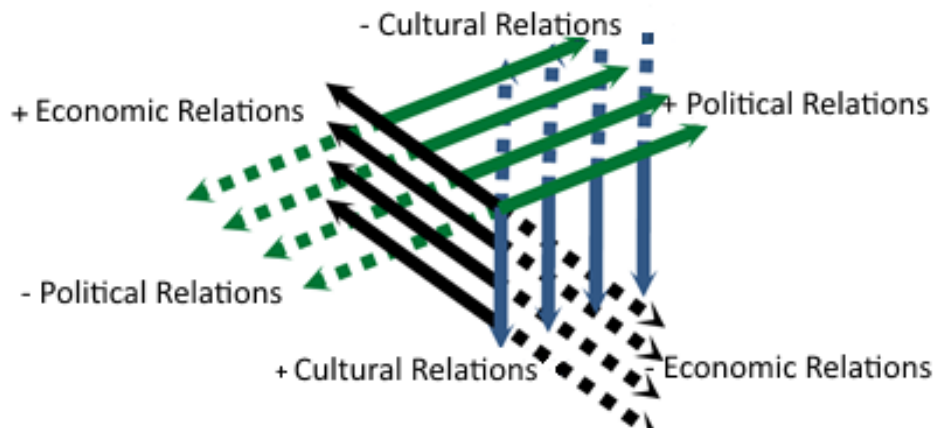

Figure 1: External relations (political, economic, cultural) horizon positive (+) and negative (-).
Source: (Başaran, 2017: 209).

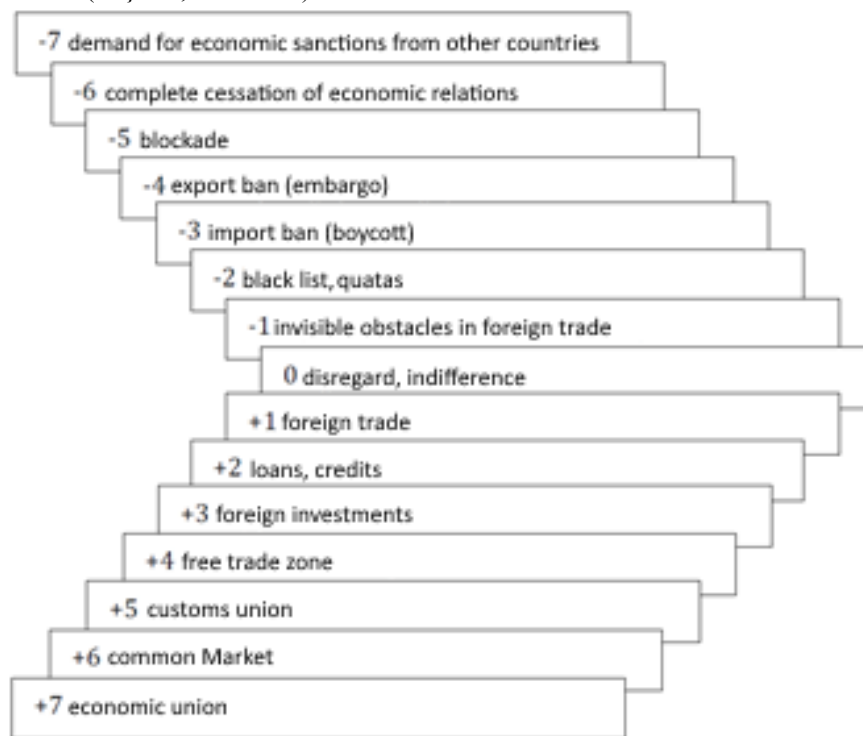

Figure 2: Arrangement of foreign economic relations on the positive (+) and negative (-) side of the axis
Source: (Başaran, 2017: 210).

The US, the EU and some other countries pulled back economic relations with the Russian Federation on the negative direction in response to Russian Federation, during the occupation and annexation of Crimea by the Russian Federation.

4.2. US sanctions against the Russian Federation

The sanctions imposed on the Russian Federation by the US on July 03, 2018 consisted of the executive orders signed by the President Barack Obama, 13660, 13661, 13662 and 13685 and 4 directives

of 13662. The execution order number 13685 covers the persons and the specific line of business, while the other 3 execution orders include sanctions for individuals only. The first three execution orders are dated 6 March, 16 March and 20 March 2014 respectively, while the last execution order is dated 19 December 2014. Barack Obama's executive orders are all based on the US constitution and laws (the International Emergency Economic Law, the National Emergency Law, the 1952 Immigration and Citizenship Act, the United States Act); there is no reference to international law. The title of the first execution order was "Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine". The title of the second execution in March was "Blocking Property of Additional Persons Contributing to the Situation in Ukraine". The title of the third was the same as the second. The last execution order is the prohibition of specific treatment of the Crimean region of Ukraine and the freezing of the assets of the persons concerned. Its title was "Blocking Property of Certain Persons and Prohibiting Certain Transactions With Respect to the Crimea Region of Ukraine".

The US Senate Foreign Relations Committee adopted a draft law condemning the unlawful Crimean invasion of Russia. The Committee issued a statement on its website which stated that the Crimea was part of Ukraine, while the United States should reject the attempts to change the status, demographic map and political structure of the Crimean peninsula, which Russia has illegally invaded. The Foreign Relations Committee recalled in the Welles Declaration of 1940 that the Soviet Union was not granted the annexation of the Baltic States, and similarly The Foreign Relations Committee called on the US administration to declare the invasion of the Crimea to be recognized as a lifelong state policy for its unlawful annexation by the Russian Federation. The document also stated the satisfaction of the US's sanctions against Russia and the US government's calls to EU for new sanctions.

It is stated that the sanctions imposed by the USA did not meet the expected effect in the Russian Federation. The US Department of State International Security Advisory Committee's report on December 9, 2014 stated that the most important event since the Cold War in the US-Russian relations was the crisis of Ukraine. It is noted that the crisis has changed the way and the course of US-Russian relations. According to another report dated November 2017, after the US won the Cold War, the US missed the vital opportunity to sustain peace by aiding Russia. The economic turmoil and political instability in Russia led to the rise of Putin. Putin has pledged to bring Russia to international power and dignity as before. In recent years, Russia, under the leadership of Putin, has progressed to prevent the fall of the Assad regime, to stop the loss of its strategic interests in Ukraine, to destabilize the political disputes in the United States and to establish itself as a world power. American decision makers did not consistently measure the impact of Russia on US national security planning. Again, according to the same report, sanctions are not effective enough to force Russia to retreat from Crimea. There are no solid plans for the recovery of the Crimea, but the security of Eastern Ukraine can be ensured. Ukraine should not be inducted into NATO. The resultant aid to Ukraine should be tailored to the capacity of effective usage of Ukraine. This report recommends that Ukraine should give up the thought of regaining Crimea. According to the report, Ukraine is not able to regain the Crimea, and other countries cannot help Ukraine. It is by limiting Russia's strategic use of Crimea by limiting its entry into the Black Sea and its exit from the Black Sea through the Straits of Istanbul and Dardanelles. This limitation results in direct armed conflict between NATO and Russia.

4.3. The EU's sanctions against the Russian Federation

No. 2014/145 / CFSP, published in the Official Journal of the European Union dated 17 March 2014, the European Union Council signed by C. Ashton, the President of the Council of the European Union, is different from some of the executive orders of US President Barack Obama. In the preamble of the Council decision, on 6 March 2014, the Presidents of the EU member states and governments strongly condemned the Russian Federation's violation of Ukraine's sovereignty and territorial integrity. Also, it is stated that the leaders considered a referendum by the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea as unlawful because of its violation of the Constitution of Ukraine.

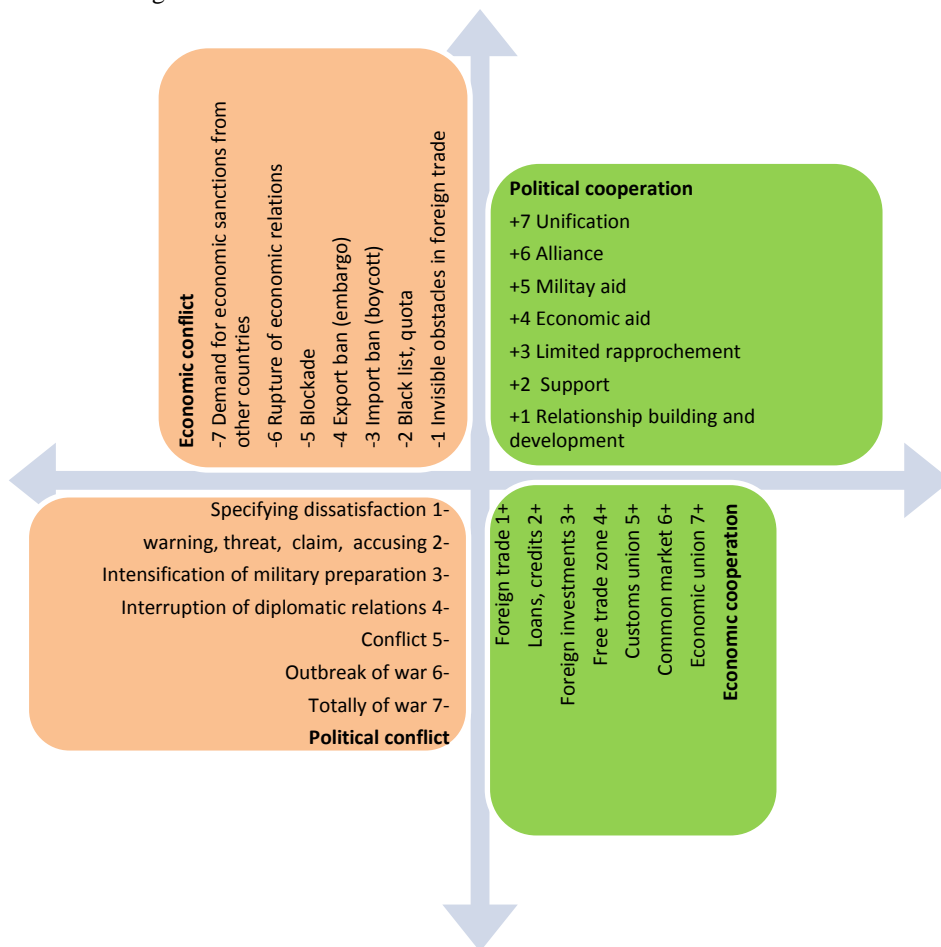
According to Dreyer and Popescu, the sanctions against the annexation of Crimea were the most important policy instruments of the European Union against Russian Federation (2014). From the EU's point of view, the sanctions against Russia as of July 05, 2018 are formally gathered under 5 headings; diplomatic measures, restrictive measures (asset freezes and visa bans), restrictions for Crimea and Sevastopol, measures targeting sectoral cooperation and exchanges with Russia ("Economic" sanctions), measures concerning economic cooperation.

In the European Union Council Decision published in the Official Journal of the European Union of 17 March 2014, in March 2018, the assets of 155 persons and 38 entities were suspended and the travel ban was extended until 15 September 2018. Also, in March 2014, the freezing of assets of persons held responsible for the abuse of state funds in Ukraine was extended in March 2018 until March 6, 2019.

5. Researches on the Types and Effects and Results of the Sanctions

Lindsay presented economic sanctions applied for reaching political results from 1933 to 1982 in a table (Lindsay, 1986: 157). Drager split the sanctions carried out by USA on Russia into 3 types and presented the applied sanctions from March 6, 2014 to March 31, 2014 in table form. The first type of the sanctions is “Blocking property and suspension of entry of not specified persons”. Second is “Blocking property and suspension of entry of specific persons/entities”. The third is “additional restrictive measures on defence exports to Russia” (Dreger et al., 2016: 301).

Figure 3: The Position of Political and Economic Relations in Cartesian Coordinate

Source: (Başaran, 2015: 142).

The interaction between economic and political relations is shown in the figure 3. When political relations between two countries or political entities are negative, generally economic relations are also negative. The occupation and annexation of the Crimea has regressed political relations between the Russian Federation and the US-EU to -2 and -3 levels, while the economic relations decreased to -4 to -5 (See additional tables for amounts).

According to 2015-2017 Russia's main direction of budget policy report published by Russian Federation Ministry of Finance published on July 10 2014, Russia's GDP could fall by 0.2-0.3% in case of spread crisis in Ukraine. The report states that Russia has enough reserves to compensate most of the economic losses in the short and medium term periods. In the report of the Ministry of Finance, in the long-term periods, budget durability may be reduced, technology and investment import may be reduced,

and modernization conditions may be worsened (<http://qha.com.ua/tr/ekonomi/rusya-yaptirimlarin-getirdigi-zarari-hesapladi/133065/>). With the report of the Ministry of Finance, what happened is largely parallel.

Dreger et. al. (2016) examined the effects of economic sanctions on Russian ruble. R.K. Rakova evaluated the impact of sanctions on economy of the Russian Federation. Following the annexation of Crimea, the citizens of the Russian Federation became impoverished. Estimated gross domestic product of the Russian Federation in 2014 was 2,5%, but in reality it was 0,7%. GDP in 2015 decreased by -%3 and also decreased %0,2 in 2016. Sanctions have led to capital outflows from the Russian Federation. In 2014, the capital outflow was 153 billion USD, 57,5 billion USD in 2015 and 15,4 billion USD in 2016 (Kadrbekova, 2018: 26).

The US and EU sanctions have not only affected the Russian Federation, but the corresponding sanctions of the Russian Federation have caused economic impact in the USA and the EU. The Russian Federation has responded to the sanctions of the US and EU with counter sanctions. After the invasion and annexation of the Crimea, the US and the EU's economic sanctions against Russia were selective and discriminatory, not aiming to negatively affect the economic situation of the Russian people. According to Ian Bond, sanctions imposed indirect effects. The corresponding sanctions of Russia negatively affect consumers in Russia, rather than European agriculture. The price of meat and poultry products increased more than 18% from October 2014 to October 2015. As the Russian people spend 1/3 of their income on food, the increase in food prices has impoverished the Russian people (Bond, 2014: 6). The real income of the citizens of the Russian Federation has decreased. In 2014, the actual disposable income index (1995 = 100) was 234,1, whereas it decreased to 213,6 in 2016 (Rossiyskiy Statistiçeskiy Ejegodnik 2017: 144).

Explicit sanctions were imposed in conjunction with implicit sanctions. Reduction in oil prices is an implicit sanction. The reduction of oil prices has affected Russia's economy more than implicit sanctions (Smeets, 2018: 8). The crude oil price, which was over 100USD at the beginning of 2014, was reduced to around 30USD in January 2016 (Smeets, 2018: 10-11). The pre-occupation oil report was about half of Russia's federal revenues and 2/3 of its total exports. The damage caused by the decline in oil prices was not possible to compensate for the Russian Federation with gas exports. Oil accounted for 80% of hydrocarbon export revenues (Dreyer and Popescu, 2014: 2). While the budget deficit was 846 billion rubles in 2014, it increased to 3.142 billion rubles in 2016 (Rossiyskiy Statistiçeskiy Ejegodnik 2017: 493). The Russian Federation had to settle for less than it had expected in its negotiations with China because of the sanctions. China used the sanctions in its favor. China made great gains in its favor in the gas deal signed with Russia (Bond, 2014: 6). The Russian Federation experienced indirect losses due to the sanctions.

The sanctions after the invasion and annexation of Crimea caused a sudden, excessive depreciation of the Russian Ruble. Although the Central Bank of Russia reduced the reserves to maintain the value of the ruble, the ruble continued to fall. The Russian Federation's international reserves, which amounted to 494,6 billion USD on March 7, 2014, decreased to 388,5 billion USD on 12 December 2014 (http://www.cbr.ru/eng/hd_base/mrrf/mrrf_7d/). On 1 March 2014, EUR 1 increased from 49,5839 rubles to EUR 68,3427 in December 31, 2014 with a 38% increase (http://www.cbr.ru/currency_base/dynamics/). Russia lost much more outflow of foreign currency than expected in 2014. While private sector net capital outflow was 60,3 billion USD in 2013, it was 152,1 billion USD in 2014, 57,1 billion USD in 2015 and 18,5 billion USD in 2016 (http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/bop/outflow_e.xlsx).

With the impact of economic sanctions, there is no unity in the contribution of the USA and the EU to the realization of expectations. Some comments suggest that economic sanctions do not meet expectations, and the sanctions are not sufficient enough to ensure the Russian Federation's retreat from Crimea. In some interpretations, diplomatic and economic sanctions are the most appropriate options since military response is not possible. Although Ukraine does not use military force in Crimea, it uses US-backed military force in Donetsk and Lugansk. According to some opinions, if there were no economic sanctions, Russia would have occupied and annexed Donetsk and Lugansk.

Dizaji and van Bergeijsk examined various examples of sanctions and concluded that the first two years of sanctions were met expectations (Smeets, 2018: 11). In the following years, the ratio of meeting the expectations decreased. Kortunov's statements confirm Dizaji and van Bergeijsk. According to Kortunov, the negative effects of sanctions in 2014 and 2015 were stopped in the Russian Federation in

2016. Inflation was controlled, the devaluation of ruble stopped, and even ruble rose in value and Putin won the elections in September. The US and the EU could not bring Russia down to the knees with sanctions (Kortunov, 2017: 1).

CONCLUSION

During the occupation and annexation of the Crimea, Ukraine has sought international support. The reason for Ukraine's call for international support is obvious. If Ukraine were already more powerful than the Russian Federation, it could prevent the invasion and annexation of Crimea itself. When Ukraine is matching up with the Russian Federation, it is seeking to international support because it knows that the balance of power is in favor of the Russian Federation. The support of the US and the EU to Ukraine could not prevent the loss of Crimea. Five years have passed by waiting for the liberation of Crimea with international support. In my own point of view, it is clear that international support will not be enough for the liberation of Crimea in the future.

The USA and the EU responded to the Russian Federation by imposing sanctions. The sanctions were not enough to force the Russian Federation to retreat from the Crimea. According to some reviews, sanctions were not useless. Without sanctions, Russian Federation would have dared to annex other parts of Ukraine except for the Crimea. Medvedev's statements in 2014 support this view.

Economic sanctions caused serious economic crisis in the Russian Federation. The macroeconomic balances of the Russian Federation were deteriorated, and the welfare of its citizens declined. Sanctions decreased prosperity in the Russian Federation, but the decreasing prosperity has not changed the Russian Federation's Crimean policy. Because the political process is semi-democratic in Russian Federation. Decreasing prosperity was not reflected elections and voters.

As a result, the liberation of Crimea by the US and EU sanctions after the occupation and annexation of the Russian Federation, which is considered among the semi-democratic countries, has not been successful. This case study confirmed the hypothesis that is tested.

ENDNOTES

¹ "Compliance with the rules of law in domestic law is ensured through the enforcement of sanctions (sanction; Sanktion) against those who violate these rules. ..." "... The concept of sanctions under international law does not have a clear and unambiguous definition as opposed to domestic law." (Pazarci, 2003:399).

² Sevastopol is called by Crimean Tatar as Akyar.

Years	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Amount	276	285	485	708	209	125

Addition Table 1: US Foreign Direct Investments in Russia, 2011-2017, (Million US Dollar)

Source: For figures from 2011 to 2014 see Russia in Figures. 2016 Statistical Handbook/Rosstat -M., 2016 - p.458 (http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf accessed on 21.10.2018). For 2015 and 2016 figures, Россия в цифрах. 2018 Крат.стат.сб./Росстат- М., 2018: 194.

Years	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Amount	1,060	1,625	688	739	1,654	819	873	126

Addition Table 2: Foreign Direct Investment of the Russian Federation in the USA, 2011-2017, (Million US Dollar)

Source: For figures from 2011 to 2014 see Russia in Figures. 2016 Statistical Handbook/Rosstat -M., 2016 p. 459 for figures 2015-2016 see Российский статистический ежегодник. 2017 Стат.сб./Росстат. М., 2017 : 307, For 2010 and 2017 figures http://www.cbr.ru/vfs/statistics/credit_statistics/direct_investment/18-dir_inv.xls accessed on 31.10.2018.

Years	2010	2011	2012	2013
Amount	12,320	16,425	12,867	11,135
Years	2014	2015	2016	2017
Amount	10,583	9,432	9,269	10,700

Addition Table 3: Russian Federation exports to the USA, (Million US Dollar)

Source: See Россия в цифрах. for 2010, 2013-2017 figures see 2018 Крат.стат.сб./Росстат- М., 2018, p.489, see Russia in Figures. For 2011 and 2012 figures see 2016 Statistical Handbook/Rosstat -M., 2016: 511.

Years	2010	2011	2012	2013
Amount	11,097	14,584	15,317	16,502
Years	2014	2015	2016	2017
Amount	18,496	11,454	10,703	12,499

Addition Table 4: Russian Federation imports from the USA, (Million US Dollar)

Source: 2010, 2013-2017 figures see Россия в цифрах. 2018 Крат.стат.сб./Росстат- М., 2018: 491, for 2011 and 2012 figures see Russia in Figures. 2016 Statistical Handbook/Rosstat -M., 2016: 513.

Date	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2014
Amount	37,300	42,435	48,300	53,743	56,630
Date	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	31.03.2018	
Amount	68,119	72,060	73,946	74,076	

Addition Table 5: Portfolio investment assets of the Russian Federation in the USA, 2010-2018, (Million USD)

Source: http://www.cbr.ru/vfs/eng/statistics/credit_statistics/iip/05e-portfolio.xls accessed on 31.10.2018.

REFERENCES

- Aras, İ. (2017). Avrupa Birliği'nin Kırım'ın İlhakına Bakışı: Rusya'ya Yönelik Yaptırımlar. *Karadeniz Araştırmaları*, 14 (53): 29-50.
- Başaran, A. (2015). Siyasi İlişkiler-Kültürel İlişkiler Etkileşimi: Türk-Rus İlişkileri Örneği. *Avrasya Etüdleri*, 48: 101-142.
- Başaran, A. (2017). Siyasi İlişkiler Kredi İlişkileri Etkileşimi: Sovyetler Birliği-Rusya Federasyonu-Türkiye Örneği, 1930-2000. *Karadeniz Araştırmaları*, 14 (54): 207-234.
- Başlamış, C. (2014). "Kırım'la Yetinecek mi?", Deutsche Welle Türkçe. Published on 19.03.2014. Accessed on 02.07.2019. Retrieved from <https://p.dw.com/p/1BSBc>
- Biletska, Y. (2009). Factors Shaping Ethnic Identity Among Crimean Tatars, Russians and Ukrainians in Crimea, Unpublished master's thesis, Ankara: Middle East Technical University.
- Bond, I. (2014). "Do Sanctions Work?", *Transcript*, 19 November 2014, Chatham House The Royal Institute of International Affairs, 10 St James's Square, London, 5-7. Accessed on 02.07.2019. Retrieved from https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20141119DoSanctionsWork.pdf
- Budjeryn, M. (2014). "The Budapest Memorandum: Brother, Can You Spare a Security Assurance?", published on 15.03.2014, Euromaidan Press News and Views From Ukraine. Accessed on 02.07.2019. Retrieved from <http://euromaidanpress.com/2014/03/15/the-budapest-memorandum-brother-can-you-spare-a-security-assurance/>
- Budjeryn, M. (2016). The Power of the NPT: International Norms and Nuclear Disarmament of Belarus, Kazakhstan and Ukraine, 1990-1994, Unpublished doctoral dissertation, Central European University.
- Carr, E. H. (2013). Tarih Nedir?, *Ocak-Mart 1961'de Cambridge Üniversitesi'nde Verilmiş George Macaulay Trevelyan Konferansları*, (Translator: M. Gizem Gürtürk), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Chandler, A. (1988). Какая Это Дружба /What Kind of Friendship Is This? Russia's 'Crimean Syndrome', *European Security*, 27-2: 201-223.
- Dreger, C. et al. (2016). Between the Hammer and the Anvil: The Impact of Economic Sanctions and Oil Prices on Russia's Ruble. *Journal of Comparative Economics*, 44 (2): 295-308.
- Dreyer, I. and Popescu N. (2014). Do Sanctions Against Russia Work?, European Union Institute for Security Studies, Published on December 2014. Accessed on 18.10.2019. Retrieved from https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_35_Russia_sanctions.pdf
- Drohobycky, M. (1995). *Crimea Dynamics, Challenges, and Prospects*, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

- Giumelli, F. (2014). Do Sanctions Work?. *Transcript*, 19 November 2014, Chatham House The Royal Institute of International Affairs, 10 St James's Square, London, 3-5. Accessed on 02.07.2019. Retrieved from https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20141119DoSanctionsWork.pdf
- Gumelli, F. (2013). How EU Sanctions Work: A New Narrative, Chaillot Paper N° 129 - May 2013, Published by the EU Institute for Security Studies and printed in Condé-sur-Noireau (France) by Corlet Imprimeur. Graphic design by Metropolis, Lisbon. Accessed on 18/10/2019. Retrieved from https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Chaillot_129.pdf
- <http://government.ru/en/news/12509/> Accessed on 13.08.2018.
- <http://haberrus.com/politics/2014/03/19/rusya-tek-kutuplu-dunya-artik-sona-erdi.html> Accessed on 17.07.2018.
- <http://qha.com.ua/tr/ekonomi/rusya-yaptirimlarin-getirdigi-zarari-hesapladi/133065/> Accessed on 23.07.2018.
- <http://qha.com.ua/tr/siyaset/aleksandr-turcinov-askeri-yardim-cagrisi-yapti/133181/> Access on 23.07.2018.
- <http://qha.com.ua/tr/siyaset/kirimoglu-ndan-kirim-i-iscalden-kurtarmak-icin-iki-yol/170463/> Accessed on 06.08.2018.
- <http://qha.com.ua/tr/siyaset/yatsenyuk-putin-in-ilk-plani-kirim-ancak-daha-ileri-gidebilir/131260/> Accessed on 22.07.2018.
- <http://qha.com.ua/tr/toplum/quot-ancak-rusya-federasyonu-dagildiktan-sonra-kirim-geri-alinabilir-quot/162959/> Accessed on 06.08.2018.
- <http://qha.com.ua/tr/toplum/quot-kirim-i-geri-almak-icin-yaptirimlar-yetersiz-quot/166810/> Accessed on 06.08.2018.
- http://www.cbr.ru/currency_base/dynamics/ Accessed on 19.09.2018.
- http://www.cbr.ru/eng/hd_base/mrrf/mrrf_7d/ Accessed on 14.09.2018.
- http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/bop/outflow_e.xlsx Accessed on 14.09.2018.
- http://www.cbr.ru/vfs/eng/statistics/credit_statistics/iip/05e-portfolio.xls Accessed on 31.10.2018.
- http://www.cbr.ru/vfs/statistics/credit_statistics/direct_investment/18-dir_inv.xls Accessed on 31.10.2018.
- http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf Accessed on 21.10.2018.
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyayi-uyardi/175243> Accessed on 07.08.2018.
- Kadırbekova, R.R. (2018). Ekonomika RF v Usloviyah Sanktsiy, XII Mejdunarodnoy Nauçniye İssledovaniya: Teoriya, Metodologiya, Praktika, Sbornik Stattey XII Mejdunarodnoy Nauçno-Praktičeskoj Konferentsii, Sastayavşeyasya, 10 Yanvary 2018 g. v g. Penza, ed. Gulyaev German Yuriyevič (MTSNS «Nauka i Prosveşçenie» (İP Gulyaev G. Yu.), 26-28. Ракова Руслана Кадырбековна, (2018). “Экономика РФ в Условиях Санкций” in Инновационные Научные Исследования: Теория, Методология, Практика, Сборник Статей XII Международной Научно-Практической Конференции, Состоявшейся 10 Января 2018 г. в г. Пенза, ed. Гуляев Герман Юрьевич (МЦНС «Наука и Просвещение» (ИП Гуляев Г.Ю.), 26-28.
- Karabulut, B. (2011). Rusya Gürcistan Savaşı, (Ed. Erol, M. S.), *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasyanın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun* İçinde (s. 187-206) Ankara: Barış Platin Yayınları.
- Kortunov, A. (2017). Russia's Changing Relations with the West: Prospects for a New Hybrid System, (Hamilton, D.S. and Meister, S.), in *The Russia File: Russia and the West in an Unordered World*, Center for Transatlantic Relations, the Paul H. Nitze School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University.
- Lindsay, J. M. (1986). Trade Sanctions as Policy Instruments: A Re-Examination. *International Studies Quarterly*, 30 (2): 153-173.
- Mueller, A. P. (2003). Küba'nın Post-Sovyet Sosyalizmi. *Piyasa: Üç Aylık İktisadiyat Dergisi*, 5: 65-69.
- Pazarıcı, H. (2003). *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Petrov, P. P. (2018). Geopolitiçeskoe Znaçeniye Krıma. *Vestnik Rassiyskovo Universiteta Drujbi Narodov*, 20 (1): 21-30. Виктор Петрович Петров (2018); Геополитическое Значение Крыма. *Вестник Российского Университета Дружбы Народов*, 20 (1): 21-30.

-
- Saprikiha, Y. A. and Konopleva, Y. A. (2015). “Ekonomiçeskie Sanktsii Protiv Rossii-Analiz, Priçini, Posledstbiya”, presented at Sbornik Statey Mejdunaronoy Nauçna-Praktiçeskoj Konferentsii (8 Dekabrya 2015 g., g. Kazan) V 2 ç. Ç.1 – Ufa, ed. Sukiasyan Asatur Albertoviç (Kazan: RIO MTSII «OMEGA SAYNS», 2015, 126-130. Юлия Александровна Сапрыкина and Юлия Александровна Коноплева, “Экономические Санкции Против России–Анализ, Причины, Последствия,” in Сборник Статей Международной Научно-Практической Конференции (8 Декабря 2015 г., г. Казань). В 2 ч. Ч.1 - Уфа, ed. Сукиасян Асатур Альбертович (Казань: РИО МЦИИ «ОМЕГА САЙНС», 2015), 126-30.
- Smeets, M. (2018). “Can Economic Sanctions Be Effective?”, Staff Working Paper ERSD-2018-03 15 March 2018, World Trade Organization Economic Research and Statistics Division. Accessed on 18/10/2019. Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201803_e.pdf
- Taşdemir, F. and Özer, A. (2015). Uluslararası Hukuk Açısından Kırım Sorunu: Kosova'nın Rövanşı mı?. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (1): 43-62.
- Temel, İ. (2001). Dış Politika ve Dış Ekonomik İlişkilerin Yönetimi, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 3: 7-23.
- Volovik, A. B. (2014). Sanktsii SŞA v Otvet na Vossoyedineniyie Rossii i Kırma”, *Vestnik RMAТ*, 3: 21-25. А.В. Воловик, “Санкции США в Ответ На Воссоединение России и Крыма”. *Вестник РМАТ*, 3: 21-25.
- Yazkova, A. A. (2008). “Karadeniz Bölgesi'nde Rusya'nın Başlıca Çıkarları ve Siyaseti”, (Ed. Yürür, P. Y. and Sarıkaya, and Shilibekova A.), In *1. Türk Rus Ortak Karadeniz Sempozyumu Bildirileri Kitabı 27-28 Mart 2008*, p. 91-95. Giresun: T.C. Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
-